

Forfatter: Heiberg, Johanne Luise

Titel: Et liv genoplevet i erindringen

Citation: "Et liv genoplevet i erindringen", i *Et liv genoplevet i erindringen*, udg. af Niels Birger Wamberg , Gyldendal, 1973-74., s. I. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-heibfr02-root.pdf> (tilgået 18. september 2021)

Anvendt udgave: Et liv genoplevet i erindringen

JOHANNE LUISE HEIBERG

Et liv genoplevet i erindringen BIND II 1842-49

5. reviderede udgave ved
Niels Birger Wamberg

GYLDENDAL

IX Et liv genoplevet i erindringen
© Gyldendalske Boghandel. Nordisk Forlag A.S.

IX Bogen er sat med Linotype Aldus
og trykt hos Nørhaven Bogtrykkeri a/s.
Printed in Denmark 1974.
ISBN 87 00 20666 0 (hf.)
ISBN 87 00 20667 9 (indb.)
ISBN 87 00 20622 9 (hf.) (kompl.)
ISBN 87 00 20623 7 (indb.) (kompl.)

IX De afsnit og enkelte ord, som i denne udgave af »Et liv genoplevet i erindringen« er omgivet af en skarp parentes, findes ikke i de tidligere udgaver af værket. De er dele af originalmanuskriptet, som for første gang blev offentliggjort i udgaven fra 1944 under redaktion af professor dr. phil. Aage Friis. Den gang blev de optrykt i bind IV under fællesbetegnelsen »varianter«. Nu er de imidlertid placeret i den oprindelige sammenhæng, hvor de dels supplerer, dels erstatter andre formuleringer. Retskrivningen er så vidt muligt bragt i overensstemmelse med gældende retskrivning.

INDHOLDSFORTEGNELSE

- Indledning 7
- Mit første forfatterskab 8
- Sommeren 1843 15
- Fru Julie Sødring 20
- Michael Wiehe 23
- Thorvaldsen (1844) 33
- Hunden Hercules 39
- Sommeren 1844 på Ny Bakkehus 44
- Den Suhrske familie 55
- Søkvæsthuset 86
- »Kong René's datter« (1845) 93
- Holbergs »Barselstuen« og to festforestillinger 107
- Besøget på Sølyst i sommeren 1845 116
- »Don Cæsar de Bazan« 126
- Begyndelserne til »Abekatten« og »En søndag på Amager« 133
- En forestilling på Frederiksborg 144

- Toget til Hveen 1846 150
- »Romeo og Julie« (1846-47) 162
- Resten af vinteren 176
- Hellebæk. Sommeren 1847 184
- Vinteren 1847-48. Tronskiftet 221
- »Ninon«. »En søndag på Amager«. Krigen 229
- Vinteren 1848-49 238
- Teaterbestyrelsens omdannelse 243

VI

VII

⌘

⌘ Så lad mig da nu, efter at jeg i fem år har været ude af stand til at fortsætte mit levned, atter forsøge herpå. Store smerter, hårde prøvelser har i disse fem år hjemsøgt mig. Det er nu noget stillere i mit indre. Lad mig da nu som i hine år fortabe mig i fortiden for om muligt at lette øjeblikkets mismodige stemning. Når nogle år er hengåede efter en stor sorg, befinder vor sjæl sig som en båd på vandet, efter at den rasende storm har lagt sig, og det er blevet havblik; den ligger og gynger uden at komme af stedet, thi vinden i sejlene mangler. Således går det også med det oprørte menneskebryst. Når stormen har fået tid til at lægge sig, da afløser vemodet smertens uro, det bliver stillere og stillere i os, men tankerne vugger frem og tilbage og har ondt ved at komme af stedet; de drejer sig om et og det samme. Vinden i sejlene mangler.

⌘ Da jeg første gang i 1855 satte mig ned for at begynde på mit levned, var det jo også for at rive mig ud af det daværende tryk; lad mig da nu i 1864 atter forsøge det samme middel; thi mere end nogensinde er jeg nu henvist til at leve i erindringens billeder. Stil eder da nu frem for min sjæl, at jeg levende må kunne gengive eder! [I de lykkelige tider gælder det at indsamle resignation for at have noget at stå imod med, når lykkens flygtige gudinde vender os ryggen, at ikke den uundgåelige gæsts komme skal overraske og knuse os. I dag jubel, i morgen kulde, glemsel. Ethvert menneskeliv gennemgår i det små Herrens Hosianna og efter dette råbet: korsfæst! I lykken gælder det at frygte, i modgangen at håbe, og i det ene som i det andet, »at være bered t«!]

8

⌘

MIT FØRSTE FORFATTERSKAB

⌘ Så meget min sjæl end hang ved den kunst, som jeg så at sige fra fødslen af blev båret ind i, har jeg dog aldrig i den grad kunnet gå op i den, at jo min uroligt higende sjæl bestandigt søgte noget udenfor den, søgte at stå fyldig i virkeligheden, i livet, og ingen tanke var mig utåleligere end den at fortabe mig i illusionernes verden og lade det virkelige liv glide mig af hænderne. Jeg ønskede ikke at fritages for nogen af det virkelige livs kampe og anstrengelser; jeg ville kende det alt, ondt og godt. Med vemod beklagede jeg ofte, at jeg ingen børn havde; ofte hørte jeg med mishag en eller anden sige: »Hvilken lykke, at De ikke har børn! Hvor skulle De overkomme alt dette!« Tåbelige tale! Hvad kan ikke kærligheden overkomme? Jeg har aldrig manglet tid til det, min lyst og hu stod til. Heiberg følte ikke dette savn. Når jeg sagde: »Det var dog en lykke at have børn,« da plejede han spørgende at svare: »Nej tak! så brød du dig kun om dem, og jeg gik for lud og koldt vand.« Jeg tror virkelig, at han mente, hvad han sagde, og intet savn følte i denne retning; og dog er jeg vis på, at havde han haft børn, ville disse have udgjort en stor lyksalighed for ham. Børn hang ved ham, og han havde et mageløst talent til at underholde sig med dem i leg, hvori der dog altid lå noget belærende for dem. Halvvoksne småpiger havde han en egen kærlighed for; det var den rige mulighed, der interesserede ham i de unge knopper; i hans komedier er de kommet til orde i hans Trine, hans Caroline, hans Marie, hans Christine. Ganske små børn har jeg rigtignok aldrig mærket, at han brød sig om. Mærkelig nok sagde også hans moder tit: »Jeg synes, det er en lykke, at her ingen børn er!« Jeg tror, at også hun frygtede for, at de skulle fortrænge hende i vor kærlighed. Det var således kun mig, som ofte tænkte herpå, ikke med sorg, thi jeg vovede ikke at gå i rette med Gud for, hvad han havde nægtet mig, men ofte havde jeg en følelse af, at kvindens vigtigste bestemmelse var det ikke blevet mig forundt at opfylde. I ikke få år var det i stilhed løbet om i mit hoved at antage mig nogle forladte børn. Jeg sværmede formeligt for denne tanke, lagde i stilhed vidtløftige planer om, hvorledes jeg ville opdrage dem o.s.v. På dette tidspunkt af mit liv var ønsket herom blevet så levende, at jeg - ja jeg undres ikke, om du, o min læser, smiler ad mig - strikkede flere par børnestrømper til de børn, jeg engang i tiden håbede at få Heibergs tilladelse til at antage mig; jeg købte små sølvspiseskeer til disse forventede børn, thi jeg syntes ikke, det kunne skade at samle ind til dem itide. Dette gjorde jeg i al hemmelighed; ingen vidste noget om denne min forsynlighed. Ofte sagde jeg i spøg til Heibergs moder: »Jeg tager dog engang 7 børn til mig på én gang!« Ved denne tale så hun altid ganske forfærdet ud og sagde i komisk alvor: »Ja det kunne ligne dig, men jeg håber da, at Ludvig

er så fornuftig at sætte sig derimod.« - »Ja, ja,« plejede jeg da at svare, »det hjælper dig ikke, børnene kommer nok.« Jeg kunne ikke lade være at tænke på, hvad der skulle kunne udfylde min daglige tilværelse, min arbejdsdrift, når jeg engang ophørte med min virksomhed ved teatret; jeg syntes, at intet formåede det, uden en stor børneflok.

∞ Alt i mine første ægteskabsår 1833 skrev jeg hjem til Heibergs moder fra vor rejse i Jylland i anledning af den lykke, hendes noveller gjorde: »Du er lykkelig, der i de ældre år, efter at have levet et helt liv fuldt ud, pludselig udvikler et talent, der ganske kan udfylde din tid. Hvad vil der blive af mig, når jeg kommer i din alder? Den kunst, som nu optager mig så ganske, må forstumme for den ældre kone, og hvad skal da udfylde min åndelige interesse? hvad udgøre mit arbejde? thi uden at arbejde kan jeg ikke trives.« Hun svarede mig på dette mit brev: »Jeg har virkelig ofte tænkt noget lignende, det er at sige jeg har ofte takket Gud fordi han tillod at mine mørke år kunne få et lille lysglimt af kunst, den store trøster i al genvordighed. Men desværre (tro ikke at det er falsk beskedenhed) så synes jeg ikke selv, at jeg fortjener det bifald som er bleven mig til del. - Desuagtet glæder jeg mig over det, især over Ludvigs og dit. Jeg behøver ikke at sige hvor stor pris jeg sætter på dit. Ja, jeg forsikrer at min kærlighed til jer to er den livets kilde hvoraf jeg øser dette, og alt andet hvad som endnu lever i mig, og jeg synes at jeg vist ved at dersom jeg var så ulykkelig at miste eder, eller at I slet ikke holdt af mig, så var det forbi med mig i denne henseende som i alle andre for dette liv. Hvad der engang i verden skal forskønne din e ældre dage kan jeg ikke forudsige, men noget vil der komme, det tror jeg sikkert. Den kunst, du nu så mesterlig udøver vil du meget længe udøve; hvilken der vil afløse den, ved jeg ikke; men noget som er 10 dig værdigt vil vågne for dig, det spår jeg vist.« - Og se! Hun spåede rigtigt! Da nøden var størst, sendte den gode, barmhjertige Gud, 28 år efter dette tidspunkt, tre elskværdige, kærlige børn til mit hus, til hvem jeg med hele mit hjerte kunne slutte mig, som udgjorde min daglige glæde, og som holdt livets interesse for alt oppe i mig. Idet den gode Gud sendte mig disse, sagde han: »Du er bleven dit gamle ønske tro, derfor opfyldes det nu, da tidens fylde er kommet.« [Besynderligt nok er det min erfaring, at de lykkeligste ægtefolk, jeg har kendt, har været uden børn. De er ligesom stærkere henviste til hinanden; kærligheden fordeles ikke mellem flere. Børn er et bånd mellem forældre, dette er visseligt sandt; men dette bånd giver ofte lejlighed til uenighed i mange retninger. Mellem de forskellige anskuelser findes ofte en stærk brydning med hensyn på børnenes anlæg og optugtelse. Man hører ofte den ytring af manden: »Min kone går ganske op i børnene«. Det er denne ganske gåen op i børnene, der, hvor elskværdig den end er, ofte er en klippe, hvorpå mangen en moder strander, til skade for det huslige livs ro, skønhed og lykke. Hvor ofte ser man ikke en yndig ung pige, elegant, sirlig, i besiddelse af al den erotik, der tiltrækker manden, et år efter brylluppet kastende alt, som udgjorde hendes fortryllelse, bort. Blufærdigheden lige overfor hendes ægtefælle byttes med en matrones holdning; det elegante i klædedragt, i optræden lægges af som noget, der kun er forfængelighed at holde på. Hun er moder og mener, at erotik og hun ikke længere har noget med hinanden at gøre. Stakkels unge moder! Inden du aner det, er din ægtefælles forelskede, ridderlige tone forandret til en husherres fortrædelige brummen over al den uro, som gør, at han enten opsøger en fjern krog i huset, hvor han i stilhed kan sysselsætte sig, eller søger andre huse, hvor fred og orden virker velgørende på sindet. Heiberg og hans moder frygtede åbenbart for, at husets orden og hyggelighed skulle lide skår ved tilvækst af børn, og derfor syntes de, at det var bedst, at alt forblev, som det var. Unægteligt er det en ganske egen tilslutning, der kan finde sted mellem ægtefæller uden børn. Her gælder virkelig ordet: min halvdel; alt koncentrerer i denne ene følelse. Men lige så vist er det, at skal et ægteskab være lykkeligt uden børn, da kræves det, at to mennesker er forbundne med hinanden, der i et og alt hører sammen i ånd og sandhed. Det er en prøve at 11 kunne føre et samliv, ædelt, skønt og fyldigt, uagtet børnene mangler; gerne indrømmer jeg, at de fleste ægteskaber ville være aldeles tilintetgjorte, hvis ikke båndet mellem forældre og børn holdt dem sammen; men hvor et menneske virkelig har fundet sin mage, der er denne tilvækst i lykke ikke nødvendig. Jeg gentager, at de lykkeligste ægteskaber, de mest ideale, har jeg fundet, hvor der ingen børn var. Private familier tør jeg ikke nævne, men ægteskaber som Rahbeks, Ingemanns! Sådanne har jeg kun fundet, hvor en mands og en kvindes hele rigdom var deres gensidige uundværlighed for hinanden.

∞ I Olsens ypperlige biografi af Poul Møller findes et brev fra fru Rahbek til fru Poul Møller, hvori hun glæder sig over at Poul Møller har fundet sin Betty, over at hun her ser et par, somermagen. »Det går mig virkelig med eder«, skriver hun, »sans comparaison, som bondekarlen med sølvspænderne. Han havde nemlig købt sig et par spænder, han forresten slet ikke trængte til, blot for den sjældne omstændigheds skyld, at de var magen, hvilket han så godt kunne lide. Thi det er virkelig noget så sjældent, at det, der skal være mage, også er det, så man må vel blive rørt, når man finder det. Af det umage har jeg desværre set altfor meget i mine dage, og vil vist vedblive at se det, så længe jeg lever«. Ja, sandelig er det såre sjældent at se ægtefolk, som tilfulde danner et par og ermagen. Udtrykket ægte mage klinger ofte som bitter ironi. Mange ægtefolk er ligesom to handsker, men begge til én hånd, der aldrig kan blive magen, snart to til højre, snart to til venstre hånd, men magen søger man forgæves efter. For at blive i lignelsen, kunne man sige, at manden bør være den højre handske, konen den venstre; men i mange ægteskaber, hvor man ikke kan nægte, at ægtefolkene udgør et par, idet der er en højre og en venstre handske, ser man, at manden er den venstre, konen den højre; og endelig ser man også undertiden, at manden vel er den højre og konen den venstre, men denne højre er en vante, og den venstre er en sirlig balhandske, så der kommer alligevel intet par ud af denne dobbelthed. Denne lignelse kunne spindes ud i det uendelige, men da den ligger så nær, vil jeg overlade det til enhvers egen fantasi at gøre billedet anvendeligt hver i sin kreds.]

☒ Som sagt drejede mine tanker i hine år sig ofte om, hvorledes jeg skulle indrette det med mine børn. Thi det var jeg bestemt 12 på, at ét barn ville jeg under ingen omstændigheder antage mig; det måtte være flere, for at de kunne udgøre et lille selskab for sig og ikke blive fordrevne planter ved ideligt at høre på de voksnes tale. Jeg uddannede mig lidt efter lidt i mine stille tanker et helt system om børneopdragelse. En del af dette findes i en afhandling, som står i Hertz's »Ugentlige Blade« (1859). Denne afhandling er skreven mange år efter det tidspunkt, jeg nu taler om (1843), men bekende må jeg, at jeg netop nu pludseligt fik en uimodståelig lyst til at nedskrive mine tanker, snart om én genstand, snart om en anden. Jeg havde ingen ro, før jeg befriede mit hoved for, hvad der spøjte i det, ved at nedskrive de tanker, som for øjeblikket plagede mig. Snart blev det ikke engang herved. Ved den tid udgav Heiberg endnu sine »Intelligensblade«, og da var det, jeg vovede at sætte pen til papiret i den hensigt at lade det skrevne trykke, ifald Heiberg ikke forkastede det. Jeg skrev ganske hemmeligt; jeg ville ikke meddele Heiberg noget herom, før det var færdigt; det handlede om klædedragten og artiklen hed: »Mode-Artikel«. Da Heiberg nu en gang var i forlegenhed med at fylde bladet, sagde jeg til ham, om han ønskede en ypperlig artikel til sit blad. »Hvorom?« spurgte han, »og af hvem?« - »Om klædedragten,« svarede jeg, »og skrevet af Johanne Luise Heiberg.« Da han hørte dette, var han så lidet galant, at han udbrød: »Nej mange tak! Hverken emnet eller forfatteren har jeg brug for.« Under megen lystighed fik jeg ham til at love mig, at han i det mindste skulle læse dette mit første åndsprodukt. Jeg gav ham det uden hjertebanken, thi den hele sag var for mig en leg, hvis skæbne ikke lå mig videre på sinde. Dagen efter havde jeg så godt som glemt min skribentvirksomhed, da Heiberg trådte ind til mig fra sit studereværelse med en mine, som jeg godt kendte, når noget havde berørt ham behageligt. Idet jeg så spørgende på ham, sagde han: »Du er jo en ypperlig medarbejder! Jeg tager med taknemmelighed imod modeartiklen.« Jeg blev så stolt og glad som et barn over denne ære. Jeg skulle virkelig have den glæde at se mine tanker og ord trykte, og det i Heibergs blade, ved siden af hans afhandlinger, det var jo mageløst! »Nu gælder det blot at holde det hemmeligt,« sagde han; »intet menneske må ane, at du skriver.« Da jeg ingen fortrolig havde i denne verden uden ham, i dette som i alt andet, så tvivlede jeg meget på, at nogen skulle 13 kunne tænke på mig ved dette lille arbejde. Da bladet var kommet ud, modtog jeg et eksemplar i en forseglede pakke, og ved dette lå følgende ord, skrevet med en fordrejet hånd (tilligemed honora-ret):

☒ I den faste overbevisning, at det er fruén, som har skrevet det sidste nummer af Intelligensbladene, har boghandler Reitzel herved den ære at sende honoraret tilligemed 1 eksemplar.

☒ 1. april 1842.
Ærbødigst.

☒ Velbårne
Fru Heiberg.

☒ Til trods for det fordrejede kendte jeg dog Heibergs hånd, så han havde ikke den glæde ved sit drilleri at forskrække mig.

☒ Artiklen gjorde en vis opsigt. Det var overordentlig morsomt at sidde i selskab og høre på alle de bemærkninger, der gjordes, uden at nogen anede, at jeg sad og hørte til som forfatter. Martensen kom om aftenen, roste den meget og sagde: »Den, der har skrevet denne artikel, er et ældre menneske, der er i besiddelse af megen livserfaring.« Det morede mig ret at lytte til og dog selv spille en læserindes rolle. Men én gennemskuede hemmeligheden -stiftsprovst Tryde, af hvem jeg mindst havde ventet det, kendte mig straks gennem disse linier. I artiklen omtales det hæslige i, at mænd i stedet for at bære deres grå hår tillægges sig de afskyelige parykker, der helt forandrer den ældres fysiognomi. En sådan paryk havde også forkvaklet den gamle Trydes udseende og gjort det milde fysiognomi strengt og uharmonisk. Dette havde ofte i stilhed såret mine øjne. Tænk da, hvor forundret jeg blev, da Tryde, nogle dage efter at denne artikel havde stået i »Intelligensblade«, kom ind til mig med en sort kalot, hvoraf de smukke grå hår tittede frem i panden og faldt langt ned i nakken, en forandring, der i høj grad gav ham et til hans hele personlighed svarende ædelt udseende. Da han havde siddet lidt, sagde han: »Tak for den ypperlige artikel i Heibergs blad! Den er af Dem, ikke sandt?« Jeg blev meget overrasket ved denne ligefremme tiltale, men måtte jo benægte mit forfatterskab, så godt min forlegenhed tillod. »Ikke?« sagde han, »jeg syntes, jeg sad og talte med Dem under hele 14 læsningen, men ligemeget; De ser, at denne forfatter ikke har prædikeret for døve øren. Når noget så sundt, sandt og godt udtales, så bør det ikke være uden virkning. Efter at have læst artiklen besørgede jeg mig straks denne kalot, som De her ser, og parykken skal aldrig komme på mit hoved mere!« Stiftsprovst Tryde, der var os meget hengiven, var et af disse elskværdige mennesker, hvis rige, kærlige hjerte sugede det bedste ud af alt i livet. Alt, hvad der frembød sig i litteraturen, i kunsten, havde i ham en anerkendende betragter. Han var et af de få mennesker, der aldrig modtog nogen åndelig gave, i hvad retning det end monne være, uden at yde dens giver en sand og virkelig taknemmelighed for, hvad han havde modtaget, og han beholdt ikke sin taknemmelighed for sig selv, han trængte altid til at udtale den på sin ejendommelige hjertelige måde. Hvor ofte, når jeg havde spillet en eller anden rolle, der havde bevæget ham, udtalte han da ikke denne tak, dels skriftligt, dels mundtligt for mig! Hvor ofte kyssede han da ikke min hånd, idet hans øjne fyldtes med tårer, og han udbrød bevæget: »Gud velsigne Dem!« Lad mig f.eks. nævne hans glæde over min udførelse af Shakespeares Julie! Man behøver ikke at være forfængelig, for at en slig følt tak kan gøre en godt. En kunstner takkes ofte på en så hul, intetsigende måde, at takken i

stedet for at glæde, næsten bliver en bråd, der stikker. Trydes tak kom altid fra hjertet, og hvor en sådan tak lyder os imøde, være sig fra en stor ånd, være sig fra et barn, en tjenestetyende, ligemeget, man føler glæden over i nogle timer at have varmet en menneskesjæl. Hans trofaste hengivenhed mod Heiberg og mig holdt ud til hans sidste dage. Foråret 1860 besøgte han mig for sidste gang. Jeg blev inderlig vemodig ved at se dette kærlige øje så mat og legemet så svagt. Jeg havde i tidernes løb haft mange samtaler med ham om livet efter dette, og under dette sidste besøg bragte han det selv på bane. »Jeg er forberedt, min kære veninde,« sagde han. Han takkede mig atter for de mange timer, han havde tilbragt i vort hus, »de bedste,« sagde han, »som er blevne mig til del udenfor min familiekreds.« Han berørte atter, hvad han ofte havde udtalt tidligere, at hans store hengivenhed for mig fra det første øjeblik, vi mødtes, var af en ejendommelig natur; thi han talte aldrig med mig uden at mindes sin forlængst afdøde kone, med hvem han fandt, at jeg havde en stor lighed. Da hverken Heiberg eller jeg

15 havde kendt hende, kunne vi ikke vide, hvori denne lighed bestod. Da han ved dette sidste besøg tog afsked, fyldtes hans øjne med tårer, og hans sædvanlige »Gud velsigne Dem« lød med fordoblet inderlighed, som om vi sås for sidste gang, - og det blev sidste gang; samme år døde han. [Da døren lukkedes efter ham, var jeg rørt og bevæget og bad ret til Gud for ham. Ved hans død havde jeg atter tabt en hengiven ven, en varm tilskuer, hvis tak ofte havde opmuntret og glædet mig. Hisset blev man rigere på et elskende hjerte, her fattigere.]

✕ Hvad Tryde var som præst i de mange år, han havde virket, tilkommer det vægtigere stemmer end mig at bedømme. Men hovedsagen til sit kalds udøvelse havde han, en usigelig kærligheds fylde. De unge trak han til sig, og de havde altid i hans hus et hjem, hvor de blev modtagne af en ven, en fader. Ydmyg i sindet lyttede han gerne til de yngres tale, og hvor han troede at spore åndig begavelse, var han altid tilrede med råd og bistand. Mange fandt ham altfor anerkendende mod alt. Nu vel! der er nok, som ikke anerkender noget.

✕

SOMMEREN 1843

✕ Vi havde knapt fået os rigtig indrettet i vor nye bolig i Bredgaden og følt os nogenlunde hjemme der, før man talte om, at palæet skulle sælges; til hvem vidste man endnu ikke. En dag blev det os meldt, at kong Christian og hans dronning Caroline Amalie ønskede at bese huset, så vi måtte være forberedte på et besøg af dem. Jeg tilstår, at jeg aldrig kunne fatte nogen ret undersåttelig følelse for Christian den Ottende. Om det var på grund af min gamle kærlighed til Frederik den Sjette, eller fordi det ikke var faldet i min lod tilstrækkeligt at kende Christian den Ottende, ved jeg ikke ret, men jeg kunne det ikke. Når en monark gør krav på at besidde en udviklet sans for videnskab og kunst, da stiger vor fordring til ham i disse retninger. I de otte år, han var konge, mærkede man [intet i gerningen] til, at vor videnskab og kunst havde en beskytter i ham. [Alt fremmed, alt udenlandsk skænkede han sin kongelige nåde og gunst, men hans egne undersåtter mærkede ikke noget til hans særegne nåde og beskyttelse.] Et 16 mundheld var det at sige om ham: »Fagre ord har vi nok af;« jeg havde selv været genstand for disse fagre ord, men jeg tilstår, at når Frederik den Sjette halvt brummende med de plirende øjne stødte nogle nådige ord ud mod en, da lå der heri for mig uendelig meget mere, end i alle de sirlige, velvalgte, dannede ord, hvoraf Christian den Ottende vidste at betjene sig. Dronning Caroline Amalie var derimod en kvinde, som menneskenes børn ikke altid lod vederfares sin fulde ret. Når en kvinde stilles på tronen, da må hun, hvis hun ikke helt vil gå op i nydelsen af alt, hvad en sådan stilling tilbyder, absolut fordybe sig i højere åndelige interesser. Mange udmærkede kvinder, som har fået evne dertil, tyr til videnskab og kunst; de, som ikke er således organiserede, at de formår dette, søger da udelukkende til det vigtigste, til det, der ligger en ædel kvindelig natur nærmest, til religionen. Caroline Amalie hørte til dem, der valgte den bedre del. God af hjertet, uden alt kongeligt hovmod, trængte denne kvinde til noget, hun kunne virke for. Selv ikke så lykkelig at have børn kastede hun nu sin kærlighed på landets fattige, forladte små, der nøgne og hungrige mangler hjem og tilsyn, medens deres forældre må arbejde for at fortjene brødet. Her gjorde hun sin hele kongelige indflydelse gældende. Hun var den første, der rundt i landet rejste hyggelige boliger, »asylers«, for at optage de små indenfor lüne vægge. De fattige børn, der tidligere havde løbet om på gaden, udsatte for al plage og fordærvelse, blev nu her undervist i de første børnelærdomme og legede glade med hverandre på de dertil indrettede legepladser. Mangen en kvinde, der følte trykket af ingen beskæftigelse at have, besøgte her de små, fortalte dem eventyr og ledede deres lege. Ofte, når jeg spadserede på den ensomme Christianshavns vold, ved hvilken der lå et af disse asylers, glædede jeg mig ved synet af de smås lege, rørtede ofte ved at høre de spæde stemmer inde i huset synge salmer og fædrelandske sange. Hvad Caroline Amalie har virket ved denne kærlighedsgerning er uberegneligt. Selv besøgte hun ofte asylerne og underholdt sig med de små; ikke sjældent fulgte hun dem og stod dem bi på deres senere vej i livet. Ikke straks, ikke i øjeblikket vandt hun den rette erkendelse herfor; menneskene er vanskelige at tilfredsstille. Gør noget godt i dit liv - og de vil have opfindsomhed til enten at gøre det latterligt eller underlægge det slette motiver. Gør noget ondt - og

17 bagvaskelsen vil have et varigt liv i sig. Kun de, der intet gør uden at løbe med i al dårskab, slentrer livet hen uden at efterlade noget spor, kun de har fred og ro for al forfølgelse. »Skulle man nu ikke tro,« sagde jeg ofte til Heiberg, »at denne dronnings rørende kærlighed til sine yngste undersåtter af alle ville blive betragtet og omtalt med beundring og hengivenhed? Men se, om de gør!« »Ikke så længe hun er ilive,« svarede Heiberg mig, »men når hun er død, vil dette blive den mest fremragende blomst i hendes krans.« - »Hvorfor ikke straks?« - »Fordi menneskene er ligesom uartige børn, der altid har lyst til at ødelægge, hvad der er smukt.«

✂ Majestæterne syntes desværre godt om vort palæ, og vi erfarede nu, at man agtede at købe det til prinsen af Hessen, for at han og den russiske kejsers datter her kunne opslå deres bolig. Hvad vil en spurv i tranedans? Hvorfor forlod vi Brogade nr. 3 for at flytte ind i et palæ, hvorfra man atter fordrev os! Vi fik imidlertid lov at bo i ro til oktober 1844; så længe trak købet ud.

✂ Det bekendtskab med den Hallske familie, som vi havde stiftet på Rahbeks Bakkehus, var blevet fortsat, da vi tog til byen. Fru Hall, hvis helbred havde lidt ved faderens pludselige død, havde i vinterens løb fået en ondartet halssyge, for hvilken det blev hende rådet at gøre en baderejse til Ems. Da begge ægtefolkene hørte, at vi endnu ingen bolig havde fået lejet på landet, hvor vi altid tilbragte vor sommerferie, var de så gode indtrængende at anmode os om at benytte deres hus til vort sommerophold. Ny Bakkegård ligger, som man vil erindre, lige overfor Rahbeks Bakkehus, en omstændighed, som meget bidrog til, at vi med glæde modtog tilbudet, thi egnen omkring Frederiksberg var ret bleven os kær fra vort ophold der ifjor. Da teatersæsonen 1842-43 lykkeligt var tilende, flyttede vi derfor, så snart vore forretninger tillod det, ud på Halls Bakkegård, hvor møbler og alt, hvad huset indeholdt, stod til vor rådighed. Hall ledsagede sin kone til badet, men da hendes kur var endt, rejste hun til sine plejeforældre på Iselingen; Halls forretninger som auditor tvang ham derimod til at vende hjem til København. Omstændighederne medførte således det underlige tilfælde, at Hall ligesom blev kostgænger hos os i sit eget hus. Omtrent en måned eller lidt mere boede vi således under tag sammen, en måned, der altid vil stå 18 uforglemme lig i min erindring. Om sommeren på dette tidspunkt havde Heiberg ingen forretninger i byen og kom derfor så godt som aldrig derind; Hall derimod havde dagligt at gøre derinde og kom først om middagen på ny ud til os. Det har noget yderst behageligt selv at kunne forholde sig stille på en plet i en yndig natur og dog hver middag at få en levende rapport om, hvad der bevæger sig inde i byens larm. Halls komme om middagen var derfor yderst oplivende i vor lille kreds. Oprømte og glade, som vi alle var, havde disse middage noget festligt ved sig. Samtaler om alt, hvad der bevægede nutiden, om meget, der var gået for sig i fortiden, om litteratur og kunst, afløste hinanden; man kunne tale med vor åndrige vært og kostgænger om alt, hvortil en udmærket dannelse giver stof. Ved et sådant dagligt samliv i en måned rykker man jo hinanden nærmere end ved mange års omgang i det sædvanlige selskabsliv. Hall interesserede sig dengang meget for skuespilkunst, og jeg havde da den glæde at kunne underholde mig derom med en, der delte min interesse, og hvis mening i meget stemte overens med min. Vi lærte således nøje at kende Hall tidligere end hans kone. Tiden nærmede sig, da vi atter måtte tænke på at vende tilbage til byen, teatret og meget andet af livets besvær. Hall udtalte ofte sin glæde over at have gjort vort bekendtskab, og ofte om eftermiddagen vandrede vi sammen eller sad i den smukke have med den herlige udsigt over byen. En sådan eftermiddag står endnu levende for mig. Vi to gik sammen ved solnedgangen, hvis skinnende rødlige glans kastede sig på de herlige trætoppe i den dejlige Søndermark. Han talte om vort bekendtskab, om denne måneds glade samliv og håbede på en fortsættelse af det, der var begyndt så godt. Da sagde han: »Gid De nu også, når De lærer min kone nøjere at kende, ret må kunne slutte Dem til hende og holde af hende; dog jeg håber det,« lagde han til, »thi jeg synes, at det er umuligt andet.« [Disse ord gjorde ret et hyggeligt indtryk på mig. Jeg var ubekendt med, hvorledes dette ægtepar egentlig havde det sammen, disse ord af ham syntes mig at være så smukke, så hjertelige, at jeg ret glædede mig over deres lykke. De gjorde indtryk på mig, og derfor har jeg beholdt dem ordret i min hukommelse. Jeg vidste nu, at dette bekendtskab ville blive mig til virkelig glæde; thi jeg har aldrig kunnet føle mig tilfreds og hyggelig tilmode i et hjem, hvor kærligheden manglede imellem husets

19 beboere. Man har ofte sagt mig, at jeg gik for vidt i min fordring hertil, og unægteligt stillede jeg denne, selv i almindelig selskabelig omgang. Maden smagte mig ikke, vinen forekom mig sur, når jeg i et sådant hjem sporede dissonanser, der havde jaget husguderne på flugt. »Hvad vedkommer dissonanserne i et fremmed familieliv Dem!« hørte jeg ofte ytre. Jo, de kom mig ved. Jeg kunne ikke for det, men det knugede mit sind at skulle modtage gæstfrihed, husets gaver og betragtes som en af husets venner uden at kunne hjælpe på dets brøst og bræk. Det pinte mig at se hos husets medlemmer smil og venlighed, når jeg troede at opdage, at der bag disse lå bitterhed og uoverensstemmelse i det daglige liv. Festligheden i et sådant hjem forekom mig som en stor usandhed og berøvede mig alt humør.]

✂ Sommermånederne svandt kun altfor hurtigt på den yndige Bakkegård. Efteråret, der altid for mig har været den kæreste årstid, mindede os om, at vort rolige sommerliv nu skulle ombyttes med teatrets travlhed; prøver og forestillinger stod for døren. Farvel, I dejlige efterårsdage og aftener! Farvel, du lette efterårsluft, fri for fluer og så meget andet sommerkryb! Farvel, I septembermåneskinaftener med eders

tindrende stjerner! Farvel, du dejlige Søndermark, hvis træer nu står rødmende i de tusinde nuancer, medens endnu det friske grønne på tjørnen danner en modsætning, der i sollyset frembringer en magisk virkning! Farvel, du hele natur! Kunsten kalder på sine børn for om muligt at erstatte dig, når det sidste blad er faldet til jorden! - Alt tidligt i mit liv var det mig en overvindelse om efteråret at gøre overgangen fra mit liv i naturen til livet i kunsten, og denne overvindelse blev større og større for mig, jo ældre jeg blev. Når jeg i smukke efterårsdage, medens solen endnu stod på himlen, kørte til teatret, da forekom denne beskæftigelse mig helt unaturlig og kostede mig en overvindelse så stor, at man næppe ville tro mig, ifald jeg begyndte at udmale den. Om foråret gik det mig omtrent ligeså, men dog lidt bedre, thi ved den lange vinter var jeg igang hermed; det var således en fortsættelse, og den er altid lettere end en begyndelse.

20

IX

FRU JULIE SØDRING

IX | I denne sæson havde teatret det held at forøge sine gode kræfter med et ualmindeligt, et ungt, friskt og ejendommeligt talent, nemlig C. N. Rosenkildes datter Julie, siden fru Sødring. Hendes ydre, stemme, fysiognomi gjorde, at her ikke kunne være tale om at optræde som elskerinde eller blot i yngre roller, uagtet hun var ganske ung af år; men i høj grad må man dog beundre den unge pige, der intet øjeblik var uvis om, hvilken plads hun kunne og burde indtage som skuespillerinde, men straks besluttede sig til de ældre, komiske roller. Her var ingen famlen, intet forsøg i dit eller dat, men en streng adlyden i den retning, hvorhen hendes ualmindelige talent henviste. Hun begreb straks sin plads og fandt den ved et lykkeligt instinkt. Så tydeligt hendes talent end lå for dagen, var hendes fader dog ængstelig ved tanken om, at det dog måske ikke ville slå til, når det gjaldt om derpå at bygge en livsopgave. Han sagde til mig: »Ja, når man bare vidste, om hun virkelig formår at trænge igennem; ét er med humør at kunne gengive et komisk træk, hentet ud af livet, et andet kunstnerisk at opfatte digterens billeder.« Hans ængstelse gjorde, som naturligt var, også den unge pige ængstelig, og nogen tid gik hen, uden at faderen og datteren kunne beslutte sig til at vove det store skridt, uagtet det Nielsenske hus, hvor hun kom, stærkt opfordrede hende til at lyde den indre stemme. Nu hændte det sig, at jeg i den senere tid havde ærgret mig ved at se en udpræget komisk rolle blive spillet altfor forfejlet, nemlig den gamle husholderske Jacinthes rolle i »Den sorte Domino«, et syngespil, som i de første år, det gik over vor scene, gjorde stor lykke. Det gik mig her som så ofte, at hvor jeg så et billede blive forvansket på vor scene, blev jeg grebet af en uimodståelig lyst til at oprette det forsømte ved selv at tage fat. Halvt for løjer satte jeg mig da fuldstændigt ind i rollen, som jeg mente, den kunne gøre sin tilsigtede virkning. Jeg lærte den og havde betænkt alle småtræk, lige til hvad kostume Jacinthe burde være iført, nemlig som fuldstændig pendant til det billede, hvori Phister (så udmærket) gav Jacinthes forlovede. En sådan symmetri så vel i det ydre som i det indre mellem to så latterlige figurer, især når disse er et mangeårigt forlovet par, der ligesom har dannet sig efter hinanden - (ligesom man undertiden ser ægtefolk lidt efter lidt i årenes række på en påfaldende måde få hinandens træk, stemme, manerer, meninger, følelser, stundom næsten til forfærdelse, så man tilsidst får en fornemmelse af ikke at have med to mennesker at gøre, men kun med et i to legemer; har man hørt, hvad den ene siger, ved man forud den andens mening, og så fremdeles) - en sådan symmetri lagde jeg til grund for opfattelsen af Jacinthe, en opfattelse, om hvis store komiske kraft fra scenen jeg var forvisset. En dag sagde jeg til Phister, da jeg var færdig med indstuderingen af denne rolle: »Hvad ville De sige, når jeg havde lyst til at spille Deres gamle forlovede, Jacinthe?« Han så på mig med store øjne, og det var jo også en ret overraskende idé, at en, der altid spillede de unge elskerinderoller, tænkte på sligt; men man huske vel på, at det komiske ikke var det, der lå mit talent fjernest, ja, at ikke få mente, at det netop heri kulminerede. Jeg meddelte ham nu det syn, jeg havde på rollen, sagde en og anden replik for ham, og han udbrød: »O, gør det! det vil jo blive mageløst morsomt!« Imidlertid gik tiden for mig, optaget af meget andet arbejde, som først måtte være fra hånden. Da kom Julie Rosenkilde en formiddag til mig i vor bolig i Bredgade. Hun klagede sin nød for mig, at hendes fader og hun ingen bestemmelse kunne komme til med hensyn til hendes fremtræden. »Den ene,« sagde hun, »råder mig til en rolle, den anden fra den; jeg er i den største tvivlrådighed og ved hverken ud eller ind.« Ved at høre denne hendes klage havde jeg en indre kamp. Jeg tænkte ved mig selv: Skal du være så skikkelig at overlade hende det hele billede med tråd og træv, som du har af Jacinthe. Hun vil straks forstå min opfattelse, og hun vil kunne gengive den. Jeg tilstår, at jeg kæmpede noget med mig selv, inden jeg opgav at fremstille en rolle, jeg havde opfattet som ingen tidligere. Men jeg sagde fremdeles til mig selv: Du har jo roller nok, og hende gør du en stor tjeneste ved at give hende billedet, thi så er hun ude af al vaklen. Disse stille indre tanker havde jeg, idet jeg adspredt hørte på hendes klage. Da sagde jeg til hende: »Det er det samme, jeg skal hjælpe Dem ud af forlegenheden; De skal debutere i »Den sorte Domino« som den gamle husholderske.« - »Hvad,« udbrød hun, »i den kedelige rolle!« - »Bryd Dem ikke om, hvorledes rollen hidindtil er forekommet Dem,« svarede jeg, og nu udtalte jeg min nye opfattelse og tydeliggjorde den for hende.

✂ Julie Rosenkilde sprang i henrykkelse op, brast i høj latter og udbrød: »Nej, det er jo mageløst, ja den vil jeg spille.« Endnu havde hun nogen betænkelighed ved den lille arie, der fandtes i rollen; men også måden, hvorpå hun kunne synge den, aftalte vi, ligesom også kostumet m.m.: »O,« sagde hun, »nu går jeg lige hjem til fader og fortæller ham, hvad De har sagt mig;« og hun gik, idet glæden tindrede ud af hendes øjne. Kort efter var alt i orden. Efter den første teaterprøve på rollen kom hun atter til mig og fortalte mig med en betænkelig mine, at Phister efter prøven var kommen til hende og havde sagt: »De har talt med fru Heiberg.« - »Jeg blev så forlegen,« tilføjede hun, og det var tydeligt, at denne bemærkning af Phister ingenlunde var hende behagelig. »Bryd Dem ikke derom,« sagde jeg, »det havde jeg selv glemt; det er ganske sandt, at jeg engang for længere tid siden har meddelt Phister min opfattelse af rollen; det ved kun han og ingen anden.« Den 5te november 1843 debuterede Julie Rosenkilde i Jacinthes rolle; med hvor stort held ved enhver. Fra denne aften havde teatret i hende et fortrinligt komisk talent, som jeg i årenes løb stedse har fulgt med den største interesse, og som jeg, når hun henvendte sig til mig, altid har gjort mig en glæde af at stå bi med, hvad jeg formåede, og ofte har hun mundtligt og i breve til mig udtalt sin påskønnelse heraf. Man misforstå nu ikke denne min beretning om Jacinthes rolle og det held, som fulgte fremstillerinden. Det havde kun lidt nyttet, om jeg havde givet en anden dette billede af rollen, når denne anden ikke havde haft Julie Rosenkildes hurtige blik til at gribe billedet, hendes komiske kraft og ejendommelige personlighed til at gengive det hende overleverede; der bliver altså ære nok tilbage for hende. Også er jeg villig til at indrømme, at rollen vandt ved byttet. [Jeg skulle derfor slet ikke have omtalt denne sag, hvis jeg ikke til min overraskelse 25 år efter] [erfaredede, at hun tillagde dels det Nielsen'ske hus og især hr. Høedt - der dengang var en ung student - det, som hun ene og alene skyldte mig. Ved at tale til hende herom vedgik hun ord til andet alle de detaljer, jeg her har fortalt, men vedblev, at hvad hun havde meddelt dem, der ved hendes 25 års jubilæum fremstillede gangen i hendes teaterliv, dog var sandt, at Høedt var den første, der havde givet hende ideen til Jacinthes rolle.]

✂ [Dette være nu, som det være vil, tingen er ikke så vigtig, 23 hvem ideen kom fra, men mig gav denne sag påny anledning til mange betragtninger, som jeg senere kommer til, over hvad jeg kalder skuespillerglemsel, denne glemsel, som så ofte har fremkaldt de smerteligste og bitreste følelser hos mig. Denne utrolige forglemmelse af venskab, af begivenheder, som man skulle tro var uudslettelige, af taknemmelighedsfølelse, af andres færd mod dem og deres egen færd mod andre, alt eftersom det passer ind i øjeblikkets stemning, i den løbske fantasi evne til at gøre hvidt til sort og sort til hvidt og selv at tro på sandheden af disse fantasiens gøglebilleder.] Mere end 30 år efter, da hun og hendes mand traf sammen med mig i Rom, havde jeg den glæde, at Sødring i et større selskab i en tale til mig med varm tak mindedes den andel, jeg havde haft i hans kones første optræden i Jacinthes rolle.

✂

MICHAEL WIEHE

✂ I nogle år havde jeg været opmærksom på et ganske ungt talent, som hidindtil kun havde spillet ubetydelige roller, men hvori det forekom mig, at glimt af noget ejendommeligt, ualmindeligt tittede frem. Dette talent var Michael Wiehe. Mangen aften gik jeg på komedie, når jeg vidste, at dette ganske unge ubekendte menneske havde om end den ubetydeligste rolle i stykket, selv om det kun var en enkelt replik, han havde at fremsige; ja, endog til balletterne gik jeg af og til, fordi han der figurerede i koret for at vinde frihed i at bevæge sig på scenen. Jeg kendte ham ikke personligt på dette tidspunkt, og ingen anede, at den opmærksomhed, jeg helligede ham, var et forsøg på om muligt at opdage et nyt talent i elskerverket, hvortil teatret så hårdt trængte. Mere og mere fik jeg vished for, at mit syn ikke bedrog mig, og at dette endnu ubekendte talent skulle få en rig fremtid, blive en støtte for teatret.

✂ Et fransk femaktsstykke, »Et ægteskab i Ludvig den Femtendes tid«, stod i vinteren 1841-42 for tur til at opføres. W. Holst, teatrets eneste elsker, var nødvendig til mandens rolle; man var derfor i stor forlegenhed med, hvem man skulle give en meget betydelig ung elskerrolle, som ligeledes fandtes i stykket. Collin talte 24 til mig om denne teatrets nød, og jeg sagde til ham: »Forsøg den unge Wiehe.« Han så meget betænkelig ud ved dette forslag. Jeg lovede at ville stå den unge mand bi med råd og vejledning, så godt jeg kunne, og Wiehe fik rollen. Wiehes forældre havde jeg i mange år kendt uden at have lagt mærke til den stille, indesluttede dreng, der helst unddrog sig fremmedes blikke. På dette tidspunkt var jeg jo alt en anerkendt skuespillerinde, der nød agtelse hos de yngre, begyndende talenter. Denne ubekendte og uforsøgte unge mand blev derfor smigret, da jeg en dag henvendte mig til ham på teatret, idet jeg sagde til ham, at jeg havde formået Collin til at tildele ham en meget betydelig rolle; spøgende føjede jeg til: »Nu må De ikke gøre mig skam, men spille den godt.« Forlegen, men synlig glad, hørte han på mig. Beskedent sagde han: »Jeg formår vist ikke at fyldestgøre i denne opgave;« og rødmende som en pige fremførte han med anstrengelse: »Vil De hjælpe mig; ellers tør jeg ikke.« Jeg lovede dette, og vi gennemgik rollen replik for replik, og da han i stykket havde sine vigtigste scener med mig, indøvede vi hemmeligt disse scener, for at der kunne komme et ensemble ind ved fremstillingen. Jeg siger, vi gjorde det hemmeligt; hemmeligt ikke for Collin og Heiberg, men for teaterpersonalet, thi en misundelsesdjævel ville være faret i flere af disse, ifald de havde vidst, at jeg i den grad protegerede dette unge talent, og dette ville let have kunnet skade ham; mig formåede de intet imod. Aftenen kom, det var i januar 1842 - og Wiehe udførte sin første betydelige elskerrolle.

☒ Jeg var tilfreds med, hvad han her præsterede, men publikum delte ikke min tilfredshed. En ny elsker ved et teater har meget at kæmpe med. Det gik Wiehe som i sin tid Holst; man savnede den vante personlighed i disse roller; publikum er da ligesom en elskerinde, hvem man vil tvinge til at tilbede en ny genstand. De unge damer, der i »Ørkenens søn« havde sværmet for Holst, var formeligt forbitrede på den unge mand, der vovede at gøre mine til at fortrænge den, de nu havde vænnet sig til at betragte som det ideale udtryk for deres ungdommelige sværmerier. Hvor ofte hørte jeg ikke de mest forskellige damer udbryde på det velkendte københavnske modesprog: »Gud, fru Heiberg, hvor han er rædsom, denne Wiehe! Hvor kan De udholde at spille med ham? Han kan jo ikke gå, og hvilket mæle! Og så skeler han jo! Og så 25 ligner han jo den gruelige Hass« - en forlængst afskediget skuespiller - »skal vi nu herefter plages med ham, så er jo al vor glæde forbi« o.s.v. o.s.v. Jeg skylder mig selv det vidnesbyrd, at alle disse umotiverede domme ikke et øjeblik rokkede min tro på Wiehes fremtid. Jeg kæmpede for ham til højre og til venstre og fik manganen dadel til at forstumme ved mine argumenter for hans øjensynlige kald for scenen. Publikum, direktionen, kammeraterne, recensenterne og, hvad der var det værste, damerne i publikum havde givet ham en kurv ved hans første frieri til deres gunst. Jeg mindes, at geheimeetatsråd Adler, der var en af teaterdirektørerne, efter Wiehes fremtræden i denne rolle sagde til mig: »Tag Dem af ham; skal han nogensinde blive til noget, da må damerne, men især De vække hans kræfter, ivald han virkelig har nogen, som er værd at tale om.« Den unge mand selv var naturligvis nedslået over alle de hårde domme, men af al magt holdt jeg modet oppe i ham, og ofte sagde han da: »Ja, når De kun vil spille med mig; når De ikke finder det slet, vil jeg tage mod til mig; De skal se, hvor flittig jeg skal være.« Om han til samme tid også blev opmuntret af manganen en ven, af manganen en veninde, kan jeg naturligvis ikke vide, men vist er det, at han trængte til min opmuntring, [og som han ofte sagde, især til min. Nødvendigheden gjorde, at man måtte ty til hans medhjælp i mere end et stykke. Jeg glædede mig inderligt over hans fremskridt, som jeg og endnu kun jeg så.] Til min store glæde fik Wiehe i sommeren 1842 en uventet lejlighed til at udvikle sine evner, idet han blev opfordret til at tage del i skuespillernes sommerforestillinger. Holst var kommen i strid med sine kammerater og frasagde sig al deltagelse i sommerskuespillene. I den forlegenhed, som man herved var bragt, gjorde man en dyd af nødvendighed og henvendte sig til Wiehe i Holsts sted. Wiehe fulgte opfordringen og vandt betinget anerkendelse snart for én, snart for en anden fremstilling, men endnu havde han meget at kæmpe med. Også direktionen tildelte ham forskellige roller, snart hist snart her, men det rige fond i hans indre havde han endnu ikke kunnet give den rette form, så atter og atter blev han strengt dømt, og endnu hørte man rundt om folk udbryde: »Det er en underlig en, denne Wiehe.«

☒ | 1839 var Oehlenschlägers fortrinlige digt »Aladdin« blevet 26 bearbejdet i dramatisk form. W. Holst spillede Aladdin og gjorde lykke i rollen. Efter at Holst havde spillet rollen 20 gange, hvilede stykket noget, men blev atter fremdraget den 30te oktober 1842 med M. Wiehe som Aladdin. Med hensyn til den virkning, denne hans udførelse gjorde i det hele taget, har Overskous hukommelse svigtet ham, da han 20 år efter i sin teaterhistorie beretter, at det var i denne rolle, Wiehes talent første gang ganske brød igennem hos publikum. Dette er ikke rigtigt, så hurtigt gik det ikke med hans udvikling. Enhver, som ret har en forestilling om, hvori Wiehes begavelse og hans personligheds ejendommelighed bestod, må kunne sige sig selv, at til at fremstille en Aladdin hører en frisk, lys, naiv, munter personligheds frejdige væsen, som ved sin tillid til lykken sejrer over alle hindringer. Oehlenschläger har givet et ypperligt billede heraf, idet appelsinen falder, ikke i de andres hænder, men ned i lykkebarnets turban. Wiehes stille, indadvendte, tungsindige, grublende individualitet var lige det modsatte af, hvad sådan en rolle krævede. Naturligvis åbenbares også i denne rolle - for hvem der havde forståelse deraf - hans mærkelige erotiske evne i elskerscenerne med Gulnare, men endnu kun som en svag pibende kilde, der ikke strømmede frisk og fyldigt frem. Havde Overskou haft ret i sin påstand om den virkning, han heri gjorde, ville det dog have været mærkeligt, at Wiehe kun optrådte i denne rolle 3 gange og aldrig senere. I det hele taget lå Wiehes talent, end ikke da det havde udfoldet sig i sin hele styrke, ret for de Oehlenschlägerske helteskikkelser, det lå de Shakespeareske figurer langt nærmere. Og synd var det, at det aldrig blev givet ham at udføre f.eks. en Hamlet. Desuagtet blev man ved at forsøge ham i de Oehlenschlägerske roller. Således afløste han Nielsen som Einar Tambeskjelver i »Hakon Jarl«, men hvor tyndt, blegt var ikke dette billede imod Nielsens, der af naturen var begavet med alle betingelser for denne rolle. Det kraftige legeme, den mærkelig skønne, svulmende stemme, det åbne, frejdige i blik og gestus, alt forenede sig til at give et henrivende billede af denne tapre ungersvend. Én gang lykkedes det dog Wiehe længere hen i tiden at spille en Oehlenschlägersk figur mesterligt, men denne lå også i den grad for ham, at man skulle have troet, at Oehlenschläger havde digtet denne rolle netop for ham og ingen anden. Det var trællen Grib i »Hakon Jarl«. Til fremstillingen

27 af denne ejendommelige natur havde Wiehe alle betingelser, det forsagte, indesluttede, ydmyge væsen, bag hvilket der i sjælen brændte en stolthed og ærgerrighed, som, da trællen blev fri og modtog ridderslaget, udbryder med et væld af taknemmelighed, bag hvilket tårerne kvaltes i stemmens bløde modulationer. Dette kunne ingen gøre ham efter. En Axel ville Wiehe derimod aldrig kunnet gengive billedet af, dertil manglede han alle naturbetingelser.

☒ Endnu i begyndelsen af 1844, da Wiehe spillede Ranild Johnsøn i Oehlenschlägers »Erik Glipping«, kunne en kritiker uden at vække anstød udtale sig således mod Wiehes fremstilling: »i alt, hvad han fremstillede, var der noget positivt personligt, som tillige var uskønt og greb forstyrrende ind i hans præstationer.«

Overskou indrømmer det berettigede heri og tilføjer, at det »positivt personlige« bestod i »snart en læsper i stemmen, snart en fremluden med hovedet, snart en cavaleeragtig appuyeren på den ene del af legemet«, og det »intetsteds gjorde en ubehageligere virkning end netop i denne rolle; thi en affekteret modedukke med en tilsats af Bournonvilles Mephistopheles og Lefebvres Rane Lange tør Oehlschlågers Ranild Jonsøn ikke være.« Således omtaltes M. Wiehe endnu 1844, og man hørte endnu bestandigt folk udbryde: »Han er gyselig.«

☒ Da skrev Hertz sit fine, romantiske skuespil »Amanda«. Så snart jeg havde læst dette stykke, tænkte jeg: Endelig er her en rolle for Wiehe, til hvilken han har alle betingelser. Hertz, der i lange årrækker aldrig indleverede noget stykke til teatret uden at rådføre sig med mig om rollebesætningen, spurgte mig nu også til råds om rollebesætningen i »Amanda«. »Hvad skal jeg nu gøre,« spurgte han, »med elskerens rolle? Hvor tør jeg betro Wiehe en så fyldig lyrisk rolle, hvorpå så meget af stykkets lykke i publikum beror; hvad råder De mig til?« - »Jeg råder Dem ubetinget til at tage Wiehe,« var mit svar. »Men publikum kan ikke lide ham,« svarede Hertz. »Ikke i dag,« var mit svar, »men måske han kun behøver en sådan lyrisk rolle for at vinde terræn; forsøg det, vær modig og bryd Dem ikke om, hvad folk synes eller ikke synes.« - »Ja, hvis De vil stå ham bi ved indstuderingen,« svarede Hertz, »ellers tør jeg min sandt ikke indlade mig på dette vovestykke.« Og Wiehe fik sin første lyriske elskerrolle. Da dette blev 28 bekendt på teatret, vakte det megen forbavselse og gav anledning til mangan en disput. Således mindes jeg, at fru Nielsen, jomfru Jørgensen og jeg en aften i vort påklædningsværelse på teatret kom i en levende samtale om, hvor vidt der var evner hos den unge Wiehe eller ikke. Jomfru Jørgensen var på min side, fru Nielsen derimod fremhævede heftigt alle de mangler, der gjorde det umuligt for Wiehe »nogensinde at udfylde elskerfaget tilfredsstillende«. [Måske mangan en studser ved, hvad jeg her meddeler, men da det er den rene sandhed, vil jeg ikke skjule den, men give den som et argument for min påstand, at dømmekraft var ikke det, der udmærkede Anna Nielsen.]

☒ Altså Wiehe skulle spille prins Julian i Hertz's »Amanda«. Dagen kom, den 20de april 1844. Hvor skælvede jeg hin aften for min unge vens skæbne! Jeg sagde til mig selv: »Mislykkes en sådan rolle for ham, vil det i lang tid blive mig umuligt at sætte igennem, at man betror ham nogen anden. Udfaldet i aften vil for ham være liv eller død som skuespiller.« Men prøverne på stykket havde givet mig håb om, at livet og ikke døden var at vente. Ved hans smukke, ungdommelige, ridderlige fremstilling mærkede man snart, at stemningen i alt fald ikke var imod ham. Men da nu den egentlige elskerscene kom, den vigtigste, i stykkets tredje akt, imellem prinsen og Amanda, hvis rolle jeg udførte, da han med sin inderlige, af sjælens dyb hentede stemme udrød:

☒ »O, tænk Dem rigtig om! Har De betænkt,
Hvad kærlighed vil sige? Har den grebet
Med al sin styrke Deres hjerte? Har De
Ved kærlighedens magt på engang stundom
Af smerte sitret og af glæde grædt?
Er først igennem den naturen, Gud
Og alt det skabtes herlighed Dem bleven
Begribelig? Er det med denne styrke
De elsker greven?«

☒ da hørte man over hele huset ligesom en bifalds- og forundringsmumien. Jeg vidste, hvad denne mumlen havde at betyde, og jeg jublede i hjertet. Og da han nu lidt længere hen i scenen med en henrivende varme og inderlighed udtalte digterens skønne replik:

29

☒ »Kender du et sagn
Om en, hvis øjekast var af en sådan
Mærkværdig kraft, at alt, han så på, sprang
Og gik istykker? - I dit dunkle øje
Er der en magt, der ej er ulig denne.
Så tit du ser på mig, da er det næsten
Som om mit væsen smelted' eller skiltes
I sine gamle fuger, men tillige
Som om det samled' sig med andre evner
Og til en ny tilværelse. - Amanda!
Hvis jeg idag mig føler stemt til strenghed,
Da tror jeg, sandt at sige, skylden ligger
I dine øjnes søde mildhed; dem
Blev givet af naturen magt at løse
De gamle bånd, der slappede min sjæl,
Og at forlene mig med friske kræfter« -

☒ da udbrød det længe tilbageholdte bifald i en applaus, så varm, så fuldttonende, så enstemmig, at der ingen tvivl længer var om hans sejr.

☒ Jeg selv havde i dette øjeblik en stor lyst til at gå ned til lamperækken og sige ud til de mange opvarmede hjerter: »Hvem har nu ret? Hvem så nu klart, I eller jeg? Er her talent, eller er her intet?« - Her begyndte altså Wiehes glimrende teaterperiode, skønt man ved hans død i 1864 sagde, at det var i »Aladdin«, at han vandt sine første sporer. Hvor er den menneskelige ros dog ofte usand! Nu affekterede man sig ind i en begejstring for Wiehes Aladdin, en begejstring, ingen i virkeligheden havde kendt eller følt. Evnen til at glemme viste sig atter her som ved så mange lejligheder. [Ulykkelig den, som kun har menneskenes erindring at trøste sig ved.]

☒ Da jeg få dage efter Wiehes død besøgte hans gamle, bedrøvede moder, fik jeg fuld bekræftelse på, at min hukommelse ikke slog mig fejl i denne sag. Vi gennemgik, som naturligt var, hendes søns virksomhed fra den første gang, han var trængt igennem hos publikum. Jeg omtalte med vilje ikke selv »Amanda«, men sagde blot: »Hvad er det for en tale i bladene om, at Aladdin var den rolle, hvor han første gang gjorde virkning.« - »O,« svarede hun, »det er aldeles fejlagtigt; i »Amanda« var det, at Michael første gang brød igennem; jeg husker det så grandt; De kan tænke Dem, hvor mit hjerte bankede af glæde ved det første varme udbrud i teatret.« [Denne tale om Wiehes første triumf i »Aladdin« skriver sig fra Overskous teaterhistorie, men hvem havde instrueret Overskou i denne sag?]

☒ Hertz's »Amanda« drejede sig om en konflikt imellem en ideal verden og en stærkt nuanceret, komisk realistisk. Hvor den romantiske del af stykket var hensat, var nu for så vidt ligegyldigt, men derimod var det vist en fejl, at de komiske figurer ikke var hensatte på et bestemt tidspunkt. De spillende, som udførte den komiske del af stykket, outrerede og karikerede disse i den grad, at den hele tone i stykket blev splittet, og enheden gik tabt. Publikum blev desorienteret og vidste hverken ud eller ind. Kritikken kastede sig skarpt over stykket, og med blødende hjerte så Hertz sit værk foreløbigt henlagt efter 4 forestillinger. Men Michael Wiehe havde endelig helt ud vundet sit publikum, som aldrig mere forlod ham.

☒ Inden få år var min og Wiehes virksomhed ved teatret uadskilleligt forenet.

☒ Michael Wiehe, der straks efter sin første optræden på teatret havde giftet sig - et rent inklinationsparti fra begge sider - med en pige, med hvem han alt som dreng havde trolovet sig, var af en højst indesluttet natur. Forlegen, man kunne gerne sige undselig som en pige, uden derved at miste en ædel mandighed i sin fremtræden, behagede han alle ved sit beskedne, noble væsen. En stille alvorlighed, der ofte bar tungsindighedens præg, havde været ham egen alt som lille dreng. Hans moder fortalte mig engang, at han altid som lille barn, når nogen så på ham, holdt begge hænderne for ansigtet og sagde: »Ingen må se på mig.« - »Hvem skulle troet,« sagde hun leende, »at det var bestemt, at han netop skulle blive set på af så mange øjne.« - En overordentlig indesluttethed fulgte ham gennem hele livet. At få disse læber åbne, at få dette indre til at udtale sig, var meget få givet; jeg smigrer mig med, at jeg var en af disse få. Der hørte ikke megen skarpsindighed til bag dette stille, tilbageholdne væsen at opdage en meget stor lidenskabelighed og en stor ømfindtlighed og pirrelighed. Når jeg i de første år, hvori vi spillede sammen, roste ham og udtalte 31 min glæde over at arbejde med ham, da så han ofte på mig som med et barns bedende blik og sagde: »Ak, mener De også dette? Gør De ikke nar ad mig?« Det lykkedes mig lidt efter lidt at erhverve hans fulde tillid, og jeg tror ikke at bedrage mig, når jeg mener, at næst efter hans nærmeste blev jeg vist den, for hvem dette indesluttede menneske udtalte sig lettest og friest. En vis langsomhed i opfattelsen, en vis kortsynethed, så vel i kunsten som med hensyn på andre mennesker, bedrøvede mig ofte hos ham, og mangan en samtale imellem os gik ud på dog at åbne hans øjne, et arbejde, der ingenlunde var let, thi ved siden af hans beskedenhed og tilbageholdenhed viste sig ofte en stædighed, som intet kunne rokke. Da jeg lærte ham personligt nærmere at kende, havde han alt en betydelig læsning i den skønne litteratur, så vel vor egen som andre landes. Han læste tysk, engelsk, fransk, så vidt jeg kunne mærke, med lethed. Men dommen over det læste så ofte ud som en tilfældighed. Ræsonnementet var hans svage side. Alt beroede på, hvad virkning det læste havde haft på hans rige følelse, der ofte er en ypperlig læremester, men mangan gang også leder på vildspor. Det stille drømmende i hans natur gjorde, at hans fremstillinger ikke sjældent led af en mathed, der trængte til et incitament fra hans medspillendes side. Ofte, når han således faldt hen, gav jeg ham et for publikum ubemærket tegn, et tegn, han forstod, og som da fremkaldte en spøg imellem os, der hjalp til atter at sætte liv i ham. Han var i høj grad afhængig af sine medspillende; ofte bebrejdede jeg ham, når han spillede med andre end mig, hans kulde lige overfor stykkets elskerinde, en kulde, som undertiden formeligt kunne være latterlig. Han tog da mildt og venligt imod min dadel og svarede blot: »Jeg kan ikke med hende.« Denne forskel i spillet med mig og med andre var så stor, at det ingenlunde undgik tilskuernes opmærksomhed, og det blev en almindelig tale, at han var en, når han spillede med mig, og en anden, når han spillede med andre.* Så smigrende dette *

32 nu i og for sig var for mig, lå hans kunstnerære mig dog således på hjerte, at jeg med bedrøvelse så denne mangel på herredømme over sig selv og ofte bebrejdede ham det. Ofte kunne han en hel aften bevæge sig igennem et stykke som en søvngænger. En åndrig dame sagde engang til mig: »Når man ser Wiehe spille, uden at De er med i stykket, ser han ud som en ung fyrste, der for morskabs skyld blander sig i en skuespillertrup, som han har indbudt til at spille på sit slot.« Denne bemærkning var virkelig træffende;

thi unægteligt så han som oftest ud, som om han i fornemhed - i god betydning - stod langt over de omgivelser, hvorimellem han bevægede sig på scenen. Det ædle, det kyske, det rene i hans kærlighedsudbrud i elskerroller i forening med den vidunderlige dybde af inderlighed i stemmens bøjninger var især det, der henrev så vel unge som gamle. Hos ham var der intet komediantagtigt; alt sandt og besjælet af ædel naturlighed, der frembragte den højeste grad af illusion. Mange på teatret, der på prøverne havde været vidne til min indflydelse på hans fremstillinger, mente, at Wiehe aldrig kunne være mig taknemmelig nok. Han var mig også taknemmelig, og han udtalte ofte dette for mig på den mest uforbeholdne måde. Men vist er det, at jeg, idet jeg gav, også modtog meget af ham, hvorfor jeg burde være taknemmelig; og jeg var det og bekendte det med glæde. Således var vor stilling til hinanden; hvad under da, at der af dette sammenspil frembragtes noget, som var lykkeligt for ham, lykkeligt for mig, lykkeligt også for digteren, lykkeligt for teatret og for publikum. I årenes løb bidrog således Wiehes teatervirksomhed og det nye liv, som han bragte med sig, til mere og mere atter at opflamme min lyst til udøvelsen af min kunst, der i nogle år betydeligt havde været svækket. Vi kæmpede om at overgå hinanden, og ingen af os misundte den sejrende kampens løn. Han sagde ofte ganske rørende: »Jeg vil gerne stå tilbage for Dem, når jeg kun må være med i Deres triumfer.« Jeg siger i årenes løb; thi der hengik nogle år * 33 endnu, inden Wiehe ret kunne sætte sig fast i publikums gunst; da disse var gået, var han selvskreven til enhver elskerrolle, så vel i lystspillet som i tragedien.

✂

THORVALDSEN

✂ Den nærværende tilstand ved teatret var imidlertid alt andet end fornøjelig. Jeg har alt omtalt den farlige konkurrent, Nationalteatret efter Christian den Ottendes tronbestigelse havde fået i den italienske opera. Endnu vedligeholdte denne mode sig. Lige overfor Donizetti og Bellini gjaldt Mozart og Méhul, for ikke at tale om Boieldieu, fremdeles for forældede; man udtalte dette uden sky på højere steder, og denne dom godkendtes af de lavere. Man hånede formeligt den danske opera til trods for vort dengang ypperlige orkester og vor korrekte indstudering, medens man på Hofteatret lod sig nøje med et tyndt og mådeligt orkester og et latterlig slet kor, sammensat af danske sypiger og andet tyende, der aldrig havde drømt om, at de skulle komme til at synge på et offentligt teater for den fine verden, og det ovenikøbet på italiensk. Bestyrelsen ved Det kongelige Teater havde unægteligt i flere år været i høj grad slap og holdningsløs; nu viste dens vaklen sig også lige overfor det italienske virtuosvæsen. Man ville rette sig efter denne modesmag og ville nu også opføre italiensk musik. Herved fordærvede man efterhånden den sidste rest af vore sangere, idet man ville lade dem kappes med indfødte italienere, mod hvilke de tog sig ud som en hund, der vil danse på line. Det var mig en virkelig sorg, at min faderlige ven Collin, på hvem jeg satte så megen pris, ikke tog sig bedre af teatret. En formiddag, da han aflagde mig besøg, udtalte jeg på min frimodige måde min hele række af anklager imod ham, anklager, der også gik ud på, hvor lidt han forstod at drage nytte af Heibergs kræfter. Men hvor rørt blev jeg ikke, da denne ældre, ansete mand ikke blot roligt og stille hørte på mine klager, men tilsidst med tårer i øjnene tog min hånd og forsikrede, at intet smertede ham dybere, end om han virkelig handlede mod de to menneskers ønske og interesse, som han af alle ved teatret satte mest pris på. Dette afvæbnede mig fuldstændigt. Collin var ellers ikke den mand, der tålte irettesættelser af nogen; at han altså fromt og elskværdigt hørte på mine, viste 34 mig tydeligt hans hengivenhed, en hengivenhed, der ikke endte før hans død.

✂ Dagen efter dette besøg modtog jeg et andet af en helt anden natur.

✂ Det var Thorvaldsen. Jeg havde i de år, Thorvaldsen atter opholdt sig i sit fædreland, haft disputer snart med en, snart med en anden om hans intelligens. Man beundrede hans geni, man elskede denne stille, godmodige personlighed. »Han er mageløs,« sagde man, »men ånd har han ikke meget af udenfor sin kunst.« Ja, ikke få anså ham endog for enfoldig. Jeg havde aldrig kunnet tiltræde denne mening. Man kan ikke være enfoldig, når man har tænkt og udført de værker, Thorvaldsen har skænket verden; geniet kan ikke i den grad være skilt fra personligheden. Men Thorvaldsen var i den grad geni, at han på vandringerne mod sit mål ikke havde lyst til at sprede sig til andre sider. Når han ikke arbejdede i sin kunst, da hvilede han sig, enten han så stod lige overfor en enkelt, eller han var genstand for tusinders hyldning. Hans natur trængte ikke til denne idelige pludren med andre mennesker; han talte kun lidt, men han var en ypperlig hører, og den, om hvem man med sandhed kan sige, at han er i besiddelse af denne sjældne egenskab, kan aldrig stå lavt i åndelig begavelse. Thorvaldsen havde i høj grad sans for det komiske, atter et bevis for hans intelligens. Der lå en vis gemytlig humor på bunden af hans sjæl, et skælmeri, han ofte brugte i en form, som mange holdt for naivitet, men hvis brod ikke var ham ubevidst. Han vidste helt vel, hvad han sagde, og kunne i stilhed gøtte sig over at have fået en sandhed sagt, uden at vedkommende tog ham det ilde op. Han havde en ædel kunstnerstolthed til trods for sit ydmyge væsen; i hjertet så han ned på mange høje og lave, der mindst anede, at han gennemskuede dem. Jeg havde oftere talt med Thorvaldsen, dels i mit hjem, dels på tredje sted, således som man kan tale med en ordknap, tilbageholdende mand i fleres nærværelse. I dag var jeg så heldig, at ingen andre visitter indfandt sig; vi var altså alene; Thorvaldsen slog sig ganske gemytlig til ro og tilbragte et par timer hos mig, et par for mig uforglemmelige timer. Han fortalte mig om sin ungdom, om sine rejser, om sit ophold i Rom, med en så livlig bevægelighed i ord og følelse, at endogså jeg,

der aldrig havde villet gå ind på mængdens blindhed i bedømmelsen af 35 ham, forundredes. Med stor kærlighed og hengivenhed omtalte han Frederik den Sjette. »Han var ingen kunstkender,« sagde Thorvaldsen, »men han gav sig heller ikke ud derfor.« Og nu gik hans tale fra Frederik den Sjette over på Christian den Ottende i en så heftig bitterhed, at han her formeligt blev veltalende. »Han vil være mæcen for kunst og videnskab,« udbrød han, »og hvad har han så gjort for dem? Mine stakkels billeder, som jeg skænker mit fædreland, står her endnu i deres kasser, fordi de ikke kan få tag over hovedet, før der møjsommeligt er tigget skilling på skilling, uagtet jeg også hertil har givet en ikke ubetydelig sum. Prale med mig og mine værker for udlandet, det kan han, det vil han, på samme tid som både jeg og de er ham ligegyldige. Og så tror han, at man skal føle sig rigeligt lønnet, når han tilsiger en til sine kedsommelige tafler, hvor man naturligvis blot kommer for at pryde hans bord.« Hans ædle skikkelse blev ligesom endnu større ved disse udtalelser; hans ellers rolige, smukke, blå øje flammede af ild. »Det morer mig undertiden,« sagde han, idet et skælmsk smil spillede ham om munden, »at mishage ham; således nylig i Roskilde. Ørsted og en del andre af mine venner, som var derude ved stænderforsamlingen, havde indbudt mig til at komme derud, for at vi kunne tilbringe en glad middag sammen. Som jeg nu går på Roskilde gade, kommer kongen kørende; han lader vognen standse og kalder mig til: »Spis med mig til middag, Thorvaldsen,« sagde han da. »Det kan jeg ikke, Deres Majestæt, thi jeg skal spise med en del gode venner.« - »Ja, så må jeg stå tilbage,« svarede kongen bittert og gav kusken ordre til at køre videre. »Ja, kør du kun,« sagde Thorvaldsen med et polisk smil, »mine venner skal ikke skuffes i deres glæde for din skyld.« Denne lille begivenhed, som Thorvaldsen her fortalte mig, havde jeg hørt omtale af andre som et bevis på hans store naivitet; det faldt ingen ind, at det var en stolt kunstner, der hævdede sin personlighed lige overfor en suveræn konge. Men det er ikke mindre vist, at hans beskedenhed ofte gav ham et naivt præg. Hans ven O. Bang har fortalt mig, at byen Roskilde, hædret ved Thorvaldsens besøg, om aftenen var illumineret. Da Bang og Thorvaldsen kom ud på de oplyste gader, udbrød Thorvaldsen: »Ih, se! her må være bryllup i byen i aften!« Mindre sikker er jeg på, om Thorvaldsen ikke havde en skælm bag øret, da studenterne hyldede ham og

36 Oehlenschläger med en sang, da disse to ankom til Møn, hvor de unge mennesker var forsamlede, og Thorvaldsen nu, da sangen var tilende, henvendte sig til Oehlenschläger med det spørgsmål: »Har du skrevet den sang?« (Thiele IV, 73).

✂ »Ved kroningen,« fortalte han videre, »skulle jeg da og være med. Jeg svarede nej. Skulle jeg nu, som en anden nar, anskaffe mig og ikklæde mig ridderkostume; nej, det ville jeg ikke.« [Man ser af disse historier, hvad formen har at betyde hos et menneske. Alle kendte dem, men ingen så heri andet end den naive kunstner, der som et barn sagde ja og nej efter den øjeblikkelige stemning; thi formen, den ydre, var altid mild og rolig, og det faldt ingen ind, at der bag denne milde, rolige form skjulte sig et skarpt omdømme.] Også om sit forhold til Oehlenschläger fortalte han mig mangt et træk hin formiddag. »Jeg holder af ham,« sagde han, »men hvor er han dog forfængelig. Da jeg sidst var på Nysø, fik jeg brev [på brev] om dog at gøre alvor af det med at modellere hans buste! Dog den orm har vi jo alle,« føjede han formildende til; »nylig greb jeg mig selv i det samme. En dag på Nysø, som jeg stod og arbejdede på min egen store portrætstatue, kom atter et brev fra Oehlenschläger i samme anledning; da jeg så, hvad brevet indeholdt, kastede jeg det [foragteligt] hen på bordet, men i samme øjeblik sagde jeg til mig selv: »Du er jo i alle måder lige så gal som han; står du ikke her og arbejder på dit eget billede, på samme tid som du bebrejder ham, at han ønsker sit forevige. Jeg smed mejslen og kunne ikke arbejde mere den dag.« Denne sidste lille begivenhed fortalte han med så megen elskværdig bevægelse i stemme, blik og gebærder, at han vandt mit hjerte i en endnu højere grad, end han alt havde det; thi jeg spørger, hvad er det at have ånd, ifald der ikke i sådanne fine selvbekendelser åbenbarer sig ånd hos et menneske. Talte han til mig om teatret, om min egen virksomhed der, da var det aldrig denne hule, fade smiger, aldrig denne udelikate svingen med røgelsekarret, hvori intet inderligt, intet følt ligger; et blik, et håndtryk, en forsikring om kampen, det kostede ham at blive hjemme, når timen nærmede sig, sagde mere, end mangan en opskruet veltalenhed formåede. »Når jeg ikke kan komme i teatret,« sagde han, »så glæder jeg mig over at have Deres billede på min væg (det var det samme billede, der senere blev ophængt i hans værelse i museet); det

37 tilfredsstillende mig ikke, men det er dog bedre end intet.«

✂ Jeg fik denne formiddag et så levende billede af den udødelige mester, at jeg ret i dette øjeblik ville ønske, at jeg havde evne til lige så levende at stille ham frem for andre. Måske en og anden ved at læse, hvad jeg her fortæller om ham, udbryder: »Men efter disse meddelelser var Thorvaldsen jo ikke den stille, fromme, fordringsløse, beskedne kunstner, som vi havde set i ham.« Jo, visselig var han alt dette lige overfor sit ideal, lige overfor sin kamp, sin stræben mod at nå dette ideal; men kræve ikke mere, thi I mager det alfor ofte så, at man ikke kan være det lige overfor eder. Visselig var han så beskeden, at hans hjerte bankede ved at lytte til, selv lige overfor det ringeste menneske, hos hvem han følte, at det virkelig var grebet og varmet ved at betragte hans genis frembringelser, men hans forfængelighed var ikke så stor, at enhver opskruet, af moden betaget begejstring, udtalt med en påtagen varme uden ærbødighed, ikke snarere skulle fremkalde et lønligt ironisk smil end glæde over en sådan påskønnelse. Hvor mangan en dame eller herre i

selskabslivet mener ikke, at de tør vove på en fjasende måde, med flov vittighed, i kæk uforkammethed at frembære deres ros lige overfor en stor kunstner? Hvor mange af disse har begreb om, i hvilken grad en sådan i spøg og fjas fremført ros sårer den kunstner, hvis frembringelser ofte er fødte i hans livs alvorligste timer, opståede hos ham i søvnløse nætter, udførte med sveddråberne perlende på panden, i heftig kamp for at levnedegøre det billede, der står for hans sjæls øje. Den virkelige kunstner kræver fremfor alt lidt ærbødighed for sine værker, og det er det, han af alt sjældnest møder.

Teaterdirektionen havde besluttet denne vinter at opføre Halms »Griseldis«. Jeg havde på det indstændigste bedt mig fritaget for at spille hovedrollen i dette uhyggelige, affekterede spektakelstykke, og man havde føjet mig heri. Jeg tror virkelig, at min sædvanlige evne til forud at ane ulykken, hvor den var i anmarch, gjorde mit ønske om at blive fri for at være med i dette stykke så heftigt. Den 24de marts 1844 opførtes det for første gang. Hverken Heiberg eller jeg overværede denne forestilling. Først næste dag erfarede vi med dyb smerte, at Thorvaldsen alt under ouverturen pludseligt var besvimet i parkettet og båret halvdød ud af nogle af sine venner, der sad i nærheden. Inden han endnu havde nået sit hjem, 38 havde den store kunstner udåndet sit sidste suk. I teatret gik denne begivenhed som et lyn rundt over det hele hus. Smukt, naturligt havde det været, om forestillingen var blevet afbrudt, om publikum i stilhed havde begivet sig bort; men hvem er et publikum? Dagen efter følte hver enkelt af de tilstedeværende, at en taktløshed var begået. Stykkets uhyggelighed forøgedes ved dette uhyggelige optrin i parkettet og bidrog vel sit til, at forestillingen forfejlede sin virkning, uagtet jeg rigtignok troede, at selv uden denne katastrofe ville det danske publikum være for dansk til at nyde denne tyske, sentimentale ret. Stykket slæbte sig 3 gange over scenen og blev derpå henlagt. Thorvaldsens pludselige død havde grebet alle, store og små. Hvad mig angår, da var jeg usigelig bedrøvet, så bedrøvet, at det var med en sand overvindelse, at jeg udførte min pligt ved teatret. En nær ven af Thorvaldsen sendte mig en lok af hans hår. Det visitkort, han havde i lommen i teatret hin sidste aften, bevarer jeg endnu i et [pragtfuldt rødt fløjsalbum] af håndtegninger, som flere kunstnere med Libert i spidsen sendte mig på min fødselsdag; på det første blad midt i en smuk randtegnning var anbragt en håndtegnning af Thorvaldsen, forestillende nogle genier, og over denne hint visitkort. Efter at Thorvaldsen havde fået en ligbegængelse, som ellers kun konger bæres med, blev der på teatret den 9de april givet en sørgefest for ham, en prolog af Heiberg, som jeg fremsagde, og »Hakon Jarl«. Den skønne prolog fremsagde jeg ikke, som jeg havde ønsket. Jeg var for betagen og stod endnu for lidt over min sorg, til at jeg med kunstnerisk ro kunne udtale den sorg, der føltes så dybt af alle. Et er kunst, et andet er virkelighed. Teatret havde ikke alene tabt en af sine varmeste tilskuere, men salen havde tabt synet af denne ædle skikkelse, hvis blotte nærværelse havde noget forædlende overfor det hele publikum. Han og Oehlenschläger udgjorde et midtpunkt på tilskuerpladsen, der frydede øjet og indgød respekt. Hvor ofte havde jeg ikke glædet mig fra scenen over at se den skønne skikkelse med det hvide hår omkring [hans Jupiterhoved] sidde der og være en af dem, for hvem jeg især spillede. Forbi! Forbi! Pladsen stod nu tom for bestandigt.

39

|X

HUNDEN HERCULES

Den sidste måned af sæsonen slæbte sig døsigt frem. Jeg længtes usigeligt efter den sidste maj, da sæsonen ophører. Det var nu afgjort, at palæet, hvor vi boede, skulle rømmes ved flyttedag, og vi måtte således være betænkte på en ny bolig, hvad der var en rigtig sorg for os, der afskyede enhver flytning. Men en lille begivenhed, som hændtes os her i Bredgade denne sidste vinter, må det dog endnu være mig tilladt at omtale. Havde vi i denne vinter måttet sørge over vor smukke boligs tab, så havde vi derimod i denne erhvervet os en ny, trofast, hengiven ven, den mest hengivne vi måske nogensinde har haft, thi denne ven ofrede stilling, gunst, ja tilsidst sit liv for vor skyld. Denne ven hed Hercules. Jeg må have lov til at give et lille levnedsløb af denne vor for tidlig tabte ven.

I palæet, hvor vi boede, var en adelig godsejerfamilie flyttet ind nedenunder os, for i vintermånederne at deltage i hovedstadens forlystelser som afveksling fra herregårdslivets stilhed på landet om sommeren. [Fornemheden bestod forresten kun i en barontitel; den egentlige fornemhed mærkede man intet til.] Denne familie medbragte to individer, Hercules og Rosas; den første en stor jagthund med et imponerende, klogt og dybsindigt fysiognomi, den anden en rødsladen langhåret lady, hvis skønhed var udisputerlig; hun så noget fordringsfuld ud i bevidstheden om sin ynde og den stilling, hun indtog i familien som fruens yndling. Kort efter at familien var flyttet ind i huset, aflagde Hercules os en dag et besøg. Vi blev alle indtagne af hans anstand, af hans kløgt, hans indsmigrende venlighed. Da han i nogle timer havde glædet os med sin nærværelse, tog han afsked, idet han kyssede vore hænder, for atter at begive sig ned til sit rette hjem. Hans besøg blev efterhånden hyppigere og hyppigere; det kostede ham tilsidst øjensynlig stor overvindelse at fjerne sig fra vort behagelige selskab. Jeg klappede ham da ofte på kinden, tog hans hoved i begge mine hænder, så ham ind i de kloge øjne og sagde: »Gode Hercules! Du kommer vist til at gå ned til dit, ellers er jeg bange for, at man tager dine hyppige besøg ilde op.« Han så da på mig med de dybsindige, melankolske

øjne, udstødte et suk, kyssede min hånd og gik langsomt bort. Min anelse bedrog mig ikke; den fornemme 40 familie havde virkelig taget disse hyppige besøg ilde op, og Hercules havde mange ubehageligheder, når han atter indfandt sig i hjemmet. Han tav imidlertid herom for os, og det var foreløbig kun en formodning fra vor side. Men en dag, da Hercules's længsel havde drevet ham fra stueetagen op til vore højere regioner, og han netop gemytligt havde slået sig til ro ved mine fødder, idet de kloge øjne hvilede på mig, kom min tjener og sagde: »Her er et bud fra baronessen, at Hercules straks skal komme ned.« Min tjener betroede mig da, at man allerede i længere tid med stor misfornøjelse havde set, hvorledes Hercules fjernede sig fra familien, hans retmæssige omgangskreds, og sluttede sig til os. Det kloge dyr rejste sig uroligt, da han hørte sit navn nævne af tjeneren, som om han virkelig forstod, hvorom talen var. Han sprang med sine forpoter op i mit skød, en stilling, hvori han næsten forskrækkede mig ved sin usædvanlige størrelse, kyssede mig uden videre på munden, på hånden og gik slukøret ud ad døren, uden at tjeneren behøvede at opmuntre ham dertil. Jeg blev ganske mismodig ved tanken om, at man ikke undte mig denne vens besøg, og sukkede over, at jeg ingen rettigheder havde over ham. Som i alle mine sorger, således også i denne, var min første gang ind i Heibergs studereværelse for hos ham at hente råd og trøst. Han så ganske betænkelig ud ved min fortælling, thi også han havde vænnet sig til denne omgang og kunne ikke godt undvære den. Vi trøstede hinanden gensidigt, så godt vi kunne, og håbede på bedre tider. Kun få timer gik imidlertid, før min ven atter stod ved min side med et udtryk i det kloge fysiognomi, der sagde mig, at han ingenlunde havde haft det behageligt, siden vi sidst havde set hinanden. Jeg talte da fornuftigt med ham og sagde: »Min kære Hercules, dette går ikke an, du lægger dig jo ud med din hele omgivelse.« Omfavnelser og kys var alt, hvad han svarede på mine fornuftgrunde. Mod aften lukkede jeg ham selv ud og bad ham gå ned for ikke at tirre det strenge herskab. Han gik, men stod stille på trappen, så længe han så en flig af min kjole. Heiberg og jeg var ret forfaldne til at sidde længe oppe om aftenen. Dagens arbejde skilte os ofte ad; når da om aftenen hans moder havde sagt os godnat, og vi var blevne ene, var det os umuligt at bryde op, så meget havde vi da at meddele hinanden, så klokken blev et, undertiden to, og endnu var vi i fuld gang med at underholde

41 hinanden. Når vi da endelig brød op for at gå til ro, og jeg gik til vort sovekammer, hørte jeg en stille, klagende lyd udenfor døren, en lyd så bedende, så rørende, at man umuligt kunne modstå den. Jeg lukkede døren op - og Hercules havde ligget tålmodigt og stille og ventet på det øjeblik, da vi brød op, i håb om at turde tilbringe natten i vor nærhed. Hvor var det nu muligt at skuffe dette håb? I hans hjem nedenunder var alle døre lukkede for ham for længe siden; skulle jeg nu have hjerte til atter at lukke min dør uden at tilbyde ham nattely? Umuligt! Jeg bød ham da ind, redte et leje for ham, sagde ham det kærligste godnat, og beroliget sov han og vi andre ind, befalende os i Guds varetægt. Næste morgen tidligt kom atter det vrede bud og førte vor ven fra os. Atter rørende afsked, men atter og atter overtrådte Hercules det strenge forbud og fulgte sit hjertes indskydelse. En dag blev han hentet med den besked, at han, så ofte han herefter overtrådte forbudet, ville blive alvorligt, korporligt straffet ved sin tilbagekomst. Nu blev jeg bange for min vens skæbne. Jeg gav ordre til mine folk, at vi aldrig mere måtte glæde Hercules med noget ben eller nogen som helst føde hos os; jeg antog, dette ville være det sikreste middel til at fjerne ham fra vor omgang, men alt forgæves; Hercules viste, at det ikke var sådanne lave interesser, der bandt ham til os, men interesser af en højere, inderligere natur. Altså hans besøg vedblev. På hundrede måder vidste han at snige sig ind ad døren, når denne åbnedes for fremmede bude eller deslige. En dag blev han hentet med den besked, at han herefter skulle stå bunden. Hercules og jeg gøs ved denne efterretning: det dejlige, kraftige dyr bunden! - en tilstand, der altid havde opvakt min inderligste medlidenhed, når jeg så andre af hans lige i denne for dyr unaturlige tilstand. Han blev ført ned og virkelig bunden. Jeg var usigelig bedrøvet hele dagen ved tanken herom. Men hvad sker? Da jeg om aftenen ville gå til ro, kunne jeg næppe tro mine egne øren. Jeg lyttede; de samme stille suk og bønner lød udenfor min sovekammerdør; jeg åbnede døren, og min ulykkelige ven trådte mig imøde med et langt tov om halsen. Han havde sønderrevet sin lænke og ventede nu på belønningen for sin hengivenhed, der havde trodset alt, hvad der ville fjerne os fra hinanden. Lidenskabeligt faldt jeg ham om halsen og råbte: »Det var ret, Hercules! De skulle erfare dernede, at kærlighed, hengivenhed og troskab 42 lader sig ikke frembringe ved tvang; kom, min ven, og læg dig ved din venindes fod; her er dit tæppe!« Heiberg kom til; også han modtog venen med åbne arme. Vi sagde hverandre godnat alle tre og sov ind, Hercules vist foruroliget af slemme drømme, thi jeg vågnede flere gange ved, at han i søvne stønnede og pustede, som om han i galop undveg sine forfølgere. Jeg rakte mig da ud af sengen, klappede hans hoved og sagde: »Hvad er det, stakkels Hercules?« Han vågnede, slikkede min hånd og sov da roligere ind. Dagen frembrød, o ve! Hvad forestod der os nu? Ganske rigtigt kom politibetjenten nede fra atter for at hente den undvegne. Da han havde brugt uhøflige ord til min tjener, hunden angående, gik jeg selv ud til ham og sagde: »Vil De hilse Deres herskab, at det står ikke i vor magt at hindre, at hunden tyer herop; vi frister ham ikke, hverken med brød, kød eller andre lokkemidler; det er et uegennyttigt venskab, der binder ham til os,« føjede jeg leende til. Men min spøgende tone standsede brat, da tjeneren gjorde en undskyldning og tilføjede: »Hunden skal ikke mere ulejlige fru, thi herren har givet ordre til, at han i morgen skal transporteres hjem til gården for ikke mere at vende tilbage hertil. I aften skal jeg nok binde ham så godt, at han ikke skal kunne komme herop.« Derpå greb han hunden ublidt i skindet og trak den ud med sig, idet han dog ikke kunne forhindre, at den drejede sine store, melankolske øjne hen imod mig til afsked. Jeg blev usigelig beklemt over således efter al sandsynlighed aldrig mere at skulle se det prægtige, kloge dyr, en sorg, der meddelte sig til os alle. Samme aften skulle jeg spille. Da jeg kørte hjem efter

forestillingen, der havde trukket langt ud, så at det næsten var midnat, tænkte jeg, idet jeg steg op ad trapperne: Ak, i aften springer Hercules mig ikke jublende imøde i entreen som så ofte tidligere! Han står nu bunden, den stakkels ven, og hører måske mine trin uden at kunne rive sig ud af det forhadte bånd. Jeg var virkelig ganske trist ved tanken herom. Hvor stor var da ikke min forbavselse, da man åbnede døren, og ikke alene Hercules, men skønheden Rosas kom mig springende imøde til velkomst, den første med sit lange tov slæbende efter sig. Ganske henrykt omfavnede jeg min trofaste ven, men blev helt forfærdet ved at se den nye gæst, baronessens øjsten. Jeg gav nu, endskønt med blødende hjerte, ordre til, at man straks skulle bringe begge hundene ned til

43 deres ejerinde, men mine folk sagde, at alle alt var gået til ro, så det kun ville gøre forstyrrelse. Der var da intet andet for end at huse begge hundene. »Lad det da bero til i morgen tidlig,« sagde jeg, »men ingen af eder må give Rosas det mindste at spise, for at ikke også hun skal få vane til at ty herop.« Jeg gik ind til Heiberg, ledsaget af begge hundene, og sagde: »Se her, hvad synes du? Hercules har sagt til Rosas: »Kom du med mig, så skal jeg introducere dig hos pæne, dannede folk, hos hvem det er godt at være.« Rosas lagde sig ganske fornemt og roligt ned ved siden af Hercules på det tæppe, som vi havde ofret til vor ven, når han gæstede os, og sov snart ind som den, der ikke tyngedes af ond samvittighed; hun var for fornemt til at kende noget til denne åndelige plage, men den stakkels Hercules så rigtig bekymret ud, vendte og drejede sig ideligt på sit leje, inden han kunne finde hvile for sine urolige tanker. Næste morgen blev han virkelig transporteret bort fra byen. Vi talte ofte om vor tabte ven og sørgede oprigtigt. Det er utroligt, i hvilken grad man kan binde sig til et sådant dyr, hvis hengivenhed viser sig så umiskendeligt som hos Hercules. Her må man virkelig tro mig på mit ord, at andre hunde var kun som »kanaljer« at ligne med vor savnede ven. Et stort bevis på hans uimodståelige elskværdighed var, at selv Heibergs moder fandt sig i, at det store bæst, som hun plejede at kalde ham, om morgenen ved tetiden trådte ind i hendes sirlige stue, uagtet hans fødder ikke altid var så rene, som man vel kunne ønske, og en eller anden lille forstyrrelse i stuen heller ikke altid udeblev. Hvor ofte brast jeg ikke i latter, når jeg åbnede døren for at bede om, at Hercules måtte aflægge hende en lille visit, og Hercules da, inden tilladelsen var givet, sprang op ad den lille kone, der i størrelse så ud som et barn mod ham, når han i glæde rejste sig på bagbenene. Den første velkomst var ikke den hjerteligste fra hendes side, men snart sejrede hendes gode hjerte, Hercules blev klappet, der blev budt ham mad og drikke, alt sirligt anrettet på en tallerken, hvorunder der omhyggeligt blev bredt et viskeklæde som beskyttelse for gulvtæppet. Hercules fandt, at han blev overordentlig godt behandlet, og Heibergs moders frokostbord havde en stor tillokkelse for ham. Imidlertid må ingen tro, at han, som andre ved menneskenes pjat fordærvede og byrdefulde hunde, klynkede, peb og klagede, for ikke at tale om at kradse med poterne, for at erholde

44 noget af det vellugtende måltid. Nej, alle disse unoder var Hercules altfor nobel til at nedlade sig til. Tavs, men med et ubeskriveligt udtryk i øjet ventede han på, hvad bordets herskerinde ville unde ham. Ak, ved nedskrivningen af disse små morgenscener, så mange år efter, står Heibergs moder atter så levende for mig, som om det var i går! Den hjertelighed, hvormed hun modtog mig, når jeg således uventet trådte ind til hende; den venlighed, hvormed hun bad mig sætte mig ned og slå mig lidt til ro hos hende; den utrolige evne, hun havde til øjeblikkeligt at give samtalen en livlig og interessant retning; den trang, hun altid viste til at rådføre sig med mig om sine små anliggender; den hele hyggelighed, som hun forstod at give en sådan time, alt dette mindes jeg i dette øjeblik med et suk og med den stille bebrejdelse, at jeg i momentet vel så og følte det, men dog måske ikke skønnede derpå i så høj grad, som jeg burde have gjort. Gid hun nu kunne læse denne tilståelse, hvor ville den ikke fryde hendes kærlige hjerte! Jeg ved, hvad hun da ville sige til mig, idet hun ville slutte mig i sine kærlige arme; hun ville sige: »Ak, min kære Hanne, sådanne stille bebrejdelser kender jeg fra mig selv.« Og hvem kender ikke dem?

IX

SOMMEREN 1844 PÅ NY BAKKEHUS

X Vi havde alle tre forelsket os således i egnen om Bakkehusene, at vi i år igen havde lejet en sommerbolig der i et hus, kaldet v. d. Maases ny Bakkehus. Der ligger nemlig de fire steder næsten umiddelbart ved siden af hinanden: Rahbeks Bakkehus, Halls Ny-Bakkehus, v. d. Maases ny Bakkehus og Moltkes Bakkehus. Vi flyttede altså derud i begyndelsen af juni. Denne sommer blev mig iøvrigt forbitret på flere måder. Atter i denne sommer skulle flere af skuespillerne have beneficeforestillinger; iblandt dem, som agtede at benytte tilladelsen, var også min broder, skuespiller Anton Pätges. At det lå ham på hjerte at have mig med ved en sådan forestilling, var jo naturligt, og lige så naturligt var det, at jeg ikke godt kunne nægte ham min hjælp. Nu var det jo den idelige jammer ved disse private forestillinger at få stykker, der kunne trække publikum til huset. Han havde i lang tid kæmpet og 45 kæmpet for at skaffe sig et, men alting slog fejl. Da greb han i sin nød et stykke, [som, Gud bedre det, Heiberg for at slippe fri for min broders anmodning om at skaffe ham et, selv havde rådet ham til at tage, et enaktsstykke,] som havde været indleveret til teaterdirektionen, men var

blevet forkastet, et stykke, som måske endnu nogle bevarer i bedrøvelig ihukommelse, og som hed »De skandinaviske brødre«. Skandinavismen havde i den sidste tid, navnlig siden de danske studenters tog til Uppsala, udfoldet sig stærkt; stykkets emne var altså meget populært. Det gik ud på at fremstille tre repræsentanter for Skandinavien, en dansk, en norsk og en svensk student, der i poetiske udgydelser sammenlignedes med bøgen, egen og birken. [Heibergs råd] var for så vidt godt, som man kunne være vis på at få fuldt hus, hvilket jo var hovedsagen ved disse sommerskuespil for privat regning. Hvor fortvivlet jeg end fandt stykket, havde jeg dog ikke hjerte til at nægte min broder, der alt havde udstået så mange genvordigheder, min bistand, og jeg måtte altså gøre gode miner til slet spil. En betingelse gjorde jeg dog, den nemlig, at jeg fik lov til at stryge det lange lyriske, skandinaviske digt, som jeg skulle fremsige som et slags slutningskuplet til publikum. Hvor takkede jeg hin mindeværdige aften alle guder for denne min betænksomhed! Man må nu ikke tro, at de øvrige spillende gik til deres arbejde med ulyst, tværtimod, man fandt mange »skønne steder« i stykket, mange »pæne ord« i dialogen og ventede sig ikke så lidt løn for sit arbejde. Jeg har aldrig haft lyst til at gøre skuespillerne kede af de stykker, som indstudies, og mindst ville jeg gjort det her, hvor de spillende arbejdede for at gøre min broder en tjeneste; men jeg selv led helvedes kvaler på disse prøver, thi jeg forudså med den fuldstændigste vished, at forestillingen ville blive til latter og skandale; jeg tav og sukkede i stilhed, men min fortvivlelse steg dag for dag, alt som vi rykkede forestillingen nærmere. Jeg havde ligesom håbet på, at en god ånd eller djævel skulle mage det således, at det hele gik overstyr. Men nej, loddet var kastet, dagen kom. I det dejligste solskin kørte jeg den 13de juni 1844 som en delinkvent til sin henrettelse ind fra Bakkehuset for at udføre, hvad jeg havde påtaget mig. Jeg ved virkelig ikke, om jeg skal le eller græde ved tanken på den tilstand, hvori jeg hin eftermiddag befandt mig. Siddende i kareten, udstødende det ene dybe suk efter

46 det andet, betragtede den misundelsesværdige mængde af pyntede folk, der i det dejlige vejr strømmede ud ad Vesterport for i Søndermarken og Frederiksberg Have at frydes ved træer, buske, fuglesang og de tusinde forårsblomster, sad jeg aldeles fortvivlet; og dog kunne jeg endnu ikke opgive håbet om, at et eller andet skulle hjælpe mig i min nød. Jeg sad og tænkte: Hvad ville du give for endnu at blive fri? Jeg syntes virkelig, at jeg ville give alt, hvad jeg ejede; ja, så vidt gik jeg, at jeg tænkte: Gud forlade mig - gid vognen, hvori du sidder, ville vælte; jeg ville med glæde tage imod et lille benbrud og roligt finde mig i den øvrige sommer at måtte sidde stille, for at det atter kunne læges. Jeg husker godt, at denne tanke oplivede mig, og jeg håbede på, at skæbnen ville benytte det vink, jeg her gav til min redning, men den var ubøjelig; vognen væltede ikke, og jeg ankom til mit påklædningsværelse på teatret for at iføre mig min sørgelige pynt og udføre min endnu sørgeligere kunstpræstation. En og anden synes vel, at denne min stemning var overdreven eksalteret! Herre Gud, om nu også et stykke mishager, er da den ulykke så stor? Nej. Jeg indrømmer dette, men forud at vide med vished, at man skal være genstand for latter, spot og hån, at virkeligheden, den rå virkelighed hos et publikum, skal gribe ind og tilintetgøre al illusion, så at jeg står der, ikke som den unge pige i stykket, men som fru Heiberg, med hvem man tillader sig at gøre kommers; denne tanke var det, som jeg ikke kunne udholde. Alt, hvad der forstyrrer illusionen på scenen, selv det bifald, der ofte lød ved min indtræden, stak smerteligt i mig. Jeg selv ville glemme, at det var mig som privat person, som stod der, og jeg ønskede, at alle andre ville gøre ligeså. Kun et har bestandigt ligget mig på hjerte, det at frembringe en fuldstændig illusion, thi kun, hvor denne opnås, kunne der være tale om en kunstnerisk nydelse for publikum som for mig selv.

⚡ Under de første akter forholdt publikum sig i en rolig døs; men lidt efter lidt syntes det overfyldte hus, at det dog skulle have lidt glæde for sine penge, og nu begyndte tilskuerne at blive muntre medspillende, hvis spil blev livligere og livligere, alt som vort spil blev mere og mere mat. Da nu en af de tre skandinaviske brødre mod slutningen af stykket kom hjem fra en rejse, på hvilken han lykkeligt havde fået sin eksamen, og kom løbende ned ad

47 et fjeldstykke og jublende råbte: »Jeg har fået min eksamen!« udbrød publikum i den muntreste latter, og flere stemmer råbte: »Vi gratulerer!! Vi gratulerer!!« Fra nu af var ævred opgivet, som man siger. Man lo, man snakkede med, man råbte »O!« på de rørende steder, man applauderede ironisk, og tæppet faldt endelig for sidste gang under almindelig latter. Jeg takkede min Gud, at jeg itide havde forudset dette resultat og gjort indsigelse mod det rørende skandinaviske slutningsdigt! Man tænke sig min situation, om jeg under en sådan stemning skulle have stået der og snakket i en lygte! Jeg var forresten rørt over publikums godhed imod mig denne aften; thi så ofte jeg trådte ind på scenen, var der stille; ikke en lyd ytredes i det muntre hus under mit spil eller ved nogen af de mange næsten udæskende komiske bortgange, som min rolle indeholdt. Ikke let har noget bifald i den grad glædet og smigret mig som denne aftenstavs. Stykket var forbi og mine lidelser endte. Jeg var tilmode som en, der havde været i havsnød og nu stod reddet på den tørre, velsignede, faste jord. Jeg var glad, næsten til overgivenhed. Men var mine lidelser nu endte, så begyndte mine kammeraters først. De andre damer i stykket strømmede ind til mig for at give deres indignation og bedrøvelse luft. Da de undredes over mit glade lune, sagde jeg: »Misund mig ikke dette, jeg har haft mine lidelser forud; I må nu bære eders bagefter.« Lige så sukkende og betyngt jeg var kørt ind til teatret, lige så let kørte jeg hjem, da alt var overstået. Jeg kunne ikke lade være at synge højt

i kareten; jeg var fri for i sommer; jeg trådte glad ind til tebordet, hvor Heiberg ventede mig; min glæde smittede ham, der også på mine vegne havde haft en tung aften; vi drak de skandinaviske brødræs glemmel i et glas vin og gik til ro, håbende en bedre dag i morgen. Næste morgen sendte fru Hall bud ind til mig, om jeg ikke ville tjene hende i at komme et øjeblik ind til hende, da hun alt i flere dage havde måttet holde sengen på grund af en stærk forkølelse. Jeg gik straks ind til hende. Hun lå i sengen, rakte hånden ud imod mig og sagde næsten med gråd: »Hvorledes har De det, min søde ven, efter den afskyelige aften i går, som Hall har fortalt mig om?« Ved at se hendes bedrøvelige mine, kunne jeg ikke bare mig; jeg brast i latter. Hun så forundret på mig. »Kan De le deraf?« sagde hun. »Ja, hvorfor ikke?« svarede jeg, »det er jo forbi, og jeg har grædt så længe forud, at jeg nu virkelig ikke kan mere.« Da hun så, hvor let jeg nu var om hjertet, slog hun ind i min tone, og jeg morede hende nu med omstændeligt at fortælle hende alle de scener, jeg havde været vidne til bag scenen, på scenen og ude i publikum.

☒ Se, denne forestilling var nu nr. 1 af det, der forbitrede mig denne sommer; nu kommer nr. 2.

☒ Det er lykkelige tider, hvor vor kritik endnu ikke er vakt. Jeg har kendt sådanne tider i mit teaterliv - men det er længe siden - hvor ingen kritik forbitrede mig nydelser af at spille komedie. Var rollen hvad man kalder en smuk rolle, det vil sige, var den således, at jeg forudså, at jeg i denne rolle ville gøre virkning, da var jeg tilfreds og glædede mig til at spille den. Om stykket havde værdi som kunstværk, om rollen var psykologisk sand, om diktionen i den var ædel, simpel, om verset var rent i sine former, om der var enhed i karaktertegningen, om subjettet var kunstnerisk behandlet; kort, om der var sandhed i det hele stykke, eller om det som helhed var et affekteret døgnprodukt, herom spurgte jeg dengang ikke mig selv; det kostede mig ikke en urolig tanke; jeg spillede min rolle, for det meste godt, og selv om jeg ikke altid syntes dette, så syntes publikum det, og dermed slog jeg mig til ro. Således kunne og burde det ikke blive ved. Det kunne ikke være andet, end at min kritik, min dom lidt efter lidt i omgang med Heiberg, med hans moder [, med Martensen, med Andræ,] og så mange andre måtte udvikle sig ikke blot til at modtage, men også til at gøre rede for det modtagne, til at kunne skelne imellem ondt og godt. Jeg var på dette tidspunkt 32 år. Jeg kunne ikke længere med tålmodighed, i uvidenhed lade mine evner misbruges, snart til ét mådeligt arbejde, snart til et andet, uden at det smertede mig. Jeg havde alt i adskillig tid måttet spørge mig selv: Er det ret, er det kunstnerisk rigtigt, for ikke at sige: Er det ikke umoralsk således ved sit talent at bidrage til, at så meget forkasteligt går igennem hos publikum og forvirrer dets begreber om dramatisk kunst, idet det forveksler skuespillerinden med det stykke, hvori hun optræder. Mangfoldige gange var stykker skrevne, som kun hvilede på den interesse, der skulle ligge i at se mig i en ejendommelig situation, i et mærkeligt kostume, i benyttelsen af min evne til at synge kuplets, eller til dans, til deklamation af lange, kunstige digte o.s.v. Jeg var led og ked af alle disse misbrug, især når de stod ganske 49 forladte af al virkelig kunstinspiration. Men hvad var herved at gøre? Modsatte jeg mig dette misbrug, så gik det mig som med Maurerpigen, forfatterne rasede imod mig og anså mig for deres hjernefostres morder, for ikke at tale om, hvorledes de ganske naivt foreholdt mig, at de havde gjort regning på en indtægt, som det ville sætte dem i den største forlegenhed at gå glip af; vedblev jeg med fasthed min indsigelse mod at misbruges, da udspreddes der rygter om primadonnachikaner, rygter, som det store publikum straks var beredt til at fæste lid til. Hvad dette angår, da bilder jeg mig imidlertid ind, at mine foresatte og alle, der har været indviede i teatrets mysterier, har været enige heri, - at jeg aldrig i mit hele liv, ikke en eneste gang har nedladt mig til noget, som kunne fortjene dette navn. Altid har jeg arbejdet efter pligt og samvittighed, rent i kunstens tjeneste. Men hvem kan tale en fornærmet digterforfængelighed tilrette?

☒ I slutningen af forrige sæson havde H. P. Holst, der nylig var hjemkommen fra Italien, skrevet sin »Gioacchino«, hvilket stykke blev antaget til opførelse. Her var atter en rolle skrevet for mig, en af de såkaldte brillante roller, sammensat af og udsmykket med mange lapper, men hvoraf dog ingen hel klædning kommer ud. I denne rolle var nu glanspunktet en kastagnedans, en af de italienske folkedanse, som var kommet i mode i København, efter at nogle italienske danserinder havde indført dem hos os. Man mente, at sådanne danse, hvori mimikken spiller en så stor rolle, var som skabte for mig med mit sydlandske udseende, og H. P. Holst, der kendte sit publikum, vidste, at en sådan dans, danset af mig, og det ovenikøbet med hofballetmesteren selv - så snart Bournonville hørte, at jeg skulle udføre en sådan dans, ville han ikke overlade meddanserens plads til andre - ville være nok til at skaffe stykket stor opmærksomhed. Jeg kæmpede med mig selv, om jeg skulle bede mig fritaget for rollen og tage al det vrøvl, som ville følge herpå, eller være resigneret og få min sommerferie fordærvet ved at indstudere den, da direktionen ønskede, at stykket skulle opføres straks i begyndelsen af næste sæson. Jeg gøs for vrøvlet, og nu måtte jeg pine mig dagligt med at indstudere rollen. Se, det var nr. 2, der forbitrede mig denne sommers glæder. I sæsonens begyndelse gik »Gioacchino« over scenen, udstyret med al den pragt, som dekorationer, dragter o.s.v. kunne præstere. Sat i scene

50 af balletmester Bournonville med en sådan tilsætning af balletapparater og støj, at jeg bogstaveligt havde en følelse af, at man var nær ved at blive tosset i hovedet over al den uro, som dette genremaleri frembragte, blev stykket naturligvis optaget med meget bifald - for en tid.

☒ Men havde jeg således sorger i denne sommer, manglede det dog heller ikke på glæder. En smuk

eftermiddag, som jeg sad og talte med stiftsprovst Tryde, der var kommet for at tilbringe aftenen hos os, blev døren til stuen puffet op, og ind styrtede - Hercules! Jeg ville næppe tro mine egne øjne. Drivende våd sprang det kære dyr hylende af glæde op ad mig og var færdig at rive mig omkuld. Jeg omfavnede ham af et ærligt hjerte, klappede og kyssede min ven og spurgte den ene gang efter den anden: »Men Hercules, hvor kommer du fra?« Var hunden svømmet over Kallebodstrand til os? Jeg ved det ikke, har aldrig kunnet erfare det. Tryde så helt forundret ud ved dette optrin, og jeg måtte nu fortælle ham min og dyrets historie. Han talte ofte i senere år om min henrykkelse ved Hercules's indtrædelse i vor stue. Jeg var virkelig usigelig glad over dyrets komme, så glad, at jeg i dette øjeblik meget beklagede ikke at være ene med min uventede gæst, men at jeg for skams skyld måtte fortsætte konversationen med den gode Tryde, hvis selskab ellers var mig kært. Ja, jeg var så lidt herre over min glæde, at da Heiberg, som havde været en tur inde i Søndermarken, trådte ind ad døren, udbrød jeg lidenskabeligt: »Heiberg, du ser slet ikke, hvem her er!« Heiberg, som antog, at jeg mente vor ven Tryde, bukkede forbindtligt for ham og sagde: »Jo, jeg ser det meget vel.« - »O nej!« udbrød jeg næsten uvillig, »Hercules!« Vi lo siden alle tre over min mangel på selvbeherskelse i min glæde. Det stakkels dyr var usigelig rørende; da den første glæde over gensynet var ovre, lagde den sig stille hen i en krog og sukede, fulgte os med øjnene, hvor vi gik i stuen, kom af og til hen og slikkede vor hånd, men lagde sig så atter melankolsk hen i dybe betragtninger over, hvad der nu ville følge på denne hans nye ulydighed. Der var virkelig et så vidunderlig forstandigt, vemodigt udtryk i dette dyrs øjne, at jeg syntes, at de naturforskere, som tvivler på, at et dyr kan have en sjæl, nødvendigvis måtte komme til en anden anskuelse ved at se min Hercules. Når Heiberg og jeg i tusmørket sad i sofaen i dyb samtale om det 51 meget, der interesserede os, og Hercules da satte sig hos os på hug på gulvet med sit store, prægtige hoved boret ind imellem os begge og så op på os, som om han fulgte vor samtales gang, var der et udtryk i dens øjne, som jeg aldrig glemmer. Var vi uenige i vore meninger om den genstand, vi havde bragt på bane, da henvendte Heiberg sig ofte til Hercules og sagde: »Hvad siger du, Hercules, har jeg ikke ret?« Ved en sådan henvendelse udstødte Hercules da et dybt suk, som om den begræd, at talens brug var den nægtet. Det var mig da umuligt andet end at klappe og kærtegne den til trøst for dens savn. Længe nød vi dog ikke i ro glæden over Hercules's selskab; inden kort tid begyndte alt på gammel vis. Hercules blev hentet og som en forbryder bragt hjem til sit, men inden få dage havde vi ham atter ved vor side. Dette gentog sig atter og atter. Heiberg havde forbudt tjenestefolkene og os andre at tage ham med til byen. En dag skulle jeg derind. Hercules så uroligt til, at jeg iførte mig hat og sjal. Jeg gjorde ham begribeligt, at jeg ikke kunne tage ham med, og listede mig ud ad en anden dør for ikke at forurolige ham ved min bortgang. Jeg kom også lykkeligt bort. Men da jeg var omtrent midt på Vesterbro, kom Hercules med tungen ud af halsen i et frygteligt firspring og havde nær kastet mig omkuld i sin ubændige glæde. Jeg blev helt betænkelig ved at overtræde Heibergs forbud, men heden var stærk, til atter at gå den lange vej tilbage havde jeg ingen lyst, og hunden fik således sin vilje. Atter på denne tur steg min agtelse for Hercules. En mængde usle små hunde, som der dengang fandtes en utrolig masse af, inden hundeskattens forhøjelse formindskede disse tossede væsners umotiverede gøen, havde i lang tid til hans og min plage forfulgt os med denne utålelige bjæffen, som ingen dødelig kan forstå meningen med. Hercules havde længe roligt hørt herpå, idet den gik sin sindige, afmålte gang ved min side, kun af og til skottende op til mig. Hundenes mængde tiltog ideligt. Fra enhver kælderhals sprang en ny plageånd op, bjæffende i kor med de andre bjæffere. Det var rent utåleligt; det fandt Hercules omsider også; på én gang vendte det store dyr sig om med tindrende øjne, med hårene på ryggen oprejste som børster, visende alle sine skinnende hvide tænder, og udstødte et eneste forfærdeligt: Vov! med en sådan styrke, at alle de små køtere for til alle sider og i et nu forsvandt. Jeg var ganske stolt

52 over Hercules og klappede ham på det store hoved; han så mildt og ironisk op på mig, som om han ville sige: »Sådan skal det kryb have det.« Jeg faldt i mange refleksioner over denne lille gadescene. Ak, tænkte jeg, kunne man med et sådant eneste »Vov« skræmme alle de litterære småhunde ned i deres kælderhalse, så de forsvandt for bestandigt! Men det lader man nok være; de skræmmes ikke så let; de er som fluerne, der sætter sig på vor næse; jag dem hundrede gange bort, og de vil hundrede gange atter sætte sig på den. Jeg havde et ærinde i Dronningens Tværgade, og her havde jeg ganske nyligt set Hercules ved min side. Med et, da jeg ville se til den, var den forsvundet. Uroligt gik jeg omkring fra den ene gade til den anden for at finde min ven; alt forgæves. Mismodig, udmattet af heden og anstrengelsen måtte jeg omsider bedrøvet vende hjem i uro over, hvad Heiberg, hvis forbud ikke var overholdt, ville sige. Siden erfarede jeg, at dens herre tilfældigvis havde mødt den og tvunget den til at forlade mig og følge med ham. [Jeg kendte denne unge herre personligt og fandt, at det havde været ridderligere, galantere, mere åbent, om han havde sagt mig, at han tog sin hund med sig, end at lade mig gå og lede efter den. Jeg kunne i det hele taget ikke begribe, at en herre ønskede at beholde en hund, der så umiskendeligt havde lagt for dagen, at dens troskab, dens hjertelag ikke var hos ham, men hos en anden. En nær pårørende af samme unge herre skrev mig nu nogen tid efter et brev til og beklagede alle de små sammenstød, denne hund havde forvoldt; hundens herre havde nu endelig på andres anmodning givet sit samtykke til, at jeg måtte beholde den, men på den udtrykkelige betingelse, at jeg skulle skrive ham til og bede ham om hunden. Dette ville Heiberg på ingen måde tillade, og jeg selv fandt og, at denne form var stødende; der blev altså intet af.] Jeg håbede dog atter at se min trofaste ven, men siden erfor jeg, at hunden straks var transporteret temmelig langt ud i landet over hav og sø, og jeg så virkelig aldrig mere det prægtige dyr. Omtrent et års tid efter spurgte jeg en

af familien fra den egn, hvor Hercules havde sit hjem, om de ikke vidste, hvorledes han havde det. »Han er død!« lød svaret. Le kun ad mig, min læser, det får ikke hjælpe; jeg græd oprigtige tårer over en, der havde vist mig så stor hengivenhed, og kunne ikke komme bort fra, at længsel efter mig havde dræbt ham.

53

✂ Jeg havde i denne sommer en forretning, som næsten af alle forretninger er mig den ubehageligste, nemlig at se mig om efter en ny bolig. Jeg kender ikke noget mere stødende for min følelse end således at trænge sig ind i en ubekendt families hus med anmodning om at se enhver krog. »Vær så god at føre mig ind i Deres sovekammer, i Deres fadbur, køkken, kælder og loft, de steder, De bruger til at hensætte og gemme, hvad De ikke ønsker, at uvedkommende skulle se!« Dette er omtrent den udelikate rolle, man nødes til at påtage sig, når man er så ulykkelig at skulle gå og se på værelser. Så meget er imidlertid vist, at de, der skulle forevise deres hjemms hemmeligste lukafer, umuligt kunne være mere forlegne ved dette ubehagelige hverv, end jeg var under sådanne omstændigheder. Jeg kom virkelig ligesom i feber af forlegenhed, og denne gjorde, at jeg sjældent havde nytte af min gang; med en sådan ilfærdighed gennemløb jeg det hele for hurtigt at befri mig og dem, der skulle plages med mig. Da fik vi underhånden at vide, at lægens bolig på Søkvæsthuset på Christianshavn på grund af dødsfald var at få til leje, og at der til denne bolig hørte et stykke jord, hvor man kunne indrette en have. Dette sidste, i forening med udsigten til atter at komme ud på det gode Christianshavn, havde en stor tillokkelse for os, og jeg begav mig da derud; men da jeg kom ind i den store forgård - boligen ligger ikke ud til gaden, men ind til en del mindre og større haver - og jeg på begge sider så de store fængselsbygninger, der vendte ud til gården, blev jeg så trang om hjertet, at jeg straks tabte al lyst til boligen, da jeg syntes, at det daglige syn af disse vægge, bag hvilke så mange ulykkelige sad, ville gøre mig rent melankolsk. Da jeg nu engang var der, gik jeg dog op i værelserne; men uagtet her fandtes det, der mest af alt kunne friste mig, det som altid havde været mit højeste ønske, nemlig en bolig, hvortil der hørte en have, så jeg dog kun lejligheden med et halvt øje; bestandigt tænkte jeg på de stakkels fanger. Jeg kom hjem og sagde til Heiberg: »Ak nej, denne bolig kan jeg ikke leve i på grund af fangernes nærhed.« Han mente, at sligt vænnede man sig efterhånden til, så at man tilsidst slet ikke mere tænkte derpå, men jeg var blevet så overrasket af dette nære naboskab, at jeg for øjeblikket rent opgav bolig og have. Tiden gik imidlertid, og intet tilbød sig for os; da sagde Heiberg: »Gå dog en gang igen ud til stedet; måske

54 du anden gang ser det med andre øjne.« Jeg begav mig da atter derud. Det var en dejlig sommervoldsdag; sindet var lyst som den blå himmel; på vejen derud prædikede jeg for mig selv, at det ikke er godt for os mennesker ligesom at flygte for synet af det sørgelige, at man tværtimod burde vænne sig til at kunne betragte det og ikke med fejhed undfly dets nærhed. Jeg trådte nu ind i den store forgård, forberedt på at se, hvad der ved mit første besøg så stærkt slog mig; indtrykket af de triste sidevægge var straks mindre, uden at det uhyggelige dog rent udeblev. For enden af gården stod en dør åben ud til haverne bag den bygning, hvori lejligheden var; dette syn af blomsterne og træerne med klangen af fuglekvidren virkede oplivende på mit sind. Jeg gik nu op i stueetagen - det var den, hvorom der var spørgsmål - og værelserne forekom mig nu, oplyste af den dejlige sol, helt forandrede fra sidst. Alle vinduerne lå ud til havepladsen, og denne var igen omgivet af mange andre haver; disse i forening med de store træer på Christianshavns Vold, der i baggrunden af haverne ragede højt op over dem, gav det hele noget stort og landligt. Da jeg nu trådte ud på den store havetrappe foran havestuen og så det dejlige Frelzers kirketårn pragtfuldt belyst af solen ligge ligesom midt i haverne, da tænkte jeg: Ja, dette var dog nok værd at agte på til trods for de stakkels fangers nærhed, som man fra denne side ikke så eller mærkede noget til. Det stykke jord, som hørte til boligen, var på et enkelt kirsebærtræ nær aldeles ubeplantet. Jeg stod nu her på trappen og gav min fantasi tøjlen, idet jeg straks lagde en plan, hvorledes jeg ville benytte denne plet, og jeg blev aldeles henrykt ved tanken om, at jeg kunne få et ønske opfyldt, som jeg havde båret på så godt som hele mit liv, nemlig at få en have, hvor jeg kunne så, plante, rive, pleje blomster, buske og træer. Efter at have overtydet mig om, at vi i værelserne kunne indrette os, især ifald Heiberg kunne få to værelser, der fandtes på 1ste sal, og som ikke blev brugt til noget, var jeg næsten bestemt på at råde til flytningen herud; men hvad der især styrkede denne beslutning var, at da jeg atter ville gå bort, kom en gammel, venlig kone, der boede ovenpå, ud fra en af haverne hen imod mig og sagde med en mild stemme, idet hun så på mig med sine gode øjne: »Kære fru Heiberg, betænk Dem ikke på at flytte herud, intet sted i verden er der så dejligt som på Kvæsthuset.« Jeg 55 kunne ikke lade være at smile over denne storartede ros. »Ja, ja,« sagde hun, »De smiler, men bo her først et halvt år, og De vil sande mine ord; jeg har nu boet her over 20 år og gentager, at der er intet sted så velsignet som her.« Disse ord, fremsagt af denne venlige stemme, var mig ligesom et kært velkommen; jeg syntes, at stedet alt havde noget hjemligt for mig, og beslutningen blev taget. Jeg nød nu opholdet på landet med et lettere sind, da denne vigtige sag blev afgjort, hvilket jeg især skyldte den venlige gamle kone, som et tilfælde havde ført på min vej hin dag. Jeg beplantede nu i tankerne den lille plet jord, gjorde tegning på tegning for at benytte alt på det bedste og levede mig således ind i vor nye bolig, længe før vi kom der. Heibergs moder var tilfreds med de to værelser, der skulle være hendes, og Heiberg glædede sig til den vide udsigt, han ovenpå fik til hav og himmel, så at han her ret kunne få brug for sine store kikkerter og gøre natlige observationer af stjernehimlens gang. Således var alle tilfredse, hver med sit.

DEN SUHRSCHE FAMILIE

Man vil erindre, at vi ved badet i Ems 1839 gjorde bekendtskab med etatsråd Suhr og hans kone. Ved vor hjemkomst blev dette bekendtskab ikke straks fortsat, kun gennem oberst Tscherning, der var en fortrolig ven af Suhr, hørte vi af og til noget om dem. Tscherning ytrede ofte, at Suhr efter dette møde i Ems havde bevaret en overordentlig interesse for os, at han nu, som aldrig tidligere, ofte gik i teatret og var udtømmelig i at rose mig som skuespillerinde. Tscherning måtte ofte fortælle ham om vore private forhold o.s.v. En enkelt gang traf vi Suhr, men især fru Suhr, på tredje sted; også hun viste os da stor venlighed.

På Suhrs anmodning fulgte Tscherning ham en dag til os for at forny vort Emserbenedtskab. Da dette var besørget, kom Suhr af og til og aflagde os besøg, og kort efter kom han og fru Suhr i en stadselig visit i en af deres elegante vogne og indbød os til middag. Vi modtog indbydelsen, og fra nu af var vi omgangsvener. [De senere års flytningskvaler havde gjort, at den tanke alt i flere år havde spøgt i min hjerne, hvor herligt det ville være, om man kunne bygge sig et hus, om end aldrig så lille, hvor man ikke behøvede at frygte for at siges op. Jeg havde ofte talt med Tscherning om denne min fantasi, og jeg havde hertil forelsket mig i en af de pladser på Gammelholm, der vender ud mod vandet. Tscherning mente, at det ikke var så umuligt at realisere denne plan. »Her er folk nok,« sagde han, »som med glæde ville sætte deres penge i et sådant hus for Dem, og De kunne da afbetale dem med, hvad De nu giver årligt i husleje, som jo slet ikke er så lidt; Suhr f.eks.,« sagde han, »ville, det er jeg vis på, med stor glæde hjælpe Dem til planens udførelse; for ham var det jo en stor bagatel, og han kan jo lige så godt sætte sine penge heri som i så meget andet.« Jeg forstod mig på at omgåas med penge til dagligt brug, men større tosse end jeg i alt, hvad slige pengeaffærer angik, fandtes vel næppe, så det virkelig ikke faldt mig andet ind, end at hele denne sag var ganske simpel både for Suhr og for mig, og i min iver begik jeg nu, i al frimodighed og naivitet en skammelig gerning. Jeg kendte Heiberg og vidste, at alt sligt nyt, som medførte nogen ulejlighed, ville han straks afvise, medens han glædede sig over det, når alt var fikst og færdigt. Hvor ville han ikke blive glad, tænkte jeg, når dette hus er færdigt, hvori jeg havde tænkt på så mange bekvemmeligheder og behageligheder for ham og for hans moder. Spørger jeg ham, om jeg må gøre noget skridt i denne sag, siger han straks nej, men er den ordnet, bliver han glad. Således tænkte jeg og gik derfor en dag op til fru Suhr og meddelte hende min plan. »Tal med Suhr selv herom,« sagde hun; »jeg skal hente ham ind til Dem,« hvorpå hun et øjeblik forlod værelset, men kom straks tilbage. Lidt efter trådte den høje, magre mand med det stramme hvide halstørklæde og den noget kolde, strenge mine ind. En følelse sagde mig i dette øjeblik, at jeg nok havde været noget for hurtig i at iværksætte denne gang, og jeg ønskede, at jeg atter var vel ude ad døren; thi det kneb for mig at komme frem med mit andragende. Jeg forklarede ham nu mit ønske og måden hvorpå jeg mente at kunne afbetale den sum, som huset ville komme til at koste. Da jeg havde udtalt, svarede han: »Denne plan lader sig vel iværksætte, og det skal være mig en glæde at bidrage mit dertil; alt kommer nu an på, om det er muligt at få en af de grunde, som De ønsker.« Efter nogen konversation om andre genstande gik jeg, forsvådt glad og let om hjertet, bort. Jeg havde ved min hjemkomst ikke straks mod til at fortælle

57 Heiberg min dristige gang; forunderligt nok var det slet ikke faldet mig ind, at han egentligt kunne blive vred herover, før jeg sad lige overfor Suhr og fremsatte mit ønske. Da jeg om aftenen sad ene i sofaen med Heiberg i vor sædvanlige nattesamtale, rykkede jeg frem med min formiddagsbedrift. Men, ak I guder, hvor blev han vred! Han sagde, at han aldrig havde troet, at jeg kunne gøre et så taktløst skridt. En dadel af den natur kunne jeg mindst tåle, og jeg udgød mange tårer for min overilede gang. Dagen efter kom Tscherning til mig og sagde: »Ved De, hvor jeg har været i dag? Suhr og jeg har gået og set efter en grund til Deres hus, men jeg er bange for, at en sådan, som De ønsker, ved vandet og med en plet jord til have, ikke vil kunne erholdes.« »Ak,« sagde jeg, »tal ikke mere herom; thi Heiberg er meget vred over, hvad jeg har gjort, og selv om en grund fandtes, kan der intet blive af.« Det lignede ganske Suhrs hurtighed i forretningssager straks at gøre skridt for at opfylde, hvad han havde lovet. Suhr aflagde os nu et besøg i selskab med Tscherning for at tale videre om planen, og jeg måtte nu finde mig i, at Heiberg undskyldte min uoverlagte plan og det skridt, jeg havde gjort i denne sag uden hans vidende. At dette skete med den finhed, som var uadskillelig fra Heibergs væsen, behøver jeg ikke at tilføje, især ikke for dem, der personligt har kendt ham. Og hermed var min fantasi om at eje hus og have skrinlagt.]

Ofte sagde en og anden til mig: »Kan De få ham til at tale, denne tavse, strenge mand?«* Jeg forstod ikke ret dette spørgsmål, thi så ofte han aflagde os besøg, var samtalen med ham altid faldet mig let. Han havde stærke politiske interesser, kendte mange mennesker og mange forhold; teatret besøgte han, som det lod, med stor glæde; her var altså stof nok til samtale, og det faldt mig aldrig ind, at jeg ikke lige overfor ham som for enhver anden skulle kunne gøre brug af den åbne, frimodige tone, som man har sagt mig, at jeg besad i en noget usædvanlig grad. Og hvad ham angik, talte han ofte med mig om sine interesser med stor åbenhed og hjertelighed, ja betroede mig ofte, hvad han måske ikke har betroet nogen foruden mig. Han viste mig således, at han havde den fuldkomneste tillid til min tavshed og diskretion. Den ene fortrolighed førte den anden med sig, så at også jeg snart *

58 medmeddelte ham, hvad der lå mig på hjerte, både i mit offentlige og private liv. Heiberg og hans moder viste han en stor hengivenhed, og de fattede begge et inderligt venskab for denne trofaste natur, hvis omgang vi alle tre fandt meget velgørende og hyggelig. Ofte rørte han os ved ganske uforbeholdt på den mest hjertelige måde at takke os, fordi vi ikke stødte ham bort. »De ved ikke,« sagde han, »hvor stor pris jeg sætter på dette hus's venskab for mig; det kan ikke interessere Dem at omgås med mig, thi fraset, at jeg jo antager mig selv for nogenlunde god forretningsmand, ved jeg godt, at jeg i alt andet er en »Ignorant«, men så meget er vist, at af alle de bekendtskaber, jeg i mit liv har gjort, har intet glædet og interesseret mig som Deres. Ofte har jeg af hjertet takket min kone, fordi hun foranledigede, at jeg hin aften i Ems gjorde Deres bekendtskab, thi jeg tilstår, at jeg i hine år var så indesluttet i mig selv, at jeg søgte at unddrage mig fra al omgang med andre mennesker og kun levede i mine forretninger.« At vi blev rørt over sådan tale af ham, ofte fremsat med tårer i øjnene, var da ganske naturligt, så vel som og at disse udtalelser bandt os alle mere og mere til ham. Suhr havde for nogle år siden købt det dejlige Sølyst på Strandvejen, især fordi hans kone, efter at have gennemgået en betænkelig sygdom, havde sat sit hele hjerte til at eje dette sted. Da Suhr købte stedet, der tidligere tilhørte den grevelige Schimmelmanske familie, var det yderst forfaldent; men nu sparede han ingen udgift for at sætte det i komplet stand. Han antog en kunstforstandig gartner, så have og drivhuse var det skønneste, man i omegnen af København havde. Hans vogne og heste var ligeledes det bedste, der var at få; alt dette gjorde en vis opsig. Suhr havde hidindtil levet uden al pragt, ganske stille i den gamle gård på Gammeltorv; ja, rygtet mente endog at vide, at han var gerrig, og dette pludselige omslag i hans levemåde var derfor genstand for omtale. Os forundrede alt dette slet ikke, thi vi havde intet kendt til ham i hans tidligere liv. Han indbød os nu ofte ud til al den herlighed på Sølyst i større selskaber, hvor det gik yderst elegant til. Af disse besøg i store selskaber fik vi intet indblik i familielivet i det Suhrske hus; thi hvad ser man, og hvad lærer man ved slige sammenkomster, hvor enhver affører sig hverdagsfejlene ligesom hverdagskjolen; hvor mad og drikke og den almindelige konversation, ofte tarvelig nok, er hele udbyttet; kun

59 så meget så vi, at det var et hus, hvor tilsidesættelse af den gode tone ikke taltes, ja, at en vis stivhed ofte hæmmede munterheden og livligheden hos de tilstedeværende. Det fejlede aldrig, at Suhr, dagen efter at vi havde besøgt Sølyst, kom hjem til os og på den hjerteligste måde takkede os for vor nærværelse i hans hus.

✕ I foråret 1844 havde Suhr og frue på det indstændigste anmodet os om at tilbringe en månedstid på Sølyst i vor sommerferie. Vi havde ikke straks indvilget heri, thi slige ophold i et fremmed hus har altid noget betænkeligt ved sig; man ved ikke altid, om venskabet er af den natur, at det tåler en sådan daglig nærhed. Vi trak det derfor noget ud med vort svar. En dag, da Tscherning og jeg var ene, sagde han til mig: »Heiberg og De føjer dog vel Suhr i hans ønske at komme ud til Sølyst?« Jeg svarede ham, at vi havde nogen betænkelighed ved denne plan. »De må ikke afslå ham det,« sagde Tscherning, »det er synd; han har glædet sig så inderligt dertil. Jeg har alt i længere tid,« vedblev han, »kendt denne Suhrs plan; han har ofte talt til mig herom og spurgt mig, om jeg troede, at Heiberg og De ville kunne føle Dem tilfredse under et sådant ophold; jeg har svaret ham, at så vel Heiberg som Dem ville det være overordentlig let at tilfredsstille i det daglige livs fordringer, hvorimod jeg ikke troede, at fru Gyllembourg ville kunne finde sig i at undvære sit eget tyende og alle de bekvemmeligheder, hun i hjemmet er vant til.« Heri havde Tscherning set klart, thi det var visselig blevet hende til stor kval at skulle indordne sig i en forandret levemåde i et fremmed hus. Tscherning havde kendt Heibergs moder i en lang række år og var hende af hjertet hengiven; men han kendte hendes små huslige vaner for godt til at tro, at disse kunne ombyttes for andre. Det blev da omsider besluttet, at Heiberg og jeg skulle i denne sommer tilbringe en måned på Sølyst; hans moder forblev i Bakkehuset med vore folk, men ville hver søndag komme ud til os. Først i august kunne vi løsrive os fra forskelligt, der påhvilede os, og tage til Sølyst. Da dagen kom til vor udflugt, holdt en af Suhrs elegante små vogne for døren, og en større var sendt for at medtage vort tøj. Det hjalp ikke, at vi sagde, at vi jo godt selv kunne besørge os ud til Sølyst uden at gøre hans folk ulejlighed; det var ham en altfor stor glæde at sætte alt, hvad han ejede af komfort, til vor tjeneste, og udtømmelige havde hans spørgsmål til mig i lang tid været

60 om, hvorledes jeg troede, at Heiberg helst ønskede det indrettet hos ham, for at han kunne føle sig tilfreds og hjemme. Jeg smilte ofte over alle hans skruller med hensyn til Heiberg, da jeg ikke har kendt nogen, som det var lettere at tilfredsstille i det daglige livs bekvemmeligheder. Det var netop en af hans elskværdige egenskaber, hans store talent til at orientere og indrette sig, hvorledes end det ydre omkring ham stillede sig. Hans fortræffelige humør, hans komiske sans hjalp ham ud over alle slige småting. Vi holdt altså udenfor Sølyst en formiddag i begyndelsen af august måned. Vi blev modtaget af husets frue; Suhr ventedes først til middag, den sædvanlige tid, hvorpå han dagligt indfandt sig på landet for atter tidligt den næste morgen at begive sig ind til sit kontor. I en sidefløj af hovedbygningen blev vi indførte i en meget stor havestue, der i Schimmelmans tid havde været biblioteksal - nu var alle bøger forsvundet -; væggene var dekorerede med landskaber af en i sin tid berømt fransk maler. Dette smukke værelse med udsigt til den skønne have, til begge sider vinduer (mod nord og syd) og havedøren mod vest, gjorde et meget behageligt

og hyggeligt indtryk. Det var ganske nyt møbleret med fløjls stole og sofaer. Et skrivebord var anbragt til Heibergs brug, og forresten hvad den opmærksomme vært havde troet, at vi satte pris på til vor bekvemmelighed. Ved siden af dette store værelse var vort sovekammer, udstyret med en elegance, der langt oversteg, hvad vi i hjemmet var vant til. Efter at have rettet lidt på mit toilette, begav jeg mig ind i husets havestue, der tillige var det værelse, hvor alle samledes, et værelse med en henrivende udsigt over de skønneste græsplæner ud mod sundet, hvor Hveens gule banker viste sig imellem trægrupperne; udenfor den store havedør var en yndig veranda; på hver side af denne dør var et stort vindue, hvorfra man så andre punkter af sundet. Husets personale bestod, foruden af hr. og fru Suhr, af en slægting til fru Suhr, en frøken Charlotte Falch, en ældre, højst elskværdig pige, hvis sygelighed og lidelser, imod hvad der plejer at være tilfældet, bidrog til end mere at forhøje det rørende indtryk, som den stille, beskedne, milde skikkelse gjorde på alle ved den barnlige tålmodighed, hvormed hun led. Med trækkene smerteligt fortrukne var hun altid beredt til et smil og højst modtagelig for enhver opmuntring. [Dernæst en ung broderdatter af Suhr, Pauline Suhr, en smuk, forstandig

61 pige, som desværre kun levede i få år endnu;] selv havde Suhrs ingen børn. Ved vinduet til højre for havedøren havde fru Suhr altid sin plads; ved vinduet til venstre frøken Falch sin. Da denne havestue var meget stor, sad disse to langt fra hinanden, så langt, at man vanskeligt kunne høre ved det ene vindue, hvad der taltes om ved det andet. Heraf fulgte, at stuen bestandigt indeholdt to talende grupper, der var for langt fra hinanden til, at konversationen kunne blive almindelig, især da fru Suhr led af en temmelig stærk døvhed, og for nær til, at den modsatte gruppe i stuen ganske kunne ignoreres; et overordentlig trættende og for hyggeligheden og sammenholdet i det daglige samliv yderst uheldigt arrangement; thi enten sad fru Suhr forladt til højre, og alt var trukket til venstre, eller også sad frøkenen forladt til venstre, og alt var trukket til højre. Der var altså en evig marcheren over gulvet for at ty til den, der for øjeblikket var den ensomme; herved blev enhver konversation hurtigt afbrudt, og der skulle ideligt knyttes en ny. Ved min indtræden i stuen gik jeg naturligvis til højre for at sætte mig hos husets frue; fru Suhr var en høj, blond dame, der i sin ungdom havde været anset for en skønhed, og hun var endnu en smuk ældre dame med et elegant udseende, med et koldt, formelt væsen, et strengt, gennemtrængende blik. Denne hendes stive holdning ved min indtrædelse i familien forbløffede mig noget, og konversationen slæbte sig trægt og døsig hen. Jeg sagde imidlertid til mig selv: Hun må vist i dag have haft nogen ubehagelighed, og håbede, at dette var noget forbigående. Heiberg havde endnu ikke indfundet sig, thi han ordnede sine bøger og papirer i vor egen dagligstue. Efter at jeg et par gange var marcheret frem og tilbage mellem de to vinduers beboere, langt mere tiltrukket af det smilende væsen til venstre, end af den tavse, strenge frue til højre, ønskede jeg inderligt, at klokken var 4, håbende på, at Suhrs ankomst skulle bringe mere varme i temperaturen, i alt fald en forandring. Pludselig hørtes et stærkt piskeknald ved indkørslen, og Pauline sagde: »Det er onkel!« Uvilkårligt rejste jeg mig op i den tro, at husets herre plejede at modtages ved sin ankomst, men blev meget forlegen ved at se, da jeg alt var henne ved døren, alle tre damer ubevægeligt blive siddende ved deres arbejder; noget flov listede jeg mig atter hen til min stol, idet jeg ikke fandt det passende, at jeg indførte en skik, som ikke lod til at høre hjemme

62 her. Stakkels fru Suhr! Stakkels Suhr! De kendte ikke den glæde, Heibergs moder og jeg så ofte havde følt, når Heiberg vendte tilbage til os på landet efter et besøg i byen. Suhr trådte endelig ind. Et koldt, næppe hørligt »goddag« var hele hilsenen fra hans side; stift, formelt ønskede han nu mig og Heiberg, der ved piskeknaldet havde indfundet sig, velkommen i hans hus. Jeg kendte ham næppe igen; mit hjerte blev ligesom til is i mit bryst, og jeg tænkte: Ak, hvem der sad hjemme i Bakkehuset ved sit eget bord! Den sirlige tjener meldte, at der var anrettet. Suhr bød mig armen, Heiberg fru, og vi gik stadseligt ind til det elegant dækkede bord. Jeg måtte næsten smile over, hvor tydeligt det var, at Heiberg ikke følte det mindste til de fornemmelser, der berøvede mig al appetit. livlig, munter, underholdende som sædvanligt fik han ved sit frie væsen samtalen i gang; hans klare, prægtige, tydelige stemme gjorde, at fru Suhr kunne følge samtalen, og det var tydeligt, at dette satte hende i godt lune, hvilket jo ikke er besynderligt for en stakkels døv, der ellers så let har den lidelse at se andre le ad noget, som ikke har kunnet nå hans øren, en lidelse, som vi hørende vel næppe kan forestille os. Det varede virkelig ikke længe, før Suhr nogenlunde var den gamle, fru Suhr ret munter, frøken Falch i en hjertelig latter, og Pauline undseligt kæmpende med sin; kun jeg formåede ikke ret at komme mig efter det første indtryk i dette hus. Efter kaffen trak Suhr sig tilbage i sin stue for at ryge tobak, Heiberg og jeg ind i vor egen stue. Da jeg her havde sat mig ned, atter åndende frit, udbrød jeg: »Kære Heiberg, lad os forkorte dette besøg så meget som muligt; jeg har en følelse af, at vi ikke er rigtig velkomne her.« Han så forundret på mig. »Men Gud bevar' os,« udbrød han, »hvor falder nu det dig ind? Jeg ved da, at de begge har opbudt alt for at få os herud, og det kunne de jo have ladet være, om de ikke havde ønsket det; der var da ingen, som tvang dem.« - »Ja,« svarede jeg, »jeg forstår det heller ikke, men jeg pines af denne følelse; ingen af dem er jo, som vi er vant til at se dem, ikke engang Suhr; jeg kendte ham ikke igen, så kold og formel har jeg aldrig set ham.« Som vi nu sad og talte herom, kom Suhr ind ad vor havedør, idet han sagde: »Fru Heiberg, vil De tillade, at jeg et øjeblik sætter mig ind her hos Dem, uagtet jeg har en pibe; men her i havedøren tror jeg ikke, at De vil kunne mærke noget til tobaksrøgen, og jeg skal ryge meget

63 beskedent.« Jeg bad ham venligt at komme ind, da røgen aldeles ikke plagede mig, især i et så stort værelse og for åbne døre. Han trådte nu ind, kyssede min hånd til tak, og nu var han fuldstændigt den gamle i et og alt. Han rakte Heiberg sin hånd på den mest hjertelige måde, idet han sagde: »Tak, Heiberg, fordi De har opfyldt vort ønske og er kommet ud til os; De ved ikke, hvor meget jeg skønner derpå. Herre Gud! jeg har dette smukke sted; jeg ønskede gerne, at også andre skulle glæde sig over dets skønhed; jeg ville så gerne se folk hos os, men hvem ville det mere at komme til os? Har jeg derimod Dem og Deres kone her, ved jeg vist, at alle gerne ville komme, thi da er her noget at komme for; uden Dem går det ikke, og det finder jeg meget naturligt. Lad mig nu først spørge Dem, om der intet er, De savner her til Deres bekvemmelighed, og dernæst ville jeg tale med Dem om et selskab, som jeg gerne ville have her på søndag. Sig mig nu oprigtigt, om der er nogen af de gæster, som jeg har isinde at indbyde, der er Dem imod, thi i så fald stryger vi dem.« Man kan vel tænke alt, hvad vi svarede på en så venlig og beskeden tiltale. »Kære etatsråd Suhr,« sagde Heiberg smilende, »ingen, som De indbyder i Deres hus, kunne vi have noget imod; tal dog ikke således!« Suhr vedblev: »Jeg ville så gerne samle nogle af Deres venner her, for at De ikke skal kede Dem med os.« Og virkelig gik der kun få år, før Suhr med udsøgt artighed lidt efter lidt samlede de fleste af vore omgangsvener indenfor Sølysts vægge. Ved tebordet om aftenen havde fru Heiberg sin kolde, formelle tone. Suhr var temmelig tavs, og det hele trykkede mig på. Man skiltes ad tidligt om aftenen, og hver gik til sit. Hvor åndede jeg ikke let, da Heiberg og jeg som sædvanligt sad ene og talte sammen til langt ud på natten. Hvor fattig kan rigdom dog ikke være! Vi havde straks fra begyndelsen af ytret, at vi ønskede at drikke vor morgenkaffe for os selv; thi at konversere på stads, straks man står ud af sengen, synes mig noget af det forfærdeligste, jeg kender. Tjeneren bragte os derfor om morgenen, når vi ringede, en elegant anretning. Heiberg spurgte denne tavse person, der så ud, som om husets kulde også var nået til ham, om etatsråd Suhr alt var kørt til byen. »Ja,« svarede han, »kl. 9 kørte han.« - »Han kommer vel til middag atter herud?« - »Det tror jeg vist,« svarede han, idet han spurgte, om der var noget, vi befalede. På vort nej forlod han stuen

64 med et buk. Op ad formiddagen, da Heiberg var gået en tur ind i Dyrehaven, bankede det på døren, og fru Suhr trådte da ind til mig, bærende på en meget skøn plante. »Må denne,« sagde hun meget venligt, »stå her og blomstre for Dem?« Jeg takkede, og nu satte hun sig ned hos mig, talte venligt og livligt. Dette besøg hjalp på min stemning, og jeg begyndte at slå mig til ro i mit sind, så at hendes og min samtale lidt efter lidt blev ligefrem og livlig. Også hun spurgte mig nu, om vi intet savnede, kort, hun var et ganske andet menneske end gårsdagen. Herre Gud! hvor ofte har jeg dog set dette sørgelige syn, at mand og kone er aldeles forskellige, når man har dem hver for sig, og når de er sammen. Nu gjorde jeg denne erfaring på ny med hensyn til dette ægtepar, thi hvorledes skulle jeg forklare deres forskellige stemning anderledes?

☞ Om morgenen, den første søndag vi tilbragte under dette vort landlige ophold på Sølyst, vandrede jeg ene om i den skønne have, hvor de dejligste blomster bugnede i blomsterbedene, mange endog lå langs med jorden, nedtyngede af deres egen fylde. De skønneste remontantroser prangede i alle farver, men de nyligt udsprungne vansiredes noget ved, at de afblomstrede ikke var afskåret, et syn, der altid var mig imod; det har, synes mig, noget trist bestandigt ved siden af det friske liv at skulle mindes om forgængeligheden af alt skønt, og jeg syntes, at den dejlige friske rose ligesom så melankolsk ned på dette hæslige støv, som om den tænkte: »Dette er altså om kort tid også min skæbne; således skal min skønhed forvandles, min duft, som man nu indånder med henrykkelse, vil da plage den sans, som den nu forfrisker.« Som jeg nu stod her imellem roserne i mine egne blomsterbetragtninger, kom Suhr til - om søndagen tog han ikke ind på kontoret -: »Det var ret,« sagde han venligt, »at De ser til vore roser, thi de står for det meste temmelig forladte.« - »Ja,« sagde jeg, »de trænger til en saks, der kunne borttage de visne; havde jeg en hos mig i dette øjeblik, da dyede jeg mig ikke, men skar væk for fode. Fornøjer det Dem ikke selv,« vedblev jeg, »at gøre lidt nytte i haven?« - »Ak nej,« svarede han, »jeg er ikke så lykkelig at have denne passion; jeg misunder ofte en ven herude, når jeg ser hans glæde ved at beskæftige sig med sin have og sine blomster.« - »Nu vel,« sagde jeg, »denne lykke har De nu lejlighed til at nyde,

65 når De selv vil. Begynd nu med at afskære nogle af disse visne roser.« - »Det kan jeg ikke, thi jeg har ingen kniv.« - »Hvad,« udbrød jeg, »ikke engang en kniv i lommen, når man dagligt går i en sådan have, det er jo skammeligt. De må nu love mig, at De vil købe Dem en kniv og altid bære den hos Dem, så skal De se, at lysten kommer.« - »Nu håber jeg,« vedblev han, »at De, fru Heiberg, der interesserer Dem så meget for blomster, benytter, hvad De finder her i haven; klip nu nogle af de mange smukke roser af og tag dem op med. Jeg har også tænkt på, at De kunne have lyst til at gå ind i drivhusene eller blomsterhuset, når De går ene her omkring; må jeg derfor her levere Dem en hovednøgle, der lukker alt op.« Jeg takkede ham og tog imod nøglen. »Og nu,« sagde han, »må De gratulere mig, thi jeg har nu fået et ønske opfyldt, som jeg længe har næret. Jeg har nemlig fået et stort pakhuis, det såkaldte blå pakhuis ved Toldboden, hvortil jeg i høj grad trængte til mine kuloplag.« Jeg kunne ikke bare mig for at le, thi af alt, hvad man kalder ønskers opfyldelse, var et pakhuis til kul det, hvorpå jeg mindst tænkte. »Uh!« udbrød jeg, »ikke andet end et pakhuis? Og hvad

har De måttet give for det?« - »80,000 rdl.,« svarede han. »80,000 rdl.! Og det for et pakhus! Ak, hvor meget andet skønt kunne ikke købes for denne sum! Imidlertid,« vedblev jeg leende, »det er et ønske, De har fået opfyldt; altså, jeg har den ære at gratulere.« Han tog ikke min spøg ilde op og forlod mig kort efter. Jeg vandrede endnu længe om i haven; om middagen skulle der jo komme stort selskab, og jeg fik lyst til at samle mig en lille brystbuket, der skulle forhøje min pynt. Af et instinkt syntes jeg dog, at jeg ikke på egen hånd ville plukke blomster i denne have, der jo ikke tilhørte mig. I den store have var også en plads besat med havre; jeg besluttede da at samle mig en buket markblomster. Imellem havren fandtes de skønne blå kornblomster, klinte og under træerne i græsset bellis, foruden de mange andre beskedne småplanter og græsstrå. Min buket var samlet og særdeles skøn, da fru Suhr trådte hen til mig og med et blik, så underlig skarpt, målte den. Atter af et instinkt, thi det var igrunden slet ikke faldet mig ind, at nogen her egentlig ville tage mig det ilde op, om jeg havde angrebet havens blomsterrigdom, strakte jeg buketten hen imod hende til betragtning, idet jeg sagde: »Ikke sandt, den er smuk? De ser, det er alle uskyldige markblomster;

66 jeg har ikke fordristet mig til at røre ved havens egentlige flora.« Med en stærk betoning svarede hun: »Nej, det tror jeg heller ikke om Dem, at De ville.« Jeg blev ganske fonindret over hendes gode tro til mig. Siden erfarede jeg, at det af fru en i huset ikke taltes, at nogen, ikke engang husets øvrige kvindelige personale, frøken Falch eller de unge broderbørn, afskar nogen blomst, plukkede noget bær eller besøgte driverierne. Min hovednøgle hængte jeg efter denne opdagelse hen i en krog for ikke at benytte den, og aldrig har jeg i de 14 til 15 år, hvor vi hver sommer besøgte Sølyst, rørt en blomst eller spist et bær, som ikke blev mig rakt af fru en eller herren i huset. Hvori består den følelse, vi har ved at komme i et hus, hvorom vi siger: der er så hyggeligt, der er så stor gæstfrihed. Består den ikke i, at vi har den betryggende fornemmelse, at alt ligesom står til gæsternes rådighed, alt hvad der kan gøre opholdet behageligt, at værten og værtinden er glade givere, glade uddelere af hvad der tilhører dem. Mærker man noget kniberi, nogen ængstelig passeri på, hvor meget man tager af hvad der bydes, da godnat al frihed, al hyggelighed, al glæde! Og møder nu dette os i et rigt, et overdådigt hus, da indignerens man let på sig selv over, at man et øjeblik endnu dvæler på et sådant sted. [Denne følelse havde jeg, en følelse, som Heiberg og hans moder kaldte overdreven ømfindtlighed.] Således uophørligt opmuntret af værten i huset til at tage og nyde, og ideligt standset af værtinden i enhver lille frihed, var opholdet i dette rige, fattige hus - jeg følte mig uhyggelig der. Hvorfra udsprang da denne modstand fra fru en side? Var hun skinsyg på mig og undte mig derfor ikke noget? Nej, thi hvad hun nægtede mig, nægtede hun sine gamle venner og veninder, sine slægtninge i samme mål. Var hun påholdende? Vist ikke fri herfor; men jeg tror dog ikke, at dette hovedsagelig var grunden; hovedgrunden var en umættelig herskesyge og feberagtig holden på, hvad der var hendes ejendom. Hendes var huset og haven, blomster, buske, træer og frugter, og da det var hendes, måtte ingen anden have den ret at bruge noget deraf uden hendes tilladelse, uden at det blev rakt denne anden af hendes hånd. Dette er en lidenskab som enhver anden, men en lidenskab, der dræber al frihed, al tilfredshed hos alle dem, der må tåle den, som ikke skænker nogen nydelse for den, der sætter sin vilje igennem, thi frygten for, at nogen kunne overtræde 67 denne lov, forfølger den pågældende med en sådan uro, med en sådan mistænksomhed, at ejendomsretten bliver til en sand kval i stedet for til et gode. Det er en sjælesygdom som så mangen en anden.

☒ Det var som sagt søndag, og vi ventede Heibergs moder til middag samt mange andre gæster. Suhr havde indrettet sig således, at han kunne afhente alle sine gæster i byen med sine egne små elegante ekvipager. »Man skal ikke,« sagde han engang, »have det besvær at leje vogn ovenikøbet, når man gør mig den glæde at besøge mit hus.« Nogle af vognene var kun indrettede til to, andre til fire personer, og Suhr havde da en stor takt med hensyn til, hvem han satte sammen i de forskellige vogne. Heibergs moder kom denne første søndag, glad over atter at se os og oplivet som et barn over den smukke køretur i behageligt selskab, som bestod af Tscherning og endnu en af vore omgangsvener. Da jeg ledsagede hende til vort sovekammer for at hjælpe hende lidt, sagde hun: »Nå, I er vel henrykte over at være i dette paradys?« Jeg meddelte hende nu, at jeg for min del følte mig meget trykket i dette paradys, og jeg fortalte hende, hvori trykket bestod. »Ak, den gode Suhr,« udbød hun, »lad ham intet mærke af din misfornøjelse. Han har flere gange besøgt mig i min ensomhed og været udtømmelig i ros over din og Ludvigs elskværdighed, idet han da altid tilføjede: »Blot de ikke keder sig ude hos os!« Jeg beroligede ham af et oprigtigt hjerte, idet jeg antog, at I virkelig var glade herude; tag dig ikke disse småting så nær; husk på, hvor meget du glæder Suhr med eders ophold.« »Ja,« svarede jeg, »det samme siger Heiberg, men jeg har alligevel en følelse af, at hvad der er sket, ikke burde være sket, og jeg glæder mig til, at dette her snart får en ende. Også Suhr er en anden her i hjemmet, end når han gemytligt har siddet i vor dagligstue. Kun når han kommer ene ind til os herude eller møder os i haven, er han den gamle; så snart han er med sin familie, er han stiv, ordknap og tør; ungdommen her vover næppe at tale til ham, og i det hele taget taler ingen her med ham. Havde jeg fra først af lært ham at kende her, havde jeg aldrig fået den ligefremme tone imod ham, som jeg nu har, og som jeg ikke længere kan eller vil aflægge. Jeg bemærker ofte, at man studser her over min frimodighed i at sige ham imod, og i det hele over min ligefremme tone. En gang havde

68 frøken Falch og Pauline, der begge med stor venlighed sluttede sig til mig, lyst til at køre en tur. De

betroede mig denne lyst. Jeg sagde: »Ja, bed Deres onkel om en af vognene.« »Nej, det tør vi ikke,« lød svaret. Jeg bebrejdede dem nu deres tilbageholdenhed mod den gode Suhr og deres mangel på frimodighed imod ham. »De tør,« hed det, »vi ikke.« »Er han da ikke god imod Dem,« spurgte jeg, Og nu blev den rare Charlotte Falch så varm i at beberømme hans godhed, at jeg ret kom til at holde af hende derfor; »men,« lagde hun til, »onkel taler så lidt og er så alvorlig, at vi er blevet afvænte med at turde nærme os ham, og tante ville heller ikke kunne lide det.« Ja, tænkte jeg, da liegt der Hund begravet. I spøg sagde jeg nu til Pauline: »Deres onkel er nu inde i sit værelse; gå nu ind til ham, tag ham om halsen, kys ham og sig: Kære onkel! Charlotte og jeg har så stor lyst til at køre lidt ud i dag, må vi få en af vognene?« »Gud!« udbrød hun, idet hun slog hænderne sammen, »det turde jeg ikke; han ville tro, jeg var blevet gal.« Jeg rystede på hovedet over deres frygtsomhed og over ham, der uforsigtigt havde lukket sig for sine nærmeste og indgivet dem denne frygt. Da kom Suhr tilfældigvis gennem stuen; jeg sagde simpelt og jævnt: »Etatsråd Suhr, de unge damer har lyst til at køre en tur i det smukke vejr.« »Ja, meget gerne,« var det korte svar, »jeg skal give kusken ordre til at gøre sig færdig,« og hermed forlod han atter stuen. »Ser De,« sagde jeg, »det gik meget simpelt.« De bad mig nu om at være med på køreturen; jeg samtykkede, men jeg mærkede nok, at det nu kneb hårdt med at meddele fru en denne mærkelige begivenhed. Og således går det her med alt. Herren i huset må tilstede alt, for at det kan ske; fru en forbyder intet, hvad herren har befalet; men alt går alligevel efter fru en hoved; thi mere end én gang udsætter man sig ikke for det tryk af misstemning, som altid opstår ved fru en tavse, men trykkende modstand.« »Ak!« udbrød Heibergs moder, »slægtskab og djævelskab! Her har vi dig igen! [Men hvad dig angår, min bedste Hanne,« vedblev hun, »i dit sted ville jeg ikke bryde mig det allermindste om alt det vrøvl; Suhr er jo herre i sit hus, og hvad han tillader eder at nyde af hans gaver, det ville jeg nyde og forresten lade ægtefolkene afgøre resten mellem sig selv.« Ja, men dette formår jeg ikke, jeg pines i stilhed af al den misklang, som findes indenfor disse mure.]

69 Vi gik altså ind til det første søndagsselskab, der alt var temmelig talrigt forsamlet. De elegante dametoiletter, herrerne med deres bånd og ordener tog sig godt ud i de af blomster duftende smukke værelser. Fru Suhr havde en vis anstand i sit væsen og tog sig godt ud i sin pynt; den gæstfri vært var opmærksomheden selv mod sine gæster. Tonen i dette hus var altid noget stiv, men på grund heraf også betrygget mod al kådhed eller tilsidesættelse af, hvad god selskabstone fordrer. Denne sidste egenskab var, tror jeg, igunden det, der bandt Heiberg til huset, så at han fandt behag i at være der. Jeg krævede det samme for at føle mig vel i et hus, men - lidt til, eller rettere sagt, det vigtigste til - husgudernes nærværelse. Man gik nu ind til det rigt besatte bord, og her strålede ligesom værtens øjne ved tanken om at kunne gøre sine gæster tilgode med alt, hvad det rige hus var istand til at opbyde. Den gode vin hjalp til snart at sætte selskabet i en munter stemning, så at konversationen for det meste var livlig. Suhr rejste sig nu og udbragte i nogle få, hjertelige ord Heibergs og min skål, idet han takkede os for vor nærværelse på Sølyst og, til vor forlegenhed, ytrede sin taknemmelighed over, at vi havde opfyldt et længe næret ønske af hans kone og ham. Den virkelig rørende pris, Suhr satte på mit bekendtskab, gjorde, at han syntes, at alle andre måtte gøre det samme; var der derfor i selskabet en mand, som han ønskede at udmærke og undte særlig godt, da magede han det således, at denne mand fik mig til bords - hvis jeg ikke gjorde en streg i hans regning.

✂ Iblant Suhrs venner var også Halls; fru Hall var noget i slægt med fru Suhr. Hall var endnu ikke steget op til sine høje embeder, han var dengang professor ved universitetet; der var altså for det meste adskillige, der i rang stod over ham. Hall og jeg havde ofte talt om det fortvivlede i, at man på grund af denne rangforret blev slet placeret ved et bord, og glæden ved et gilde afhænger dog især af, hvem der er ens bordnabo. Jeg sagde nu en gang til Hall i en munter stemning: »Herefter venter jeg ikke på, hvem der vil forbarme sig over mig og tage mig til bords; når De er tilstede, da må De tage mig.« »Det tør jeg ikke,« svarede han; »vel,« svarede jeg, »så tager jeg Dem,« og jeg holdt dette løfte. Halls forlegenhed, når jeg således skred over gulvet og uden videre tog hans arm, morede mig så meget, at dette bidrog til, at vi 70 straks var muntrere stemte end alle de andre. Måske adskillige, der har kendt Hall, ikke tiltror ham forlegenhed, men bortset fra, at Hall mere end én gang har fortalt mig, hvad han i sin ungdom har lidt for at bekæmpe denne egenskab, om hvilken det er vanskeligt at sige, om den er en dyd eller en fejl, da er det ganske vist, at Hall i høj grad plagedes af forlegenhed, ja, at han igunden aldrig, så længe jeg har kendt ham, ikke engang da han efter kongen var den fornemste mand i landet, kunne få bugt med den. Forlegenhed kan udspringe af mange grunde, af dyder og af fejl, af ydmyghed og af forfængelighed. Hos Hall tror jeg virkelig, at den udsprang mere af det første end af det sidste; måske man kommer sandheden nærmest, når man siger, at den havde sit udspring af en blanding af begge dele, thi det er det almindeligste, uagtet de fleste gerne skarpt vil skille det ene fra det andet.

✂ Ved bordet havde jeg et af mine uheld med fru Suhr. På grund af hendes slette hørelse sad hun, stakkel, ofte meget tilovers ved et stort bord, hvor ordene lyder fra så forskellige tunger, snart sagtere, snart højere. Ikke alle havde en stemme som Heibergs, tydelig og klar, hvor sagte han end talte. Det er en naturlig følelse, når man ser en således sidde forladt, ensom midt i en talende kreds, at man da gerne vil hjælpe lidt herpå ved at henvende et ord direkte til den, der sidder som man siger tilovers. Jeg ønskede altså at sige nogle ord til hende, og helst nogle, som kunne være hende behagelige. Den meddelelse, som Suhr havde gjort mig om morgenen i haven om den endelige opfyldelse af hans ønske om at eje det blå pakhuis, faldt mig da ind. Jeg sagde nu til hende: »Må jeg gratulere til den forøgede ejendom?« »Hvilken?« svarede hun. »Det blå pakhuis,«

vedblev jeg. »Jeg ved ikke af noget blåt pakhus,« svarede hun. Jeg holdt ganske forbløffet inde, idet jeg tilføjede: »Undskyld! Måske har jeg misforstået en samtale, jeg før hørte.« Konversationen var afbrudt. Jeg havde, Gud være lovet, ingen forestilling om, at et ægtepars interesser i den grad kunne være adskilte, at en mand til en fremmed meddelte et vigtigt anliggende, ham angående, og fortav det for sin kone. Jeg var højst forundret herover, men vogtede mig herefter vel for at tale til nogen i huset om, hvad Suhr meddelte mig; først lidt efter lidt indså jeg, at han mod mig viste en fortrolighed, som ingen anden delte. Dette ægtepar var og blev mig en gåde. Så ofte samtalen, når

71 Suhr og jeg var ene, faldt på hans kone, da ytrede han sig med en høj grad af agtelse og hengivenhed for hende. Med et stort velbehag kunne han dvæle ved, hvor smuk hun havde været, da de blev gift. Når jeg da sagde: »Hun er jo smuk endnu,« svarede han: »Ja, af en ældre kone at være er hun jo ret smuk, men De skulle have set hende den gang!« Aldrig forsømte han ved slige samtaler lejligheden til at tilføje et eller andet til hendes ros; aldrig har jeg i de mange år, hvor vi har kendt dette ægtepar, en eneste gang hørt ham forglemme sig ligeoverfor hende, uagtet hun så ofte udfordrede ham i den retning. Men hvad er et samliv, hvad betyder den holden-af uden fortrolighed? Intet bånd er så stærkt som dette. Kærligheden kan blegne, venskabet kølnes, familiebåndet slappes, men står jeg mig først således med et menneske, at han er min fortrolige, at mine glæder, mine smerter, mine ængstelser, mine tvivl, mine forhåbninger, alt trænger til at gemmes for at åbenbares for denne fortrolige, så at hans sag ermin og min sag er hans, da er ingen adskillelse mere mulig. Og dog gemmer det menneskelige bryst et og andet i sit indre, som ikke kan åbenbares, selv for en sådan fortrolig; et og andet, hvorom kun tales i den tavse nat med Ham, der ved og kender alt; et og andet, som det ville være ublufærdigt at give højrøstede ord; et og andet, som ikke kan udtales, fordi det trænger til forudsætninger, som kun en har nøglen til; et og andet, som vi tager med os i graven i håb om, at vi hist kunne finde ord derfor, som ikke mistydes, eller endnu bedre, at ordet ikke der behøves, fordi alt ligger i de ord: Du er kendt [, selv alle dine hovedhår er talte. Hvor er det dog en trøst, at der er en, der kender os, kender os fuldstændigt, en, der kender vore rene hensigter, vor uskyldighed under mangan forurettelse, vore anstrengelser i at ville det gode! En, der kender vor anger, vor taknemmelighed, vor salighed, når vi har en fornemmelse af, at han har tilgivet en, til hvem vi håber engang at kunne sige:

∞ Du ved, jeg elsker dig!
Og måtte det med gråd end ske,
At sådant svar jeg gav,
Så vil du nådig til mig se,
72 Og tørre tåren af;
Ja, når kun du, som alting ved,
Hos mig kan finde kærlighed
Og kende mig iblandt din flok
Som din, så har jeg nok!]

∞ Når jeg om morgenen efter et sådant søndagsgilde hos Suhrs vandrede mine ensomme veje i den ubefærdede del af vor skønne Dyrehave, da faldt jeg i mange tanker og betragtninger, idet jeg følte en dyb medlidenhed med dette ægtepar. Det korte, det skønne jordeliv brugt, henslidt ved siden af hinanden i misforståelse, i modstand, i en stadig kamp for at sætte sin vilje igennem, selv med tabet af det uundværligste, fred. Hvor ønskede jeg ikke her at kunne være til nogen nytte, til nogen hjælp i at bringe forsoning tilveje! På en mig selv ubevidst måde havde jeg formået at bryde den hårde skal, der i mange år havde lagt sig om Suhrs væsen. Fra alle kanter, fra hans nærmeste omgivelser hørte jeg ideligt: »Onkel er blevet et andet menneske, siden han lærte Dem at kende.« - En yndig broderdatter af ham, Dorothea Suhr, som jeg senere lærte at kende under hendes jævnlige besøg på Sølyst, sagde ofte med en henrivende varme: »Vi kan aldrig være Dem taknemmelig nok for, hvad De har gjort mod onkel!« Denne søde pige, ung af år, men gammel af kløgt, der skænkede mig sin fortrolighed og hengivenhed, lærte mig lidt efter lidt at se i dette forhold, hvad der ofte havde været mig uforklarligt. Hun følte en sand og inderlig godhed og taknemmelighed mod sin onkel for alt, hvad han havde gjort for hendes forældre og for hendes søskende. Hun undskyldte tanten med, at hun var blevet så [ukærlig, så] mistænksom, så herskesyg efter sin sidste svære sygdom, at de to mennesker ikke passede for hinanden, uagtet de på bunden af deres sjæl havde en inderlig hengivenhed og agtelse for hinanden. »Ak,« sagde hun engang, »kunne De virke på tante som på onkel! Hun er ikke så hård, som hun ofte synes. De skulle se hendes angst, når onkel om middagen udebliver over den bestemte tid! Hun siger intet, hun beklager sig ikke, men hun har ingen ro på sig, hun går fra vindue til vindue, stirrer ud imod den kant, hvorfra han skal komme; hendes åndedræt bliver kortere og kortere, og jeg har da den utroligste medlidenhed med hende.

∞ Men næppe hører hun vognen køre for døren, før hun sætter sig tavs hen og så modtager onkel på den ligegyldigste måde af verden med et tørt, knapt hørligt goddag! Hvor ofte har jeg da ikke ønsket, at onkel havde set hendes angst for ham!« Når jeg da sagde til Dorothea: »Hvorfor fortalte De ham det ikke?« svarede hun: »Ak, ingen her taler jo med onkel; vi er fra små af blevet så afvænte dermed, at jeg tør ikke;

jeg kan ikke komme ud af det; jeg gyser for de forundrede øjne, han ville sætte op, ifald jeg begyndte på sligt.« Her var altså Suhrs store fejl. Hvorfor nærmede han sig ikke mere til sine egne, til dem, der holdt af ham? Ak, det er svært at genvinde en [kærlighed,] der engang er forspildt.

☞ Suhr kom som sædvanligt hver middag ud til Sølyst, altid med nye planer til vor underholdning. Ved bordet sagde han en middag: »Heiberg, De må gøre mig en fornøjelse. Jeg har de mange vogne og heste stående herude; jeg ved, at Deres kone sætter stor pris på at køre i vore smukke vogne; gør mig den tjeneste lidt hyppigt at benytte en af dem til køreture, længere eller kortere, ligesom De selv ønsker; min sidste lille, nye vogn til to har jeg igunden købt til dette øjemed, for at min kone ikke skal savne sin vogn, om hun vil køre; mine heste bliver rent syge af den meget stillestående i stalden; af kuske går her jo også to og driver hele dagen hen; lov mig dette.« Vi takkede, og jeg blev meget glad ved denne udsigt til ene med Heiberg at kunne køre i denne dejlige omegn i en let, fortræffelig vogn, med udmærkede heste og en ypperlig kusk. Da vi kom ind til os selv, sagde jeg: »Det var en fortræffelig plan!« Og jeg var ganske henrykt over denne tilvækst i vore behageligheder. Næste morgen kom tjeneren og sagde: »Inden herren kørte til byen, sagde han, at jeg skulle spørge herskabet, når De ønskede vognen forspændt til at køre ud.« Vi bestemte nu en tid, og hjertensglad satte jeg mig ved Heibergs side, vis på, at en rig nydelse ventede mig. I et himmelsk vejr kørte vi et par timer omkring i den nordlige Dyrehave, betragtede dyrene med deres kloge øjne, lette spring og lyttende, spidse øren. Vi vandrede også omkring til fods, og jeg steg atter op i vognen med arme og hænder fulde af skovplanter. Vi lagde de mest henrivende planer for fremtidsure og takkede ret i hjertet den gode Suhr for hans venlighed imod os. Men hvor længe var Adam i paradiset? Vi kom først hjem til middagsbordet. Suhr var netop 74 ankommet og stod endnu i entreen for at trække sit tøj af, da fru kom til med et ansigt - et ansigt, hvorpå jeg straks læste ulykke. [»Det var en herlig tur,« sagde Heiberg. »Har De, frue, ikke også benyttet det smukke vejr og kørt Dem en tur?« Med sitrende stemme og ingenlunde herre over sig selv sagde hun: »Når De skal køre, så må jeg vel blive hjemme.« Suhr blegnede formeligt, men sagde med stor fatning: »Det behøver du jo ikke, her er jo en vogn og kusk til, som du kunne benytte.« - »Men jeg ønskede nu netop i dag at benytte denne vogn, som Heibergs kørte i og denne kusk.«] Jeg skyndte mig bort, ind i mit sovekammer, hvor Heiberg straks efter kom til. »Se så,« sagde jeg, »nu kan vi da ikke benytte vognen mere; det var jo tydeligt, at det var fru Suhr imod.« - »Ih,« svarede Heiberg, der af alt mest hadede vrøvl og ingen medlidenhed havde med nogen, der gjorde sig skyldig heri, »det indser jeg ikke, hun har jo sin egen vogn og kusk.« - »Men,« sagde jeg, »al min glæde ved at køre er nu forbi, når jeg ved, at hun tager det ilde op; jeg beder dig ret om, at vi ikke oftere gør brug heraf.« - »Som du vil,« sagde Heiberg, »men det er synd mod Suhr, som glæder sig ved at gøre os den fornøjelse.« I denne stemning gik vi den dag til bords. Suhr så yderst forstemt ud og faldt ofte i tanker. Heiberg, som ikke i mindste måde havde ladet sig påvirke af fruens [taktløshed,] talte så livligt og fornøjeligt med de unge damer ved bordet, at han snart fik dem til at le, uagtet de gjorde det halvt sky. Glad var jeg, da vi brød op, og jeg kunne gå ind i mit eget værelse. Om eftermiddagen kom Suhr ind til os, så venlig, så rørende mild, at al hans tale lød, som om han i et væk ville bede os om at undskylde fruens fortrædelige ansigt. Naturligvis nævnte ingen af os det med et ord. Næste morgen kom tjeneren atter med det samme spørgsmål fra herren: Når vi ønskede at køre? Jeg sagde, at vi i dag ikke kunne køre, da jeg agtede at aflægge nogle visitter hos bekendte, der boede i Tårnbæk. I solheden travede jeg da afsted for at kunne have et passende svar til Suhr, når han kom ud til middag. Det hjalp mig ikke stort, thi han sagde: »Min Gud, hvorfor gik De i heden i stedet for at køre?« Jeg svarede, at det morede mig at gå til fods igennem fiskerlejet, hvor vi endnu havde gamle bekendte imellem fiskerfamilierne fra de år, vi havde ligget på landet i Tårnbæk. Dette hjalp. Men idelig og idelig blev til min kval det spørgsmål fornyet, om

75 når vi ville køre. En dag, da Tscherning var på Sølyst, og han og jeg ene gik i haven, sagde han: »Jeg har noget at bede Dem om; Suhr ønsker så meget, at De skal benytte hans vogn, hvorfor gør De det ikke« - »Ak, Tscherning,« svarede jeg, »jeg taler nødt om det, men denne benyttelse af vognen er fru Suhr imod, og dette gør, at al min glæde ved det er borte.« - »Det tager De ganske sikkert fejl i,« sagde Tscherning. - »Jeg tager ikke fejl heri, tro mig.« - »Nu vel,« sagde Tscherning, »om så var, det lader man, som man ikke ved noget af; benyt den, De bedrøver ellers Suhr!« En ganske enkelt gang føjede vi da Suhr i hans ønske, men glæden var borte for mig. Jeg fandt nu på en udvej. Jeg sagde til Suhr, hvad jeg forresten også mente, at noget af det behageligste, jeg kendte, var straks efter bordet i smukt vejr at køre en tur i en smuk egn. Det blev nu til en daglig skik, at hele husets personale efter bordet fordelte sig på flere vogne - af og til opholdt andre gæster sig flere dage på Sølyst - et arrangement, som lod til at behage alle. Vi kørte da på kryds og tværs igennem Dyrehaven, i hvilken Suhr var en ypperlig vejviser. I de smukke vogne kørte da snart Suhr med mig, Heiberg med fru, snart omvendt. På disse køreture fortalte Suhr mig mange episoder af sit liv; han talte om sine tidligere forhold, sine venner og sin slægt med stor åbenhed og frimodighed; om sin moder, som han aldrig kunne nævne uden med tårer i øjnene; med den inderligste kærlighed, den største højagtelse meddelte han mig træk af hendes liv; han fortalte om hendes godgørenhed, hendes nøjsomhed for sin egen alt, hvad der kom hende nær; hun tænkte kun på andre, aldrig på sig selv. Vist er det, at når et menneske i sin høje alderdom ser ud som gamle fru Suhr, så mild, så kærlig, med dette velsignede alderdomssmil, der lyste ud af et stort portræt, som hang i Suhrs dagligstue, da måtte man tro ethvert ord, Suhr fortalte om denne moder.

✂ En dag, vi kørte sammen, fortalte han mig følgende af sit liv, hvilket jeg skal stræbe at gengive så sandt som jeg har bevaret det i min hukommelse.

✂ »De tror vel ikke om mig, at jeg har været et ungt, lystigt menneske, en ivrig balkavaler, en lidenskabelig kanekusk, især når der inde i kanen sad en ung smuk pige? I unge menneskers drikkelag 76 var jeg altid mådeholden, skønt jeg kunne tåle en del, uden at det gjorde mig noget. Tidligt student var jeg ikke straks bestemt til handelen. I en ung alder forelskede jeg mig i min nuværende kone, der var udmærket smuk og omtrent i alder med mig. Tidligt blev vi gift, og da farvel al lystighed! Da min fader døde, viste det sig, at vort handelshus, der havde bestået i over 80 år, stod på svage fødder, ja truedes med rent at måtte gå ind. Dette slag satte mig i den største bekymring. I nogle år fortsattes handelen i min moders navn; jeg og min broder Didrik tog os især af sagerne. Efter hans tidlige død var vi da tre brødre; med min moders samtykke holdt vi nu et familieråd. Jeg spurgte mine brødre, om de syntes, at vi skulle fortsætte handelen, i håb om at heldige spekulationer atter ville sætte huset på fode, eller om de ønskede, at vi skulle dele, hvad der endnu var reddet, og da hver af os arbejdede med sin part efter eget tykke. Mine brødre valgte det sidste. Vor lille formue blev altså delt i tre lige parter. Jeg besluttede nu med min part om muligt at rejse vort gamle hus. Det var et voveligt, et yderst misligt foretagende. Jeg sagde til mig selv: »Skal dette lykkes, da må du anstrenge dig dag og nat, forsage alt, hvad der hedder forlystelser, og må leve for dette formål.« Fra dette øjeblik tog jeg afsked med verden. Jeg indesluttede mig i mit kontor og blev handelsmand med liv og sjæl, idet jeg nægtede mig alt, hvad der tidligere havde fristet mig. Det var forfærdelige år, de første! Dag og nat i spænding, dag og nat i ængstelse for, hvad der kunne komme, undte jeg mig næppe søvn eller hvile. Enhver postdag satte mig i spænding og skræk, og mit legeme havde ondt ved at holde al denne anstrengelse ud. Et sådant liv førte jeg i 20 år, udelukkende henvist til mit arbejde. Lykken var mig efterhånden god; held kronede mine foretagender, og mod slutningen af disse 20 år var huset sikret og rejst af sit fald, men jeg svag, ja ødelagt i legemlig henseende. Lægerne rådede mig til en baderejse; på denne var det, at jeg gjorde Deres og Heibergs bekendtskab. Hvad der meget havde bidraget til min legemlige tilstand, var en begivenhed, som i høj grad havde nedstemt mit sind, en uretfærdig behandling, som jeg havde ondt ved atter at forvinde. Ved min pålidelighed som handelsmand var jeg anset på Børsen mellem mine lige, jeg nød agtelse, det tør jeg nok sige, blandt dem alle. En dag, det var i årene 1826 eller 27, da jeg som sædvanligt indfandt

77 mig på Børsen, blev der af så godt som alle mine kolleger vist mig en påfaldende, og som det syntes, aftalt ringeagt. Man vendte mig ryggen, hvorhen jeg end så, og ingen ville have noget med mig at gøre. Forbavset og ude af mig selv forlod jeg Børsen. Jeg erfarede nu, at rygten gik, at jeg på en for en købmand lidet hæderlig måde havde benyttet mine forbindelser (med udlandet) til, inden nogen herhjemme havde erfaret det, at skaffe mig handelsefterretninger, der berigede mig på samme tid som de forarmede mine kolleger.« - Denne begivenhed har Suhr fortalt mig meget udførligt med mange enkeltheder, og mange, som mig syntes, slående beviser på hans uskyldighed, men uvidende som jeg var og er i slige sager, har det ikke været mig muligt nu så mange år efter at fastholde alle disse detaljer. [Kun så meget husker jeg, at det hele drejede sig om opkøb af bankhæftelser på en tid, da de ingen værdi havde, i håb om, at denne tid kunne komme, hvilket og siden skete, noget Suhr skulle have erhvervet sig underretning om ad hemmelige veje. Dette i forening med toldspørgsmål, som jeg endnu mindre forstår at gengive - jeg erindr blot, at det var opkøb af olie i forbindelse med en forandret russisk toldbestemmelse, hvorom talen var - dette var årsagen til den adfærd, der vistes Suhr på Børsen. Den] havde gjort et sådant indtryk på ham, at endnu mange år efter, da han fortalte mig om alt dette, sitrede hans stemme, og hans kinder blegnede. »Nogle få,« vedblev han, »troede på mig, støttede mig hos andre og holdt mig oprejst; disse få har jeg været og vil jeg være taknemmelig mit hele liv igennem; hvad min svoger, dispachør Aagesen, var for mig i denne periode, kan jeg aldrig gengælde ham.« Suhr var en højst trofast natur; havde han engang sluttet sig til et menneske, var han det hengiven for bestandigt, selv om dette menneskes anskuelser gik i en retning, modsat hans egen, ja selv om han virkede i en retning, der stred mod hans interesser; herpå var hans venskab for Tscherning, hvis politiske anskuelser var Suhr i høj grad imod, et bevis. Da han havde betroet mig Aagesens holdning lige overfor ham i hine år, forstod jeg først den pris, han satte på denne sære, for fremmede lidet behagelige mand, men som - det bør jeg sandheden tro tilføje - de, der var i hans daglige omgivelser, satte megen pris på. Så meget er imidlertid vist, at Suhr var svag lige overfor denne mand, der formeligt tyranniserede ham, så

78 Suhr næppe turde foretage sig noget uden hans samtykke. »Lidt efter lidt,« vedblev Suhr, »kom mit sind igen i ligevægt, især da jeg mærkede, at mange indså, at deres opfattelse af min færd havde været uretfærdig. Jeg levede stille og indesluttet i mig selv, uden al ydre pragt eller luksus, og således behagede det mig mest, dette liv var blevet en vane for mig. Da blev min kone meget syg, og det så ud, som jeg skulle miste hende. Aagesen og min kone sluttede sig altid sammen i et varmt venskab. Hendes sygdom var næsten overstået, men hun var trist, og den munterhed, der tidligere havde været hendes natur, var borte. Da kom Aagesen en dag til mig og sagde: »Vil du opfylde et af din kones højeste ønsker, da køb Sølyst, som netop nu er til at få; dette sted er knyttet til din kones kæreste barndomserindringer; der vil hun kunne nyde

den friske søluft og gøre sig bevægelse i haven og omegnen.« Jeg havde ikke megen lyst til at gå ind herpå, men vovede virkelig ikke at sætte mig imod planen af frygt for at miste hende og da siden bebrejdede mig, at jeg ikke havde forsøgt dette middel. Jeg købte altså Sølyst! Jeg opgjorde mit regnskab og så, at mine sager stod således, at jeg vel nu turde tænke på at ombytte mit strenge arbejdsliv med nogen nydelse og luksus. At eje det store, smukke sted kun for der at indeslutte os i vor forrige ensomhed fandt jeg latterligt; det ene førte det andet med sig. Jeg anskaffede mig nogle vogne og heste og ønskede nu at samle mennesker omkring os, der kunne sætte lidt liv i huset. Mit bekendtskab med Heiberg og Dem hjalp mig til at sætte dette mit ønske igennem. Da jeg for første gang talte med Dem i Ems, havde jeg aldrig set Dem på scenen, thi jeg gik aldrig på komedie; jeg fik nu også lyst til at se Dem der, og da alt hos os gik i en vis vanegang, besluttede min kone og jeg, at vi hver søndag aften ville gå på komedie. Hvor mange glade aftener jeg således skylder Dem, behøver jeg ikke at sige; jeg fik mere og mere lyst til at blande mig mellem andre mennesker, og det er mig en stor glæde at samle mine venner på Sølyst, hvor jeg ønsker, at alle om muligt skal have det godt. Vor familie havde i mange år udelukkende omgåedes hinanden indbyrdes; et fremmed ansigt sås så godt som aldrig indenfor vor kreds; dette har gjort os alle stive og kedsommelige; vi trængte i høj grad til nye elementer. Aagesen og flere med ham i familien kunne ikke finde sig i alt dette nye, der bringer dem ud af deres 79 gamle vaner, af hvilken grund De også sjældent ser nogen af dem, når jeg undtager min broders børn, der af og til kommer fra Nyborg til København i længere tid. Hans ældste søn, Ole, der er på mit kontor, venter jeg engang kan tage handelen op efter mig, som jeg håber at kunne overlevere ham på bedre vilkår, end jeg modtog huset efter min faders død.«

✕ Denne og lignende åbenhjertige meddelelser af Suhr i forbindelse med et og andet, jeg havde erfaret af broderbørnenes udtalelser, gav mig nøglen til adskilligt, jeg hidindtil ikke havde kunnet forstå. Jeg begyndte at få en stor medlidenhed med fru Suhrs ungdomsliv. Ung, smuk, lystig, feteret som hun skal have været, var det i sandhed en tung skæbne i de unge år at skulle give afkald på verden og indeslutte sig med en stiv, gammeldags familie, medens hendes mand dag og nat kun havde én tanke, den, at rejse huset fra dets forfald; at se ham mørk, fordybet i sine tal og beregninger, nægtende sig selv og sine alt, hvad der kunne bringe lidt forandring ind i den trykkende tilværelse, fast naglet til sit kontor, medens den unge hustru sad ensom, overladt til sig selv, - det var hendes hårde skæbne. Ikke engang børn var der, som ved deres skæmt og latter kunne bringe lidt sollys ind i dette daglige livs alvor. Se! i et sådant ægteskab, hvor ingen fortrolighed, ingen meddelelse har kunnet udvikle sig, der er unægteligt børn en velsignelse, ja, deres udeblivelse er en jammer, som intet andet kan hjælpe på. Havde fru Suhr i disse tyve år, hvori hendes ægtefælle sad som pigen i bjerget og spandt guld, havde hun i disse lange år kunnet opgive alt, hvad ungdommen higer efter, opgivet det i kærlighed til ham, ja da havde dette forhold vel fæstnet sig i stedet for at løsnes; men hvor mange havde kunnet gøre det? Denne fordring til en ung kvinde var stor, uhyre stor; kun et havde formået det, en lidenskabelig kærlighed til den mand, der krævede dette offer. Der var grund til at tro, at en sådan ikke har været tilstede. Rygtet fortalte i det mindste, at fru Suhr nogle år inden sin forlovelse med Suhr havde været trolovet med en begavet ung lærd, filologen Koés, et inklinationsparti fra begge sider. Den unge Koés rejste på sin videnskabs vegne til Grækenland. Efter nogen tid ophørte hans breve til hjemmet, hvor hans trolovede og slægt levede i angst og forventning om at høre noget fra ham. Pludselig kom det rygte, at den unge Koés var blevet overfaldet 80 og dræbt på rejsen; om dette virkelig forholdt sig således, ved jeg ikke, men han var forsvundet og kom aldrig mere tilsyne. Et par år efter forlovede den unge, smukke frøken Falch sig med Suhr; næppe var det sket, før et ulykkeligt rygte sagde, at Koés ikke var død, men i god behold. Man tænke sig nu den unge piges stilling! Dette rygte viste sig siden at være falsk, men hvilken virkning kan dette ikke have haft på de nyforlovedes forhold til hinanden? Jeg ved intet herom; Suhr har aldrig nævnt denne begivenhed for mig. Hvad jeg ved, er erfaret på tredje og fjerde hånd. Jeg har grubiet meget over disse to menneskers personlighed og har ikke kunnet lade være at tro, at i de tyve år, da Suhr arbejdede, da han sad og spandt guld i bjerget, gik hans unge hustru tilgrunde, så da han endelig fandt, at han havde spundet nok og kom ud af bjerget for påny at nyde livets solskin og varme, da stod hans hustru der, gammel, kold, ensidig, ude af stand til med kærlighed at følge ham videre på hans vej. Hun havde så længe undværet livets goder, at hun nu klamrede sig, ikke til ham eller til den lykke at se ham vende tilbage til livet, men til alle disse goder, der nu med ét ræktes hende. Hun ville nu nyde dem ene, ikke dele dem med nogen; ikke med hans venner, ikke med hans pårørende; nu ville hun sidde ene i bjerget og spinde på sin lykke, medens han stod udenfor og sagde: Lad os dog nyde det korte spand af liv, vi har tilbage, medens det endnu er tid. Suhr ønskede nu at kunne åbne Sølysts porte for alverden, alle ville han skulle dele hans goder med ham, medens hun gerne havde rejst en kinesisk mur rundt om Sølyst, for ene at nyde, hvad det tilbød. Det var ligesom blevet hendes elskede, hun undte ingen, ingen at dele med sig, og derfor klamrede hun sig til hver blomst, hvert bær, til værelser, møbler, vogne, heste som det, det var hendes livs opgave at passe på. »Jeg skal stå til ansvar for det hele for Gud,« sagde hun en gang. Jeg havde medlidenhed med hende; thi som syg må man jo betragte en sjæl, hvor slige tanker kunne huses. Det var forresten min mening, at disse to mennesker dog i grunden hang ved hinanden; men på hvilken måde! En dame sagde en gang til mig: »Åk, hvor mageløst kunne her dog ikke være, når ikke fru Suhrs skarpe øjne ligesom mistænkeligt fulgte en overalt, og hvor lykkelig kunne ikke Suhr være uden hende?« Jeg svarede: »Det skal De ikke sige. Det er min overbevisning, at Suhr, ifald han 81 havde den skæbne at miste sin kone, ville føle sig højst ulykkelig, ja måske rent gå tilgrunde.« Jeg anede ikke dengang, hvor profetisk jeg her talte. Damen så forundret på mig og sagde: »Det forstår jeg ikke, skulle man savne den, der på alle punkter arbejder mod vore ønsker?« - »Å ja,« svarede jeg, »der gives mennesker, hvem modstand er en nødvendighed for at holde spændkraften

vedlige. Et liv som dette er en tvekamp, der holder begge parter i ånde. Når Suhr foretager sig noget, som ikke behager hans kone, når fru Suhr så godt som i alt vil det modsatte af, hvad Suhr vil, da er det ikke, fordi nogen af dem finder glæde i at drille eller plage den anden, men det er hos begge en kamp for at bevare sin selvstændighed, eller om De hellere vil - en kamp, hver af dem strider for at vinde den andens hengivenhed, godhed, måske kærlighed, i den grad, at underkastelse af den andens vilje bliver et bevis på hengivenhedens styrke. Det er min overbevisning, at disse to mennesker i hjertet hænger ved hinanden, men omstændighederne har skilt dem ad i det ydre, og nu formår de ikke mere at finde den tone, der atter skulle forene dem. Hvem af dem, der bliver den sidstlevende, vil fortvivle over den andens bortgang, det føler jeg mig forvisset om.«

☒ Fru Suhr anede vist næppe, hvor ofte mine tanker med den inderligste medlidenhed beskæftigede sig med hende [, uagtet heller ikke jeg nægter, at hendes adfærd mod hendes mands slægtinge, for ikke at tale om fremmede, ofte i høj grad mishagede mig.] Ak, tænkte jeg, var hun ikke så tillukket, hvor kunne da ikke en tredje, der mente det godt med dem begge, her virke velgørende! Havde det været muligt, at hun på dette tidspunkt havde kunnet glemme, glemme alt, hvad der var lidt og stridt i fortiden; havde hun kunnet bekæmpe sit sinds genstridighed, havde hun kunnet nærme sig den arbejdsomme mand, hvis flid hun jo selv nu nød frugten af, nærme sig ham med kvindelig mildhed og varme, med åbenhed og lidt interesse for hans interesser, da er jeg fuldstændig overtydet om, at hun havde vundet den mand så aldeles, at begges lykke havde været vis. Suhr frøs til is i sine omgivelser, desværre vistnok fra begyndelsen af ved hans egen skyld, men nu havde de kunnet optø ham. Hørte man denne mand tale om sin moder, så man, hvilken hengivenhed han var istand til lige overfor venner, så man i tårerne i hans øjne ved at omtale et tro

82 tyende, kendte man hans storartede velgørenhed til højre og venstre, ofte øvet på den fineste og kærligste måde, da kunne man ikke tvivle om, at her var et hjerte, ikke udtørret, men varmt og blødt. Men ingen af hans omgivelser kom den så længe lukkede natur til hjælp; man havde vænnet sig til at undgå, til at frygte ham, og ingen hørte den tavse klage i hans bryst, der lød: »Kom mig imøde! Jeg ønsker ikke længere at lukke mig ude fra eder!« Hvad var grunden til Suhrs venskab og hengivenhed for mig? Hvad var grunden til, at han ikke længere kunne undvære [mig?] Tro mig, ene og alene min frimodighed, min ligefremhed, min åbenhed imod ham. For første gang i mange år trådte et menneske ham imøde, uden frygt, uden forbehold, og, hvad der især var af virkning, uden selv at ane, at her var noget at vige tilbage for. Jeg talte ham frit til. Jeg dadlede hans anskuelser på mange punkter; det længe indesluttede liv havde gjort dem skæve i mangt og meget; jeg kæmpede med ham om disse anskuelsers rigtighed, ja, jeg vovede at sige til ham - ikke for at belære ham, men fordi det var min natur at være åben imod mine venner -: »Hvad De her ytrer, er stygt og galt. De må forandre dette.« Ofte tænkte jeg, når han var gået efter en sådan samtale: Han er vist nu så vred, at han ikke mere vender tilbage; men lad ham blive borte, hvis han ikke kan tåle at høre sandheden. Men han kom altid tilbage, mildere end nogensinde før. Havde jeg smigret den rige mand, snakket ham efter munden, var vort forhold aldrig blevet det, det var: et forhold, bygget på gensidig agtelse, rent i sit udspring og rent i sine virkninger; af den grund kunne det holde ud i længden.

☒ Al sans for, al kærlighed til kunst var igrunnen Suhrs natur fremmed. Ved at komme meget i vort hus blev han ligesom tvunget ind i ideale interesser, der hidtil havde været ham aldeles ligegyldige. Han blev tvunget til at lytte, når talen faldt på kunst, på litteratur, og dette virkede i det mindste så meget, at han ikke længer betragtede alt herhen hørende som tant og fjas, ikke mere syntes, at en kunstner, en digter var et unyttigt medlem af staten, men fik en forestilling om, at det dog var muligt, at også disse mennesker havde en betydning i samfundet. Det kneb imidlertid for Suhr at vinde op til disse betragtninger. I hans rigt forsynede hus i byen, på Sølyst fandtes ikke et maleri, ikke en statue, ikke

83 et bogskab. Vore maleres og billedhuggeres stilling var på dette tidspunkt og en del år efter højst mislig, og dog havde vi udmærkede kunstnere; men på ganske få undtagelser nær købte ingen private kunstværker. Slette billeder, dårlige kopier så man hænge omkring i husene, men ingen virkelige kunstværker. Man gøs for deres pris og fandt det at være en overdreven luksus, om private ville indlade sig herpå; hvad der solgtes, gik til de offentlige samlinger og begravedes bag deres mure, i stedet for at føres ud i livet, hvor det dagligt kunne ses og vække sansen. Jeg bebrejdede Suhr, at han havde penge til alle livets andre nydelser, men ikke en skilling til dette formål. »Jeg forstår mig ikke herpå,« sagde han, »og har ingen nydelse heraf.« - »Det er ligemeget,« svarede jeg, »De bør alligevel købe billeder, ja, det er på en måde Deres pligt. Når ikke rige mænd vil gøre dette, hvem skal da? At fremme kunsten er lige så fuldt en borgerlig dyd som at fremme så meget andet i staten, hvortil De ikke nægter Deres bistand.« Suhr var en god borger i ordets bedste betydning. Han nægtede ellers aldrig sin bistand, når noget fortjente at ophjælpes; ikkun kunsten havde hidtil intet fornummet fra ham. Han hørte med en betænkelig mine på min dadel. Inden få år fandtes på Sølyst billeder af Marstrand, Skovgaard, fru Jerichau, Exner og flere; billedhuggerarbejder af Thorvaldsen og Jerichau, og et stort, i det hele taget godt bibliotek, mest af danske, men til dels og af tyske, engelske og franske bøger. Ordsproget: »L'appétit vient en mangeant,« viste sig også her som rigtigt. I begyndelsen købte Suhr kunstværker af pligt, efterhånden af lyst; og ofte glædede jeg mig over at se ham

selv i biblioteket, fordybet i en eller anden bog. Ikke få fattige kunstnere har Suhr rakt en hjælpsom hånd, men hvem vidste det, hvem kendte det? Suhr selv glemte det og talte aldrig derom. Herpå havde jeg flere gange mærkelige beviser. Et mindes jeg i dette øjeblik. En kunstner af mit bekendtskab sagde en dag til mig: »Jeg er så glad og lykkelig i dag; jeg vil tale til Dem derom, thi De ved vel, hvad Suhr har gjort for mig, han har vel fortalt Dem det?« Jeg afbrød ham straks og sagde: »De skal ikke gøre mig til Deres fortrolige, ifald De ellers ikke har lyst dertil; jeg forsikrer Dem, at Suhr ikke har nævnet et ord til mig Dem angående.« - »Nu vel,« sagde han, »ligemeget, jeg kan ikke lade være at meddele Dem min glæde.« Og nu fortalte han, at Suhr havde

84 hjulpet ham med en betydelig sum, hvis savn ville have sat ham i den ulykkeligste stilling, »Og De skulle set,« vedblev han, »på hvor smuk og ædel en måde han ydede mig denne hjælp.« - Suhr havde virkelig ikke med et ord berørt denne sag for mig. En dag bragte jeg i en samtale med Suhr denne kunstner på bane, idet jeg roste ham. Jeg havde det ønske at takke Suhr for hans godhed mod ham, men fik ikke dette ønske opfyldt, thi på mine lovtaler svarede Suhr kun: »Jeg kender ham ikke personligt!« Og denne sag kom ikke oftere på omtale imellem os.

✂ Så snart jeg fik vished om Suhrs store godhed og hengivenhed for mig, havde jeg fast besluttet aldrig at misbruge den ved at plage ham med anmodninger om pengehjælp, uagtet snart en, snart en anden henvendte sig til mig med begæring om at gøre min indflydelse gældende. Jeg svarede altid nej, men undertiden tilføjede jeg: »Bede Suhr om understøttelse for Dem gør jeg ikke, men jeg skal se at finde lejlighed til at fortælle ham Deres historie; ifald han da vil, så ved han, hvor der er brug for en hjælp; men mit venskab skal ikke være ham en byrde, der skal pålægge ham snart et, snart et andet.« Idet jeg nu holdt mit ord og i samtalens løb meddelte Suhr, hvad jeg vidste, svarede han næsten aldrig herpå; men hvor ofte erfarede jeg ikke kort efter til min glæde, at mine ord ikke havde været spildte. Man aner næppe, i hvilken udstrækning denne mand øvede sine velgerninger. At en og anden også undertiden har måttet mærke, at han stod lige overfor den strenge forretningsmand, er vel muligt, thi lige så lidt anes det, i hvilken grad der stilles fordringer til slige rige mænd; enhver tror, at han er den eneste, der henvender sig, og bedømmer derfor ethvert afslag strengt og hårdt.

✂ Jeg har her på ét sted med megen udførlighed omtalt denne mand, fordi jeg i det følgende ofte bliver nødt til at nævne denne ven, og jeg ønskede, at man da skulle have et billede af den, om hvem talen er, et billede af hans person, et billede af hans omgivelser, et billede af det Sølyst, hvor vi i mange år opholdt os en månedstid hver sommer.

✂ Til trods for alt, hvad vor elskværdige vært udfandt til vor behagelighed under dette vort første ophold på Sølyst, var jeg dog ret glad den dag, vi efter en måneds ophold tog afsked for atter at drage ind i vort eget hjem i Bakkehuset, hvor vi havde besluttet os at blive, indtil vi kunne flytte ind på Søkvesthuset på Christianshavn. [Medens vi således færdedes på landet, dels på Bakkegården, dels på Sølyst, var skuespillernes sommerskuespil i fuld gang inde på Kongens Nytorv. Da der var kommet uenighed mellem de andre skuespillere og V. Holst, der dengang jo endnu var teatrets første elsker, hørte jeg til min forundring, at det samme personale, der for kort tid siden havde haft så meget mod min protégé, M. Wiehe, nu havde henvendt sig til ham for at bede ham overtage alle elskerrollerne i disse private skuespil, noget, der meget glædede mig, thi han ville jo her få lejlighed, både til at erhverve sig nogen rutine og til at sætte sig fast i publikums gunst, et resultat, hvorpå jeg intet øjeblik tvivlede.

✂ Havde skuespillernes frække dovenskab i at standse alt, hvad man havde ønsket fremmet i sæsonen, været utrolig stor, så udfoldede de nu, da forestillingerne blev givet til deres egen indtægt, en ikke mindre utrolig flid og udholdenhed. Teaterdirektionen vandt vel herved et par gode stykker for den følgende sæson, men måtte lade sig udskælde i alle blade, fordi de ikke først havde sat disse forestillinger i gang. Det var den gamle jammer, at sletheden ikke revses på rette sted. Ingen dadlede de al virksomhed hæmmende skuespillere, men alle dadlede en direktion, som dog ikke med svøben i hånden kan drive skuespillerne til at gøre deres pligt i teatrets tjeneste. Den begyndende sæson vandt ved sommerskuespillene, takket være især Overskous flid, »Statsmand og borger« og Moliéres »Don Juan« [og Bournonvilles »Bellman«.] Hvad der imidlertid opnåede det største bifald i øjeblikket, var - som så ofte - det sletteste: »Pigen i Lyon«, »En aften i Tivoli« og »Adolf og Henriette«. Overskou har ret, når han om Bulwers »Pigen i Lyon« siger, at det i sine fem akter ikke var andet end en med idelige dekorationsforandringer afbrudt forevisning af usammenhængende romanscener, de alvorlige sødtsentimentale, de lystige inderligt flove. Ikke desto mindre var folk højst indtagne af dette makværk, så intet fornuftigt ord kunne blive hørt mod dette højst for grisetter sammenjaskede stykke. Hos os var det imidlertid ikke blot grisetter, som beundrede dette arbejde; i alt fald var disse grisetter højt oppe i rangforordningen og ingenlunde, hvad man sædvanligt forstår ved dette navn; omendskønt begge slags her mødtes i smag og kunstsans.

uhyre lykke, det havde gjort ved sommerskuespillene, på en måde tvunget direktionen til at optage -, da jeg sad og så dette yderst platte, af muser og gratier forladte arbejde gå over vor scene, så, hvorledes Phister svømmede saligt heri, som en and i mudderet, hørte publikums hyl og begejstring, da gik jeg bedrøvet hjem og tænkte: Er det dette teater, dette publikum, hvorpå du har sat dit livs bedste kræfter! Ak, kun den alvorlige, samvittighedsfulde skuespiller kender en smerte som min hin aften.]

✂

SØKVÆSTHUSET

✂ Den 12te oktober 1844 flyttede vi fra Bakkehuset til Søkvæsthuset. Samme dags aften gik H. P. Holsts »Gioacchino« første gang over scenen.

✂ Jeg var nu i fuld virksomhed på dobbelt måde, dels i hjemmet med at indrette os i den nye bolig, dels i teatrets tjeneste. Men hvad der især levende beskæftigede mig, var anlægget af min have. Jeg havde hele denne sommer ikke set et træ, en busk, en blomst uden ønsket om, at også denne skulle findes i min have; lidt efter lidt havde jeg optegnet navnene på så mange planter, at hermed kunne beplantes en herregårdshave på mange tønder land, i stedet for en Christianshavnske have på en kvart tønde. Det gjaldt altså her, som overalt i livet, at slå af på sine ønsker og endda finde sig tilrette og tilfreds. Jeg havde nu det held, at en gartner anbefalede mig, som gennem mit offentlige liv havde fået godhed og interesse for mig, og derfor ikke alene betragtede det som en indtægt at skulle hjælpe mig, men som en ære at skulle anlægge min have. Med kærlighed udførte han derfor dette hverv. Han roste meget min tegning og holdt sig strengt til den. Jeg fik nu virkelig ved en heldig benyttelse af pladsen anbragt mange skønne træer, så vel skovtræer som frugttræer; en mængde sirlige buskvækster, slyngroser, foruden andre roser, og mangen en blomst, der af moden for øjeblikket var forkastet, optog jeg påny. Jeg dannede et lille parti i en krog, hvor jeg satte de simple små skovblomster, bregner, græsstrå, ja selv nogle enkelte strå af rug og havre. Et gammelt kirsebærtræ, det eneste store træ, der fandtes i 87 haven, og som jeg derfor ikke nænne at lade hugge om, uagtet det ikke var smukt i sin form, men lod stå på en lille plads, hvorom gange til højre og til venstre slyngede sig, beplantede jeg med slyngroser, røde og hvide, der inden få år voksede med sådan fart og i sådan mængde, at hele træets stamme så ud som en rosensøjle. De hvide og røde roser slyngede sig i sådan masse op i træets grene, at det i rosentiden virkelig var et idealsk træ, som mange af vore venner betragtede med henrykkelse, for ikke at tale om min glæde derved. Midt i haven havde jeg fået anbragt i skjul af buskettet et stort, firkantet lysthus uden loft; disse såkaldte lysthuse med lukket tag af grene var mig ret en vederstyggelighed, thi i et væk forlystes man i dem ved edderkopper, der hænger sig i deres lange indvoldstråd for at nå ned til ens hoved. Bier og bremser og især de pøbelagtige fluer tyer derind, summer en om ørene og lader en ikke et øjeblik i ro; er der derimod intet tag undtagen den høje himmel, da flyver alle disse plageånder straks opad og derved ud igen. Men høje vægge må et sådant lysthus have, jo højere, des bedre, thi da ser det virkelig ud, som om himlen udgjorde loftet. Dette mit lysthus, eller rettere sagt, denne min havesal var beplantet op ad siderne med aristolochia, dobbelte bengalske slyngroser og caprifolier, og det var rigtig skønt at sidde indenfor disse vægge med himlen som et bevægeligt loft, snart rolig blå, snart med svævende skyer, der trak forbi som et panorama. Den fjerde side, indgangen til lysthuset, bestod af fire søjler. Om disse var der plantet af de storbladede vedbende. Jeg havde selv plantet dem som små kviste, men de opnåede inden kort tid en hos os højst ualmindelig udvikling; søjlerne var aldeles dækket inden få år, og planterne havde en stamme så tyk som håndledet på et voksent menneske; de snoede sig i slangebugter rundt om søjlerne og sugede sig så fast i disse, at det var umuligt at vriste dem fra hinanden; foroven dannede de en tyk krans om lysthusets kant, og hvad der er yderst sjældent hertillands, de blomstrede næsten hver sommer. Min egen gartner og andre gartnere, som jeg viste denne plantes vækst, var ganske forundrede herover og sagde, at de aldrig havde set denne plante til den fuldkommenhed herhjemme. Udenfor dette lysthus sås igennem søjlerne en lille plæne, midt på denne et kastanietræ, der også lykkedes ganske fortræffeligt, som i det hele alt, hvad her plantedes, voksede med

88 en sådan hurtighed og frodighed, at man knap ville tro mig, når jeg fem å seks år efter plantningen viste fremmede, at jeg havde plantet dette kastanietræ, denne eg, denne birk, denne løn, i hvis skygge jeg nu sad. Da jeg sagde til min gartner: »Jeg må endelig plante en eg,« smilede han og svarede: »Hvad vil De med den, den gror så overordentlig langsomt?« - »Lad mig få den alligevel,« sagde jeg, »jeg holder så meget af dens blade.« Inden jeg måtte skilles fra denne mig så kære plet, stod egetræet højt, rankt med en ret anselig stamme og frydede mine øjne. I henved 20 år var denne have min glæde, ofte min trøst i mangen en modgang. Når jeg ånds- og legemstræt vendte hjem efter anstrengende prøver på teatret, da var min første gang efter at have sagt Heiberg goddag og fortalt ham, hvad der var foregået på prøven, ned i haven, hvor jeg altid havde fuldt op af arbejde. Hvor ofte har dette arbejde ikke lettet mit sind! Hvor ofte styrket min ånd! Ak, jeg gribes i dette øjeblik af en usigelig vemod ved at tænke på denne plet af jord, hvor så mange af mine tårer faldt, da jeg de sidste år vandrede her, ofte langt ud på natten, stirrende på de mange kolde stjerner, som vandrer deres ensformige gang, uden at bryde sig om vor glæde eller sorg. Dog - tilbage til de lykkeligere år.

✂ Vor egentlige lejlighed var i stueetagen, men Heiberg havde, som tidligere sagt, fået to store værelser til afbenyttelse på anden sal, med udsigt over haverne og husenes tage, ud over sundet. Han var glad som et barn over herfra ret at kunne benytte sine kikkerter. I de sidste år havde han atter med liv og sjæl kastet al sin interesse på astronomien. Hans moder og jeg var forresten skinsyge på denne passion, og meget ondt måtte han døje af os, fordi han svigtede sin livsglade musa for uophørligt dag og nat at fordybe sig i dette alvorlige, gigantiske studium, hvor vi andre ikke kunne følge ham på hans flugt. Alt, hvad han ejede af penge, satte han på astronomiske instrumenter, og alt, hvad han rådede over af tid, på at benytte dem. Når jeg så ham sidde fordybet i disse endeløse beregninger, så sukkede jeg over, at disse tal ikke kunne ombyttes med vers og prosa, hvoraf vi andre dødelige kunne have glæde. Sad han om aftenen ved tebordet, var han ofte distræt, idet han ideligt så på sit ur og da pludselig med ét sprang op, selv midt i en sætning, idet han sagde: »Farvel, jeg har en tidsbestemmelse at gøre i aften!« og ude af døren var han, inden

89 hans moder og jeg kunne give vor klage over at skulle undvære hans selskab luft. Og nu sad han deroppe, ofte i kolde aftener, til langt ud på natten, for åbne vinduer, hvilket ængstede os begge. Det ene af hans værelser ovenpå var hans egentlige studerekammer, fyldt med bøger, det andet udelukkende til hans instrumenter. I dette kom aldrig nogen, uden at han selv var med; det var altid aflåst; han holdt det selv rent, thi ingen pige havde han den tillid til, at hun måtte færdes i det allerhelligste. Vi lo ofte ad hans rengøren, men vist var det, at hans sirlighedssans, uden alt pedanteri, viste sig her i sin fulde glans. Dette studium, disse instrumenter, disse astronomiske beregninger, disse matematiske formler med deres endeløse talstørrelser og den for os fruentimmer dunkle logarithmetabel, slugte al anden litterær interesse hos ham; det var blevet en uimodståelig passion, for hvilken alt andet trådte i skygge. Når jeg klagede over, at hans musa gik for lud og koldt vand, når jeg noget utålmodig udbrød: »Herre Gud! Er du da ikke snart ked af de mange tal, vil du dog aldrig mere skrive noget for teatret, for litteraturen?« svarede han smilende: »Jeg har skrevet nok; lad dem, der klager over, at jeg intet nyt skriver, først læse, hvad jeg har skrevet; det kunne de have godt af; når de så har gjort det, så skal jeg nok skrive noget nyt til den tid; nu har jeg jo skrevet en række Intelligensblade; lad dem rigtigt læse dem, de retter på mange af deres skæve domme, både i det ene og i det andet, og vil de ikke det, så lad dem lade det være, jeg er lige glad.« Sagen var, han var i disse år misfornøjet med teatrets virksomhed, misfornøjet med mangen en retning, som var kommet frem i pressen. Han syntes, at man prædikede for døve øren, enten for virkeligt døve, eller for de værste af alle døve, dem som ikke ville høre; han var træt af at anstrenge sig for at virke på disse jordens vankelmødige, snakkesalige og holdningsløse mennesker, og han flygtede fra dem op til himlen, for at leve i samfund med de tavse stjerner, hvis love var faste og bestemte, og som ingen råhed, ingen uvidenhed formåede at rykke en linie ud af den bane, hvori de var sat. »Når jeg fordyber mig i astronomien,« sagde han, »da er det, som om jeg fik et åndeligt bad, der styrker og vederkvæger mig fra al det vrøvl, al den åndløshed, som man døjer i kunst og litteratur; ved at løfte blikket opad, ved i tankerne at vandre mellem kloderne, befrier og bevarer 90 man sin sjæls ligevægt, så at det små bliver det små, det store bliver det store.« Man må imidlertid ikke forestille sig, at han ved sådan tale var forstemt eller i slet humør; langt fra. Hans ubetvingelige gode lune var friskt som altid. - Ved disse aftenbesøg hos stjernerne blev vi to damer altså forladte tilbage i dagligstuen, og visselig var det ens egen skyld, ifald man manglede stof til samtale med Heibergs moder, der var en sand mester i at konversere, men det egentlige liv i samtalen var dog borte, når »broderen«, som han for spøg hed, forlod os. Vi to damer tyede da undertiden til al slags lektüre. Da jeg ikke var det franske sprog mægtig og dog så gerne ville vide nogen besked om denne mærkelige litteratur, hvoraf jeg kun kendte de dramatiske arbejder, der var blevet opført på vor scene, var det et held for mig, at Heibergs moder besad så stor færdighed i at læse franske bøger op på dansk, næsten uden al søgen efter udtrykket. Derved blev jeg bekendt med digterværker, det ellers havde været mig nægtet at stifte bekendtskab med. Dette arbejde udførte hun med stor beredvillighed, godhed og kærlighed, uagtet hun i denne periode bar på en dyb sorg og dagligt levede i stor angst. Hendes elskede plejesøn, Georg Buntzen, havde året iforvejen ligget meget syg af en nervefeber, og denne havde angrebet hans bryst. Lægerne rådede til et længere ophold i det sydlige Frankrig og med stor opofrelse fra hendes side opholdt han sig nu i dette varmere klima. Ethvert brev fra ham blev ventet med længsel og med usigelig angst, når det i nogen tid udeblev; hendes tanker drejede sig kun om denne ene sag, og meget andet, som hendes livlige ånd ellers havde grebet med interesse, gik hende nu ligegyldigt forbi. Den spænding, hvori hun dagligt levede for den kære bortrejste, angreb hendes legeme, så at hun ikke som tidligere turde sidde så længe oppe om aftenen. Heraf blev følgen, at jeg, når vi ingen besøg havde, blev ene tilbage i vor dagligstue. Denne ensomhed var især trist, når jeg sildigt kom hjem fra teatret efter en anstrengende rolle, hvoraf mit blod var i en sådan bevægelse, at jeg umuligt straks kunne lægge mig til ro. Vel kom Heiberg da altid ned for at holde mig med selskab ved teen, men den skammelige kvinde Urania lokkede ham kun altfor hurtigt tilbage til sit rige og berøvede mig således dagens kærester timer, hvor jeg plejede ene at have samtaler med Heiberg; nu havde jeg fået en rivalinde, mod hvem jeg [på dette 91 tidspunkt af mit liv] ikke kunne sejre, men måtte give fortabt. Jeg sad altså her ene. Bestandigt håbende på at min ven skulle tage afsked med stjernerne, opsatte jeg time efter time at begive mig til ro. Ofte indhyllede jeg mig i et sjal, gik ved midnat ned i haven, hvorfra jeg kunne se Heibergs vinduer og således holde udkig med, når han slukkede sit lys deroppe, og vandrede frem og tilbage, også betragtede de tavse stjerner, af hvilke jeg alt, ved Heibergs hjælp, kendte mange ved navn. En usigelig vemod kunne da gribe mig på disse ensomme nattevandringer;

stille kunne mine tårer flyde af en navnløs længsel, en længsel, der lader til at følge mig fra vuggen til graven; en længsel, som vist først vil blive stillet i hint ubekendte land, hvor jeg håber, at jeg en gang i nåde vil blive dømt, i nåde optaget, om end som den ringeste af de ringe. Gennemsitret af nattekulde måtte jeg da ofte atter ty ind i stuen, uden endnu at have set lysene slukkes på anden sal, og lydløst begive mig til ro, overladende stjernekyggen til sin egen skæbne. Min søvn var da altid urolig, som søvnen er, når man venter, at en skal komme. Når han da omsider kom, snart kl. 1, snart kl. 2, snart senere, vågnede jeg altid halvt af søvnen, og uden ret at vide, hvad jeg sagde, spurgte jeg gerne - Gud må vide, hvoraf det kom -: »Hvorfra kommer du?« I begyndelsen svarede Heiberg fornuftigt på dette spørgsmål, men da han mærkede, at jeg næsten var sovnet ind igen, inden svaret var givet, drillede han mig med altid at svare på mit: Hvorfra kommer du? med de ord: »Fra hesten på Kongens Nytorv!« Jeg var som sagt halvt indslumret, før jeg kunne skænde på ham for dette dumme svar, men havde dog halvt en fornemmelse af hans drilleri. Så snart Heiberg vågnede om morgenen, var han i det fortræffeligste humør, fuld af skæmt og lystighed; jeg var angrebet af nattevågen, men hvo kunne modstå dette friske lune, dette barnlige i hans digtergemyt? Ak! Lykkelig den, hvem guderne forlener med et sådant sind. Og lykkelig den, der dagligt påvirkes af et sådant sind.

✕ Dette nattelevned tog lidt efter lidt snarere til end af. [Og et årstid efter udgav Heiberg sit første bind af sin »Urania«, skrevet af ham med den inderligste interesse, læst af få, der skønnede på gaven.] Jeg havde i min ungdom lært at spille klaver, men doven som jeg var i alt, hvad jeg skulle lære, ikke bragt det 92 synderlig vidt, uagtet min lærer påstod, at jeg [var ualmindelig begavet og havde en stor] musikalsk sans. Men sandheden af Heibergs sætning, at ingen lærer noget ret, før han lærer sig det selv, viste sig også her. Medens Heiberg således om natten kun levede for sine stjerner, begyndte jeg atter at optage levningerne af min musikalske lærdom. Jeg måtte begynde med noget let, og da jeg tillige havde en lille syngestemme, fik jeg Berggreens folkemelodier med tekst, en art sange, der altid har haft mest tillokkelse for mig. Jeg blev nu næsten lige så passioneret for dette mit nattestudium som Heiberg for sit. Jeg spillede og spillede, sang og sang time efter time, så Heiberg ofte kom ned, forundret over endnu at finde mig ved klaveret. Idet jeg således sad i den ensomme na tog sang disse simple, rørende, naive folkesange, hvis poesi tiltalte mig som ingen anden, da ved jeg ikke ret, hvorledes det gik til, men uden at jeg selv vidste af det, udsang jeg ord, fødte af min bevægede sjæl, idet melodien ligesom indfandt sig af sig selv, fremlokket dels af ordene, dels af de akkorder, jeg anslog, og inden jeg havde gjort mig rede derfor, sang jeg små sange, hvis tekst, musik og akkompagnement var af mig selv, så flygtigt henkastet, at de for det meste dagen efter var glemte, og jeg anstrengte mig da forgæves for atter at kalde dem tillive; men hele dagen sang det inden i mig, og jeg længtes efter de natlige, lykkelige timer for atter at sidde ved mit ensomme klaver. Aftenen kom, og når jeg da igen var ene, begyndte min natlige leg.

✕ Aldrig syntes mig, at jeg havde levet et inderligere samliv med mine små alfer end i disse nattetimer. Jeg havde en levende følelse af, at de omsvævede mig, hørte på min sang, hjalp mig med tekst og musikken, lagde mig ordene i munden, lo ad mig, når det ikke rigtig ville gå, så jeg ofte uvilkårligt udbrød halvhøjt: »Ja, nu ler I ad mig i stedet for at hjælpe mig.« Spillede og sang jeg lystige melodier i dansetakt, havde jeg en følelse af, at de små svingede sig bag min stol i muntre kredse og ligesom tvang mig til at rejse mig for at danse omkring med dem på gulvet; denne opfordring fulgte jeg da i en forunderlig let og glad stemning, idet jeg fortsatte sangen under vort natlige bal, medens hundrede fantasier løftede min sjæl bort fra denne jords tyngde med alle dens små og store tryk. Under disse natlige baller afbrødes jeg oftere og tidligere af Heibergs komme, end jeg ønskede. Timerne

93 fløj som minutter.

✕ Også andre natlige besøg af hel modsat art indfandt sig undertiden. Af og til, når jeg i den sildige nat sad ved klaveret og sang, kunne jeg med et, ligesom i et nu blive jaget op og anmodet om øjeblikkelig at forføje mig bort. Denne fornemmelse kunne komme, allerbedst som jeg sad og sang en lille lystig folkemelodi, og midt i en takt, uden mindste højtidelig stemning i mit sind. Det var da, som en pludselig tvang mig til at lukke klaveret, tvang mig til øjeblikkelig at forlade stuen. Ofte kunne jeg ikke lade være halvhøjt at sige: »Ja, ja, nu går jeg jo; nu går jeg.« Hvad var det for natlige ånder, der ønskede stuen for sig selv?

✕

»KONG RENÉ'S DATTER«

✕ På dette tidspunkt var det, som jeg alt har berettet, en lykke for mig, at min ungdoms lyst og interesse for teatret blev vakt påny med sin hele styrke ved det unge, friske, ejendommelige talent, teatret havde vundet i Michael Wiehe. Det var mig en sand nydelse at spille med denne ædle personlighed, en sand nydelse at stå ham bi med råd og dåd, at se ham udvikle sine sjældne gaver i forening med mine, som han satte pris på, idet han ligesom ønskede at smelte sammen med mit spil, og jeg med hans. Mange små kampe måtte jeg gennemgå med ham, når hans opfattelse undertiden forvildede sig på en noget ensidig måde, idet hans ånd

ikke var fri for den fejl, som desværre er altfor almindelig hos skuespillerne, nemlig af en enkelt replik i en rolle at ville skabe det hele billede, i stedet for at holde sig til det hele og bøje den enkelte replik derefter. Heiberg sagde undertiden halvt i spøg, men dog mest i alvor: »Det kommer af, at han er kortsynet;« de legemlig kortsynede, påstod han, vinder vanskeligt en vid horisont i kunsten; de stirrer sig blinde på det nærmeste, det små og kan ikke få synet på det hele billede. Hvor vidt dette holder stik, vil jeg lade stå hen, men vist er det, at Wiehe ofte med kortsynethed opfattede mangt et billede, og at kun hans store godhed for mig gjorde, at han på prøverne, under min påvirkning, frafaldt mangan en ensidighed, så at publikum i [de første syv år af hans virksomhed] sjældent fik lejlighed til at bemærke hans 94 hang hertil, da den ved mig for det meste var bekæmpet, inden det pågældende stykke kom til opførelse. Denne min indflydelse på hans skønne talent kunne ikke blive ubemærket af det øvrige teaterpersonale, og heraf kom den megen tale i hans senere år om alt, hvad han skyldte mig i sin lykkeligste teaterperiode. Jeg selv har aldrig pukket på denne taknemmelighedsgæld; thi vist er det, at skyldte han mig noget, da var det især for mit [inderlige] venskab for ham, ligesom jeg nærrede den samme taknemmelighed mod ham for den hengivenhed, han viste mig; og lærte han af mig, da lærte jeg ikke mindre af ham i andre retninger. Hvor ofte har ikke hans fine, sjælfulte spil beåndet mine fremstillinger, hvor ofte har ikke hans noble personlighed løftet og båret min! Hvor lykkelig har jeg ikke været ved vort sammenspil, der greb publikum ved så mangan lejlighed, der bar så mangt et digterværk, så det kom til sin fulde ret! Hvor nød jeg ikke at have et fint dannet menneske ved min side, et menneske uden løgn, underfundighed eller misundelse! Hvor jubede jeg ikke ved tanken om, at her endelig var en skuespiller, en højt begavet skuespiller - dette er sagen; thi hos de mindre begavede er det ingen sjældenhed - der tillige var en mand, en sanddru, af sin kunst inderligt gennemtrængt mand, hvem man også som menneske kunne agte. Hvorfor skal dog dette være så sjældent! [Wiehe satte, efter sit eget udsagn, stor pris på at virke i kunsten ved min side. Skulle han spille i et nyt stykke, hvor der ingen rolle var for mig, da var han ganske bedrøvet og klagede for mig: »Ak,« sagde han, »når jeg blot får lov til at spille med Dem, da skal De se, hvor god en skuespiller jeg skal blive; jeg kan kun spille godt med Dem, med ingen anden.« Roste jeg ham på prøverne, da slog han øjet ned med et vist, man kunne kalde det blufærdigt udtryk, der var ham eget, og så lykkelig ud. Dadlede jeg ham, da var han mismodig og bedrøvet og anstrengte sig for at rette det, jeg havde dadlet.] Men varsomt måtte man fare frem med ham; thi en høj grad af ømfindtlighed lå i hans natur. Han var, som Hertz har sagt om chevalieren i »Ninon«, vist med hensyn på Wiehes natur: »Et kar med ædel vin, som der må handles varsomt med.« I de første år af vort kunstnersamliv gjaldt det især om at sætte mod i ham og vække hans selvtillid. Jeg vakte denne uden at gøre ham hovmodig eller fordringsfuld; han var en stille, drømmende natur, 95 indesluttet i sig selv og overordentlig tavs. Ordet var ham i det daglige liv ikke givet; han trængte ligesom til at få sit tungebånd løst; lige overfor mig lykkedes dette til dels. Jeg har ofte tænkt, at han ligesom ikke turde give sine tanker luft i ord, thi i den stille, indesluttede sjæl ulmede stærke lidenskaber, så stærke, at jeg tror, at hans ualmindelige ordknaphed udsprang af frygt for, at disse lidenskaber skulle komme til udbrud, og at det da ikke ville stå i hans magt at blive herre over dem. [(Mere end én gang har jeg haft bevis for, at denne min tro ikke var ugrundet).] Jeg har i de mange år, jeg har færdedes ved teatret, aldrig kendt nogen, der i den grad som Wiehe i de første syv år vandt alles agtelse og kærlighed, så vel på teatret som ude i livet. Han var ligesom alles kæledægge, inden han blev påvirket af en personlighed, hans egen så modsat som tænkes kunne, en påvirkning, der ligesom rykkede denne stille, drømmende natur ud af den jordbund, hvori den alene kunne trives.

☞ Jeg havde engang under en samtale med Hertz om den berømte franske skuespillerinde Mlle. Mars' udførelse af hovedrollen i det lille franske skuespil »Valerie«, hvori hun var berømt for at spille den blinde pige med åbne øjne,* uden at illusionen derved gik tabt, ytret til ham: »Ihvad De end gør, skriv aldrig en blind pigerolle for mig; thi at spille hende med lukkede øjne finder jeg fattigt og kedsommeligt, og at spille hende med åbne øjne ville være mig umuligt; thi jeg ville ikke kunne tale med liv og lidenskab, uden at dette ville afspejle sig i øjets glans og bevægelse, og hvorledes da opnå illusionen af blindhed?« For et års tid siden var Hertz en dag kommet til mig og havde sagt: »Ja, Gud hjælpe mig, nu har jeg skrevet for Dem, hvad De har forbudt mig.« Jeg havde glemt vor samtale og måtte spørge, hvad han sigtede til. Han fortalte mig nu, at han havde skrevet »Kong René's datter«, hvori der netop stilledes mig en sådan opgave, som jeg havde erklæret det for en umulighed for mig at løse. Jeg blev ganske forfærdet over denne meddelelse og påstod fremdeles, at det aldrig ville lykkes mig i den grad at blive herre over øjets udtryk, eller rettere over dets stilleståen. Der var på dette tidspunkt en så slet tone i bladlitteraturen, en sådan forfølgelse mod alle originale *

96 digterfrembringelser, at næsten ingen turde give sit navn tilkende, især når det var et berømt navn, af frygt for at det skulle virke skadeligt på dommen ved første forestilling. Så godt som alle, hvis navn havde nogen vægt, tyede til anonymiteten. Hertz, Andersen, Hauch, alle måtte de gå med maske af frygt for, at de kendte træk skulle tirre de selvbestaltede dommere, og stykket forud være hjemfaldet til fordømmelse. Selv lige overfor skuespillerne var det nyttigst at holde kilden til værket skjult, da disse ellers ofte hjalp til at udsprede en ugunstig dom, forinden stykket kom til udførelse, ofte ved bagvaskelse bidrog til, at dommen var færdig, inden værket var set. Var man derimod uvis om, hvem stykket var af, vakte det så vel hos skuespillerne som hos publikum langt større interesse og var langt sikrere på en retfærdig dom hos begge. Det karakteristiske var, at ubetydelige, til dels ubekendte forfattere langt dristigere turde risikere at lade anonymiteten falde end de, hvis navne alt havde vægt i den dramatiske litteratur. I Frankrig tyer ikke

sjældent en ung, ubekendt forfatter til en berømt forfatter med anmodning om at låne dennes navn til sit barn for at sikre det en god modtagelse; her måtte Hertz og Heiberg være gået til en ubekendt hr. Petersen eller Christensen med anmodning om deres navnes beskyttelse, ifald de ville have sikret sig imod en forud indtaget dom. Med en utrolig mildhed bedømmer man ofte det middelmådige, medens man ruster sig som til en kamp, hvor man tror at stå lige overfor det udmærkede. »Natten dræber kun de vingede sommerfugle,« siger Baggesen, og kritikken i vore blade er og har altid været natsiden i vort åndelige liv.

✂ Hertz valgte altså at indgive sin »Kong René's datter« til teaterdirektionen under det strengeste incognito. Ingen kendte stykkets forfatter, uden Heiberg og jeg. Det var trukket noget ud med dets indlevering og antagelse; endelig blev det antaget, rollerne omdelte og en læseprøve ansat. Stykket var af forfatteren således besat: Kong René, hr. Nielsen; Jolanthe, jeg; Tristan, hr. M. Wiehe; Martha, fru Nielsen; Bertrand, hr. Rosenkilde; Jauffred, hr. Waltz; Ebn Jahia, hr. Kragh. Nielsen var afgjort modstander af Hertz's og Heibergs, som i grunden af alle dramatiske digteres muse. Så utroligt det end lyder, så er det dog vist, at han bar et formeligt nag til så godt som alle digtere, Oehlschläger ikke undtaget; jeg har aldrig hørt ham rose andre digtere end

97 tragedieskriveren Boye. Et lystigt hoved sagde engang: »Ser De ikke, at det er den pure misundelse, han har mod alt udmærket? Har De aldrig lagt mærke til, hvor misundelig han er på Napoleon den Store« Og virkelig tror jeg, at han ligesom kunne fantasere sig ind i et vist raseri over dem, der vovede at gøre sig bemærkede på den ene eller den anden måde. Ved oplæsningen af dette stykke, der ikke kunne undlade at gøre en stor virkning, mærkede jeg, hvorledes hans forstemthed og ærgrelse tiltog lidt efter lidt; han og flere af de medspillende anede vist, at disse vers, denne diktion måtte komme fra Hertz. Da oplæsningen var tilende, fo'r han ud af stuen uden at sige et ord, i en sindstilstand, som jeg straks mærkede ikke ville blive uden følger. Dagen efter fik jeg fra min faderlige ven, konferentsråd Collin, følgende brev:

✂ Mad. Nielsen har frabedt sig Marthas rolle i »Kong René's datter«; hvem ville du, kære Hanne, foreslå til den? at korrespondere (gennem aviserne) med forfatteren, ved nemlig at aflægge et brev derom på teaterkontoret, synes mig i hens. til den rolle, at være overflødig.

✂ 24. januar 1845.

Din
Collin.

✂ Jeg, for ikke at tale om Hertz, blev bedrøvet over, at fru Nielsen frasagde sig rollen. [At vi alle påvirkes af vore omgivelser er naturligt, men trist er det, når den højere stillede lader sig påvirke af den i moralsk henseende lavere stillede luner og intriger. Naturligvis har Nielsen gjort sin kone klog på, at Marthas rolle var altfor underordnet for hende, især da jeg havde hovedrollen. At dette nu ikke kunne være det sande motiv, derom kunne man ikke tvivle, når man ved sommerforestillingerne havde set fru Nielsen endogså udføre moderens lille i alle henseender ubetydelige rolle i »Pigen i Lyon«.] Hvad Hertz har tænkt sig ved Marthas rolle, er ved fru Niensens vægning ved at spille den aldrig kommet til sin ret. Rollen gik overi andre hænder, og om den end ikke spilledes slet, blev dog præget af denne figur udslettet og vil sandsynligvis aldrig nogensinde komme til live igen; thi så forunderligt det end kan synes, så er det dog vist, at har en rolle ved de første forestillinger 98 af et nyt arbejde antaget et forkert præg, da fortsættes i reglen denne fejle opfattelse, om også rollen går fra hånd til hånd, thi da geniet i kunsten altid hører til sjældenhederne - og kun et sådant læser og opfatter et digterværk friskt og selvstændigt - så vandrer en fejltagtig som en rigtig opfattelse fra den ene til den anden. Dette er, hvad man kalder traditionen ved et teater; at bryde den er kun få givet. Havde fru Nielsen beholdt rollen, ville den have fået præget af en ældre, ædel, fint dannet kvinde, hvis væsen indgød tillid, og således må man dog virkelig tænke sig den kvinde, til hvem kong René overlod sin blinde datters optugtelse og pleje, i legemlig som i åndelig henseende, og ikke som en tarvelig, skikkelig bondekone, et fejlgreb, der trak Rosenkilde med ind i opfattelsen, så han, den gamle, betroede Bertrand, nu stod som en tjener og ikke som mand til den hustru, hvem barnet var betroet. Disse to mennesker var Jolanthes eneste daglige selskab; thi hendes fader kommer jo kun af og til. Hvor er det nu muligt at tro, at Jolanthe, denne unge, digteriske natur, ville kunne føle sig tilfreds ved så tarvelig en omgang? For Martha udtaler hun sine skønne tanker og følelser, som vi hører i scenen, da Tristans besøg har sat hendes sjæl i en svingning af begejstring, som man kun udtaler til den, af hvem man er vis på at blive forstået. Billedet blev ved den nye af nødvendigheden fremtvungne besætning forrykket; - men hvem så det, hvem følte det? Måske kun én foruden digteren og mig selv, og denne ene var netop fru Nielsen; thi da stykket var gået over scenen, sagde jeg en aften til hende, da hun havde været i teatret: »Ser De ikke, hvilken uret De har gjort! Er denne Martha en underordnet rolle, og er det ligegyldigt, hvem den udføres af? Var det en fornærmelse at byde Dem den? Ville De ikke ved Deres hele personlighed have kunnet påtrykke den et præg, give den en interesse, som De og stykket havde haft ære af?« - »Det kan nok være,« svarede hun, »at du har ret, og at jeg har været for overilet i at frasige mig den; ved at se stykket i aften har jeg fået et andet indtryk af dens betydning for det hele.« Ak, det hele! Det er kunstens og kunstnerens forbandelse, at kun så få har kærlighed til, indsigt i, dom over et hele!

✂ I Tristans rolle var der givet Wiehe lejlighed til at udfolde alle de evner, der stod til hans rådighed. Nu behøvede jeg ikke længer 99 at overtale Hertz til at benytte dette lyriske talent; han havde selv gjort sig uundværlig. Aldrig, det tror jeg vist at kunne sige, vil denne rolle herefter nogensinde blive udført som af M. Wiehe. Alle betingelser var her tilstede. Den unge, slanke, ædle, ridderlige skikkelse, den stille, af inderlighed dybt bevægede røst, fuld af virkning, og dog så tilbagetrængt, så lidt læggende an på virkning, så ren, man kan gerne sige, så kysk i sin lidenskabelige elskovsflamme, medbringende ved sin hele personlighed og sit spil romantikkens henrivende stemning. Selv den råeste tilskuer måtte gribes heraf, og de blev grebet. Man tænke sig, med hvilken fryd jeg nød en sådan medspiller ved min side! Ak, I lykkelige tider, hvor længst forsvundne I end er, I står atter for mig, unge, friske, nærværende, som om tiden ikke var svunden, men som om den var til endnu!

✂ Jeg selv havde med overordentlig kærlighed, alvor og interesse indstuderet Jolanthes vanskelige, men taknemmelige rolle. At kunne give talen og følelsen frit løb, uden at øjets ild talte med, var det, der især vakte min kamp og mit studium. Ved i mine ensomme nattetimer at beskæftige mig med denne rolles udførelse, lykkedes det mig lidt efter lidt at vende blikket, synet ligesom indad i sjælen, i stedet for at lade glansen i øjet stråle udad. Dette er en fornemmelsessag, som ikke let lader sig beskrive; men så meget er vist, at jeg virkelig intet så tydeligt, når øjet således vendtes indad, uagtet det stod åbent. Da jeg naturligvis ikke selv kunne se mit øjes udtryk, stod endnu tilbage af en anden at erfare, hvorledes dette så ud. Jeg sagde derfor en aften til Heiberg: »Sig mig, hvorledes mine øjne ser ud, når jeg står med dem på denne måde, [har de da et skelende udtryk eller ikke,] thi således agter jeg at se med dem i »Kong René's datter«.« Han så nu på mig, beroligede mig med hensyn på min frygt for at skele og syntes, at øjet virkelig antog et mat, men rørende udtryk, således som man ofte ser det hos blinde, hvis øjne ikke bærer præg af sygdom, men som har den indadstrålende i stedet for den udadstrålende glans. Jeg blev meget glad over at høre dette og fandt nu vanskeligheden hævet. Forresten bevirkes illusionen, foruden ved øjets udtryk, især ved det plastiske i gang og bevægelser. En blind, selv en sådan, som forfatteren her har skildret, der i en ualmindelig grad ved vanen er blevet herre over savnet af denne sans,

100 går altid med en vis varsomhed, idet hænderne stedse er lidt forud for legemet, for at disse, ligesom det er tilfældet med dyrenes følehorn, kan møde det, som står en ivejen. En egen lytten med øret, der hvor en seende ville bruge øjet, er også gennemgående hos den blinde; når nogen f.eks. kommer ind ad døren, da vender den seende straks blikket derhen for at erfare, hvem det er; den blinde derimod øret, og således fremdeles. Der hører derfor en overordentlig opmærksomhed på sig selv til en sådan udførelse for på intet punkt at forglemme sig. Også stemmens betoning og klang må hjælpe til for at tilvejebringe indtrykket af blindhed. Det er ganske naturligt, at ligesom den døve ofte taler med en klangløs stemme, kun lidet nuanceret, fordi øret ikke stødes af lydens monotoni, således kan man forstå, at den blinde i høj grad netop lægger vægt på stemmens vellyd, thi gennem dennes toner har han sin hele kundskab til det individ, der står for ham. For ham gælder den talemåde dobbelt: Tal, at jeg kan se dig! Derfor har de blinde som oftest en smuk, melodisk og blød stemme, med ligesom en sordin på; det ville forekomme en unaturligt, om en blind talte meget højt og skingrende, thi dette sårer og støder øret, denne for den blinde fineste sans. En blind har endvidere små stille bevægelser med hånd og arm. Det ville straks ophæve illusionen, om en blind på teatret gjorde store, kække armbevægelser, thi det, at en blind aldrig kan vide, hvad disse udstrakte arme støder på, afholder ham uvilkårligt derfra. Dette kun om det ydre ved en sådan rolle, det indre i den må føles og lader sig ikke forklare. Hvad indtryk dette stykke med al sin ejendommelighed, al sin stille indadvendthed ville gøre, var ingenlunde vist. Heiberg frygtede fra begyndelsen af meget for dets skæbne, og jeg havde længe næret samme frygt. Da vi derfor skulle have den sidste prøve på stykket, bad jeg ham om at overvære den for at sige mig, hvad virkning han troede, at det ville gøre på det store publikum. Han føjede mig, og i parkettet overværede han prøven. Da denne var forbi, kom han op på teatret, og med tårer i øjnene og et udtryk om munden, som jeg så godt kendte, udbrød han, idet han omfavnede mig: »Dette vil gøre en overordentlig stor virkning!« Hvor glad og beroliget jeg blev, kan man tænke sig. I så lang tid havde dette arbejde ligget mig på hjerte, og nu at høre ham, min øverste dommer, henrykt at udsige denne dom, gjorde mig en

101 overordentlig glæde. Herberg skrev straks til Hertz og meddelte ham, hvad virkning prøven havde gjort. Næste aften skulle stykket opføres. Når man betænker, hvilke stykker der i dette øjeblik tiltrak sig publikums opmærksomhed, stykker som: »Pigen i Lyon«, »Advokatens datter«, »Gioacchino«, »Adolf og Henriette«, »En aften i Tivoli«, »Doktor Robin«, »Herren ser dine veje«, »En bedstemoder«, - da kunne man vel være i tvivl om, hvorledes det samme publikum kunne være modtageligt for et arbejde af så modsat natur, drattende ned ligesom fra himlen i alt det mudder. Det sidste af de nysnævnte stykker, »En bedstemoder«, var et affekteret, forskruet fransk stykke, der gik ud på, at en gammel bedstemoder - der naturligvis skulle spilles af en ung skuespillerinde, thi dette var netop det pikante - stak en ung pige ud hos hendes tyveårige elsker, så denne absolut ville giftes med bedstemoderen i stedet for med den unge pige. Og nu måtte denne gamle dame hitte på alle kneb for at kølné det unge menneskes flamme, forstille sig snart som en gigtsvag, snart som en bedesøster, kort på alle måder gøre sig så uelskværdig som muligt, indtil endelig den forsonende

opløsning kunne komme istand, så at det forskruede unge menneske til alles glæde og opbyggelse tog tiltakke med den unge, friske, elskværdige pige. Dette stykke havde publikum, og især hoffet med Christian den Ottende i spidsen, kastet sin særdeles nåde på; man fandt frøken Nathalia Ryge uforlignelig i titelrollen, og interessen forhøjedes desuden ved, at hendes søster her fremtrådte første gang; ikke fordi denne søster var noget talent, men det var noget helt usædvanligt, at to søstre spillede sammen. Dette stykke var alt gået mange gange over scenen, da det blev sat sammen med »Kong René's datter«, den første aften dette skulle vise sig. »En bedstemoder« var ansat til at gå først og derefter »Kong René's datter«. Men dagen iforvejen kom der pludselig ordre fra excellencen Levetzau, at »Kong René's datter« skulle gå først og »En bedstemoder« bagefter, thi man var ikke sikker på, at tafler ved hoffet så betids var endt, at man kunne være i teatret i rette tid, og man ville intet undvære af »En bedstemoder«; at komme midt i et originalt stykke gjorde man sig ingen betænkelighed ved. Jeg foreholdt Levetzau, hvor slet denne forandring var. »Hvorledes tror De,« sagde jeg, »at et så fladt konversationsstykke som »En bedstemoder« vil tage sig ud

102 ovenpå et romantisk drama?« Levetzau bukkede og svarede: »Majestæterne har befalede, at således skal det være.« - Og således blev det til liden både for den stakkels »bedstemoder«, der ved denne lejlighed fik det dødsstik, som det burde have haft den første aften, det præsenterede sig. Forestillingen (5te april 1845) begyndte altså med »Kong René's datter« og gjorde en højst ualmindelig virkning på det tæt besatte hus. Under den temmelig lange indledning, noget, man oftere har troet at burde dadle hos Hertz, men hvorom der altid kan disputeres, thi hvem tør sige, at ikke denne såkaldte fejl netop bidrager til at bearbejde publikum til at modtage, hvad her følger på, altså under denne noget lange indledning opstod der den uro i huset, som plejer at ytre sig i hosten, rømmen, pudsen næse og deslige. Men næppe betrødte Tristan scenen, før dette mærkeligt tog af, og da Jolanthe viste sig i døren, var opmærksomheden kendelig spændt, og denne spænding gik lidt efter lidt over til en sådan stilhed, at man på scenen kunne tro, at ikke et menneske åndede derude i det store rum. Man var rørt, man var løftet, og man gav tilsidst sin stemning luft ved et entusiastisk udbrud af bifald, og stykkets lykke var gjort for mange år; og dette vil vel af og til i fremtiden gentage sig, så længe vi har et nationalteater, hvorved der findes virkelige kunstnere, der kan opfatte og gengive en slig romantisk digtning.

☒ Hed og bevæget af den spænding, jeg havde været i, måtte jeg efter min omklædning opholde mig et øjeblik i teatrets foyer, da min vogn endnu ikke var kommet. Som jeg sad her og talte med en af skuespillerne, der havde set stykket fra tilskuerpladsen og var lige så betaget af det som alle andre, kom frøken Nathalia Ryge, som alt havde spillet et par af sine vigtigste scener i »En bedstemoder«, der nu dernede var i fuld gang, og udbrød til samme skuespiller: »Men hvad er her på færde? Publikum er jo i en sådan bevægelse, at man knap kan høre, hvad man selv siger.« Jeg hørte ham da svare hende: »Det må De ikke undres over; det første stykke har gjort en så stor virkning, at man næppe i aften vil have sans for andet.« Og virkelig blev der fortalt, at mangen tilskuerinde efter stykket satte sig ud på gangen, fordi de ikke kunne holde ud at høre på alt det pjat i »En bedstemoder« ovenpå »Kong René's datter«, men sad her og ventede, til deres vogn kom.

103

☒ Det er en mærkelig kendsgerning, som man vanskeligt kan forklare, at har et yndet stykke som denne »bedstemoder« en aften kedet og gjort et ubehageligt indtryk, da er det for bestandigt forbi med dets yndest. Man kan ikke ret begribe dette, thi på en sådan aften er der jo dog kun én aftens tilskuere; hvorledes kan da denne ene aftens publikum virke på mange andre, der ikke var tilstede hin aften. Kendsgerningen står imidlertid fast; »En bedstemoder« var denne aften blevet et offer for skæbnen og kom aldrig mere tillive. Derfor er de forskellige stykkers sammensætning og ordning på en aften vigtigere, end de fleste tror. Det ene stykke kan hæve det andet, men de kan også dræbe hinandens virkning.

☒ Efter denne mere end sædvanligt tydelige erfaring fik man nu travlt med hvad der skulle kunne tåle at sættes sammen med »Kong René's datter«. Så meget havde man nu lært, at den stemning, som dette stykke frembragte, måtte ende forestillingen, ifald man ikke havde et balletdivertissement, eller i alt fald et humoristisk lystigt stykke at give ovenpå, thi det komiske har en kraft, som man vanskeligt kan modstå, hvad stemning man end er i. Men længe hørte man dog folk sige: »Jeg går bort, når jeg har set »Kong René's datter«, thi ovenpå dette kan jeg intet nyde mere af kunst.«

☒ To dage efter stykkets første opførelse fik jeg et henrykt brev fra den lykkelige, endnu anonyme forfatter; kort efter endog en officiel takskrivelse fra teaterdirektionen.

☒ Den gamle, geniale, musikalske skuespiller C. N. Rosenkilde havde den elskværdige egenskab, når noget havde tiltalt ham, da med et udholdende sværmeri at beskæftige sig dermed. Hans tanker drejede sig derfor i denne tid udelukkende om »Kong René's datter«. Da dette stykke en aften blev ansat i forbindelse med »Advokatens datter«, der skulle gå først, skrev han mig følgende brev, som måske dog en og anden vil have glæde ved at læse/ især de, der har kendt ham personligt og ofte moret sig over hans skrivemåde.

✂ Skønne dame!*

✂ Jeg ville så gerne, at den luft du imorgen atter skal ånde i, når *

104 du betræder din blomster dal, efter din magiske slummer i dit jomfru paulun, måtte være aldeles ren og værdig at formæle sig med din æteriske ånde - men det forekommer mig, at dette umulig kan ske ved den bornholmske fejekone* alene, om hun også, men det gør hun jo desuden aldrig, undtagen når den Bournonvilleske genius skal divertere, svæver fejende hen over den jord, på hvilken Vauclose-Dalen, efter Advokatens datter skal arrangeres til at modtage Renes - o! Tal -.

✂ Ja - se når man skal nævne regiss. og direktør, så må den potenserede stil høre op -! Elskeligste søde fru Heiberg! tal med eller skriv til et. C., bed ham at formå Glæser til at lade orkestret give ouverturen til »Midsommer-nats drømmen« foran »Kong R. datter«. Se så er luften rensset på en måde, som er Dem selv og stykket tjenligst. - Hvad synes De? gør det!!

✂ Deres tilbeder og sande ven R.

S. T.

Fru H. L. Heiberg,

✂ Hans ønske i brevet blev opfyldt, uagtet »Advokatens datter« ikke blev givet, da frøken Ryge betakkede sig for atter at komme i selskab med »Kong René's datter«. Direktionen havde formeligt sin nød med at få noget stykke frem ved siden deraf; skuespillerne vægrede sig snart ved at spille i dette, snart i hint; følgen deraf blev, at jeg blev misbrugt som så ofte. Jeg måtte nemlig mange gange spille i det lille muntre stykke »Den nye barselstue« ovenpå min anstrengende rolle i »Kong René's datter«, et offer, som igrunden ingen direktør burde kræve; thi det går ud over teatret selv. Har en skuespillerinde fonnået at gøre et stærkt, idealt indtryk i et stykke, da er der noget uskønt i straks ovenpå at lade den samme personlighed fremtræde i noget så helt forskelligt og ligesom selv udslette det foregående indtryk. Denne straf får man, når man formår at spille i forskellige genrer; da kræves det af os kl. 7 at spille en fin, lyrisk, ideal rolle, og kl 8 ½ en gammel, ironisk jomfru, der spotter over verdens dårligheder. I Frankrig kender man intet hertil; der er det næsten uden eksempel, at talenterne *

105 har mere end en bestemt genre at spille. Mig har forresten disse forskellige genrer ofte forfrisket, men ikke på en og samme aften. Mange skuespillere koketterer med denne deres talents alsidighed og ønsker netop på én aften at vise prøver herpå; men mig har det stedse forekommet, at trænger publikum til at mindes herom ved at se denne evne på samme aften, idet de ellers glemmer den, nu vel! så lad dem glemme den; for denne pris har jeg aldrig ønsket at minde dem derom.

✂ Min udførelse af Kong René's datter vandt altså megen anerkendelse; men når jeg undtager Heibergs og Hertz's da var der ingen, hvis ros glædede mig mere end biskop Mynsters, fordi han ved sin tale til mig herom tydeliggjorde, at han virkelig var trængt ind i min gengivelse af denne rolle på en højst ualmindelig måde. Hvad er det dog for en styrkende glæde at høre en sådan mand, ikke med høflig smiger, men med alvor og indsigt at udtale sig, at vise os, at han har tænkt og følt med os, at høre ham sige: »Jeg er Dem virkelig taknemmelig for, hvad jeg har modtaget, thi dette modtagne har givet mig stof til eftertanke og udvidet min psykologiske kundskab; jeg kunne vel have læst digterens arbejde nogenlunde godt i min stue, men aldrig således, som De har læst det for mig.« Og nu at høre ham udvikle skridt for skridt gangen i min fremstilling! En mængde mennesker kan vel nyde, hvad der bydes dem af kunst, men hverken klare, hvori denne nydelse består, eller gøre sig rede for den i ord; Mynster kunne begge dele. [Men endnu en glæde havde jeg, og kun jeg; thi ingen aner, hvilken nydelse det er at spille med en, der i alt tilvejebringer illusionen, ikke blot for publikum, men for os selv, der gør digt til sandhed og sandhed til digt. Jeg var ubeskrivelig glad over i Michael Wiehe at have en medspiller, der på den fuldendteste måde greb ind i min tone, så at her virkelig var et sammenspil, der måtte gøre virkning, selv på den af fantasien mest forladte tilskuers. At han, som jeg, følte [en henrykkende glæde herover] ved jeg, ikke blot, fordi han sagde mig det, men fordi det lyste ud af hans øjne, af hans hele væsen. Vi spillede virkelig sammen; thi vi fortabte os således i hinandens spil, at der for os ikke eksisterede noget teater eller noget publikum; og af alles glæde var uden tvivl vor den største.

✂ I det ovenomtalte stykke af H. C. Andersen, »Den nye 106 barselstue«, der blev opført første gang en otte dage før »Kong René's datter«, spillede jeg ret con amore min ældre jomfru. Det er en elskværdig, naturlig tegning fra forfatterens hånd, og jeg glædede mig ret over at give min personlighed til denne figur, hvis udførelse er så vigtig for ligesom at forbinde alle de enkelte afbrudte scener, som stykket består af. Så lille og måske for mange ubetydelig denne rolle end kan synes, var den for mig en af de taknemmeligste, jeg har spillet; thi jeg frembragte i denne lille rolle en illusion, som i meget få andre; jeg behøvede her intet at gøre, undtagen at give min personlighed til, og hvor det rent personlige er nok, der er illusionen fuldstændig.

✂ Mange, der kendte mig fra mit hjem, ytrede: »Jeg glæder mig altid ved at se Dem i denne rolle, thi det er, som om De gik i Deres dagligstue, som om man havde aflagt en visit hos Dem. Det er fru Heiberg selv, der står på scenen, og ingen skuespillerinde«. Rollen var, på den måde spillet, af stor nytte for dette stykke; thi

min gamle jomfru bragte hygge og hjemlighed ind deri, så de afbrudte scener ikke stod så isolerede. Kun denne rolle har den magt at gøre »Den nye barselstue« til et stykke, uden dens rigtige fremstilling bliver det hele en blot række scener, der falder fra hinanden uden forbindelse. Forfatteren har bygget på denne figur; svigter den, ligger det hele. Jeg afgav rollen en del år efter dets første opførelse, fordi dette stykke af direktionen blev misbrugt til at indskydes ved alle pludselige forandringer, og det så tit, at man skulle troet, at der lå deri en plan til at gøre folk led og ked af det.

☒ [Jeg tror virkelig, at få ser komedie så slet som skuespillere; thi uagtet man havde set min opfatning af denne rolle og set dens virkning, var der ikke spor tilbage heraf, da rollen gik over i andre hænder.] Jeg mener naturligvis ikke, at man skulle have kopieret mig, Gud bedre det, dette gjorde kun altfor mange, men jeg syntes, at billedet i sin helhed kunne være bibeholdt. Medens mangen en tilskuer havde beholdt billedet, var det rent udslettet af den, der overtog rollen, hvoraf fulgte, at stykket sank og aldrig siden i de nærmeste år rigtig kunne hævde sig. Måske man vil synes, at jeg taler forfængeligt; men det får ikke hjælpe; det er et faktum, og om fakta kan der ikke disputeres.]

107

☒

HOLBERGS »BARSELSTUEN« OG TO FESTFORESTILLINGER

☒ Inden jeg forlader denne teatersæson, må jeg endnu bekende en af mine gerninger i den, som måske nogle ville opskrive på mit synderegister, andre derimod henregne til mine gode gerninger, for så vidt der af den fremlyser en varme for den kunst, jeg levede i og for. Til forklaring af, hvad jeg her sigter til, bliver det imidlertid nødvendigt, at jeg først går noget tilbage i tiden.

☒ Uagtet hele mit repertoire ved teatret havde ført mig bort fra at virke i Holbergs komedier, må enhver kunne begribe, at der var for megen opfattelse i mig, for megen sans for den komiske musers frembringelser, til at de mageløse frembringelser af denne vort teaters skaber ikke skulle have grebet mig og vakt min beundring og interesse. Men menneskene er undertiden dumme og mest, når de vil bedømme andre; de er så overordentlig hurtige til at afstikke de grænser, bag hvilke de tillader, indrømmer, at et menneskes evner må bevæge sig; overskrider nogen denne grænse, for ligesom at udvide sin horisont og ved denne sin hele virksomhed, da er man ikke langt fra at betragte arbejdet og kampen som en brøde. Da jeg nu for det meste spillede prinsesser, grevinder, ideale skikkelser i alle former, så vidt forskellige fra den Holbergske musers frembringelser som muligt, ville man næppe fået noget menneske til at tro, at jeg på samme tid med min hele interesse søgte at trænge ind i ånden af disse komedier, ja havde til min egen opmuntring indstuderet flere Leonora- og Magdelone-roller. Vil man nu spørge: Hvorfor prøvede du aldrig at udføre disse for publikum, så kan jeg kun svare: Fordi publikum ikke ville haft så megen fantasi, at det kunne have glemt det billede, det ligesom krævede at betragte, når jeg fremtrådte, og sætte sig ind i et helt nyt; men især fordi der ved et teater som oftest tages alle andre hensyn i betragtning end hensynet til kunstens tarv. Ingen ville der have spurgt, om jeg formåede at løse disse nye opgaver, men en ville have sagt: Vil hun nu og have det med! en anden: Det var skammeligt mod madam B., skammeligt mod jomfru K., kan hun nu ikke unde de stakler disse roller, hun, som har så mange! Således ville man på teatret have opfattet det, og mange i publikum ville heller ikke have kunnet hæve sig til en højere synsmåde.

108

☒ Er det hensyn at tage, hører jeg mangen en læser udbryde. Men herpå vil jeg svare: Det er lettere at gøre dette udbrud end i virkeligheden at tage alle de stik, der tyder på, at ens motiver opfattes lige modsat af det, de var, varme for kunsten, og ene og alene varme for kunsten. Jeg læste som sagt Holberg meget, så udførelsen af hans stykker med alvor og anstrengelse for at trænge ind i hans ånd, et arbejde ingen på teatret bemærkede, eller om man havde sagt dem det, ville have fæstet lid til.

☒ Under denne varme for Holberg gik jeg en aften i teatret for at overvære forestillingen af Holbergs »Barselstue«.

☒ Hvad der kan overkomme en virkelig skuespillerinde for en iver, for en smerte ved at se et stykke, en rolle mishandlet, er vel noget, som den, der ikke selv er digter eller skuespiller, vanskeligt kan forestille sig. Man har en følelse, som om det var en samvittighedssag at få fejlen rettet; man har ingen ro på sig, inden det er besørget. Allerede som ganske ung pige pinte det mig at se en af de Holbergske figurer totalt forvansket ved gengivelsen, nemlig Engelche Hattemagers i »Barselstuen«. Efter en gammel slendrian overdrog man altid denne rolle til en af figurantinderne ved balletten, ubekymret om, hvorledes samme dame opfattede rollens betydning i stykket. Den ene fremstillende efter den anden gjorde nu intet andet end strengt at udføre, hvad noterne hos Holberg forlanger, nemlig at neje og atter at neje, uden at der i denne nejen lå mindste tilløb af mening, der sagde, hvorfor denne dame, om hvem ingen melder, at hun er stum, ikke betjener sig af talens brug; men mærkeligt nok hed rollen på grund af denne opfattelse i teatersproget aldrig andet end »Den stumme«, en bidende kritik over disse figurantinciers opfattelse; thi den naturlige benævnelse - som

den også siden fik - ville unægteligt have været »den nejende dame« eller »den tavse dame«. Jeg så som sagt allerede meget tidligt, at her blev en fejl begået, som burde rettes, men jeg vovede ikke at melde mig som den, der troede at kunne gøre det bedre. Engang i mit første ægteskabsår (1831) tog jeg imidlertid mod til mig og sagde til Collin, at jeg troede, at der burde lægges en mening, en betydning i Engelche Hattemagers tavshed, der hidtil var forsømt af fremstillende. Collin greb tilbudet med begge hænder, og inden kort tid optrådte jeg i Engelches rolle. På teatret havde mit tilbud vakt en 109 opsigt, hvorom jeg i min naivitet, da jeg tilbød mig, ikke havde drømt. »Hvad vil hun gøre af den intetsigende rolle,« hed det; »det er dog synd at berøve jomfru L. den indtægt, hun får, ved fra balletten at assistere i skuespillet,« (indtægten bestod i 9 rdlr. for hver spilleaften). »Tror fru Heiberg, at hun, der er så ung, kan gøre det bedre end en gammel, erfaren figurantinde, der har set mange forgængerinder i rollen« o.s.v. Ja, Gud bedre, at jeg må sige det, selv Ryge syntes det at være imod, at en ville forsøge på at gøre den hidtil uforståede Engelche Hattemagers til et menneske i stedet for en kedelig, uforståelig statist. Se, således går det så ofte bag tæppet i denne ideale verden, og således gik det mig med min varme iver for at rette en fejl, der i så mange år ustraffet var begået. At mine kunstfæller tog dette på denne måde, smertede mig og ængstede mig. Jeg tyele i mit mismod til min trofaste ven Collin og sagde, at jeg meget gerne atter ville træde tilbage, så meget mere som jeg jo ingenlunde var så sikker i min sag, at jeg kunne vide, hvorledes udfaldet ville blive lige overfor publikum. Jeg havde ikke troet, tilføjede jeg, at mit tilbud ville blive optaget på den måde. Collin smilte, klappede mig på kinden og sagde: »Ak, min kære Hanne, du er endnu så ung! Ja, jeg forudså nok dette, men desuagtet opgiver jeg ikke den glæde at se dig udføre den rolle på en ny måde.« Derved blev det.

☒ Holberg har i alle disse visitter i Barselstuen sat farverne så skarpt imod hinanden, at man allerede derved har en forståelse af, hvorledes han ønsker disse besøg udført i spillet. Han lader derfor den tavse Engelche træde ind ovenpå den larmende misbrug af talen ved Dorthe Knapmagers, Øllegaard Sværtfevers og Else Skolemesters. Den arme barselkvinde er tilstrækkeligt blevet plaget af talen; nu kommer turen til, at hun skal plages ved tavshed. Enhver kender disse to modsatte plageånder i det selskabelige liv og gyser lige meget for dem begge. Da Engelche bliver anmeldt, siger Øllegaard: »Er det den pimpermille, hun sidder i kompagnier, ligesom en støtte, som har hverken mål eller mæle.« Af denne ytring fremgår jo på det bestemteste, at hun har mål og mæle. Det var nu faldet mig ind, at ligesom de foregående damer udmærkede sig ved tale af den mest fripostige art, så kunne man bringe mening i Engelches tavshed ved en overdreven undseelse, der bandt tungen utilbørligt. Opgaven blev altså at vise denne undseelse i alle 110 dens nuancer, stadig stigende, indtil den driver hende til at skynde sig ud ad døren, ude af sig selv af forlegenhed, ledsaget af barselkonens spot: »Adieu, madame, tak for hendes angenemme kompagni.« Jeg havde tænkt mig, at det komiske indtryk skulle frembringes ved, at hun bestandigt ligesom tog tilløb ved miner og gebærder til at begynde konversationen, men at hendes blik aldrig så snart nåede barselkonens, før undseelsen tvang hende til at sluge den begyndende tale. Jo oftere nu disse tilløb mislykkes, des naturligere er det, at forlegenheden stiger. Endnu i døren ved afskeden vendte jeg mig om for endnu en gang at tage et fortvivlet tilløb til tale, men da også dette mislykkedes, skyndte jeg mig ud. Jeg havde alt på dette tidspunkt af mit teaterliv været så heldig at overraske publikum ved mine fremstillinger, at det, at jeg påtog mig en ny rolle, var nok til at fylde huset. Men det var vanskeligt denne aften at sige, hvor spændingen var størst, enten ude i huset eller mellem personalet på scenen. Jeg blev ganske beklemt om hjertet, da akten skulle begynde, ved det uventede syn, at skuespillerne havde besørget borde hensatte i kulisserne, hvorpå man stod opstillet for bedre at se, hvad det var, jeg ville lægge i hin rolle; ja, jeg blev så beklemt ved dette syn, at jeg inderligt fortrød min iver, og havde det ladet sig gøre, var jeg endnu trådt tilbage, så uhyggelig fandt jeg denne nysgerrige opmærksomhed fra alle sider. Men næppe havde jeg været et par sekunder inde på scenen, før en bifaldslatter lod sig høre, der opløste sig i en rungende applaus. Det lettede vægten, der havde lagt sig på mit bryst, og da jeg atter stod udenfor scenen, var publikum kommet i en sådan lystighed og snakken om, hvad de havde set, at Stine Isenkræmmers måtte vente lidt, inden hun trådte ind efter mig, af frygt for ikke at blive hørt af publikum. Nu havde Engelche Hattemagers fået sit præg; nu vidste alle, hvorledes hun skulle spilles. Ja, naturligvis, råbte man, er dette den eneste rette måde, som om den nye opfattelse var deres og ikke min. Hvor ofte har denne måde, bagefter at se klart, ikke gentaget sig i senere år! Dog ligemeget, hvad jeg havde villet, var lykkedes. Der var kommet mening ind i en af Holbergs figurer, der hidindtil var gengivet på en måde, teatret ikke kunne være bekendt. Jeg vidste alt dengang af erfaring, at mange kan kopiere, medens få er originale, og efter at have spillet rollen en del gange, gik den over i andre hænder, 111 der fulgte mit spor. [At få, ja måske så godt som ingen af de tilskuere, der nu beklapper den, som de tror, originale opfattelse af den, der i øjeblikket fremstiller rollen, aner, at det er mig, som har givet denne figur liv på scenen, er en skæbne, som jeg deler med alle andre originale skuespillere, og det kan jo også være det samme, hvis æren er, når kun det rette har fortrængt det fejlagtige, det slette. Det er ligeoverfor digterværkerne, at vi skuespillere har vor kunstnersamvittighed; har vi arbejdet trofast i deres sag, da er vor kunstnersjæl frelst.]

☒ Det var i 1831, at jeg vovede at overtage en mindre rolle i Holberg, og der hengik mange år, inden jeg med uimodståelig lyst dreves til et nyt forsøg med en større. »Barselstuen« var i længere tid ikke gået over scenen, da den atter skulle opføres søndag aften den 17de november 1844. Jeg blev lokket af erindringen om Ryges mageløse Corfitz og Phisters glimrende Troels til at gå hen i teatret. Men den hele opførelse af dette uforlignelige stykke gjorde, på disse to skuespilleres udførelse nær, et så kummerligt indtryk, at jeg

forlod teatret på én gang dybt bedrøvet og harmfuld i mit sind. Det var mig ikke muligt at blive det indtryk kvit, som denne forestilling havde fremkaldt. På teatret var intet at udrette ved der at tilkendegive sine anskuelser; jeg måtte derfor på anden måde give mit hjerte luft, og jeg skrev en anmeldelse af søndagsforestillingen på Det kongelige Teater den 17de november, som blev optaget i »Fædrelandet« den 23de november, uden at dets redaktør eller noget fremmed menneske vidste, hvorfra den kom. Jeg skrev den igunden kun for at lette mit sind, thi jeg havde så godt som intet håb om, at den skulle komme til andres kundskab, da jeg forud vidste, at Heiberg vanskeligt ville give sit samtykke til at indlevere den. Da jeg bad ham om at måtte læse den for ham, udbrød han: »Ak, lad det være, hvad kommer der ud af det?« Imidlertid blev jeg glad og stolt, da han efter at have hørt den sagde: »Ja, det er unægteligt sandheder, som både publikum og de på teatret kunne have godt af at høre,« og han indsendte den virkelig anonymt til »Fædrelandet«. Der var på dette tidspunkt et blad, som kaldte sig »Teaterbladet«, et ferskt produkt, som fristede et kort og kummerligt liv. I dette rejste der sig et uvejr mod min lille artikel, og nu rørte min kære Heiberg mig ved at tage mig i forsvar i »Fædrelandet« lørdagen den 30te november i et stykke med

112 overskrift »Gade eller stue?«. Det rørte mig, at han gjorde mine ord til sine egne med sådan fynd og klem, at al strid herved standsede. Senere blev sceneordningen uventet forandret efter min plan og den anvisning, jeg havde givet i min artikel i bladet, uden at nogen anede, at man fulgte mit råd. Forresten erkender jeg, at man som skuespiller skal afholde sig fra at skrive om teatret i bladene, og jeg vil derfor ikke modsige dem, der ville opføre dette mit skriveri på mit synderegister.

☒ Spilleåret var endt, og jeg tørstede efter ro og hvile. [Men hvad har ikke Fanden at bestille!] På grund af at kongen af Preussen ville gøre København den ære at gæste os, var det ikke at tænke på for det første at drage ånde i landlig ro. Kongehuset ønskede at vise den tyske monark alt, hvad der i det lille København kunne interessere en rejsende, og deriblandt da det danske Nationalteater, hvis ry var nået til det store Berlin. Først den 19de juni ventede man, at han ville kunne besøge teatret; hele personalet måtte altså forblive i byen, parat til hvad tjeneste direktionen og hoffet måtte blive enige om at ønske. Den 18de juni lød kanonernes torden fra batterierne i sundet, der forkyndte kongen af Preussens ankomst. Hele byen var på benene for at modtage ham; de gode københavnere stod fra den tidlige morgenstund ved Toldboden og på Langelinie for at se den interessante person stige i land og modtage ham med rungende hurraråb, der kunne høres i alle byens hjørner. Alle var glade undtagen den strenge Boreas, der pustede sine kæber ud til en storm, som om han ville sige: »I københavnske dagdrivere! Står I nu her med eders [sædvanlige nysgerrighed; så skal jeg føre jer i vinden, så I skal mærke det til eders inderste skind; blæse jer væk ved jeg nok jeg ikke formår, thi er eders nysgerrighed først vakt, da er I store dødsforagtere. I tager gerne gigt, tandpine, feber og hvad alle de plager hedder, hvorfor man udsætter sig på en sådan blæsedag, men en og anden af eder skal dog gennem disse plager huske på kongen af Preussens modtagelse; jeg skal løfte eders lette mantiller fra kroppen og gennemblæse eder, I kvinder, så tænderne skulle klapre i eders munde!«] Jeg hørte kanonernes torden og hurraråbene fra min have på Søkvæsthuset, hvor jeg gik og passede mine blomster, men mine tanker var også ved Toldboden, idet jeg ærgrede mig over, at vi danske aldrig kan vise lidt takt i slige øjeblikke.

113

☒ Den preussiske konge havde alt den gang vist, hvor lidet han var de danske god. Som jeg gik i haven, fandt jeg en lille spurveunge, der lå og droges med døden. Jeg tog den op i min hånd og opdagede nu, at en eller anden rovfugl havde hakket den i brystet. Jeg klappede den stakkels fugl, der lå død i min hånd, og tænkte: Man kan mærke, at ørnene er kommet.

☒ Hundreder af mennesker havde stået ved teatret for om muligt at få en billet til at nyde skuet af Berlins konge, og hele Bredgade, Kongens Nytorv o.s.v. var om aftenen opfyldt af mennesker for at se den vogn, der bar hans dyrebare legeme, og tiljuble ham deres uskrømtede glæde over at have ham i vor midte. Der sad han nu i kongelogen, tyk, meget tyk, blussende rød i ansigtet, med stive, døsig øjne stirrende hen for sig, og så eller lod, som han så det kunstværk, man på teatret opførte til hans ære, nemlig balletten »Valdemar«. Ak, hvor havde jeg i dette øjeblik ønsket, at enhver dansk på alle anstændige måder havde vist sin antipati; men er der noget at [glo] på, så går det frem for alt, og alle hensyn sættes tilside. Heiberg sagde ofte: »De to eneste lidenskaber, der besjæler de danske, er nysgerrighed og misundelse.« Den 21de var atter en forestilling til ære for dette kongebesøg, nemlig »Den politiske kandestøber« og balletten »Toreadoren«. Jeg havde ingen rolle i »Den politiske kandestøber«, men teaterchefen bad mig overtage en af rådsdamerne for denne aften, da kongen havde ytret, at han ønskede at se mig spille. Jeg måtte altså være med.

☒ Forøvrigt fortælles der, at det eneste, der ret havde vakt den høje gæsts opmærksomhed og beundring i vort lille land, var hvidtjørnsplænerne i Dyrehaven, hvis lige - efter Humboldts sigende - ikke findes nogetsteds. Intet andet sted ser man disse træer, hvis stammer ser ud som slangeknuder eller som grimme troldes værk, medens de liflige kroner med dette mylder af fine, hvide blomster ser ud, som om småalfer her legede omkap med de kviddrende fugle.

✂ Dette kongebesøg gjorde, at skuespillernes sommerforestillinger, i hvilke jeg havde lovet at hjælpe flere af mine kammerater, trak endnu længere ud end ellers. Hertil kom, at der skulle gives en forestilling ved de svenske og norske students besøg i teatret, hvorved man ligeledes anmodede mig om at deltage, en anmodning jeg efterkom med glæde; thi hvilken dansk glædede sig ikke 114 over disse besøg fra broderlandene? Oehlenschläger skrev en prolog, som han bad mig om at fremsige; efter denne prolog - hvori jeg forestillede Idun, der talte til Nordens unge sønner - gik »Barselstuen«, hvori jeg spillede Stine Isenkræmmers. [Og endelig måtte jeg deltage i en forestilling for teatrets enkekasse, hvor jeg for 25de gang udførte Heibergs »Emilies hjertebanken«. I den anledning fandt Heiberg en aften på sit bord et lille brev fra mig sålydende :

✂ Min kære Ludvig!

✂ Skriv en ny vise til mig i Emilies hjertebanken! Det vil give mig fornyet lyst og sætte mig i et perlehumør til atter at udføre, hvad alt så ofte er gentaget, publikum vil blive oplivet ved den uventede tilgift, og det hele vil få fornyet glans. Føj mig heri, og lad mig have den glæde på den smukke melodi at synge dine herlige vers, hvis fuldendthed fryder mig i min inderste sjæl. Vær nu min egen rare Ludvig og lad mig få en sådan! men lad mig få den itide, at jeg uden ængstelse kan glæde mig til at synge dine yndige ord. Gør du dette mig til behag, så skal jeg nok hitte på noget rart til at fornøje dig med, noget som du skal blive så glad for, som du havde fået en hel herregård, og min kærlighed til dig skal forstærkes, uden at tale om min agtelse.

✂ Skammeligt nok gjorde dette brev ikke sin forventede virkning; jeg fik ingen ny vise af ham, og han fik altså ingen herregård af mig.]

✂ Denne aften havde iøvrigt endnu en anden betydning for mig og teatret, idet jomfru Jørgensen ved denne lejlighed optrådte for sidste gang. Hun havde taget sin afsked ved sæsonens ophør, men i »Barselstuen« var hendes hjælp nødvendig som Else David Skolemesters, en rolle, hun i mange år havde udført med stor genialitet. Jeg havde så inderligt ønsket, at publikum på denne aften havde bragt den som kunstnerinde og menneske højt agtede personlighed sin hyldest, men denne udeblev. Man havde kun tanke for studenterne og glemte at bringe sin tak til den beskedne, fordringsfri kunstnerinde. [Ak! Man går så fattig ud af det hus, hvor man har tilbagelagt et tidsrum af 30 år i kamp, i anstrengelse, i sejr, uden at et venligt tegn bringes til tak ved afskeden. Dog, 115 hvem er publikum? Hvem gælder anklagen? -] Jeg havde broderet et tæppe til min moderlige veninde, som jeg nogle dage efter sendte hende med et par ord til tak for vort samliv ved teatret. Til svar modtog jeg følgende brev:

✂ Assens, d. 12te august 1845

✂ »Min egen kære - ja, hvis det ikke lød alt for forfængelig - kaldte jeg dig helst: min egen kære åndelige datter! Hvor meget jeg end bestandig har glædet mig i troen på, at du har holdt lidt af mig, har dog din sidste elskelige udtalelse deraf givet mig en bekræftelse derpå, som er mig usigelig kær. Din nydelige gave har jeg endnu ikke set, thi jeg var alt rejst herover, da den kom hjem, men min svigerinde har gjort mig en beskrivelse af dens yndighed, og jeg fryder mig inderlig til at tage den i besiddelse. Den vil altid være mig et kærligt minde om, at du i dit så bevægede og beskæftigede liv dog så ofte har haft tid og tanke for din gamle veninde. --At jeg ikke fik sagt dig rigtig farvel hin studenteraften, var det eneste skår i det virkelig så behagelige og venlige indtryk, den efterlod hos mig, men når jeg til efteråret kommer ind til byen for at arrangere et og andet til mit ny etablissement, ser jeg ud til dig. Min venligste hilsen må du bringe Heiberg og din svigermoder. Den påskønnelse, de så ofte har vist mig, hører med blandt de henrundne 30 års kæreste minder.

✂ Og nu, min amour! som jeg jo engang har døbt dig, lev vel til vi ses! Endnu engang tak for den glæde, din opmærksomhed har skænket mig! Når du kommer blandt vore venner på Kongens Nytorv, så hils dem alle fra mig, og bevar din kærlighed og godhed for

✂ Din bestandig hengivneste
Henri ette Jørgensen.

✂ Ikke to år efter at hun havde opgivet sin virksomhed, døde hun. Det forandrede liv i en snævrere kreds, hvortil hun havde glædet sig så meget, lod ikke til at være hende tjenligt. Kun få, som engang har drukket af det offentlige livs bæger, kan finde sig i at undvære denne drik, der sætter det indre liv i en rask, om også stundom smertelig bevægelse. Det livsglade, hidindtil ligelige sind blev knækket og uden evne til at søge sig et nyt centrum.

116

✂ Med smerte modtog jeg efterretningen om hendes død. Hun var god, elskværdig, trofast og ærlig. For mig var hendes bortgang et overordentligt savn.

✂

BESØGET PÅ SØLYST I SOMMEREN 1845

☒ Min sommerferie begyndte dette år først hen i juli måned, og straks efter måtte jeg opfylde en anden pligt, idet vi drog ud til Sølyst. Disse sommerophold på Sølyst havde igunden en skadelig indflydelse på mit helbred. Naturen var unægteligt der så skøn som muligt, men man levede ikke på Sølyst blot for naturen; selskabeligheden spillede en stor rolle i dette sommerliv, og hvad jeg trængte til efter vinterens anstrengelser, var ikke diners med mange retter mad og en mængde vine i selskab med pyntede damer og herrer, men ro og stilhed for atter at samle kræfter til de lange 9 måneders arbejde. Men hvor var det muligt at give den gode Suhr et nej på hans indtrængende indbydelse! Sædvanligt begyndte jeg dog med et nej, men når da de hjertelige ord lød: »Jeg ved jo nok, at det er et offer, De og Heiberg bringer; jeg forstår jo nok, at De let må kede Dem hos os, men vi vil opbyde alt for at gøre Dem opholdet tåleligt;« ja, så forvandlede nej et sig til et ja, og vi indfandt os til den aftalte tid. Suhr var udtømmelig i sin opmærksomhed. Sølyst havde hidtil intet klaver ejet, nu stod der et, for at jeg ikke skulle savne mit; store kikkerter købte han til Heibergs glæde, og således fremdeles.

☒ Når jeg opholdt mig på landet, hørte det til mine bedste glæder at nærme mig de fattiges boliger, at få disse stakkels mennesker til at udøse deres kummer for mig, en fortrolighed, jeg plejede at vinde med en overordentlig lethed, og da efter evne at hjælpe dem med et og andet. Mange mig uforglemmelige glæder havde jeg under disse besøg, og aldrig var jeg gladere og bedre tilmode, end når jeg blev fulgt til døren af deres venlige farvel, ledsaget af et »Gud velsigne Dem« [, hvortil jeg indeni sagde: Amen, amen.] Disse glæder havde Suhr opdaget, at jeg i stilhed nød. Da jeg denne sommer indfandt mig på Sølyst, bragte han mig en stor pung med penge, dalere, marker, firskillinger. »Jeg ved,« sagde han, »at det hører med til Deres sommerglæder at besøge fattige 117 i egnen; und mig også at give min skærv til disse besøg.« Jeg tog imod denne gave, der satte mig istand til at forøge den glæde, jeg bragte med mig ind i de triste boliger, og dog følte jeg en vis fattigdom, når ordet nu ved min bortgang lød: »Gud velsigne Dem!« Jeg syntes, at jeg ikke længere nød godt af et ønske, jeg så højt trængte til, uagtet jeg visselig undte Suhr al den velsignelse, han kunne få. »Jeg bringer Dem mange velsignelser hjem med,« sagde jeg ved min hjemkomst. »Tak!« lød hans rørte svar, »det kan behøves.« En morgen, da lysten overfaldt mig til at trænge ind i en ussel fiskerhytte, liggende ved havet, blev jeg i høj grad overrasket, idet jeg stak hovedet ind ad døren og gjorde et ligegyldigt spørgsmål som indledning til en samtale med de mig ubekendte beboere. En høj, kvindelig skikkelse sad halvt blottet på en stor gammeldags kiste, et temmelig stort, men gråsprængt hår hang hende uredt og sammenfiltret ned over skuldrene; i den modsatte krog af det lille, uhyggelige rum stod to børn, en dreng og en pige på 8 à 9 år, ligesom trykkende sig ind i krogen, idet den lille pige slyngede sin arm fast om drengens liv. Begge børnene havde denne grøngrå ansigtsfarve, som er så ejendommelig for fattige børn, og som er det sikreste tegn på slet kost og mangel på pleje. Da nu mit første spørgsmål om vejen eller noget andet, jeg ønskede at vide, var udtømt, spurgte jeg konen, hvorfor hun sad der halvt nøgen, om hun var syg. Hun så på mig med onde, mistænksomme øjne og svarede mig næsten skrigende: »Fordi jeg er et stakkels mishandlet menneske; De tror nok ikke, at han der« - og her pegede hun på drengen i krogen - »at han der prygl og kradser sin gamle bedstemoder til blods? At den bid, jeg skal putte i min mund, rives bort i samme nu af disse to forbandede unger, så at jeg er nær ved at omkomme af sult?« Det gøs i mig, og jeg så nu spørgende hen på de to i krogen. De svarede ikke et ord, men drengen så på mig med en gammelmands bedrøvede øjne og rystede på hovedet, som om han ville sige: Tro det ikke! Jeg gjorde nu flere spørgsmål, som den gamle gav utydelige svar på, blandet med drøje eder, men børnene var og blev tavse. Jeg havde hidtil stået på dørtrinnet til hytten; jeg trådte nu over dette for at nærme mig konen og om muligt få hende til at åbne sig for mig, og da hjælpe hende med, hvad jeg kunne; men idet jeg gjorde det første skridt over dørtærsklen, rejste hun sig i sin fulde højde og

118 skred hen imod mig med løftet arm og hånd som en, der satte sig i forsvarsstilling mod et angreb. Jeg veg forfærdet tilbage, idet jeg sagde: »Kan mor da ikke se, at jeg ikke har noget ondt isinde mod hende!« - »Huset er mit,« råbte hun, pegende på døren for ligesom at tvinge mig til at gå. Hun fik mig formeligt til at skælve af angst; jeg indså, at der for øjeblikket ej var andet at gøre end at adlyde hende, og jeg gik usigelig beklemt og bedrøvet over det indblik, jeg havde gjort i den menneskelige elendighed. Hvilken kontrast mellem dette maleri, hvori jeg nys var fjerdemand, og den friske, henrivende morgenstund, hvor alt åndede ro og harmoni. De glade fugleunger tittede veltilfredse ud af de små reder, ventende på moderens komme, der skulle tilfredsstille deres hunger. Skoven duftede, og i træernes kroner'legede fuglene tagfat, idet de små stemmer ligesom sang: »Vi er Guds fugle, vi takke for lyset og livet med fløjtende tunge.« Hjertet blødte i mig ved tanken om de to små stakler i krogen i hytten, og jeg besluttede, hvordan det så gik, ikke at opgive at være dem til nytte.

☒ Da jeg kom tilbage til Sølyst, fortalte jeg Heiberg mit eventyr. Ak, hvilken lykke at have en, man kan fortælle alt, en, der kan høre og svare, så det mærkes, at vi er forståede. Min tanke var hele dagen beskæftiget med de tre skikkelser, jeg havde set i hytten, og om hvem jeg endnu igunden intet vidste uden det, at de alle tre var ulykkelige. I det rige hus trådte hyttens elendighed endnu stærkere frem for mit syn. Ved det rigt besatte bord tænkte jeg på den blege, usunde farve hos børnene, tænkte på, hvor godt et

stykke af den kraftige steg ville gjort dem. Da jeg om aftenen lagde mig i min sirligt redte seng, da tænkte jeg på børnenes pjalter, hvori de slumrede, tænkte: »Også du har som lille været under armodens tryk; hvad har du da gjort, hvormed har du fortjent at løftes op til en højere tilværelse fremfor disse, der stod i krogeren som to fattige spurveunger, manglende klæder, manglende mad?« Jeg sov ind under disse betragtninger, drømte hele natten om den høje kvindeskikkelse, der var trådt så truende hen imod mig, og min første gang næste morgen var hen til kvinden og de små. Jeg havde lagt en lille plan for at komme til at tale ene med et af børnene for derigennem at komme under vejrs med, hvorledes alt dette hang sammen. Jeg gik først ind til bageren i Tårbæk og købte en del fint brød, som jeg lagde i en kurv. Med dette håbede jeg at

119 formilde den gamle og komme i kast med et af børnene. Min plan lykkedes. Da den gamle så det fine brød, satte hun et mildere ansigt op end dagen iforvejen, men hun vedblev dog at sige onde ord om børnene og om sin slette behandling, og nogen egentlig besked var ikke at få af hende. Da jeg gik, bad jeg, om ikke den lille dreng måtte bære kurven hjem for mig, hvilket hun tilstedede, idet en strøm af skænd regnede ned over drengen, hvorfor var ikke godt at blive klog på. Da barnet og jeg vandrede ene hjem sammen, havde jeg en del møje med at få ham gjort frimodig imod mig; lidt efter lidt fortalte han, at den gamle kone var hans faders moder, at faderen for nogle år siden var druknet, at hans moder hver morgen måtte gå ind til byen for at sælge fisk, og at det var deraf, de levede. Derfor havde jeg jo ikke truffet hende om morgenen, da hun alt var taget ind til byen. På mine spørgsmål, om det vel var sandt, at han og søsteren ikke var gode imod deres bedstemoder, svarede drengen intet, men så på mig med et udtryk af sorg i øjet, så jeg ret blev skamfuld over mit spørgsmål. »Jeg må tale med din moder,« sagde jeg, »når kan jeg træffe hende?« - »Hun kan komme til Dem i eftermiddag,« svarede drengen. Da jeg ikke ønskede, at hun skulle komme op på Sølyst, hvor hun let kunne komme til ulejlighed, svarede jeg, at jeg næste dags eftermiddag atter skulle indfinde mig i hytten for at tale med hans moder. Som sagt, så gjort. Næste dag listede jeg mig efter bordet ned i fiskerlejet og så alt i frastand en høj, slank, ungdommelig skikkelse stå udenfor hytten med hånden over øjnene, idet hun stirrede hen ad vejen, hvorfra jeg kom. Da hun så, at jeg nærmede mig hytten, trådte hun hen imod mig og sagde: »Det er vist Dem, der har været god imod børnene, Gud velsigne Dem.« -»Kom,« sagde jeg, »lad os sætte os ned; De må åbne Deres hjerte for mig, og gid jeg da kunne være noget for Dem.« Vi satte os nu på en stor sten [lige nede ved havbredden, hvor tåspidserne næsten stødte mod de bløde småbølger, der skvulpene slog mod stranden.] Nu først så jeg rigtigt min nye venindes ansigt, thi et stort tørklæde havde næsten skjult det for mig. Jeg så nu den arme kones øjne i en tilstand, så det gøs i mig. Øjenkanterne sad næsten i det blodige kød, og kun sekundvis formåede hun at holde dem åbne. Da jeg derfor sagde: »Min Gud, hvad fejler Deres øjne« brast hun i en heftig gråd, idet hun udbrød: »Ak, jeg er

120 jo så godt som blind.« At se de stakkels syge øjne således græde smertede mig så dybt, at jeg indstændigt bad hende samle sig og forklare mig sin stilling i håb om, at den lod sig lindre. Hun fortalte nu, at hun havde været gift med den gamle kones eneste søn, hvem hun inderligt havde holdt af. »For at kunne gifte os var vi nødt til at flytte i huset hos hans moder, thi huset var hendes. Hvad jeg her gennemgik i mine første ægteskabsår, kan jeg ikke beskrive Dem; min stakkels mand var tit bedrøvet over den medfart, jeg fik af hans heftige, urimelige moder, men hvad var herved at gøre? Vi måtte finde os i alt for at have hus over hovedet. Flere gange har der været liebhavere til grunden her, thi københavnernes ville jo så gerne bygge deres lyststeder her i Tårbæk, og der blev budt ret klækkeligt, så min mand inderligt ønskede, at hun ville sælge og skifte med ham, at vi kunne have vort for os selv; men dette hus, så ussel det end er, er hendes stolthed, og hun har aldrig villet indvilge i salget. Endelig en nat, Gud se i sin nåde til os, da min mand var taget ud på søen efter fangst, rejste der sig en så frygtelig storm, som om verden ville forgå. Herre Gud, på den samme sten, hvor vi nu sidder, sad jeg og så ud over havet efter ham, indtil de stærke bølgers skum mod stranden havde gjort mig drivvåd, så jeg måtte ty ind til hende i huset, der bandede stormen, bandede sønnen, mig og børnene; det var, som om den onde selv havde taget ophold inde hos os. Time for time gik; morgenen kom, men han kom aldrig mere. Så græd jeg og græd, og det holder øjnene ikke af, og derfor er de, som De nu ser dem. Hans moder derinde blev fra den dag af endnu forfærdeligere, og nu er hun vel undskyldt, thi forstanden er gået lidt efter lidt, men mere og mere ond er hun blevet. Mine stakkels to små børn slår og sulter hun, når jeg nødes til at gå til byen for at sælge fisk, for at vi dog ikke skulle mangle det tørre brød; men jeg må finde mig i alt, thi huset er hendes, og umuligt ville det være for mig halvblinde stakkel også at skaffe penge til at betale husleje for, og jeg ville gerne finde mig i alt, når kun ikke børnene var, thi jeg tror, de mister forstanden tilsidst ved det liv, de fører.« Enhver kan vel begribe, at denne simple fortælling rørte mig dybt; der var så store og tydelige spor af fordums skønhed hos den slanke skikkelse, som sad ved min side, at en usigelig medlidenhed greb mig over et så forspildt liv. Efter endnu at have talt

121 en tid med hende og søgt at trøste hende, så godt jeg kunne, forlod jeg hende med den faste beslutning at bringe en forandring ind i hendes liv, hvorledes jeg så skulle bære mig ad. Opfyldt af disse tanker gik jeg langsomt mod det skønne Sølyst, bag hvis mure også ufredsånder, om end af en anden art, havde taget ophold. Hvor ofte hører dog ikke vor himmelske fader vore gode bønner! På min vandring hjemad bad jeg

inderligt, at Han ville hjælpe mig til at forandre denne moders og hendes børns skæbne. Idet jeg nu drejede ind ad Sølysts have, møder Suhr mig i en af gangene op til huset. Jeg må have været i en egen bevægelse, thi Suhr udbrød: »Fejler De noget, mig synes, De ser så bleg ud?« Og nu fortalte jeg ham, varm af det indtryk, jeg havde modtaget, den hele sag med større veltalenhed, end det havde været mig muligt, når nogle dage var gået efter mødet ved stranden. Han hørte opmærksomt og rørt på mit eventyr og sagde, da det var tilende: »Vær ikke mere bekymret; jeg kan ikke tåle, at De ikke ser fornøjet ud. I morgen skal jeg forhøre mig hos sogneforstanderen om konens rygte, og er dette godt, så lader der sig vel gøre noget for hende og børnene.« Ved disse ord faldt ret en sten fra mit hjerte, thi jeg syntes, at jeg ikke ville kunne have en glad dag, så længe jeg vidste dem alle i denne nød.

☒ Hurtig som Suhr var i alle forretningsager, kom han alt næste dag til mig og sagde: »Konen er brav, jeg har forhørt mig; må jeg nu meddele Dem min plan. Jeg har været nede i Skovshoved for at se på en grund, hvor jeg meget gerne ville bygge et hus til Deres protégée. Jeg har endnu ikke fået besked på, om grunden er til at få, men jeg håber det; så kan hun flytte derved og hun og børnene leve i fred.« Man vil kunne tænke sig, hvor glad jeg blev. Den gode Suhr var nu udtømmelig i at betænke alt for den stakkels kone; snart havde han set på kakkelovne, der var hensigtsmæssige i et så lille rum; snart på skorstene; en lille tegning havde han alt bedt en murer om o.s.v. Jeg meddelte nu konen vore gode udsigter, og hun så ud, som om jeg fortalte hende et eventyr. Men det gik dog ikke ganske så glat, som det så ud i begyndelsen. Grunden, hvorpå huset skulle stå, ville ejeren ikke af med, da det kom til stykket, og andre var ikke at få. Suhr gik nu en anden vej og fik kommunen til at tage sig af sagen. Den gamle var afsindig, og hun blev optaget i et slags hospital, huset solgt

122 og pengene givet til enken; disse i forening med en månedlig understøttelse af Suhr gjorde, at den stakkels kone og hendes børn befriedes fra det daglige helvede, hvori de levede. Jeg følte mig lykkelig over, at det nu var blevet mig forundt at have virket hertil. Ofte, når Suhr kom hjem fra en eller anden tur, sagde han: »Jeg kan hilse Dem fra Deres kone.« Han havde virkelig fået interesse for hende, så man ret kunne kalde ham en glad giver. Sådanne øjeblikke var Suhrs elskværdigste. Han kunne være kold som is, men denne is kunne smeltes. Stakkels Suhr! Der var ingen, der gav ham så megen varme, at isskorpen smeltede om det ensomme, af få forståede hjerte. Hvilken trøst ligger der dog ikke i den tanke for os alle, en er der, som hører dine tanker, som ser dine bevæggrunde, som kender, hvad der kan siges til din undskyldning. Når jeg roste Suhr for hans gode hjerte til at hjælpe, hvor der var nød, da sagde han med sin bevægede stemme: »Det er jo kun min pligt.«

☒ Jeg har alt tidligere fortalt, at Heiberg i disse år med hele sin sjæl og al sin interesse havde optaget sit ungdomsstudium, astronomien. Han havde alt i nogle år sværmet for den tanke at rejse over til Hveen og, ligesom hans digtede astronom Longomontan i »Tycho Brahes spådom«, undersøge de sidste rester af den borg, der sank i grus ved avind og bornerthed, så at nu

☒ »Ploven monne fure
Urania! dit hus.«

☒ Alt længe havde han tænkt at formå en maler til at tage over med sig, for at han kunne tegne de fattige rester, som endnu var tilbage af hin plet, der -

☒ »Ej fortav hans rygte,
Men bar det over sø,
Og konger selv besøgte
Ham på den liden ø,« -

☒ af hint sted, hvor for ham enhver plet var hellig, ethvert mindesmærke seværdigt. Nu formåede han ikke længer at holde sin lyst og længsel tilbage. Det blev besluttet, at han en af dagene i denne 123 sommer skulle rejse over til Hveen for at stille sin længsel, og da han havde fundet en ung maler, der ville tage med over og optage skitser af, hvad der endnu fandtes, var alle hindringer overvundne. Han lejede en fiskerbåd, og da han, hans instrumenter og kikkerter, maleren og en velpakket madkurv, som fru Suhr havde forsynet ham med, var indkvarteret i båden, gik det i strygende fart over sundet. På Sølyst fulgte vi alle bådens fart; i en stor kikkert så vi den, om end noget utydeligt, lande på den ø, hvor Heibergs tanker med ærefrygtsfuld kærlighed havde dvælet alt som dreng, en kærlighed han blev tro til sin død. Det var først bestemt, at han kun ville blive to dage derovre; men de to blev til otte. Efter et par dage fik jeg et lille brev, sendt over med en fisker, hvori han meldte mig, at han ikke endnu kunne løsrive sig. Jeg så af disse linier, hvor betaget og opfyldt han var, og jeg undte ham ret af hjertet at blive derovre, indtil han havde tømt bægeret til bunden. Det var forunderligt for mig, når jeg sad på højen i Sølysts have, at se over sundet den plet, Heiberg befandt sig på, uden at kunne komme derover. Det var første gang i vort ægteskab, at vi en eneste dag havde været adskilte, og vi lo gensidigt over, hvilken vigtighed vi tillagde denne udenlandsrejse. Jeg tør påstå, at der i vort ægteskabelige samliv intet trivielt havde indsneget sig i årenes række. Jeg selv gøs tilbage herfor, og med en så fin, ridderlig natur som Heibergs var det let, endog for en så ømfindtlig natur som min, ikke at

såres på noget punkt af den trivielle gåen i negligé for hinanden, så vel i legemlig som i åndelig henseende. Der vedblev altså i vort ægteskab - om jeg tør bruge dette udtryk - et kurtoisiforhold. En forfatter skrev engang efter Heibergs død i anledning af den lille brevveksling, der udkom, for at de, der ikke havde anelse om Heibergs personlighed, herigennem kunne få et lille indblik i den: »Heiberg var en sværmerisk natur«. Den store, hurtigt dømmende masse har vel denne karakteristisk forundret noget, og den har vel tvivlet om dens sandhed på grund af den stærkt udviklede kritiske side i hans naturel, og dog er intet vissere. Så vist jeg ved, at jeg, medens Heiberg var på Hveen, i de dejlige måneskinsaftener gik på den ene side af sundet til langt ud på natten med tankerne ovre hos min ven på den berømte ø, gik og tænkte mig rørt over hans mandige, fine, noble natur, så vis er jeg på, at han på den anden side af havet, 124 med et sværmeri, som de fleste ægtemænd ville finde forunderligt nok, har anstrengt sig for igennem sin kikkert at se skrænten ved Sølyst og sendt mig sit godnat over havet, inden han gik til hvile. Der er og må være et punkt i de fleste ægteskaber, som jeg altid har anset for en yderst farlig fjende for dette, nemlig de velsignede, for ikke at sige fordømte pengeforhold. Hvor ofte ser ikke en mand med ængstelse sin kære halvdel træde ind i sit studereværelse med frygt for en anmodning om penge, som hans pung ikke strækker til at udrede? Hvor mangan bitter følelse opstår ikke let hos den flittige, arbejdsomme hustru, når hun trods al sparsommelighed ideligt og ideligt må høre de ord: »Der går for meget med, vær dog sparsom!« Hvor har jeg ikke i mit liv påskønnet, at jeg havde mine egne indtægter, så at jeg aldrig behøvede at plage Heiberg med at skaffe, hvad der ville falde ham tungt at opdrive, hvad der ville spilde hans tid og måske bringe ham til det, som så mangan en stakkels mand må finde sig i, at gå ydmygende gange for at tilvejebringe, hvad huset og livets ophold kræver. Der ligger en stor sandhed i den franske anskuelse, at en kone må have noget for sig selv til hendes egne personlige udgifter, nogle penge, som er hendes. Denne anskuelse gør, som bekendt, at selv den ringe, arbejdende mand i Frankrig ikke hviler, før han har sammenskrabet nogle hundrede francs til sin datter, og at disse er og bliver hendes personlige ejendom, selv om en ægtemand står ved hendes side. Hvert menneske kan jo have udgifter, som man ikke så lige ønsker at gøre en anden regnskab for, om ikke til andet, så til en eller anden lille kærlighedsgave. Det er jo dog en ulige større glæde selv at besøge en sådan helt og holdent end at blive sat i den nødvendighed at gøre som den kone, der af kærlighed til sin mand gav ham dårlig mad et halvt år igennem for at spare skilling på skilling, så hun, da året var omme, kunne overraske ham på hans fødselsdag med en »Secrétaire«. Der er farlige skær nok på det ægteskabelige hav, også uden trykket af ideligt i dagens løb at mindes om alt, hvad der kræves til time for time at tilfredsstille alle de fordringer, som en moderne civilisation har opstillet som nødvendige til det daglige liv. At tale herom så lidt som muligt er vist det bedste, og jeg har altid sagt med Buurmann i »De uadskillelige«: »Tal nu ikke om penge, lille mutter, det fordærver straks fornøjelsen«. At dette imidlertid for

125 de fleste er uundgåeligt, ved jeg meget vel, og jeg siger derfor blot: Lykkeligt det forhold, hvor pengene ingen rolle spiller! [og at, når de første af mine ægteskabsår fraregnes, var jeg fri for at bringe denne trivialitet ind i vort forhold.]

✕ Det var en stor glæde at se Heiberg vende tilbage fra sit Hveenske ophold, medbringende sine små relikvier til erindring om den skikkelse, der så ofte havde stemt hans lyra. Han var oplivet og glad som en yngling, der vender tilbage fra at have besøgt sin elskede, og fra nu af havde han ingen anden tanke end at skrive i sin »Urania«, en astronomisk årbog, som han i disse år (1844-46) udgav, en afhandling om Hveen og Tycho Brahe, for hos sine landsmænd at opfriske mindet om denne mands storhed, om hans interessante og bevægede liv.

✕ Heibergs »Urania« var ikke blevet modtaget med den interesse, hvormed den var skrevet. Han arbejdede ufortrødet på at skaffe den indgang hos det større publikum, men her manglede vel altfor mange forudsætninger til, at det kunne lykkes. Da han imidlertid udsendte det bind af »Urania«, hvori Tychos og hans søster Sophies billede skarpt, bestemt og levende stilles frem, var virkningen højst ualmindelig. Man talte virkelig om, at de danske burde rejse et mindesmærke på Hveen, om hvad Norden engang ejede i hin lærde ridder, hvem kejser Rudolf i Prag med glæde modtog, medens hans fædreland forstødte ham selv og lod hans borg, hans over hele Europa navnkundige borg på Hveen, smuldre hen i grus, medens den landflygtige stjernetyder i Prag lærte, at hans vemodige afskedsord, da han forlod sit fædreland:

✕ »Er ej himlen allevegne?
Hvad behøver jeg så mer?«

✕ ikke holdt stik, - thi alt tyder på, at hans hjerte brast længe før tiden, da man voldsomt havde rykket ham op med rode fra den plet jord, Vorherre havde sat ham på. 1846 var det trehundredåret siden Tycho Brahe fødtes, og ved den interesse, Heiberg vakte ved »Urania«, blev den gamle stjernetyders og hans mærkelige søster Sophies minde så levende og nærværende, at man virkelig som sagt tænkte på at rejse ham et monument. En indbydelse blev udstedt, og ikke ubetydelige bidrag tegnedes; men de mænd, der 126 havde påtaget sig at fremme sagen, hørte ikke til dem, der for øjeblikket kunne beherske strømmen herhjemme; de troede, efter at stemningen var vakt, at en indbydelse var nok, og at det hele da gik af sig selv, uden at man behøvede at smigre for den enes forfængelighed, den andens hovmod, den tredjes egenrådighed o.s.v., og slog sig til ro i denne naivitet. Følgen blev, at hele planen med monumentet døde hen.

»DON CÆSAR DE BAZAN«

☒ Sommeren 1845 med dens glæder, små sorger, ængstelser, forhåbninger, drømme, planer for fremtiden, kort alle disse stemninger, hvori dette vort jordiske liv bevæger sig, var forbi, og de døde, malede skove, bække, blomster skulle atter for mig træde i stedet for de grønne, friske, levende. Og dog, hvilket liv formår ikke illusionen at give alle disse såkaldte døde, malede skærmbretter! Medens sjælen i den virkelige natur drømmende indsuger duften af dens skønhed, idet den hviler ligesom ubevidst i ro, medens alt dette liv, denne vækst, dette mylder af frembringelser foregår i rastløs travlhed, i en ustandselig fremadstræben; medens man ligesom vugges i stilhed og hvile og føler, her er intet at gøre, som behøver din hjælp, alt går sin gang efter bestemte, faste love, og du har intet at gøre uden at modtage i tryghed, hvad han, den mægtige, giver, - hvilken forskel mellem denne rolige, nydende, modtagende tilværelse og den tilværelse, der kræves af os i den udøvende kunst! I dette musernes rige er vi den skabende magt, her er det os, der skal frembringe, os, der med vor ånd skal opvarme og sætte liv i alt dette døde; os, der skal gøre illusion til sandhed og sandhed til illusion; her består vor nydelse ikke i hvilen, men i arbejdet, og det i et arbejde, der sætter de mindste fibre, de mindste nerver i bevægelse, der sætter vor sjæl i en spænding, som de uindviede lige så lidt forstår i dette kunstens værksted, som de forstår det hist i naturens. En kunstner har salige smerter, der er ham uundværlige, thi i disse smerter arbejder han for at nå og gribe skønhedsidealet; dette er hans ulykkelige, lidenskabelige kærlighed; han opgiver den ikke, men sætter livet ind på at vinde den elskede. [Jeg har fortalt, hvorledes M. Wiehes talent 127 atter havde vakt min lyst til at virke i teatrets tjeneste med fornyet styrke. Livet på teatret havde atter fået friskhed og betydning for mig. Jeg glædede mig igen til det daglige ophold der, og som i yngre år blev det atter mit andet hjem. Mit livlige lune formåede at bringe munterhed og liv tilveje; man var glad, når jeg kom; af Wiehe og mange andre havde jeg den glæde at høre de ord: »Det er så dejligt, når De er med i stykkerne; når De ikke er her, da er alt så trivielt og dødt.« Ja, således sagde så vel damerne som herrerne, og jeg har haft mange beviser på, at det ikke var smiger, men sagt i inderlig alvor.]

☒ I sæsonen 1845-46 vil jeg forbigå en hel del af de nye roller, jeg spillede, dels fordi ingen af dem ret har interesseret mig selv, dels af frygt for at trætte. Dette spilleår bør desuden væsentligt tilhøre den glimrende svenske gæst, Jenny Lind, hvis sang og fremstillinger på den danske scene i så høj grad trak interessen til sig, en interesse, der vistnok aldrig var mere begrundet end her. Når man siger om Jenny Lind, at her var natur og kunst blevet til et, da er det her ingen frase, men en dyb sandhed. Jeg havde ofte sagt til Heiberg: »Gid jeg snart kunne se noget nyt, stort og skønt, at det ret kunne opflamme min lyst; man dør langsomt ved ideligt kun at se det samme, man kender.« Her, under nydelsen af Jenny Linds lykkelige naturbegavelse, fik jeg mit ønske opfyldt. Hvor trist, at hun ikke selv så godt som vi andre forstod denne lykkelige naturs bestemmelse! Forsynet havde skabt hende, for at hun skulle træde i musers og gratiers tjeneste; hun selv trak sig tidligt tilbage fra dette hverv, overladende sig til bitterhed mod verden og menneskene. Og dog, hvo tør dømme hende? Hvo ved, hvilke smerter, hvilke fornemmelser det rige, begavede bryst har haft at kæmpe med? Det er vanskeligt at synge med gråd i halsen, at le med tårer i øjnene, at pynte sig, når ens stemning er at søge i en mørk krog, hvor man indhyllet i et slør kan overgive sig til sin smerte og lade tankerne stykke for stykke lægge det iturevne frem for fantasien, uden håb om at disse stumper nogensinde mere kan sammenføjes til en helhed.

☒ Kun en af sæsonens mest søgte nyheder vil jeg af en og anden grund berøre, nemlig det franske femaktsstykke »Don Cæsar de Bazan«. Det franske teaters frembringelser, hvoraf vort for en del levede, var efterhånden blevet tyndere og tyndere. Ligesom en 128 gammel, sminket kokette smører tykkere og tykkere på af den sminke, der tidligere, brugt med smag, forskønnede hende, således måtte de franske forfattere bruge altid tykkere pensel, altid grellere farver til deres dramatiske arbejder, hvis de ville være visse på at vække de slumrende sjæle, der tyede til kunstens tempel for ikke rent at falde i dvale over livets trivialitet, som de manglede enhver løftestang til at hæve sig over. I sådanne tider græder de virkelige muser, thi med dem vil man igunden intet have at gøre; det er kun maskerademuser, man ser op til, og kun for disse svinger man røgelsekarret. En sådan fransk nyhed, malet med den tykkeste pensel og de grelleste, spraglede farver, havde det danske Nationalteater optaget i sit repertoire, idet dets censor havde antaget »Don Cæsar de Bazan«. Michael Wiehe fik her for første gang lejlighed til at spille en karakterrolle, kongen af Spanien, der var en komplet latterlig figur; men Wiehe lagde sit interessante ydre, sin sjælfulte stemme, sit lidenskabelige blik til, og alle tænkte, at forfatteren virkelig havde leveret en karakteristisk figur, medens han kun havde leveret en hul dukke, som Wiehe pustede liv i og påklædte så vel, at man troede, der bag denne folderige kappe befandt sig et legeme. I Maritanas rolle havde jeg atter den glæde eller sorg, ligesom man vil tage det, at publikum fandt denne rolle en af mine fortrinligste. V. Holsts elskværdige personlighed passede særdeles vel til titelrollen; det forcerede deri modererede han, det godmodige og noble trak han frem, og da han var aldeles fri for affektation, hvortil denne rolle på mere end et sted opfordrede, så forelskede de unge københavnere sig i den ædle Don Cæsar de Bazan, og stykket blev i flere år et kassestykke. Heiberg kaldte bestandigt denne komedie en hundekomedie, og vi havde mange løjer over folks entusiasme ved denne storartede kunstnydelse. »I forekommer mig allesammen,« sagde han, »som påklædte hunde, der går på bagbenene, og når jeg ser på jer, sidder jeg i en angst for, at I som andre hunde

skulle blive trætte af at gå på bagbenene og falde ned på alle fire.« Da jeg var enig med ham, sårede denne kritik mig ingenlunde, men opvakte kun min hjertelige latter, en latter, jeg selv under udførelsen af rollen havde ondt ved at holde tilbage; da nu tillige tilfældet eller indskydelsen - hvad man vil - gjorde, at fru Sødring spillede sin fornemme, komiske dame, der unægteligt var mere et dyr end et menneske, så lig en

129 pyntet hund og med en så uimodståelig komisk kraft, så var det ved fremstillingen af Maritana min væsentligste opgave ikke for publikums øjne at briste i latter, medens de sad rørte over mit interessante spil. Og dog hørte jeg dengang ofte, meget ofte damer udbrøde: »Således har De aldrig henrevet mig som i »Cæsar de Bazan«!« Hvor behageligt en sådan ros klinger i ens øren, siger sig selv. Imidlertid, vi tog sagen fra den lystige side og sagde med jøden i »Østergade og Vestergade«: »Wenn det er Dem en fornøjelse, så er det også mig en fornøjelse.« Nielsen spillede den ældre adelsmand, kongens fortrolige i hans lidenskabelige kærlighed til Maritana. Han var som bekendt i årenes løb blevet overmåde tyk, og aldrig kan jeg glemme hans udseende i den spanske ridderdragt i dette stykke; jeg tror virkelig, at en lille nisse havde grebet Heibergs idé om de påklædte hunde, thi også han så unægteligt således ud, når øjet først var blevet åbnet for dette billede. Fru Sødring og jeg turde næppe på scenen se på hinanden af frygt for at briste i latter, når Nielsen stod der i den korte spanske kappe, med fjederbaretten trykket ned i øjnene og med et udtryk som en arrig, knurrende hund; thi også han kunne selvfølgelig se det uværdige i at spille slige roller. Nielsen var forresten udenfor scenen endnu en smuk mand til trods for sin førlighed og sine år. Den høje pande, de brede tindinger, det smukke, bløde, brune hår, den fintdannede næse og den veltalende mund, hvorfra den sonore stemme lød, det livlige, af en utilregnelig fantasi opbrusende, varme væsen gjorde, at man nok forstod den magt, som denne personlighed øvede på så mange. Når han med denne stemme, med den lidenskabeligste betoning påkaldte alle guders vidnesbyrd [for en løgn] begreb jeg godt, at de, der ikke var vant til at se ham i hans daglige folder, som ikke kendte, hvad der skjulte sig bag disse folder, at de troskyldigst troede på, hvad det den dag lå ham på hjerte at bilde dem ind. Forfængelige, nysgerrige, sladderagtige, for ikke at tale om [løgnagtige] mandfolk har altid været mig en vederstyggelighed, og desværre, disse halvmænd er ikke så sjældne. Men, besynderligt nok, har jeg aldrig kunnet trives i deres nærhed, så har de endnu mindre kunnet trives i min. Jeg er for dem det samme som katten i stuen er for mange; de bliver urolige, ufrie, indtil dette elektriske dyr atter er jaget ud ad døren; først da befinder de sig atter vel. Med Nielsen havde jeg det i de 130 senere år på en egen måde. Det så virkelig ud, som om had og kærlighed stred i hans sjæl lige overfor mig. Det utroligt lunefulde i hans karakter førte til, at han den ene dag uden grund gjorde mig sin kur og næste dag, atter uden at jeg vidste nogen grund hertil, var aldeles barnagtigt uartig og frastødende i sit væsen. Heiberg sagde, at det gik en med ham som med barometret: hver morgen måtte man skaffe sig underretning, om det var sunket eller steget. Det er umuligt andet, end at en sådan figur til daglig brug bliver til latter på teatret mellem personalet, til trods for den respekt, han som skuespiller måtte indgyde.

∞ Som en prøve på, hvor hurtigt dette menneske kunne slå om i sin opførsel, vil jeg fortælle en lille historie om ham og mig. På de første prøver af »Don Cæsar de Bazan« erindrer jeg, i hvilket ufordrageligt humør han var mod alle; men især hver gang jeg nærmede mig, satte han et ansigt op, som i min daværende stemning ofte gjorde, at jeg måtte vende mig bort for at skjule den latter, der uvilkårligt trængte sig frem ved at se et menneske uden al tænkelig grund påtage sig en slig mine. Hans had til Heiberg var mere bestemt og permanent, men med mig gik det op og ned og kunne forandre sig, lige så hurtigt som vinden drejede sig. På en af disse prøver var han som sagt ganske utålelig. En af skuespillerinderne sagde da til mig: »Men hvad har De dog gjort dette menneske? Han er utrættelig i at bagvaske Dem og lyve Dem på; det ser jo virkelig ud, som om han formeligt hadede Dem.« Smilende svarede jeg: »Deri tager De fejl! Han hader mig ingenlunde, tværtimod, han elsker mig snarere så højt, at jeg kan få ham til at gøre, hvad jeg vil, såfremt jeg vil nedlade mig til at smigre hans forfængelighed lidt.« - »Deri tager De bestemt fejl,« sagde hun, »i dag får De ham sandelig ikke af stedet, så ond er han sindet mod Dem.« Da blev jeg noget kåd i min overgivenhed og sagde: »Vel, sig selv, hvad De vil have, at jeg skal få ham til, og De skal se, at jeg er istand dertil.« I det samme så vi begge, at han nærmede sig med sit optrukne vrede ansigt, og hurtigt hviskede hun til mig: »Kan De få ham til at krølle sit hår til prøven i morgen?« Jeg fik næppe tid til at svare: »Det skal ske,« før han passerede tæt forbi os. Uagtet hans vrede ansigt og trodsige gang standsede jeg ham i farten med et ligegyldigt spørgsmål. Han besvarede det høfligt; det ene ord tog det andet; hans ansigt opklaredes; han

131 blev livlig, underholdende, galant, og mit held ville, at han kom til at sige mig en kompliment om, som han sagde, mit smukke, brune hår. »Ja,« svarede jeg, »jeg negligerer ikke mit hår, således som De negligerer Deres; hvor kan De nænne at lade det hænge i sådanne lange tjavser, hvorfor krøller De det ikke?« Ubeskrivelig var overgangen i hans hele væsen efter denne min tiltale. Under hele prøven greb han enhver lejlighed til at være ved min side og underholde mig på det ivrigste til stor forbavselse for hin dame, der troede, at han hadede mig, og hendes forbavselse steg, da han mod slutningen af prøven sirligt trådte mig imøde med en bakke, hvorpå der stod vin, druer, kager, med de ord: »Prøven har varet så længe i dag, trænger De ikke til en lille forfriskning?« Damen, jeg og han nød disse sager i den muntreste stemning; han fulgte mig som en galant kavalier ned til min vogn, og jeg var vis på, at jeg hele den dag var højt agtet og

elsket af ham. Da jeg næste dag kom på prøven og til dels havde glemt had, vrede, venlighed og galanteri, kom Nielsen mig imøde med et så blankt hår, der bølgede i de yndigste krøller, at jeg havde al min selvbeherskelse nødig for ikke at briste i latter. Jeg kastede et blik hen til damen, og med et talende minespil udtrykte hun sin overraskelse over, hvad hun så og hørte. »Ser De,« sagde jeg til hende, da vi var blevet ene, »således hænger det sammen med slige menneskers had og bagvaskelse! Vil man kun nedlade sig til at række dem den lille finger, smigre, om aldrig så lidt, deres forfængelighed, da bliver der af en fjende en ven, en entusiastisk ven, der aldeles ikke mindes, at han nogensinde har været os imod, ja ville anse det for den største bagtalelse, om nogen ville påstå sligt. Men jeg kan ikke være ven med slige mennesker, og altså bliver de mine fjender.« Nielsens kur fra dagen iforvejen fortsattes på en for mig foruroligende måde, og det gjaldt nu om at standse den i sin fart. Da han derfor i samtalens løb bragte talen hen på sin lydighed med at krølle sig, sagde han: »Ak ja, det er snart for sent, De har vel næppe lagt mærke til, at jeg har al mulig udsigt til at blive skaldet?« Da svarede jeg: »Så meget desbedre, thi så kommer De til at ligne Heiberg; da han er skaldet, finder jeg det smukkeste.« Næppe var disse ord udtalt, før det fuldstændigste changement foregik i hans fysiognomi; han for bort og - o ve! den stolte venskabsbygning var for lang tid sunken i grus. Han bragte

132 mig ikke oftere vin, kager og druer, men des oftere hørte jeg, hvor stærkt han på min ryg beskæftigede sig med min ringe person.

✂ Hvor ofte har dog dette menneske i sin grænseløse holdningsløshed været mig rent uforståelig! Således da Christian den Fjerdes rolle i »Elverhøj« efter Ryges død påny skulle besættes, da var jo Nielsen unægteligt den nærmeste, for ikke at sige den eneste, der kunne overtage den efter Ryge. Men hvad sker? Kort før stykket skulle besættes, får Heiberg en dag et brev fra Nielsen, så plat, så råt, så hensynsløst, at man selv må have læst det for at tro sligt muligt af en mand, der dog ikke stod udenfor det dannede selskab. Dets egentlige indhold var, at det var ham modbydeligt at spille nogen som helst rolle i et stykke af Heiberg, og han bad derfor en gang for alle Heiberg om at fritage ham for nogensinde at optræde i disse. Heiberg svarede ham ikke, men sendte brevet til Collin, som deraf kunne se, at man ikke turde byde Nielsen Christian den Fjerdes rolle i »Elverhøj«, og således blev rollen et par dage efter overdraget til hr. Kragh. Samme dag som dette var sket, spillede Nielsen og jeg om aftenen i Andersens »Kongen drømmer«. Da han kom ned på scenen, mærkede jeg straks, at hans sind var stærkt i oprør. Da han så mig, stilede han lige hen imod mig; men mindst anede jeg, hvad nu kom. Med et vist vemodigt og bedrøvet udtryk klagede han nu for mig over Heibergs uretfærdighed mod ham. »Er De dog ikke enig med mig, gode fru Heiberg,« udbrød han, »at når Christian den Fjerdes rolle skal genbesættes, ingen da er nærmere til at spille denne rolle end jeg?« Jeg hørte med forbavselse på ham og vidste ikke, om jeg kunne tro mine egne øren. »Men min Gud,« udbrød jeg sagtmodigt, thi jeg havde virkelig i dette øjeblik medlidenhed med denne vankelmodige sjæl, »har De da rent glemt det brev, De for få dage siden sendte Heiberg? Heri frabeder De Dem jo nu og for fremtiden nogensinde mere at spille i hans stykker, hvilket De skriver er Dem en kval; Heiberg havde naturligvis villet overdrage Dem kongens rolle, men efter Deres brev til ham lod det sig jo ikke længere gøre.« Med famlende ord, snakkende op og ned om uretfærdighed, vedblev han sin påstand, at han var skammeligt fornærmet! Hvad er der nu at gøre med slige mennesker? [Løgn] og sandhed, illusion og virkelighed, følelse og affektation er så sammenfiltrede i deres hele væsen, at 133 det er umuligt for andre, umuligt for dem selv at blive klog på, hvad der er det ene, hvad det andet. En del år efter sagde han engang noget til mig, som til dels oplyste mig om hans tilstand. Han sagde: »Jeg forsikrer Dem, at min fantasi er så levende, at jeg aldrig ved, om jeg har drømt noget, eller om jeg virkelig har oplevet det; ofte tror jeg, at hvad jeg har oplevet er en drøm, og at hvad jeg har drømt virkelig er foregået.« Jeg så i denne bekendelse en undskyldning for alle de usandheder, han med sin overtalende stemme så ofte fik andre til at tro på, usandheder, der så ofte blodigt gik ud over næstens gode navn og rygte. Det lader sig vel ikke nægte, at Heibergs mangeårige bekendtskab med denne kunstnersjæl gav ham ideen til scenen mellem døden og skuespilleren i »En sjæl efter døden«.

✂

BEGYNDelserne til »ABEKATTEN« OG »EN SØNDAG PÅ AMAGER«

✂ I denne vinter, hvori så lidet af interesse kom på scenen, hengav jeg mig ret til mine natlige musikalske studier, medens Heiberg [mer og mer] fordybede sig i sine beregninger over himmellegemernes gang. Fortvivlet over at vor dramatiske litteratur lå så øde og død, opfordrede jeg ideligt Heiberg til dog at skrive for teatret, men altid forgæves. Ofte svarede han mig: »Skriv selv!« og i min sorg over hans dramatiske tavshed, begyndte det virkelig at løbe mig rundt i hovedet, om jeg kunne skrive noget, der lod sig spille. Ofte får vi impulser til noget for os vigtigt af ganske små begivenheder. Således hændte det en dag, at det ringede på vor dør, idet jeg ville gå ud i byen for at gøre nogle visiter; jeg kom således til selv at lukke op for den ringende. Det var en ret velklædt kone, der trådte mig imøde, men jeg blev formeligt forbavset over, i hvilken grad hun lignede en rotte. Hvor forundret blev jeg nu ikke ved, da jeg spurgte hende, hvad hun ville, at få til svar: »Jeg ville gerne spørge Dem, om De ikke har rotter, der skulle fordrives, thi det besørger

jeg?» Hun sagde dette med et så livligt udtryk i de runde, glinsende øjne, at hun virkelig i en endnu højere grad kom til at ligne en rotte, så hun ordentlig gjorde mig ganske bange, og jeg skyndte mig med at få hende bort.

134

⌘ Jeg kunne i lang tid ikke få denne kone med sit rottefysiognomi ud af mine tanker; så levende var indtrykket, at jeg selv i dette øjeblik henved 20 år efter, ser hende grangivelig for mine øjne, med sin lange næse, sine runde, mørke, små, glinsende øjne, hvori noget klogt, noget ondskabsfuldt lurede. Jeg faldt hen i refleksioner over den mening, som mange har, at mennesket kan ved idelig omgang med et vist dyr lidt efter lidt komme til at ligne dette i væsen, manerer og udseende. Her var jo virkelig et bevis derpå. At dyr, især hunde, antager deres herres væsen, det har jeg set mere end én gang. Afdøde skuespiller Lindgreen f.eks. havde en gammel moppe, der i den grad lignede sin herre, at det var aldeles utroligt for den, der ikke selv havde set den og ham sammen. Allerede da jeg som barn om eftermiddagen kom hjem til Lindgreen, for at han kunne høre, om der var noget at bemærke i mine roller, hørte jeg Lindgreen og moppen snorke omkap i deres eftermiddagslur; og når de da vågnede, og begge vraltende af fedme kom ind til mig, var ligheden så fuldstændig som muligt. Også er det vist, at mennesker i den grad kan leve sig ind med et dyr, især med en hund, at de på en måde forvirres i deres tankegang, dyret angående. Det er ikke længe siden, at en dame her i byen meget omtaltes på grund af sin sorg over en hunds død. Når nogen ville trøste hende med, at en hund dog var en hund, og at man ikke burde sørge over et sådant dyr som over et menneskes tab, da udbrød hun: »Det er ingen hund, jeg har mistet, det er en fader, en moder, en søster, en broder, og ingens tab har været så stort som mit!« Det må vel udtrykkeligt bemærkes, at denne dame ingenlunde var afsindig; hun var ellers ved sine fulde fem. ! gamle dage morede det mig også meget, når jeg en gang om ugen malede hos min rare frøken Løvmand, da at betragte to gamle ægtefolk og deres moppe, der boede lige overfor i Frederiksberggade. Manden var formodentlig pensionist, thi det var tydeligt, at han intet havde at bestille, uden det at få dagen til at gå. Så snart vejret var mildt og smukt, åbnede de vinduet derovre; manden, konen og moppen sad da alle tre med sjal om skuldrene og betragtede de forbigående på gaden. Frøken Løvmand fortalte mig, at de i den grad havde optaget moppen som lem af familien, at de en gang, da de ønskede at flytte over i hendes værelser, sagde: »Stor er lejligheden jo ikke, men altid stor nok til o s t r e.«

135

⌘ Kort, denne abekatteside hos menneskene så vel som hos dyrene beskæftigede levende mine tanker, og da jeg netop den gang læste lidt naturhistorie, iblandt andet en lille populær bog af præsten Strøm, opstod lidt efter lidt for mig sujettet til vaudevillen »Abekatten«. Ja, Gud bedre det, denne vaudeville er virkelig skrevet af mig; Frøkenen med sine kalkuner, Iversen med sin lidenskab for sin abekat, disse to figurer udsprang dels af rottekonen, dels af mine naturhistoriske betragtninger. I mine musikalske nattetimer komponerede jeg alle de melodier, som findes i dette stykke; ordene og melodierne blev til på én gang, og timerne fløj som minutter. Da jeg ikke længe kunne beholde denne vigtige hemmelighed for mig selv uden at betro den til min ven - men også kun til ham -, så varede det kun kort, inden jeg bad Heiberg, når han om aftenen endelig løsrev sig fra sine stjerner, om jeg måtte synge lidt for ham. Han blev helt forundret over disse sange, og hans godhed for mig gjorde, at han med kærlighed lyttede til dem; men han bad mig dog indstændigt ikke at gå videre i denne sag. »Tænk, hvilken lejlighed,« sagde han, »for dem, der ville mig ilde, om de peb et stykke ud af dig! Nej, slå dette ud af din tanke!« - og jeg slog det med et suk ud af min tanke. Men ingen uven af Heiberg kunne dog forbyde mig min stille, natlige glæde, når jeg holdt den for mig selv. [Jeg havde den glæde, at Heiberg med kærlighed lyttede til mine ufuldkomne, men friske, i sjælens dyb følte sange.] Stykket derimod blev henlagt, og jeg tænkte ikke mere på at fuldende det.

⌘ Vor bolig på Søkvæsthuset lå, som man ved, temmelig nær ved Amager Port. Denne stakkels flade, af københavnernes lidet påagtede ø, havde jeg skænket min særdeles yndest. Ikke en eneste pyntet københavnerinde havde man her den glæde at se; kun amagerbondelivet trådte en imøde. Uforstyrret og fordybet i sine egne tanker kunne man her vandre langt ud i landet, uden at risikere, at en sladderagtig bekendt trættede en med dit og dat, hvorfor man ingen interesse havde. Jeg tror virkelig, at ingen i det hele København kender Amagers skønhed som jeg; måske jeg også har en særegen smag, netop for denne art af skønhed, nemlig sletteskønheden, hvor blikket ingen hindring møder, men kan strække sig fremad i det uendelige, kun standset af himlens bue. Denne naturskønhed har altid for mig haft en stor tilløkkelse, en stor beroligelse; det meget, som ellers hæmmer og standser synet, snart et hus, snart en række træer, snart en høj, fører tanken bag alle disse genstande, og man har en vis utålmodig higen efter at nå, så ét af disse punkter, så et andet, og denne higen forstyrrer den rolige gang, hvori vor tanke ellers søger hvile. Mine venner lo ofte over min kærlighed til dette flade, og som de dristede sig til at sige, stygge Amager. Men hvoraf kom det, at de fandt det stygt? Deraf at de her i naturen, som så ofte ellers, søger en anden skønhed end den, som netop dette sted tilbyder. De betænkte ikke, at her måtte man holde sig til den mest ideale af al skønhed, nemlig lysets virkning, dets fortoning på himlens skyer, som på alle genstande på jorden. Hvilken mageløs himmelhvælvning har øjet ikke at glæde sig over på Amager! Kun på de jyske heder ser man slige skygrupper, glimrende ved deres farvepragt ved solnedgang, alvorligt storartede i et truende uvejr. Men ét kommer jeg til at bekende, Amager er kun skønt i forår og efterår; ved midsommer er monotonien for

stor; men hermed standser også al imødekommenhed fra min side. Hvor udvidede ikke mit bryst sig, når jeg i det meget tidlige forår, mat i sjælen af den foregående aftens anstrengelse på teatret, ene vandrede ud ad den kære Amagerport! Ti minutters gang - og alt hvad der hed byliv og København var forsvundet, og man drømte sig langt ude på landet, midt i et travlt bondelivs sysler! Medens da de gode københavnere endnu ingen anelse havde om, at foråret alt havde løftet sine vinger, gik jeg her langs med de frodige marker, farvede med et grønsvær, som ingen sommerpragt senere giver, og over disse grønne fløjstæpper svang sig hundreder af lærker med triller så stærke, så energiske, så jublende, at man kun undrer sig over, at dette lille fuglebryst ikke sprænges, og den lille sanger styrter død til jorden. Hvor ofte, når jeg således om foråret noget vemodig gik ud på mit kære Amager, har ikke disse små sangere lettet mit bryst, idet jeg sagde til mig selv: »Nej, når lærkerne svinger sig syngende mod sky og »prise Vor Herre så godt de formå«, da bør vi mennesker være med og ikke fortabe os i vore egenkærlige sorger.« Undertiden blev jeg ledsaget på disse ture af Heibergs moder, der da ofte på sin kærlige måde ytrede, idet hun tog mig under armen: »Ak, min Hanne! Jeg har altid syntes, at et af livets største goder består i, at to arm i arm vandrer sammen i en fortrolig 137 samtale, således som vi nu gør det.« Det var bestandigt hendes styrke til giventid at sige noget behageligt, noget, der ligesom satte seglet på den hengivenhed, hun havde for sine venner. For det meste gik jeg dog ene og glædede mig i tavshed over denne natur; thi jeg var heri ganske forskellig fra Heibergs moder; kun ene og tavs formåede jeg at smelte sammen med naturens stilhed og skønhed. Talen forstyrrer altid indtrykket for mig. For at glæde sig i naturen skal man altid lytte til dens røster, til fuglenes kvidren, til insekternes summen, til vindens susen, til vandets piasken, ja til den fjerne hunds bjæffen. Talen forstyrrer dette orkestrets harmoni; da man ikke kan lytte, når man taler, så hører man intet til alle de akkorder, der netop stemmer sjælen således, at vi formår at høre, at forstå, hvad vi hører. Jeg vil derfor tilstå, at jeg helst gik ene ud på mit ensomme Amager. Alle de små remiser, der som oaser er strøede på markerne, kendte jeg nøje hver og en; ofte når jeg trængte igennem buskene, sprang en hare forskrækket op, idet den kastede et sideblik til mig, som om den ville sige: hvad mon hun vil her? Hvor ofte har jeg siddet på en træstub i en af disse remiser og glædet mig over synet af de fjerne sejlere på Kallebodstrand, når de ligesom syntes at glide for fulde sejl hen over de flade marker, thi stranden selv bliver på grund af markernes højning ude af synskredsen. Hver hytte og til dels dens beboere kendte jeg derude, og lidt efter lidt blev jeg i årenes løb kendt så godt som af alle de amagere, der boede i de nærmeste byer, og mangt et venligt nik, mangt et venligt goddag gjorde mig disse veje end kærere. Simple folk har en egen forestilling om kunstnere, især fra teatret; enten holder de dem ikke for bedre end dem, der æder blå på Dyrehavsbakken, eller også stiller de dem ved siden af de højeste i samfundet. Det sidste havde jeg en gang et pudsigt eksempel på. En dag, da jeg just stod i begreb med at vandre ud ad mine kære veje, kom Christine Løvmand for at besøge mig, og jeg fik hende da til at følge med, for at jeg kunne vise hende Amagers skønhed. I et af småhusene derude boede en original kone, frimodig og snaksom. Hun havde en lille trådhandel, så man let kunne give sig et ærinde ind til hende. Jeg fik på denne dag lyst til at vise frk. Løvmand, der i høj grad havde sans for det komiske, min ejendommelige kone; vi gik derind, og som sædvanligt var vi i et nu i en livlig samtale, hvori frk. Løvmand

138 ikke tog mindste del. Da jeg nu nogen tid efter atter ene besøgte den snaksomme kone, spurgte hun mig i stor alvor: »Hvor er Deres hofdame i dag? Hvorfor er hun ikke med?« Denne tiltale satte mig virkelig i stor forlegenhed, thi den kom så uventet, at jeg havde den største umage for ikke at briste i latter, thi lige så vist det er, at mangan en hofdame måtte ønske sig at have Christine Løvmands finhed i sjælen, lige så lidt vil nogen, der kender min veninde, kunne tænke sig hende iført den ydre nimbus. Konen kendte mig godt; hun vidste mit navn, min stand, men desuagtet syntes hun, jeg måtte have en hofdame, ligesom dronninger og prinsesser. På dette punkt støder man ideligt på forvirring hos simple folk; ja man ville - hvis jeg nu gad brede mig over dette tema - forbavses over, hvilke anmodninger man af og til har gjort mig i de forskellige retninger, snart om embeders besættelse, snart om kapitalers tilvejebringelse, snart om at blande mig i familieforhold, der var mig aldeles ubekendte, ja, i det utroligste, så vis var man på, at for mig var intet umuligt.

☒ Ved at færdes så meget på Amager forundrede jeg mig ofte over, at vore malere intet stof hentede derude fra. De smukke brogede dragter, de gammelhollandske skikke, de prægtige bredskuldrede lodser med deres brune ansigter under den bredskyggede sømandshat, der så malerisk stikker af mod den hvide, uldne trøje, som tydeligt viser det hvælvede bryst og de stærke arme. Jeg mindes således et syn, hvorved jeg formeligt studsede. Jeg var en eftermiddag mod solnedgangen kommet langt ud ved Dragør. En båd med kølen vendt opad lå på kanten af strandbredden, og med benene tværs over bådens ryg, som ridende på en hest, sad en af disse firskårne lodser, solbrændt, bredbrystet, med de kraftige hænder støttet på knæene, og så ud over havet. Solen kastede disse mægtige, guldrøde stråler, som vort øje her i Norden dog af og til har at frydes ved, hen over hele landskabet og med en sådan styrke på båden og den prægtige skikkelse, hvis konturer antog så skarpe omrids, at jeg kun på italienske malerier har set denne belysning. Da der nu i nogen afstand herfra tillige stod en net lille Amagerpige i sin brogede, klædelige dragt, hvis farver formeligt glimrede i denne belysning, da tænkte jeg: »Herre Gud, vore kunstnere rejser og rejser til Italien for at gribe stof til malerier, og de har det tæt ved, ude på det foragtede Amager.« Nu opstod 139 den tanke hos mig: Hvorfor benytter vore digtere ikke dette folkefærd med dets ejendommelige kostumer og omgivelser? Og jeg sagde

til Heiberg, da jeg kom hjem: »Skriv en vaudeville, som foregår på Amager. Folkene, omgivelserne, kostumet, nærheden tæt ved hovedstaden, alt ville kunne bidrage til en stemning, der måtte kunne gøre en smuk poetisk virkning; men da må du,« vedblev jeg, »ikke hente melodier fra operaen, eller i det hele taget bruge bekendte melodier, som hidtil i dine vaudeviller, men selv komponere melodierne for at tilvejebringe den simpelhed, som her vil være hovedsagen.« Heiberg syntes, at ideen ikke var så gal, men det var hele det udbytte, jeg fik af denne min tale.

☒ Imidlertid sad jeg og sang om natten mine folkeviser, og alt som jeg sang, tænkte jeg på Amager og livet derude. Jeg havde hørt, at der om søndagen i kroen holdtes baller, hvor det gik meget pænt til, og disse søndage på Amager spøjte således i min hjerne, at jeg i tankerne lavede et lille forhold mellem et elskende par, en net lille Amagerpige og en ung, smuk sømandsgut fra Dragør. Den unge Amagerpige gav jeg en ældre søster til fortrolig, og således sang jeg ud af min natlige stemning og påvirket af Berggreens folkemelodier den lille samtale mellem søstre: »Min kære lille søster! Hvorfor er kinden din ej rød?« Slige samtaler findes jo ofte i gamle viser, og jeg søgte så godt jeg kunne at efterligne den naive tone og form i tekst og musik. Endnu var den dristige tanke ikke opstået hos mig, selv at vove, hvad jeg forgæves havde bedt Heiberg om. Men den lille Lisbet, som jeg havde tænkt mig Amagerpigens lille søster, og hendes lille sømand Jokum lod mig ingen ro, og inden jeg selv vidste af det, var sangen imellem hende og Jokum:

☒ »Lisbet! Lisbet! O hvor er du sød og net!«

☒ komponeret og ord sat til. Hvad var nu naturligere og simplere, end at en sådan kvik lille Amagerpige ikke alene havde en lykkelig elsker, men tillige en ulykkelig, og inden kort tid fødtes Amageren Rasmus, og sangen mellem ham og Lisbet: »Kom, min skat! hør dansen kalder os,« kunne en, som havde stået og lyttet ved min dør, have hørt mig synge, [meget over et år] før nogen anede, at den eksisterede; så uskyldigt blev disse sange til, at det aldrig faldt mig ind, at nogen anden end jeg, højst Heiberg, skulle høre dem, eller at de nogensinde skulle lyde fra andre læber end mine, og det i stille ensomhed. Men det ved Gud, de blev sunget i denne ensomhed. Ofte efter at jeg havde spillet på teatret og kom sildigt hjem, sad jeg til langt ud på natten og sang om Lisbet og Jokum, indtil jeg overvældet af træthed måtte afbryde og søge hvile. Disse sange, dette lille tilløb til en digtervirksomhed gjorde mig lykkelig og satte mig i det fortræffeligste lune. Jeg erfarede ret her, at den påstand er sand, at intet giver den tilfredsstillelse som at være dilettant i en kunst. Den virkelige kunstner har kampen, angsten, fordringen, der piner ham dag og nat; dilettanten har kun nydelsen. [Jeg havde i begyndelsen af denne teatersæson mistet en hengiven ven i skuespiller Stage. Han havde set mig opvokse fra barn af, havde spillet med mig i mine første større roller »Den første kærlighed«, »Et fejltrin«; i konversationsstykketvar han den egentlige elsker og spillede her ideligt med mig. Hans styrke var at give kavalieren med anstand, med lethed, gratie og en tone, der røbede, at han var vant til at bevæge sig i verden; hertil kom en evne til at anvende ironien, der ofte hjalp ham i stedet for lunet; når undtages burleske roller, hvor netop mangelen af det egentlige lune undertiden gjorde ham grell og plat, da var hans spil som oftest netop behersket af smag og elegance. Nogen genial kunstner var han ingenlunde, men han blev båret frem af en elskværdig personlighed på scenen. Udenfor denne strejfedes hans hang til at give sig en vis fornem air undertiden lidt ind på det komiske. For de yngre ved teatret var han en sand bussemand, ikke fordi han gjorde dem noget ondt, men kom de unge herrer på prøve med en ubørstet frakke, de unge piger med krøllede bånd, kastede de sig skødesløst på en stol eller blev siddende, når en ældre skuespiller tiltalte dem, hilste de ikke ærbødigt og med anstand, da kunne de være visse på at have Stage ved deres side for uden skånsel at sætte dem i rette for deres mangel på manerer og optugtelse. Dengang gjorde det mig ofte ondt for de yngre, men hvor tit har jeg ikke i senere tider ønsket en hr. Stage mellem personalet, der kunne og ville tugte de yngres slette tone i holdning og manerer, en mangel, hvoraf deres fremstillinger så tydeligt bar præg. Stage var Heiberg og mig virkeligt hengiven, ja hans godhed for mig grænsede næsten til stolthed over mig som

141 skuespillerinde; han var skinsyg på mit venskab og tålte ikke gerne, at jeg viste andre for megen venlighed, noget de andre da ofte drillede ham med, idet de lod, som om de havde hemmeligheder med mig, som han ikke måtte erfare noget om. Det hele var løjer, hvori ingen brod lå. Det faldt af sig selv, at man straks mente, at Stage var forelsket i mig, hvilket jeg ingenlunde havde grund til at tro, eller et øjeblik troede; men da han efter en af mine rollers udførelse, jeg husker ikke hvilken, var så henrykt herover, at jeg, da jeg næste formiddag d. 22. november, altså min fødselsdag, skulle på prøve, fandt min vogn indvendigt smykket fra øverst til nederst med de yndigste blomster, bragte af hans hånd, da var ævred opgivet; man fandt i denne tavse udtalelse det sikreste bevis for, hvorledes han havde det, og han blev genstand for sine kammeraters drillerier, da de ikke kunne se denne opmærksomhed for mig undtagen fra én side. Stage blev først gift i en sildig alder; han havde været farlig for højtstående damers ro, efter hvad rygten fortalte; på min ro havde han, Gud være lovet, ingen indflydelse haft. Hans pludselige død smertede mig; man har aldrig så mange, der er en hengivne, at man jo nødt ser antallet forringet; hans død var desuden virkeligt et tab for teatret, thi ikke få af hans roller tabte ved at komme i andre hænder. I elskereren i »Den første kærlighed«, kvækeren i »Kvækeren og danserinden« kunne selv Michael Wiehe ikke erstatte ham, og således i flere. Man har i teatersproget et ord, nemlig »at fylde i en rolle«, og dette passede just på Stage; han blev ikke borte, men fyldte så godt i maleriet.

☒ Hvad man mener vel, bliver ofte uretfærdigt bedømt. For nogle år tilbage kom en lille pige¹⁾ på en tolv å tretten år til mig i mit hjem og bad mig tage mig af hende, da hun havde en så stor lyst til at være skuespillerinde. Da jeg næsten dagligt fik slige anmodninger af så mange store og små, afslog jeg det sædvanligt; thi min tid var så optaget, at jeg umuligt kunne føje dette besværlige arbejde til. Jeg afslog også i begyndelsen denne lilles anmodning; men da hendes store mørke øjne fyldtes med tårer ved mit afslag, blev jeg bevæget og indlod mig med hende. Da jeg spurgte hende, hvoraf hun troede at være kaldet til dette hverv, svarede *

142 hun så fornuftigt og beskedent, at min interesse for hende steg. Hun fremsagde nu nogle digte for mig, og jeg blev forundret over hendes stemmes kraft og over ørets udvikling i rytmisk henseende. Hun indstuderede nu snart et, snart et andet under min vejledning, idet jeg bestemt afslog at bidrage til, at hun fremtrådte i en barnerolle, men fordrede, at hun først måtte tænke på at optræde, når hun var konfirmeret, for ikke at få de år, hvor hun skulle uddannes i sine skolekundskaber, adspaltede og fordærvede, at det dog altid var usikkert, hvorvidt hun havde kald til at betræde en bane, der fordrer så mange ydre og indre betingelser. Da hun havde gået et par år hos mig, viste der sig således en vigtig hindring; hun voksede så godt som slet ikke. Det store hoved til den lille undersætsige krop tog sig mindre og mindre godt ud. Det gjorde mig ondt; thi at her var en begavelse, sandede jeg mer og mer. I 1845 blev hun konfirmeret, og hun ville nu ikke længere give tid for at vente på en vækst, som måske aldrig kom. I det sidste årstid havde hun indstuderet Julies rolle i Shakespeares »Romeo og Julie« og ønskede at fremtræde heri. Jeg kunne ikke modsætte mig dette, da jeg virkelig syntes, at her var mange betingelser tilstede; vist er det, at havde dette legeme været udstyret noget rigeligere, ville hendes fremtid have været aldeles sikret. Hun debuterede altså i Julies rolle d. 11. december 1845 og blev meget stærkt beklappet af det fulde hus, og dette gentog sig ved flere stærkt besøgte forestillinger. Hun spillede og Cecilie i »Mulatten«, hvor hun ligeledes blev applauderet for sit deklamatoriske talent. Hvad under da, at den stakkels pige anså sin lykke for gjort, så meget mere som den offentlige kritik udtalte sig til gunst for den unge piges talent. På teatret imellem personalet havde der imidlertid rejst sig en stærk opposition imod hende, så stærk, at den næsten antog lidenskabens karakter. Jeg mærkede den vel, skønt man søgte at skjule den noget ligeoverfor mig, som man vidste interesserede sig for hende. Ved sæsonens slutning kom hun en dag grædende til mig og fortalte, at hun havde fået et brev fra Collin, hvori stod, at teatret ingen brug havde for hende. Jeg blev noget forundret, da jeg ikke havde hørt et ord om denne uventede bestemmelse. Jeg bebrejdede Collin, at han havde givet efter for den umotiverede opposition iblandt teaterpersonalet, og fandt, at denne adfærd var ubillig på en tid, da teatret vrimgik af drivende

143 talenter, der ikke formåede halvt så meget som denne unge pige. Sagen var imidlertid afgjort; han påstod, at de øvrige direktører på ingen måde ville gå ind på noget engagement for min protégée. Jeg forsøgte endnu et og andet skridt, men forgæves. Jeg blev virkelig en kort tid uvenner med Collin for denne hårdhed mod den unge pige, der ikke fordrede andet end endnu én sæson at måtte forsøge sig. Hvor stor var da ikke min forundring, da jeg siden erfarede, at hendes slægtninge og venner havde indbildt hende, at det var mig, der havde udvirket hendes afsked, og jeg mærkede, at hun fæstede lid hertil. Det har noget smerteligt, selv om man er uskyldig, at blive miskendt og beskyldt for en underfundig adfærd, når man er sig det modsatte bevidst. Og hvorfor skulle jeg have spillet denne komedie mod dette unge barn? Naturligvis af misundelse, af frygt for at få en rivalinde i hende. Ja, menneskene er uberegnelige; undertiden tiltror de en stort hovmod, undertiden en beskedenhed, der ville være latterlig; en sådan beskedenhed ville det dog have været, om jeg på det standpunkt, hvori jeg stod ved teatret, ville have frygtet denne lille pige ved min side. Jeg kan kun forsikre, at så beskeden var jeg ikke.

☒ Michael Wiehe spillede første gang Romeo med denne unge debutantinde. Jeg havde på prøverne glædet mig over hans skønne, interessante fremstilling, og han hørte med glæde min ros, om jeg end hist og her ønskede mere ild, stærkere lidenskab, mere sydlig glød, lidenskaben fremstillet med mere dæmonisk styrke, hvilket jeg også uforbeholdent udtalte for ham. Han lyttede hertil uden al ømfindtlighed og lovede at gøre sig umage herfor. Hos publikum gjorde hans Romeo stor virkning. Alle var henrevne af den skønne, ungdommelige, ridderlige skikkelse. Når jeg da alligevel klagede for ham, at han måtte kunne give billedet af den unge lidenskabelige elsker et fyldigere, et livligere præg, da svarede han stedse: »Ja, hvis De spillede Julie, da ville Deres spil løfte og bære mig; nu trykkes jeg, men stod De ved min side, det ville hjælpe mig overordentligt.«

☒ Da rollen nu ved sæsonens slutning var ubesat, sagde Wiehe ofte til mig: »De kan dog ikke nænne, at jeg aldrig mere skal spille en rolle, jeg har anvendt så meget arbejde på!« Fra forskellige sider i publikum lød den samme opfordring til mig. Teaterdirektionen bad mig indstændigt om det samme, og jeg selv havde lidt efter lidt fået en ubeskrivelig lyst til at optage mit ungdomsbillede af Julie, som det nu i en modnere alder svævede for min fantasi, og jeg lovede for alvor at tænke herpå til næste sæson.]

EN FORESTILLING PÅ FREDERIKSBORG

⌘ Uagtet jeg så godt som ingen del tog i de private sommerforestillinger 1846, blev min sommerferie dog beklippet, idet nemlig kong Oscar og dronning Josephine i juli måned aflagde et besøg i København hos Christian den Ottende. At være i København uden at se den danske komedie lod sig den gang ikke tænke, i så høj anseelse stod vort teater i naborigerne. Uagtet sæsonen var sluttet, kom derfor Levetzau til mig og sagde, at kong Oscar, men især dronningen ønskede så særdeles at se »Kong René's datter« forinden deres afrejse. Herved var intet at gøre; jeg måtte pænt samtykke i, at dette ønske blev opfyldt; den 13de juli overværede altså hele den kongelige familie og deres gæster »Kong René's datter« og efter den et dansedivertissement. [At huset forresten var overfyldt, følger af sig selv; publikum holder meget af festforestillinger, uagtet disse sædvanligt er de kedsommeligste, især på grund af en gammel tosset skik, at på slige aftener må der kun falde applaus for kongehuset, og ikke for skuespillerne. Dette bånd på stemningen gør, at den hele aften let får noget dødt og kedeligt. I 1846 var Christian den Ottende ikke længere populær, om han ellers nogensinde havde været det, så at publikum ikke denne aften lod sig hænderne binde, men udbrød i stærk applaus for mig; kong Oscar havde - efter hvad man siden fortalte mig - straks den takt at vise, at dette ikke stødte ham, idet han selv og med ham Christian den Ottende tog del i applausen, medens hele hoffets yderender var indignerede over publikums taktløshed. Dette var nu altsammen godt nok, og] glad var jeg, da forestillingen var vel forbi, men hvad sker? Hoffet med sine gæster begiver sig ud til Frederiksborg. Her pådrog Christian den Ottende sig en sygdom i den ene fod, så at han var nødsaget til at opholde sig i sine gemakker, siddende i en stol, indrettet til fodens bekvemmelighed. Jeg blev ganske ulykkelig, da hofmarchal Levetzau en dag kom til mig og sagde: »De ved, at kongen sidder lænket på 145 Frederiksborg; han har ytret, at det, der mest kunne opmuntre og glæde ham i denne hans tilstand, var, om han kunne få sit yndlingsstykke »Nej« opført derude på et lille teater, som vi da, hvis De samtykker i planen, skulle lade indrette i en af de større sale. Også kong Oscar og dronning Josephine, som har hørt så meget tale om denne vaudeville, fik derved et ønske opfyldt, hvorpå de sikkert ville sætte stor pris.« En sådan anmodning var mig højst ubehagelig. Man ved jo nok, hvorledes kongelige personer beder, og hvorledes de optager et afslag. Jeg havde så ofte i mit teaterliv takket skæbnen, fordi jeg ikke var sangerinde og derved udsat for, at hoffet ønskede min nærværelse ved sine koncerter, en kunstnertjeneste, jeg altid har fundet havde noget ydmygende for et virkeligt talent. I teatret er det i sin orden, at tilskuerne og kunstneren er adskilte, intet personligt har de med hinanden at gøre; ja, netop i denne adskillelse ligger en vis fortryllelse, et spillerum for fantasien for begge parter; men i en selskabssal kan denne adskillelse ikke finde sted, uden at der ligger en ydmygelse heri for kunstneren. Når nu hertil kommer, at vort hof ofte, givende efter for øjeblikkets entusiasme eller for kvindelig nysgerrighed, har ladet fremmede kunstnere blande sig i selskabet, medens landets egne er blevet holdt tilbage på deres underordnede plads, da følte jeg på mine kunstfællers vegne en harme herover, som, ifald jeg havde været sangerinde, ufejlbarligt havde givet sig tilkende ved på det bestemteste at nægte at deltage i hoffets fester. Vel sandt, vore sangere og sangerinder tager betaling for hver medvirken ved sådanne fester, hvilket unægteligt giver dem en falsk stilling i selskabet - forøvrigt gjorde de fremmede kunstnere også dette -, men derfor fandt jeg også, at det ville have været passende, om hoffet årligt havde engageret sangerne, og ikke for hver enkelt gang de benyttedes. Som sagt, jeg var glad over, at jeg ikke var sangerinde og altså ikke attrået ved hofferne. Men nu kom Levetzau med denne for mig så pinlige anmodning, og hvad den ikke var for mig, var den for Heiberg, som syntes, at jeg var for god til at fylde det tomme rum ved et hof med min kunst. Vi gjorde derfor begge, hvad vi formåede, for at få ham til at vælge et andet stykke, hvori jeg ingen del havde; men denne underdanige tjener af sin konges ønsker vedblev udholdende med sin anmodning. Der skulle ingen fremmed overvære denne forestilling; kun

146 den hele kongelige familie og de kongelige gæster skulle være tilskuere. Dette hjalp jo unægteligt en del, og vi måtte give efter. Heiberg, der ikke ville være uden beskæftigelse ved en forestilling af den natur, hvori jeg skulle deltage, tilbød sig at være sufflør ved denne private kongelige munterhed.

⌘ Jeg hører en og anden af mine læsere sige: »Herre Gud! Hvorfor gøre så mange ophævelser over at udøve en kunst, hvis udførelse hører til dit daglige arbejde.« Jo, netop fordi det for mig har været en kunst, udøvet i alvor, hvor det gjaldt alvor og ikke en leg, foreslået af en eller anden, ligesom blindbuk eller panteleg for at fordrive et selskabs kedsommelighed. At gøre løjer med det, hvori man har sat sit livs opgave, tåler ingen alvorlig natur. Og endnu et! Den virkning, som en kunstpræstation kan gøre fra en ordentlig scene, hvor det ene svarer til det andet, teatrets størrelse, publikums afstand, spillemådens stærkere eller svagere nuancer, alt beregnet på det vante lokale, denne virkning bliver en helt anden, når alle omgivelserne pludseligt forandres, og ensemblet er tilintetgjort. Man tænke sig alene den forskel, der ligger i, når et stort publikum følger et yndet arbejde, som det kan udenad, følger det med denne brusende latter, med dette stormende bifald, hvis virkning er så smittende på selve skuespillerne; her er en sådan vekselvirkning, at det er vanskeligt at sige, hvem af parterne der er den givende og hvem den modtagende; og så - at opføre en sådan lille lystig vaudeville for en samling af kongelige personer, der sidder tavse, lydløse, tilsyneladende upåvirkede, så man har en følelse, som om det hele var et spøgteri, en ond drøm, en kamp mellem livet og døden. Hu, det gyser endnu i mig ved tanken om denne triste forestilling, spillet for at vække munterhed,

denne livlige gæst, der hidtil aldrig havde svigtet, men som hin aften udeblev så ganske, skønt der vel var sang og tale, men ingen øren, der kunne gribe tonerne eller ordets lystighed, så det kunne stråle tilbage og frembringe ny virkning. Dette kom mig ikke uventet; tværtimod, jeg havde iforvejen sagt til Levetzau: »Den glæde, som dette stykke plejer at frembringe hos kongen, vil udeblive under de forandrede betingelser.« Ligesom dans ikke kan glæde uden musik, således kan et overgivent skuespil ikke glæde uden et publikum, der giver sig hen og lader latteren og lystigheden frit løb.

147

☒ Da forestillingen var forbi, kom Levetzau op på scenen for at anmode mig fra kongen om at komme ned i salen og blande mig mellem de kongelige gæster. Det har altid forekommet mig pinligt, ja sårende, når man for at vise én artighed og udmærkelse slår en streg over den høflighed, som skyldes dem, der i et sådant tilfælde er lige berettigede til opmærksomheden. Jeg tillod mig derfor at sige til marchallen: »Vaudevillen »Nej« er i aften blevet spillet af tre skuespillere foruden mig. Vi er alle fire kommet herud for at underholde de kongelige gæster; det kan altså ikke være kongens mening, at jeg skulle være den eneste, som der vises en udmærkelse, hvorpå ingen af os har krav. Jeg beder Dem derfor endnu en gang at forhøre hos kongen om, hvad der er hans ønske.« Med et ubeskriveligt stift og koldt udtryk i sit ansigt forlod hofmarchallen mig, men kom kort efter lettet og smilende tilbage, idet han sagde: »Jeg har Hans Majestæts ordre til at indbyde Dem alle.« Og nu gik han ind i herrernes påklædningsværelser for at indbyde dem til denne kongelige nåde. Heiberg sagde man intet til, men han tog det for givet, at man ikke kunne anmode hans kone om at komme uden ham, og han ledsagede mig ind i salen. Jeg blev nu forestillet for kong Oscar og dronning Josephine og modtog nogle høflige ord af dem begge. De forekom mig noget stive og forlegne i deres holdning. Man så i dronningens åsyn intelligens og et vist [dybsindigt udtryk, som ikke fornægtede den slægt, hvorfra hun stammede,] men tillige noget stift og en vis tørhed. Kongen så alt den gang slap og sygelig ud. Vor egen kronprins - senere Frederik den Syvende - gik omkring med en stor klap bundet for det ene øje, hvilket klædte ham forfærdeligt. »Hvad fejler Deres kongelige Højheds øje?« spurgte jeg ham. »Ih, nu, det fejler,« gav han til svar, »at jeg rimeligvis en af dagene mister det rent og bliver blind.« - »Ih bevares,« udbrød jeg, idet jeg havde ondt ved at tilbageholde et smil, thi jeg troede ikke rigtig på faren. »Ja,« vedblev han, »det er en sur tid for mig denne; kongen har lidt ondt i et ben og tager sig ferie, medens hele landets arbejde kastes over på mig.« Når man nu vidste, i hvilken grad prins Frederik blev holdt udenfor alt, hvad der hed regering, da var dette påfund kun et af de mange, hvormed han ideligt holdt sine omgivelser i munterhed. Med beråd hu spurgte jeg kort efter prinsesse Caroline, da prinsen var gået: »Hvad fejler Hans

148 kongelige Højheds øje?« På sin ligefremme måde og med en latter, der bragte mig hendes elskværdige fader i minde, svarede hun: »Hans øje fejler ikke mere end Deres; sådanne små forklædninger som den med klappen for øjet, det morer ham; han tror derved at gøre sig interessant; vi andre ler kun deraf.«

☒ Der blev nu serveret te, medens konversationen slæbte sig døsig hen. Christian den Ottende trak sig da tilbage, og lidt efter lidt forsvandt de kongelige gæster som skyggerne i et camera obscura. Det hele gjorde et overordentlig trist indtryk. De store sale, kun halvt oplyste, de få mennesker, der var spredte, to å tre, hist og her, der var noget skyggeagtigt i det hele, noget, der mindede om Hoffmannske fortællinger; man vidste ikke, om man drømte, eller om det, man så, var levende. Talen lød så dæmpet, som om det gjaldt en sammensværgelse og ikke om at forlyste en syg konge. Til lykke kunne man snart afbryde og tage bort, og glad var Heiberg og jeg, da vi ikke længere befandt os i de store pragtfulde, men triste sale, men ovre i det utrolig slette hotels lille stue, hvor vi påny lod te komme, og hvor den blev nydt under en livlig samtale. »Havde du lyst til at være dronning?« spurgte Heiberg mig. »Uf!« var mit svar; - »men,« vedblev jeg, »hvis jeg var dronning, da ville jeg gøre en formelig revolution. Landets udmærkede mænd og kvinder skulle være min omgang, ligemeget om de fandtes mellem adel, borgere eller bønder. Adelen skulle jeg bringe til at forstå, at det ikke er det ydre skin, men det indre værd hos mennesket, hvorpå det kommer an, og bonden ville jeg hæve, så han ikke skulle føle sig ydmyg lige overfor fornemme folk, men ligesom alle andre se op til dem, der stod over ham i ånd, indsigt og karakter, og ikke tro, at han, fordi han ejer køer, svin og heste, er lige så god som den, hvem Gud gav begavelse til at gå foran sin nation i statskunst, videnskab, kunst eller litteratur. Al adelig forret skulle ophøre, thi denne unaturlige arv skaber latterlige mennesketyper. Enhver individualitet må selv tilkæmpe sig den plads og den stilling i samfundet, som han gør krav på. Vil han ikke udmærke sig, så lad ham smelte sammen med massen, thi da er dette hans naturlige og rette plads. Et menneske er ikke latterligt, fordi han ikke udmærker sig, men han er latterlig, når der er påtrykt ham et falsk stempel, så man tror at have en daler i hånden, medens det nærmere beset knap er en skilling. Al adelsforret

149 skulle som sagt ophøre, men til gengæld ville jeg være stolt af enhver udmærket mand eller kvinde i mit land, som om manden var min søn, kvinden min datter. Jeg ville gøre mig umage for at følge deres interesser, deres arbejde, og ligesom præsten bør dele med sin fattige menighed, således ville jeg dele med mine undersåtter, dele med videnskabsmanden og kunstneren, der ofte standses på sin vej, fordi han ikke

tør fordybe sig i et arbejde, der kan give ham og hans land ære, men ikke brød, brød, som en talrig børneflokk råber på. Min dronningetikette skulle kun bestå i den ærbødighed, som enhver kvinde i ordets fulde betydning tvinger alle, der står ansigt til ansigt med hende, til at underkaste sig. Hvis en videnskabsmand, en retslærd, en kunstner, en håndværker, en landmand udmærkede sig, skulle landets moder ikke stå tilbage for deres egen moder i glæde over sønnens hæder. Når jeg tænker på, hvor ofte jeg har erfaret, at vore konger, dronninger, prinser og prinsesser ikke kendte landets digtere, forfattere, ikke kendte dem, der havde trængt ned til de laveste klasser i folket, ikke kendte dem af navn, har jeg ikke kunnet lade være at føle en smerte herover, der mere end én gang er gået over til harme. Min Gud, tænkte jeg da, hvorfor er man konge, hvorfor dronning, hvorfor hører man til det første hus i landet, kalder befolkningen landets børn, kongen landets fader, dronningen dets moder, når dette lands sønner og døtre, deres virken, stræben, hæder ikke ligger en på hjerte? Hvad har en konge og dronning at være stolt af, undtagen den nation, de hersker over. Nej, jeg har aldrig kunnet fatte denne ligegyldighed. Hvis jeg stod i spidsen for en nation, da ville det blive mit livs nødvendighed at opmuntre, belønne, ikke blot med penge, men med ord, med bønner om ikke at trættes, men holde ud, thi deres sejr ville være min egen. Og hvor trænger man mere til opmuntring af denne art end netop i et lille land? De tilskyndelser, en stor nation kan byde sine udmærkede sønner, savnes her for størstedelen. Ingen europæisk navnkundighed, ingen udsigt til, at selv den kraftigste anstrengelse fører til betryggelse af vor egen og vore børns fremtid; nøjsomhed og en vedvarende kamp, et vedvarende arbejde, selv når vi føler, at vi burde overlade vor virksomhed til yngre, livligere kræfter, det er det perspektiv, som stilles os for øje, uden at de triste linier heri tør gøre os modløse. Hvad skulle da holde os oppe i vor 150 fattigdom? Det eneste, der holder den fattige fra at tabe modet og bringer ham til med glæde at spise den fattige kost, kærlighed.«

✂ Heiberg lo ad mig og sagde: »Du ville få noget travlt som dronning, ifald du således skulle tage hver enkelt under din beskyttelse.« - »Ja,« svarede jeg, »travlt ville jeg få, men til gengæld ville jeg aldrig komme til at smage den kongelige ret, som hedder kedsomhed.«

✂ Næste morgen kørte vi i et himmelsk vejr til København, glade over, at det hverv at forlyste en syg konge og hans gæster var tilende. Få dage efter sendte Christian den Ottende mig et guldarmbånd med blå emalje og diamanter. Når enden er god, er alting godt.

✂

TOGET TIL HVEEN 1846

✂ Foruden den kongelige begivenhed på Frederiksborg Slot bragte denne sommer en anden og helt forskellig. Der tænkes virkelig for alvor på en lille folkevandring over til Hveen, til minde om det år, da Tycho Brahe for tre hundrede år siden blev skænket Norden, det bedste bevis for, hvad virkning Heibergs afhandling i »Urania« om Tycho Brahe havde gjort; i Sverige havde den bevirket, at kong Oscar for første gang var rejst til Hveen for at tage ruinerne i øjesyn. Men hvor naturlig var ikke virkningen på os alle herhjemme; man måtte da ikke have en dansk blodsdråbe i sine årer, ifald ikke billedet af denne mand og hans mærkelige søster på mere end én måde berørte os. Det blev nu bestemt, at alle dampskibene på den dag skulle gøre en tur til Hveen og medtage så mange, de kunne rumme. Det skandinaviske Selskab med Lehmann i spidsen lejede et af skibene, til hvilket Heiberg og jeg som æresgæster blev indbudt tilligemed Constantin Hansen med frue; Hansen havde malet faner og flag til togets forskønnelse, fru Hansen og jeg var således de eneste damer ombord i skibet. Om morgenen den 21de juni, årets længste dag, var det halve København i bevægelse, dels for at rejse til Hveen, dels som tilskuere ved indskibningen fra Kvæsthusgaden. I det skønneste vejr gled skibene under mængdens hurraråb hen over vandet, idet et musikkorps 151 istemte vor nationalsang: »Der er et yndigt land«. Hjertet svulmede i brystet på mig, og da jeg så hen på Heiberg, stod han der høj og rank med vibrerende læber og tårer i øjet. At han skulle opleve, at der bragtes hans første kærlighed en sådan hylding, fremkaldt ved ham selv, gjorde ham en stor og inderlig glæde. Da vi var kommet lidt ud i sundet, uddelte Lehmann smukke kokarder med flagrende bånd og de tre rigers farver, hvilke alle hæftede på brystet til tegn på, at de, der bar dem, hørte til det egentlige tog. [Jeg havde ikke før været i personlig bekendtskab med Lehmann. Hans politiske liv havde jeg fulgt med stor interesse, og på grund heraf nærrede jeg en varm følelse for ham i afstand; nu stod han lige overfor mig, hjælpende mig at hæfte den smukke kokarde fast. Jeg blev lidt urolig over hans stemmes klang og væsens holdning; men endnu gik dog alt godt. Alle, som drog til Hveen, vidste, at man på øen intet kunne få af spiselige og drikkelige sager, hvorfor mange havde forsynet sig med en madkurv, der ikke alene indeholdt proviant til dens ejer, men også var indrettet efter gæstfrihedens love; heraf fulgte atter, at de, der havde en tjener, tog ham med for at have hans bistand ved madens indog udpakning, og vi havde således og vor tjener med os. Da skibet nu var kommet et godt stykke ud i sundet, kom Lehmann hen til Heiberg og bad ham, om han måtte lægge beslag på vor tjener, for at denne kunne hjælpe ham med at trække nogle flasker champagne op, hvormed vi alle skulle trakteres. Heiberg gav naturligvis straks sin tilladelse, idet han kaldte på tjeneren og sagde ham, at Lehmann ønskede hans tjeneste; men nu hørte jeg til min forundring kort efter Lehmann tiltale ham i en så bydende og barsk tone, at blodet steg den stakkels karl til hovedet, og han så helt ulykkelig og forfjamsket ud. Vi havde haft denne tjener i mange år, men ganske vist var det første gang, at han således var blevet tiltalt. Ak, tænkte jeg, skulle Goethe have ret, når han siger:

∞ Freiheits Apostlen waren mir immer zuwider.
Freiheit wolle jeder am Ende nur für sich.

∞ Det ville jeg dog nødtigt tro. Råheden, i hvilken form den end fremtræder, har det altid smertet mig at se, og her gjorde det mig så meget mere ondt, som jeg så gerne ønskede at se denne mand 152 i det bedste lys. Alligevel ved jeg, og har jeg især i de senere år erfaret, at Lehmann er af hjertet god, både mod sine undergivne og andre, men smag og takt er ikke hans sag. Da vi landede på Hveen, ordnede toget sig, for to og to at begive sig op til Tychos ruiner. Heiberg fulgte mig, og bag os gik Constantin Hansen med frue. Lehmann og flere gik på siderne med marchalstave, fra hvis spids de skandinaviske farver vejede. Som vi gik her i støv og hede, kom Lehmann løbende svedt og forpustet, og - jeg ville ikke tro mine egne øjne - uden mindste undskyldning rev han fru Hansens kokarde fra hendes bryst og fæstede den på sin stav. »Jeg har tabt min,« sagde han, og hermed forsvandt han atter henad vejen. Jeg tilstår, at denne episode gjorde et højst uhyggeligt indtryk på mig, og jeg tænkte: Hvor kedeligt, at jeg skulle komme ham så nær. Et øjeblik efter ville hans eller min onde skæbne, at han skulle gøre det endnu værre, idet han kom løbende hen til os og fortalte et eventyr, han havde haft med en dame på vejen. Man havde måttet love bønderne på Hveen, at man ville holde trængslen borte fra deres marker, for at ikke disse skulle lide skade ved nedtrampning af mængden. På grund heraf fortalte nu Lehmann følgende: Han havde opdaget en dame inde på en af markerne og var derfor gået hen til hende for at jage hende bort; hun havde da svaret: »Jeg er en dame, og jeg skal ingen fortræd gøre,« hvorpå han havde hævet sin stok, holdt den op for hende og sagt: »Ja, men jeg er en stok!« Atter fandt jeg dette råt; lad være, at han i øjeblikkets hede havde svaret en dame så lidt ridderligt, men det, som stødte mig værre end sagen selv, var, at han hele dagen fortalte denne vittighed til højre og til venstre, hvilket den dog virkelig var altfor fattig til, og således viste, at han intet øjeblik fortrød sin plumpe tone ligeoverfor en, han selv kaldte en dame.]

∞ Under en forfærdelig hede og en støvsky, der næsten hyllede alle og alt ind i et uigennemtrængeligt slør, vandrede vi endelig op til den slette, hvor en talerstol var oprejst for dem, der ønskede at udtale sig i dagens anledning. Efter et par ord af professor Sommer trådte Lehmann op og fremførte nu i en noget eksalteret begejstring, hvad han havde at sige om Tycho Brahe og det utaknemmelige fædreland; men til gengæld, sagde han vil vi rejse ham en statue på en af vore offentlige pladser, og han opfordrede 153 - idet han svingede sin grå hat - svenskerne til her på Hveen at rejse ham en himmelhøj obelisk, der skulle kunne ses fra alle kanter, langt ud over havet. Der var varme i denne tale, tilvisse, og den var vist også oprigtigt følt, men der var ingen ret alvor bag denne begejstring for Tycho Brahe, ingen smerte bag følelsen; begge dele var flade og manglede baggrund; det var en rutineret tale over et tema, som var blevet genstand for dagens konversation; man vidste, hvorom der skulle tales, og i hvad ånd der skulle tales; man leflede lidt med Tychos minde, med kongernes utaknemmelighed, med den vågnende skandinavisme, men intet ualmindeligt ord løftede den masse, der lyttende stod ved talerstolens fod, over hverdagslivet. Man råbte bravo på samme måde, som når en kunstner kommer godt fra sit kunststykke, men det var ikke en tale, der fremkalder et af disse råb, hvori ligger, at en nation føler sig selv og ligesom udbryder i et kraftigt ja eller nej, der skal give tilkende, hvad der gærer og rører sig dybt i dens inderste væsen. Da Lehmann gik ned af talerstolen, steg en ældre, bredskuldret mand op. I første øjeblik troede jeg at se en bonde i sin kofte, så skødesløs var hans påklædning. Den grove, bredskyggede hat og de bare hænder bidrog ikke lidet til at holde mig i den tro, at en velstående bonde havde indfundet sig for at give sit besyv med i laget. Men da han løftede denne hat, og det mægtige hoved med den yppige hårvækst, de brede tindinger og den fintdannede munds bevægelse kom tilsyne, da overraskede det mig ikke, at en, der stod nær, sagde: »Det er professor Thomander fra Lund.« Med virkelig humor og med bidende ironi og vittighed imødegik han Lehmanns opfordring, spottede over den himmelhøje obelisk og udtalte sin vantro med hensyn til dens virkeliggørelse på en måde, der ville have haft noget sårende, hvis spidsen af hans pile ikke var blevet stumpet af ved det humoristiske i hans tale og ved den kærlighed til Danmark og de danske, der lyste ud af hans ord. Hans tale blev ledsaget af tilhørernes latter og bifald; thi man sige om os, hvad man vil, det satiriske, det komiske, det vittige forfejler aldrig sin virkning på os, og det er vel det, der holder os danske unge, næsten altfor unge! Efter at denne del af festen lykkeligt var tilbagelagt, spredte alle sig for at nyde, hvad de medbragte madkurve formåede. Nogle af vore bekendte havde opsøgt os og sluttet sig til os, derimellem justitsråd Lunding,

154 kabinetssekretær hos kronprins Frederik, og Michael Wiehe. Lunding, der egentlig var en melankolsk natur, havde som mange sådanne en ualmindelig humor, der gjorde så meget større virkning, som den altid kom uden pretention og med stor tørhed. Han havde det talent at tegne karikaturer og øvede det ofte på venner og bekendte, men den bedste var den, han havde gjort af sig selv, og som han undertiden bragte til visitkort, når de, han havde villet besøge, ikke var hjemme. Jeg erindrer i dette øjeblik en dag, da han bragte mig i en ustandselig latter ved at fortælle følgende om sig selv. »Tænk Dem,« sagde han, »hvilket uheld jeg i dag har haft. Jeg ved ikke, om De har bemærket, at jeg bærer paryk? Jeg har hidindtil omhyggeligt skjult det for alle, men efter hvad der i dag er mødt mig, vil jeg opgive ejendomsretten på denne hemmelighed. Jeg kommer gående i Store Kongensgade, og en dame af mit bekendtskab, som jeg ved første øjekast ikke kender på grund af min store nærsynethed, kommer mig imøde og har den store venlighed at hilse mig først; forfærdet herover rev jeg hatten af med en sådan voldsomhed, at en ganske ny paryk, som jeg for

første gang havde på, blev hængende ved hatten og ved bevægelsen faldt i rendestenen. Et sekund stod jeg som lynslagen og tænkte: Hvad skal du gøre? Men i næste sekund havde jeg taget min beslutning og opgav parykken, idet jeg, så hastigt jeg kunne, ilede afsted; men hvad sker? Kort efter hører jeg et forfærdeligt råb efter mig, og da jeg med gysen forudså, at den ulykkelige paryk forfulgte mig, lod jeg først, som om disse råb ikke kunne gælde mig; men snart blev jeg indhentet og uforskammet banket på skulderen, idet en mand holdt min paryk varsomt på den yderste spids af sin stok og sagde: »Denne hersens er nok Deres, vær så artig!« Med en fortvivlet kraftanstrengelse greb jeg den ulykkelige paryk og puttede den i baglommen, men med en sådan heftighed, at jeg nær havde kastet parykkens redningsmand omkuld, og ilede afsted, forfulgt af mandens skældsord over den utaknemmelighed, han havde været genstand for.« Man tænke sig dette fortalt med Lundings overstrømmende lune!

✂ Da alle var ankommet til den store plæne, satte de mange hundrede mennesker sig nu i græsset og begyndte at pakke kurvene ud, hvilket frembød et virkelig malerisk skue på den dejlige, solklare dag. [Damerne kastede deres sjaler og hatte, og mangt et

155 gullokket hoved, mangt et sortbrynet øje kastede her den første gnist ind i en sjæl, hvor den voksede til et ønske om at turde betragte det som sin evige ejendom. Ved slige store forsamlinger kan jeg aldrig lade være at tænke på, hvorledes Amor, den skalk, må have travlt, hvor han må svælge i nydelse og kådhed, hvor søde mange af hans pile må være, men også hvor malurtbitre, når det morer ham at hænge forgyldte klude snart på en, snart på en anden, medens han sigter med pilen, men som han, så snart skuddet har rammet, lader falde af, og intet dækker da den jammerlige, der nys stod i al sin lånte pragt. Ja Amor! »O, han er så falsk som lille«. Dog som sagt, denne store græsplet frembød virkelig et højst oplivende syn.] De mange brogede farver, de glade ansigter, den hele summen og latter af de mange stemmer, mandlige og kvindelige, alt tydede på, at alle havde besluttet at være glade, og så var de det også. På plænen fandtes der et par trægrupper, hvor der var anbragt borde og bænke; en hel herlighed var det at besidde et af disse til at holde måltid ved. Man tilbød Heiberg at tage plads ved et, og glade ved denne udmærkelse havde vi med vore venner slået os ned, og jeg havde alt begyndt med tjenerens hjælp at pakke vore rariteter ud, da vi blev ubehageligt overraskede ved, at et helt selskab af unge studerende uden videre kom hen, satte sig ved vort bord og på vore bænke og ligeledes begyndte at pakke ud og sætte deres sager på den modsatte ende af bordet. Jeg kendte Heiberg for godt til ikke at vide, at han anså dette for en uforskammet påtrængenhed, for en fornærmelse især mod mig, og jeg måtte næsten smile, da jeg så hen på ham og så et ansigt, der sagde alt andet, end at de påtrængende gæster var velkomne; og virkelig fordærvede de jo også vor glæde, thi al åben og frimodig tale måtte jo standse, når man sad side om side med ganske ubekendte mennesker. De bemærkede nu snart på Heibergs holdning, at han fandt, at de bar sig taktløst ad; og som det så ofte går, den, der forløber sig, gør sig vred og mut, således også her. Da de unge herrer så, hvor uvelkomne de var, blev deres miner stive og ubehagelige. Jeg tænkte: Hvad er nu herved at gøre; de er her jo nu engang; der er intet håb om, at de vil fortrække; skal nu deres og vor glæde forspildes ved dette kedsommelige tilfælde? Dette fandt jeg tåbeligt, både af dem og af os, og for med ét slag at vende stemningen til fordel for alle parter, benyttede jeg en udmærket

156 leverpostej, som jeg netop havde pakket ud af kurven, til dette øjemed, rakte den til den nærmeste af det fremmede selskab og sagde: »Skulle vi dele? jeg ser, De har ikke denne ret, vil De lade den gå rundt; måske De da ofrer os noget af Deres gode sager, som vi ikke har.« Disse ord forvandlede med ét alles miner og gemytter, og i et nu rakte de os snart et, snart et andet af deres madkurv, og inden få minutter sad her et stort, muntert selskab i stedet for to hold, der ville have siddet som en flakt ørn, uden mål og mæle, uden glæde og munterhed. Udenfor vor løvhytte sad Hall på jorden med sit selskab, en familie, der havde inviteret ham til at være med dem og et par svenske. [Af og til kastede han misundelige blikke ind i vor løvhytte, og jeg kunne se, at han kedede sig ikke så lidt.] Familien havde udbredt en dug på græsset; jeg kunne således fra mit høje stade se alt, hvad der blev serveret, og så nu til min forundring en bunke skåret smørrebrød, hvis udseende man kan forestille sig, da det på den brændende dag havde gjort rejsen fra København, stykkerne tæt sluttede i hinandens favn; men min forundring steg til latter og medlidenhed med Hall, da jeg, medens hundreder af champagnepropper knaldede hen over plænen, så husmoderen i Halls kreds ligge på knæ i græsset og presse citroner i en gammel grønmalet køkkenspand til limonade, en spand, hun, efter hvad jeg senere erfarede, havde lånt i en lille ussel hytte i nærheden, og som hun i sin nød måtte tage tiltakke med. Aldrig kan jeg glemme Halls ubeskrivelige udtryk ved denne nationale familiefest! Min medlidenhed steg, så jeg gik hen til ham og fik sagt til ham, uden at de andre hørte det: »Besøg os i løvhytten, Hall! Vi er muntre og har mange rare spiselige sager, uden at tale om de drikkelige!« Med et suk og vemod i øjet svarede han: »Ak, jeg kan jo ikke, jeg er bunden til vandspanden og lider tantalus kvaler ved at se jer andre svælge i nydelsens overdådighed. Jeg lider trang, men det fik endda være med mig, men jeg skammer mig for disse skandinaviske brødre, som deler skæbne med mig; men så meget tør jeg spå,« vedblev han, idet smilehullet i hans kind og hage blev dobbelt så dybt, »med disses skandinavisme er det forbi efter en slig behandling af Danas æt.« Leende forlod jeg ham, idet han sagde: »Ja, De kan sagtens le!« Man hørte nu skåler udbragt fra de forskellige grupper. Sang og hurraråb afvekslede, og der var kommet liv

og lystighed over alle.

157

☒ Det var Heiberg, der ved sin »Urania« havde vakt stemningen for et sådant tog til Hveen, for en sådan hyldning til en for tre hundrede år siden født stor mand. I år og dag havde han arbejdet på at gøre sine landsmænd bekendte med Tycho og hans slægt, hans arbejders betydning for Norden, for hele Europa; det var ham, der med opofrelse af tid og kraft havde udgravet Tychos minde for hans landsmænd; det var digteren, som, fra han var et barn, havde elsket dette minde, og som ofte med et bevæget sind havde gentaget Tychos ord: »Sig mig dog, hvad var min brøde, o fædreland, at du forstødte mig.« O, hvilken dyb nationalfølelse udtaler ikke disse ord hos den arme forurettede mand! Jeg sagde engang til Heiberg: »Man taler så meget om pøbel, hvem er pøbel?« Han svarede da: »Kun den hører til pøbelen, som er uden nationalfølelse, som ikke er fastgroet med sine fineste rødder til den plet af jord, hvorpå forsynet satte ham.« Tycho Brahe viser sandheden heraf, thi inden to år bøjede den ædle, stolte natur sig til døden under smerten over den uret, der var overgået ham i hans elskede fædreland. Heiberg havde hele sit liv igennem følt sorg ved denne mands skæbne. Var det en anelse om, at også han, om end i langt mindre grad, skulle føle utaknemmelighedens og urettens smertelige brod? Hvem kan tyde anelser? I 1819 havde han som yngling skrevet sin »Tycho Brahes spådom«; digtene heri om Tycho var kendt af alle og ofte benyttede som mønsterdigte, man gav de unge i skolerne at læse; nu havde han atter levet med Tycho, seende med ham op til stjernerne, vandrende med ham ved de ruiner, som til skam for hans fædreland var prigsivet til råhed og uvidenhed. Han havde villet minde fædrelandet om denne dets søns fødsel for tre hundrede år siden, og han havde nu virkelig samlet landets sønner og mange af dem hist ovre fra den anden side sundet til dette stævne ved graven. Hvad havde nu været rimeligere, end at den studerende ungdom, når den ville udbringe et hurra for en mand ved denne lejlighed, da havde udbragt det for ham, der havde fremkaldt mødet; men ikke engang ved den lejlighed fandt man anledning til dog én gang at udtale, hvad Heiberg havde været og var for den åndelige udvikling herhjemme. Ham bragte man intet hurra, men vel en mand, der sad i vor nærhed, og som ikke havde haft det allermindste med den hele sag at gøre, men som nu engang var udset til at modtage

158 fakkeltog, hurraer og andre udmærkelser ved alle mulige lejligheder, nemlig professor Clausen. Enkelte følte dog det upassende i denne forsømmelse og kom ind i vor løvhytte for at drikke Heibergs skål; blandt disse enkelte var Orla Lehmann. Man tro nu forresten ikke, at denne tilsidesættelse forspildte Heibergs glæde ved denne Tychos fest, og dog mindes jeg kun denne ene gang at have hørt ham udtale nogen forundring over forbigåelsen, og det med et noget smerteligt udtryk, der, netop fordi en sådan klage så sjældent lød fra hans læber, virkede desto stærkere på mig. Det går os med mennesker som med dyrene; det tålmodige, nøjsomme dyr rører os; når det tålmodige, fordringsløse, i sin smerte tavse menneske, der aldrig klager, aldrig pukker på sine fortjenester, en enkelt gang løfter sin røst, da føler vi dybt med ham, fordi vi ved, at et vist mål må være overskredet, når disse læber bevæger sig i klage.

☒ Da man havde spist og drukket, råbt hurra og sunget, opløste alle grupper sig, og man spredtes over hele øen for ret at tage den i øjesyn. Med Heiberg og mig fulgte Lunding og Wiehe. Efter at have strejft længe om på øen i det dejlige vejr, hvormed denne tur ret var begunstiget, hvilede vi alle fire på den høje skrænt »Bækvig«, som fremstilles i det tredje billede, der ledsager Heibergs afhandling om Hveen. Her, med udsigt til Landskrona, sad vi i en henrivende solnedgang, Heiberg glad og underholdende, Lunding muntert skæmtende, Michael Wiehe tavst drømmende, men med et mildt, stille glad udtryk, og jeg med skødet fuldt af de utallige markblomster, som jeg havde fundet i grøfter og gærder på vor spadseretur, og hvis pragt omgav os endnu på den plet jord, hvor vi sad, så jeg i et væk forøgede min samling, idet jeg blot behøvede at strække hånden ud i det frodige græs. Mageløst var det at sidde her og skue hen over sundets spejlflade; skibene lå der spredte i magisk, rødlig belysning, spejlende sig så idealsk, at havde ikke spejl billedet stået på hovedet, ville det have været vanskeligt at sige, hvilket af billederne der var det virkelige, hvilket genbillede. Sjældent ser jeg naturskønheder, uden at Bellman synger i mit indre, således også her; jeg sagde:

☒ »Ä'ke det guddomligt? - Dessa ängarna!« »Guddomligt att beskåda!«

159

☒ Og har man først med et par linier mindet om denne magiske natursanger, da går det med den ædle digtervin, som når man plukker det første bær af en moden drueklase; man har ondt ved at holde op, før hele klasen er nydt. Den ene af hans sange fører til den anden; det er fast umuligt at slippe dem igen.

☒ Solen var alt under horisonten, og vi måtte tænke på at nå til strandbredden, hvor dampskibene ventede for atter at føre os over til Sjælland. Vi begav os da på vej. Wiehe udtalte sin glæde over, at han atter til vinter skulle spille Romeo, og vi talte frem og tilbage, så vel om mesterværket i sig selv som om måden at udføre det på, men især udtalte vi vor glæde over at skulle udføret. Han var i det hele taget så stille

elskværdig på denne yndige sommerdag, at Heiberg sagde: »Han er dog anderledes end de fleste skuespillere, så fri for alt hovmod, for al jagen efter effekt i det daglige liv, en så opmærksom hører; godt var det imidlertid, om han selv ville give lidt af det, man aner gennem hans tænkende øje, men som han alt beholder for sig selv.« [At hans tavshed især kom af en ømfindtlig forlegenhed, der ofte i en halv time lod ham skifte farve tre gange, ville de færreste tro; jeg vidste det, og jeg vidste et endnu, som ingen ville tro, at Wiehe var en så lidenskabelig natur, at han ligesom frygtede for at lukke op for dette indre, som han følte, at det ikke stod i hans magt at styre ind i det daglige livs former.]

☒ Da vi nærmede os strandbredden, hvor alt en mængde af Hveens besøgende havde indfundet sig til indskibning, kom professor Thomander og bad Heiberg præsentere ham for mig. Det var mig en virkelig glæde at tale med denne mand, der kom mig imøde, som om han i mange år havde været min ven. Så åbent, så djærvt, så kækt udtalte han mange meninger og anskuelser for mig på en så livlig, naturlig måde, at jeg med glæde havde sat mig ned i sandet på strandbredden, så længe det skulle være, og lyttet til denne svenske bjerggrøst, fuld af forstand, fantasi og følelse. Han talte også med mig om Jenny Lind. Jeg klagede for ham over, at jeg under hendes ophold i København ikke personligt havde fået mere med hende at gøre. Han afbrød mig, idet han sagde: »De behøver intet at sige herom; jeg har fulgt denne sag, mere end De måske tror. Den kreds, som optog hende helt og holdent under hendes ophold i København, måtte nødvendigvis udelukke hende fra 160 Deres.« Også han beklagede, at den Jenny Lind, som hele Sverige bar på hænderne, ikke havde kunnet modstå fristelsen at vandre ud og blive europæisk berømt; »hun blev derved en anden,« sagde han, »mistede sit fædreland uden at få et nyt i stedet.« Der var noget i denne mands tone lige overfor mig, noget, hvad skal jeg kalde det, faderligt, fortroligt, som jeg aldrig har kunnet glemme, og som selv i dette øjeblik, jeg nedskriver dette, tyve år efter, gør godt at tænke på. Når man ikke kender det mindste personligt til en udmærket mand, og denne da pludseligt, uventet træder os imøde, ikke som en fremmed, men som en, der ved sin tale viser, at han har fulgt os på vor vej, kender vore skæbner, er inde i vore bestræbelser og agter dem, tror det bedste om os, ja kommer os imøde med en gammel vens hengivenhed, da ved jeg intet, som i den grad løfter vor selvfølelse; det er, ligesom når man tvivlrådigt søger om vejen i skoven, og der da pludseligt viser sig et hus, en sten, en sti, som vi kender, og som viser os, at vi ikke forvirrer os, men at vor kurs er den rette; en fred, en tryghed, en stille glæde overfalder os da. En sådan følelse havde jeg hin aften ved Hveens strand, da Thomander talte med mig.

☒ Ovenpå den ualmindelig dejlige dag var fulgt en, om muligt, endnu dejligere aften. Fem eller seks dampskibe, overfyldte med passagerer, styrede nu atter under musik tilbage til Sjælland. Uagtet det var juni måned, hvor stjernerne ellers ikke er glimrende og pragtfulde, var de det dog på denne aften; og aldrig kan jeg glemme de timer på skibet, hvor himlen over os spejlede sig i vandet under os og satte fantasien i en stemning, der blev forhøjet ved musikken og de mange glade ansigter, der mødte en, hvor man så hen. Adskillige pudsige scener udeblev ikke. Skibet var som sagt overfyldt, og mange havde af mangel på plads sat sig tæt sammenpakkede op på rælingen. Med ét trænger et ungt, blondt menneske sig frem. Man råbte til ham fra alle kanter: »Hvor vil De hen? Her er ingen plads!« Han trænger desuagtet hen imod kanten af skibet; råbene forstærker sig: »Gå, De kommer ikke frem!« da han med ét siger: »Jeg må, jeg har ondt, jeg skal kaste op!« og nu, som ved et trylleslag veg alle tilbage med et skrig af frygt for at forholde søen dens bytte, og den lidende fik ti gange så megen plads til sin triste gerning; det stakkels menneskes vånede blev ledsaget med et kor af latter fra de unge,

161 overmodige søhelte.

☒ Jeg havde sat mig på mit sædvanlige yndlingssted, når jeg er til søs, nemlig i forstavnen af skibet, ovenpå en rulle tov, som jo gerne findes på dette sted. En del af vore bekendte satte sig hos os, deriblandt Wiehe. Et ungt, af dagens begejstring noget eksalteret menneske, som jeg for nogle år siden havde mødt på tredje sted, havde, så ofte det lod sig gøre, nærmet sig mig. Også her på denne plet tog han ophold. Wiehe sad tavs og drømmende som sædvanligt. Da sagde det unge menneske til mig: »Om kort tid er vi ved København. År er gået, siden jeg sidst så og talte med Dem; hvor lang tid skal nu atter hengå, inden jeg ser Dem nær ved og taler med Dem? Det vil vist være en evighed, og den er lang.« Wiehe, der havde siddet fordybet i betragtning af stjernerne, så nu stift hen på ham og sagde med en klangløs stemme, som han undertiden betjente sig af: »Evigheden er ikke lang.« - »Er en evighed da kort?« svarede min unge ridder. - »Den er hell er ikke kort,« svarede Wiehe og hævdede atter blikket mod stjernerne med en så afvisende kold mine, at min tilbeder tavs trak sig tilbage. Den slags tavse mennesker som Wiehe har den fordel, at når de siger noget, da er man tilbøjelig til at lægge en hel livsanskuelse i deres ord, at sige, når de i deres hele personlighed har noget så tiltalende, som Wiehe havde det for så godt som alle mennesker. Der var en, som engang sagde om ham: »Man sidder ligesom i spænding, når man ser på ham, over det, man tror der nu vil komme fra hans læber, uagtet man jo af erfaring ved, at han beholder alt for sig selv.« På skibet pralede jeg for de unge studerende med mit kendskab til stjernebilledernes navne, nogle smuler, der var faldet af for mig fra Heibergs rige bord, og denne min viden lærte mig, hvor lidt vore unge studerende befatter sig med himlens løb, thi når jeg undtager, at en og anden kendte Karlsvognen, som de dog til min store moro ikke vidste var det samme som den store Bjørn, så kendte de ikke et af alle de glimrende øjne, der så ofte kigger ned på mennesket og tvinger det til at løfte øjnene opad og ikke overse det eneste rigtig store billede, det er

forundt os mennesker at skue med vore legemlige øjne som tegn på, hvad en uendelighed i rummet vil sige. Hvor levende kunne jeg på hin aften tænke mig Tycho Brahe stå på en af sine mange altaner på sit vidunderlige slot, seende i 162 natten op mod hine kloder, hvis veje han kendte, stå der ventende på de stjerner, hvis ankomst op fra horisonten han på sekundet vidste, stå der målende den hele himmel, ikke blot som en matematiker måler, men målende den med sin poetiske tanke, en anden Apollo, som hans begavede søster plejede at kalde ham. Hvor mange refleksioner, hvor mange følelser, hvor mange af åndens lynglimt går ikke igennem en sådan menneskesjæl i sådanne nætter, medens vi andre ligger og sover. Hvor underligt småt bliver dog alt det daglige slid lige overfor en så ophøjet gerning!

✂

»ROMEO OG JULIE«

✂ I denne sommer tilbragte vi en dejlig måned i det smukke Humlebæk. Årets bedste nydelse var ene med Heiberg at ty ud på landet i stilhed og ro og glæde mig over naturen, hvis beroligende indflydelse mere og mere var blevet en nødvendighed for mig. Jeg var ligesom de stueplanter, der hele vinteren igennem må gøre nytte i værelserne, hvorover de stakler ved vinterens slutning er så ødelagte, at de, når foråret kommer, må plantes ned et sted i haven for atter at samle kræfter af vor Herres sol, dug og regn.

✂ Men opholdet var i år kun kort. Imod sædvane havde jeg intet imod, at den tid nærmede sig, da teaterprøverne tog deres begyndelse. Jeg havde mange og vanskelige opgaver at betænke til næste sæson, og det myldrede i mit hoved og lod mig ingen ro dag eller nat. Jeg trængte ligesom til at befries fra det meget stof, som gærede i mig. Først og fremmest var jeg ganske opfyldt af Shakespeares Julie, som jeg nu efter 20 års forløb atter indstuderede. Jeg længtes efter prøverne for at erfare, om det, jeg havde tænkt, slog til og gjorde den rette virkning, noget, man aldrig med vished ved, før man ser det i forbindelse med de andres spil og opfattelse. Den første prøve på et stykke er derfor, om end ufuldkommen, af stor betydning for os; thi her føler man straks, om man er på rette vej eller ikke, om der kan opnås harmoni imellem det, vi i stilhed har betænkt, og de andres opfattelse, og om vi i det hele taget, når det kommer til stykket, kan udføre det, vi vil udføre, eller om vi skal mærke, at et er viljen, et andet er evnen. Ofte svigter stemmen, følelsen, lunet, eller hvad det nu er, vi i 163 særdeleshed har brug for i denne særegne opgave, eller vi føler efter sammenspillet med de andre, at vi bliver nødt til at begynde indstuderingen forfra. En virkelig skuespiller mærker straks på den første prøve, om der er liv i det billede, som her for første gang træder levende frem af hans indre; om det er, hvad digteren har villet; thi dette sidste er især hovedsagen.

✂ Man vil erindre, at Julie havde været en af mine første større roller, som jeg indstuderede samtidigt med at gå til præsten for at blive konfirmeret, altså i mit 16de år. Uagtet jeg nu ikke, som den berømte digter Tieck, mener, at man først i sit 40de år formår at spille Julie, så er det dog vist, at man ikke kan spille hende i sit 16de. Julie fremtræder i tragediens første akt som et barn på 14 år; man må dog ikke glemme, at det er en 14-års pige i Syden og ikke i Norden. Alt i fjerde akt står hun der som en fuldtudviklet kvinde, kraftig, energisk, ikke vigende tilbage selv for det forfærdeligste, det, som endog kunne bringe en mand til at skælve. Hun ved, hvad hun vil, og hun udfører sin vilje med heltemod, et heltemod, der ikke viger selv ved dødens porte. Den første del af rollen lader sig altså fortræffeligt spille af en ganske ung pige, men aldrig den sidste, den vigtigste del af opgaven. Den første del kan en ældre skuespillerinde fremstille ved kunst, så der kan tilvejebringes en illusion, men den unge pige kan ikke ved kunst frembringe virkningen af den fuldt udviklede kvinde, thi her kræves modenhed i kunstudviklingen, en virkelig kunstnerinde, i besiddelse så godt som af alt, hvad tid, erfaring, dannelse fører med sig. Alle nuancer hos elskerinden, den hele skala, lige fra den første umiddelbare hengivelse til den dæmoniske lidenskabs højde. Det vil for Julies fremstillende næppe slå til kun at kende de menneskelige lidenskaber af bøger; nogen erfaring, hentet fra virkeligheden, må der til, og denne kan den ganske unge pige endnu ikke have.

✂ Alle er vel enige om, at Röttscher blandt de æstetiske dramaturger indtager den første plads, at der hos ham virkelig findes vejledning for den, der kan læse og forstå den dybe tænker. Hans betragtninger over Shakespeares værker, over de enkelte figurer i disse, er i høj grad belærende og interessante; men af alle hans udtalelser om de enkelte karakterer har den om Julie forekommet mig som det mest glimrende bevis på hans opfattelsesevne. Denne 164 hans opfattelse af Julie fordybede jeg mig nu ganske i, da der i den ligesom var talt ud af mit eget hjerte. Jeg læste, jeg talte, ja jeg tænkte i denne tid ikke på andet end på denne yndige, brændende, heltemodige pige. Hvor ofte, når vore aftengæster forlod os, og Heiberg tyede op til sine stjerner, vandrede jeg da til langt ud på natten ensom i Søkvæsthusets have, kun tænkende, kun drømmende mig ind i det dejlige digt, idet jeg gentog de skønne monologer i havens gange, fordybede mig i tanken om dette mægtige menneske, denne digtergenius, fra hvis sjæl al denne herlighed er udstrømmet, der har givet alle menneskers smerter og lidenskaber ord, ord, som enhver synes er ens egne, kun løste som ved en troldmand fra sjælens indre. Hvem kan påvise noget af den menneskelige stræben, hvem kender en hemmelig følelse i sjælens dyb, som dette menneske ikke har givet ord i sine værker? Hvor var jeg dog betaget af denne digter og hans Julie, som jeg i mit 16de år havde spillet uden en anelse om, hvad jeg egentlig foretog mig, men som nu, henvend 20 år efter, fyldte min hele sjæl i den grad, at jeg syntes, at udførelsen af denne rolle egentlig var mit livs kald; ja, jeg skammer mig formeligt over det afgudereri, hvortil

jeg på dette tidspunkt var forfalden med hensyn på denne opgave, og i hvilken grad udfaldet af denne rolles fremstilling lå mig på sinde. Det er en overordentlig vanskelig sag i et kunstnerliv at holde måde med sin kunstneriske interesse og ikke sætte det kunstneriske mål som vort livs højeste opgave, ikke ganske at gå op i sin kunst; thi dette har intet menneskelov til. Vi er henvist til et højere mål, en større åndelig kamp, end den kunstneriske, der ofte fører os i helt modsat retning og ødelægger, netop når vi går sejrrikt ud af kunstneropgaven, det vigtigste af alt, vor individualitet, idet denne så let fortabes i den kunstneriske selvforgudelse. Og dog! Skal en kunstner nå op til nogen højde, hvorledes kan det da ske, ifald det ikke brænder i ham, ifald han ikke kaster alt andet bort end netop dette ene, der fylder hans sjæl, fylder den i en sådan grad, at karret undertiden truer med at sprænges af den gærende vin, ja for at være oprigtig og sige den fulde sandhed, fylder den i den grad, at vort hjerte ligesom glemmer Gud og hans engle og intet samliv har med dem, men kun lever og ånder [i vor fantasi guddomsbillede!] Vi skaber og glemmer, at han den mægtige 165 skabte os, glemmer, at vi intet formår, hvis han ikke lægger sin velsignelse til vor gerning, glemmer, at disse kunstneriske frembringelser, som vi mener at være mester for, også er hans værk, idet han nedlagde evnen i os og hjælper os med at få dem frem og tydeliggøre dem for andre. [Når nu arbejdet var lykkedes, og jeg efter den kunstneriske rus atter var kommet til besindelse, skammede jeg mig vel og søgte at gøre min uret god igen, og da trøstede jeg mig med, at Gud dog vist ikke havde været fortørnet på mig, thi ellers havde han vel ikke hjulpet mig til målet.] Vi mennesker kan intet udrette, uden at vi ganske går op i det, vi vil, og dette kan vi på den anden side ikke uden fare for at tabe os selv; det er vort jordelivs største vanskelighed at forene disse tvende krav. Hvilken udholdenhed, hvilken afholdenhed, hvilket fond af kræfter hører der ikke til for at vandre hen ad denne vej! Jeg var ikke på denne vej under indstuderingen af Julie; jeg var i lidenskab og [altså utilregnelig; da jeg blev noget mere ædruelig i mit sværmeri og kom til lidt eftertanke, begyndte jeg at frygte for, at Nemesis alt havde betænkt, hvilket offer jeg skulle lægge på hendes alter, når det øjeblik kom, da jeg for mængden skulle vise den Julie, som var frugten af min modnere alders tænkning; og min anelse bedrog mig ikke; der skulle, når øjeblikket kom, lægges en kold hånd på den varme, hvormed jeg havde drevet et slags afguder.] [Opførelsen af »Romeo og Julie« trak imidlertid ud med mange teaterforhindringer, disse sorte ravne på teaterhimlen, der til alle tider har standset og vil standse dets virksomhed. Disse teaterforhindringer, der havde hundrede årsager, snart virkelige, snart fingerede, gjorde, at jeg, så vanskeligt det end faldt mig, måtte lægge Julie tilside og se at rive hende ud af mine tanker for at beskæftige mig med en opgave, et studium af en i et og alt modsat natur, nemlig: Lady Teazle i Sheridans »Bagtalelsens skole«. Og forunderligt nok gjaldt om denne forestilling akkurat det samme som om fremstillingen af Julie, at jeg nemlig, efter at jeg i min grønne ungdom havde udført denne rolle, så at sige på en andens konto, nu påny skulle spille den efter egen opfatning, ikke længer i de forrige sjælelige klæder, men i nye, der var formede af min egen sjæls betragtninger. Min nye opfattelse af rollen er jo alt i det foregående omtalt, og virkningen af denne nye opfattelse var iøjnefaldende og til stor glæde for mig og for mine venner i publikum.

166

✕ Den 14de december - min kære Heibergs fødselsdag - havde jeg den glæde for anden gang efter mange års kampe atter at spille lady Teazle, denne gang opfattet frisk og selvstændigt. Jeg lønnedes for dette arbejde på den mest smigrende måde, så vel af kunstkere som af publikum. Stykket gik denne gang i sin helhed fortræffeligt og blev formeligt påny et kassestykke.] Endelig, efter mange forhindringer, kom »Romeo og Julie« omsider til opførelse den 23de januar 1847. Jeg var lykkelig på prøverne ved den glæde, som det er at turde udtale i lydelige toner de herlige ord, at turde hengive mig til de mægtige stemninger, at turde lade mig løfte højt op over hverdagslivets små tryk, at turde ligesom formæle mig med den mageløse digters ånd og føle og fornemme, hvad han har følt og fornummet, føle det, hvis det ikke klinger formasteligt, føle det måske stærkere, end da det strømmede ind på ham selv ved inspirationen, hvori en digter så at sige får det bedste for ingenting. Ikke således er det med skuespilleren; vel kunne man sige, at også han får det bedste ved inspirationen, en gave fra de høje guder, men efter at en skuespiller ved inspirationen har grebet billedet i dets helhed, må han møjsommeligt, ligesom ved et mosaikarbejde, føje sten til sten, og få disse uendelig mange småting, som en fremstilling består af, til at passe ind i hinanden, for at et helt levende billede kan komme frem heraf og påvirke tilskuerne. Nu er der nogle talenter, som først griber alle disse små detaljer, og deraf udspringer for dem tilsidst billedet, men det højeste opnås ikke på denne måde. Først det hele billede bestemt, levende, sikkert, så fordybelsen i alle de små træk, der slutter sig dertil, først således gør man digterens ord til sine, digterens følelser, hans glæder, hans smerter til sine egne glæder og smerter; ja, hvor besynderligt man dog kan tilegne sig digterens ord og tanker, det er ikke længere hans, men vore; vi synes, at de er undfangne af os selv. Jeg mindes i dette øjeblik en samtale, jeg engang havde med den gamle Grundtvig. Vi var begge hos Hall til middag. Efter bordet kom fru Hall hen til mig og sagde: »De må endelig tale rigtig med Grundtvig; jeg har glædet mig over at føre jer to sammen.« Jeg bad på det indstændigste, om jeg måtte være fri herfor. Vi omgikkes ikke Grundtvig, da han aldrig havde kunnet forsones sig med Heiberg på grund af den polemik, hvori de engang havde været indviklede. Ved bordet havde 167 han mishaget mig ved [sin rå og fremfusende tone] til højre og venstre. Han havde forekommet mig som en bidsk hund, om hvem man ikke vidste, hvad øjeblik den ville springe op på bordet og anfælde gæsterne med et vældigt vov! Jeg havde derfor aldeles ingen lyst til at tale med ham. Imidlertid holdt fru

Hall mig fast, gjorde tegn til Grundtvig, og inden jeg så mig om, var vi to ene i et lille kabinet, som stødte op til den egentlige selskabssal. Han nærmede sig til mig og indledte en samtale: »Lad os sætte os her og tale lidt i ro,« sagde han, idet han pegede hen på en sofa i dybden af stuen. Vi satte os, og nu drejede han straks samtalen hen på vore digtere, især Oehlenschläger og Hertz, idet han temmelig bittert sammenlignede dem med Shakespeare, den eneste digter, som det lod til, at han anerkendte. Nu ja, det bedste er godt nok, som man siger. Fra digterne kom turen til skuespillerne. Med en vis foragt i minen, der sandelig ikke skulle bidrage til at gøre mig forfængelig, sagde han: »Jeg kommer så godt som aldrig i teatret og har ingen interesse for skuespilkunst, thi det skal ingen få mig fra, at første gang en skuespiller spiller en rolle, nu ja, det lader jeg gå, men anden gang den samme rolle spilles, er det jo dog ikke andet end den pure affektation.« Jeg svarede ham, at en sådan anskuelse kunne jeg umuligt gå ind på, men at jeg syntes, at hvis denne hans opfattelse var den sande, da så jeg ikke rettere, end at den præst, der den samme formiddag prædikede den samme prædiken to gange i to forskellige kirker, da ligeledes kun var sand den første gang, men affekteret den anden gang. Denne ytring af mig behagede ham åbenbart ikke; han svarede, idet hans læber sitrede, med slet tilbageholdt vrede: »Nej, tak skal De have! Præsten kan prædike den samme prædiken to gange, thi ordene er hans egne.« - »Men en god skuespiller tilegner sig digterens ord, som om de var hans egne,« svarede jeg, og nu prøvede jeg på at gøre mig forståelig for ham, idet jeg udviklede, hvor forunderligt en skuespiller formår at formæle sig med det digt, han fremstiller; men enten ville han ikke, eller han kunne ikke forstå mig; jeg er tilbøjelig til at antage det sidste. Der manglede ham åbenbart en sans på dette punkt. Mon Grundtvig har haft sans for maleri? Jeg må næsten betvivle det. Hvor ville han ikke være blevet forundret, om han havde kunnet se ind i mig under min indstudering af Shakespeares Julie! Nej, sandelig, min glæde 168 og henrykkelse herover var ikke affektation.

☒ Aftenen kom, da jeg skulle udføre, hvad jeg så længe havde forberedt. Den tanke, at jeg ville komme til at bøde for mit afguder i under denne rolles indstudering, havde [atter og atter i den senere tid forfulgt mig.] Imidlertid gik forestillingen sin rolige gang for det tæt besatte hus og blev fulgt med stor opmærksomhed og interesse, indtil jeg i tredje akt, hvor Julie udtaler sig i lidenskabens stærkeste udtryk, med ét ser røghvirvler stige op af gulvet, hvor jeg stod. Aldrig har jeg som i dette øjeblik mærket, hvor tanken kan være hurtig som lynet. At sige til mig selv: Der er ild i teatret, det brænder under dine fødder - det er Nemesis! - men jeg viger ikke, jeg vil have denne monolog tilende, ord til andet, inden jeg forlader scenen, - var hurtigere tænkt, end jeg her kan nedskrive det; jeg blev og fik ord til andet sagt, hvad jeg ville sige, men idet Julie forlod scenen, brød røgen frem med en sådan styrke, at det ikke længere var muligt at skjule det for publikum, og der opstod en sådan alarm, at tæppet måtte gå ned. Ubeskrivelig var min smerte, da jeg var kommet ud i kulissen. Spildt! Alt spildt! Illusionen fuldstændig tilintetgjort! Endnu medens jeg stod på scenen, var ilden opdaget af de andre skuespillere og skuespillerinder, hvis mumlen og udråb lød dæmpet til mig fra kulisserne, hvor de beklagede mig i denne situation; jeg blev derfor, da jeg kom ud, modtaget af en af damerne med de ord: »Vær ikke bange, endnu er der ingen fare.« - »Bange,« udbrød jeg, »hvorfor?« Jeg blev næsten forbitret over denne trøst, som om frygt var det, der i dette øjeblik bevægede mig! Kunne jeg dog med ord forklare den forfærdelige tilstand det er, når således en tilfældig omstændighed pludselig tilintetgør al illusion, og vi står der berøvede alt det, der bærer os i denne illusionernes verden. Jeg kan kun sammenligne det med, hvad det ville være for en kvinde, om pludselig ethvert klædebon faldt af hende, og hun stod der, udsat for alles øjne - ja billedet er ikke smukt, men jeg kan ingen lignelse finde, der bedre passer til en sådan situation; således har jeg følt den som en skam, thi pludselig står man der, som en gøgler, der er set i kortene; følelsen af en uhyre ydmygelse har ved sådanne lejligheder lagt sig som en sten på mit bryst.

☒ Jeg tyede op i mit påklædningsværrelse, lukkede min dør og overgav mig til min smerte, ubekymret om ilden dernede greb om 169 sig eller ikke. Man blev imidlertid hurtigt herre over den, så at stykket kunne fortsættes. En ny kval! Man tænke sig, hvilken anstrengelse der kræves af vor fantasi, når den efter en sådan afbrydelse påny skal arbejde os og tilskuerne ind i illusionen. Dette var en af de smerteligste aftener, jeg har oplevet på teatret, - og desuagtet fik Phister mig dog samme aften til at le. Da jeg havde trukket mig tilbage under alarmen, vidste jeg ikke, hvorledes alt var gået til. Phister fortalte nu, at da alarmen i publikum begyndte at blive foruroligere, havde man formået Nielsen til at træde frem for at berolige gemytterne; »men,« vedblev han, »nu var det nær gået rent galt, thi da Nielsen forsikrede på sitæresord, at der ingen fare var, da lød det: »Siger han det, så er det vist løgn, lad os hellere se at komme afsted« - og Gud ved, hvad der var sket for ulykker, ifald ikke tæppet i det samme påny var gået op og forestillingen fortsat.«

☒ Dog ikke nok med denne sorg; jeg havde også en anden, som ikke gik mig mindre nær. Michael Wiehe havde tidligere gjort stor lykke som Romeo; men [nu med ét fandt man hans spil mat og monotont.] Jeg klagede herover til mine venner, idet jeg fandt, at publikum var ubilligt mod ham. Martensen svarede: »De gør publikum uret; anken over hans spils mathed er ikke ugrundet; så længe Wiehe spillede med den lille unge pige, der debuterede heri, var hans Romeo tilstrækkelig fyldig; nu da han spiller den med Dem, forslår det ikke ret; De trykker ham, og han kan ikke vinde op i niveau med Dem.« Om denne ytring udsprang af interesse for mig, tør jeg ikke bedømme. Men en stor sorg var det for mig, at publikums begejstring for Wiehe i denne rolle således var svækket. Fem gange gik »Romeo og Julie« over scenen i denne sæson, og for hver gang fandt jeg selv, at Wiehe blev mattere og mattere; jeg så, at hans ulyst til at spille denne rolle blev større og større, og den glæde, han i begyndelsen havde ytret ved atter at skulle spille Romeo, gik nu over

til fuldstændig vrantenhed, når stykket stod på repertoire. Jeg var i høj grad forundret over dette omslag, thi Wiehe var ikke af de skuespillere, der taber kærligheden til deres opgave, fordi nogle håndklap udebliver. Her måtte stikke noget andet under. Når jeg spurgte ham, hvad der således havde forandret hans gamle glæde over at spille denne rolle, svarede han: »Jeg kan ikke spille den; min udførelse af den er 170 slet, og jeg vil ikke være til latter.« Da jeg nu trængte ind på ham med spørgsmål om, hvad det dog var, der havde givet ham dette syn på hans udførelse, fik jeg omsider lys i sagen. Der gives venner, som styrker os ved deres dadel, så vi samler nye kræfter og ret tager os sammen; andre, der lamslår os, idet dadelen klinger som hån og spot og derved berøver os modet til at tage fat med fornyet kraft. Wiehes ømfindtlige natur tålte ikke en ven af den sidste slags, og en sådan havde han fået i en mand, som kun få dengang kendte, nemlig student Høedt. Gennem ironiske bemærkninger havde han spottet Wiehe for hans fremstilling af Romeo, latterliggjort den lyriske tone, der var Wiehes styrke i enhver rolle af erotisk art, der klingede igennem hans spil med en så skøn og inderlig sandhed og smeltede så ganske sammen med hans hele personlighed, at man vel tør sige, at teatret aldrig har haft og vanskeligt får et talent, der i denne retning kommer ham nær. Hvor Wiehe gav disse toner frit løb, var hans sejr hos publikum vis; thi uimodståeligt var det væld af følelse uden al sentimentalitet, den mandige, lyriske styrke, hvormed han kunne give selv den ubetydeligste replik et indhold, en baggrund, der på én gang fængslede og bedårede. Og hvor var disse lyriske toner mere på deres plads, end hos Shakespeares elskovssyge Romeo? Disse hans toner blev nu parodierede af en spottende ven; han veg tilbage for spotten, havde ej kraft til at tilbagevise den; nej, den rammede ham så dybt, at man godt kan sige, at han aldrig i sit senere teaterliv forvandt brodden; og efterhånden forandredes hans spillemåde mere og mere, så at der endogså ikke sjældent indsneget sig en råhed i hans spil, af frygt for at han skulle lade sig forlede af sit varme hjerte til altfor bløde udbrud. Da man senere gjorde bekendtskab med Høedts skuespillertalent, erfarede man, i hvor høj grad dette netop var berøvet de lyriske-erotiske toner; hvad under da, at de i hans øre klang som falsk musik, der burde afskaffes. Det er ikke godt at synge for døde øren, siger ordsproget. Ved Høedts drillerier blev nu engang Wiehes ømfindtlige natur rammet så stærkt, at det ikke stod i hans magt at frigøre sig for virkningen deraf, til trods for, hvad alle andre forsikrede ham i modsat retning. Han blev ved, at hans fremstilling af Romeo var slet, og at han ikke ville være til latter.

☒ Dette var for mig det første synlige tegn på et venskab, der

171 skulle virke så sørgeligt på Wiehes fremtid og bringe hans mange venner og beundrere til lidt efter lidt med smerte at opgive al indflydelse på et talent, de satte så stor pris på.

☒ Fem år efter, 1852, var Wiehe imidlertid påny villig til at spille rollen: »Jeg har nu ganske omarbejdet udførelsen,« sagde han, »og vil nu spille den.« Stykket blev altså opført i april. - Nu skulle man altså se Romeo spillet efter den forbedrede spillemåde; men hvilken skuffelse! Mat og tørt var nu det billede, hvis ungdommelige varme man tidligere havde glædet sig ved, og virkningen på publikum udeblev aldeles. Wiehe spillede denne aften en af de taknemmeligste roller, et repertoire kan have, uden at der den hele aften lød mindst bifald fra det tætbesatte hus. Hvad gik der dog i aftes af Wiehe? spurgte folk dagen efter; hvorledes var det, han spillede? Dette var udbyttet af Høedts kritik og Wiehes refleksion over samme. Nogle dage efter denne triste aften mødte jeg Wiehes kone på gaden. Hun kom hen til mig og spurgte: »Hvad siger De om Michael, som han spillede forleden!« Jeg udtalte da min sorg over, at et menneske i den grad kan lade sig påvirke af en umoden og ensidig anskuelse, der intetsteds havde hjemme. »Vær ikke vred på ham,« sagde hun, »De tror ikke, hvilken stemning han var i efter forestillingen. Herre Gud!« vedblev hun, »han turde ikke spise sig mæt om middagen, og vi havde derfor aftalt, at han om aftenen skulle trakteres. Jeg havde indrettet alt så godt hjemme, og nu sad vi der foran det dækkede bord; ingen af os havde lyst til at røre ved noget; det var dog en forfærdelig trist aften! Han er nu fast besluttet på aldrig mere at spille denne rolle. Da jeg ville gøre indvendinger derimod,« vedblev hun, »svarede han: Når man kan spille en rolle som Romeo, uden at der den hele aften rører sig en hånd, da må det være, fordi man spiller den slet.«

☒ Hvad jeg selv havde lidt under opførelsen hin aften ved således at blive understøttet af Høedts nye spillemåde, vil jeg forbigå, men kun tilføje, at da jeg som Julie i 5te akt havde stødt dolken i mit bryst og lå der som død, da overfaldt mig en så dyb smerte, at det ikke var mig muligt at tilbageholde mine tårer. Da tæppet faldt, vidste jeg, at jeg denne aften for bestandigt havde taget afsked med den nydelse at hengive mig til denne fremstilling. Til trods for alle de sorger, denne rolle forvoldte mig, fortrød jeg dog 172 ikke påny at have spillet Julie; jeg måtte spille hende en gang endnu, opfattet med fuld bevidsthed om, hvad rollen krævede.

☒ Noget efter at jeg anden gang efter så mange års forløb havde spillet Julie, udkom i sommeren 1848 i »Fædrelandet« en pseudonym afhandling (af S. Kierkegaard), under titlen: »Krisen og en krise i en skuespillerindes liv.« Ved at læse denne i mere end én henseende mærkelige afhandling måtte jeg tro, at det var mig og min kunstneriske virksomhed, han havde gjort til genstand for sin tænkning, for sine psykologiske betragtninger. Det kunne ikke andet end være beroligende og glædeligt for mig at læse den dom, der her blev udtalt over mig i en art af roller, som man gerne har villet påstå lå udenfor mit område. Det er ikke hendes genre, - således hedder det gerne, når et talent med lethed er henvist til en retning og

fra denne vover sig ind i en anden retning på kunstens område. Ganske vist var lystspillet, eventyrkomedien, det lyriske drama, vaudevillen det, som jeg så at sige fik for intet, fordi det så ganske smeltede sammen med min individualitet, med min natur, med de evner, denne havde fået til at fremstille billeder, der formåede at illudere. Ganske vist måtte jeg i tragiske roller i høj grad samle mine kræfter og være opmærksom på mig selv; også er det muligt, at jeg i disse manglede en vis tyngde, nogen, om jeg så må sige, symmetrisk storhed, en vis stereotyp ro i minespillet, som mit bevægelige fysiognomi havde ondt ved at bevare, en vis ædel monotoni i plastikken, i gang og holdning [; thi ser vi hen til, hvad der især udmærker de græske fysiognomier, de romerske skikkelser og giver dem denne gribende højhed, da er det frem for alt det rolige, stillestående underansigt, de stille, ubevægelige kinder, en mund, der ser ud, som om den var tætsluttet ved tavshed. Latterens muskelspil findes så godt som aldrig om disse skønne munde, om disse fyldige læber, ja man kan næppe forestille sig, at disse nogensinde kunne have bevæget sig til latter. Denne monotone ro kan en moderne mund, der er vant til den lette konversations tale, ikke beholde; thi konversationen med alle dens lette nuanceringer bevægeliggør musklerne omkring munden, giver den bevægelighedens præg, altså lige det modsatte af, hvad en tragisk mund kræver. Det går hermed som med sangstemmen; den hals, der har sin styrke i koloraturen, har sjældent tillige den evne at synge adagioen med den fulde bredde og kraft.

173

☒ Altså for at et fysiognomi ret skal kunne tilvejebringe det tragiske udtryk, må det have denne ædle monotoni, som det, selv med den største agtpågivenhed og kunst, er umuligt at bevare for et mere bevægeligt og nuanceret fysiognomi.] Men Julie er ingen Medea. Hun er et ungt lidenskabeligt barn, der bevæger sig igennem en stærk nuancering af den erotiske lidenskab; en virkelig tragisk højde når hun først i de få replikker, digteren lader hende udtale, efter at hun er vågnet op i gravkapellet og finder Romeo død ved sin side og da selv støder dolken i sit hjerte for at følge ham. Derfor lader digteren hende heller ikke her udbryde i suk og klager, i tårer og skrig, thi da ville den tragiske højhed forsvinde og den ædle ro forstyrres. Tilskueren ville da nedsænkes i jammer, men ikke hæves op til det sublime. Efter min anskuelse er det altså kun disse tre, fire korte replikker i Julies dødstime, der egentlig fordrer en stor tragisk fremstilling, og derfor mener jeg, at mine evner vel kunne strække til for at udføre en Julie, så vist som de ikke ville strække til for at udføre en Medea. Men som sagt, lige let får man ikke alt, og unægteligt er det det bedste, som man får for intet.

☒ At min gætning med hensyn på Kierkegaards afhandling var rigtig, fik jeg vished om, da han i 1851 sendte mig et lille skrift, »Min forfattervirksomhed«, indlagt i en konvolut, hvori stod:

☒ Til
Den lykkelige kunstnerinde,
hvis forstandighed og viljes-kraft dog var - anden gang hvor lykkelig! - netop lige så stor som hendes lykke,
frue Heiberg,
med beundring fra
forfatteren.

☒ og ledsaget af følgende brev:

☒ »Ikke er det, end i fjerneste måde, meningen hermed, at ville endog blot foranledige Dem til at læse en lille bog, der til syvende og sidst, og måske længe før, vel ville kede og trætte.

☒ Nej. Men i bogen omtales etsteds en lille æstetisk artikel af en pseudonym Inter et Inter, »Krisen og en krise i en skuespillerindes liv« »Fædrelandet« 1848 nr. 188-91. Dersom De i sin tid er blevet tilfældigvis opmærksom på denne artikel: det ville være mig 174 kært, at turde vide, at De, fru Heiberg, er vidende om, at denne lille artikel hører til mit forfatterskab; og det vil ses af denne bog. Skulle De ikke i sin tid være blevet opmærksom på denne artikel, da var det forfatterens ønske, at De ville finde en ledig time, der kunne udfyldes ved at læse den. Thi hvis De - hvad jeg udbeder mig blot et øjeblik og for denne sag - hvis De tillader mig at tale således: oprigtigt talt, den lille artikel forholder sig særligt til Dem. Hvad enten den i sin tid er blevet læst af mange eller kun af få - når den ikke er blevet læst af Dem, er den, efter forfatterens mening, ikke kommet til sin bestemmelse. Dersom den derimod er blevet læst af Dem - hvis den da fandtes at være, om ikke i fuldkommen så dog i lykkeligere overensstemmelse med Deres tanker om den sag: da har den, efter forfatterens mening, ganske nået sin bestemmelse.«

☒ Jeg havde naturligvis, forinden Kierkegaard nu selv sendte denne afhandling, læst og atter læst den og følt mig glad og styrket derved. Ak, misund ikke en stakkels kunstnerinde, der mener og har ment det alvorligt med sin stræben, en gang imellem at høre et åndfuldt ord som svar på denne stræben. At gøre hvad man kalder lykke, at blive beundret af bladernes kunstkritici, denne anerkendelse ser ved første øjeblik ud, som var den noget, og den er jo, ifald man tør håbe, at den er et resultat af det tryk, den almindelige mening udøver, også noget, men - lad mig her citere Kierkegaard selv - »Det synes så herligt, det ser ud som var det noget; men når man ser nøjere til og ser i hvilken møntsort denne anerkendende beundring udredes, ser hvilket fattigt indbegreb af lurvede trivialiteter, der i teaterkritikkens verden konstituerer fondet ad usus

publicos (og det er jo af dette fond, at hin stadig anerkendende beundring ordenligvis udredes), så turde det vel være muligt, at selv dette det heldigste vilkår for en skuespillerinde er tarveligt og fattigt nok.«

☒ Det er med en forunderlig overraskelse, at en praktisk kunstner læser, hvad den inspirerede teoretiker formår at udtale klart og bestemt, hvad man i høj grad har følt uden at kunne finde ordet, der klarer og tydeliggør denne følelse. Således har jeg altid været forbavset over, hvad Kierkegaard ytrer pag. 162 i samme afhandling. Han siger: »Hendes ubestemmelige besiddelse betyder endeligen at hun er i den rette rapport til den 175 sceniske spænding. Enhver spænding kan - - - virke på en dobbelt måde; den kan gøre anstrengelsen åbenbar, men den kan også gøre det modsatte, den kan skjule anstrengelsen, og ikke blot skjule den, men bestandigt omsætte den i, forvandle og forklare den til lethed. Letheden grunder da usynligt i spændingens anstrengelse, men denne ses ikke, den anes end ikke, kun lethedens åbenbares. En tyngde kan tynde noget, men den kan også omvendt skjule, at den tynger, og udtrykke tyngden ved det modsatte, ved at hæve noget i vejret. I daglig tale taler man om at gøre sig let ved at afkaste byrder, og denne betragtning ligger til grund for alle trivielle livsanskuelser. I højere, i poetisk og filosofisk forstand, gælder det modsatte: man bliver let ved hjælp af - tyngde, man svinger sig højt og frit ved hjælp af - et tryk. Himmellegerne svæver således ved hjælp af en stor tyngde; fuglen flyver ved hjælp af en stor tyngde; troens lette svæven er ved hjælp af en uhyre tyngde; håbets højeste sving er just ved hjælp af trængsel og genvordighedens tryk. Men den sceniske illusion og vægten af alles øjne er en uhyre tyngde, der lægges på et menneske; hvor derfor den lykkelige rapport mangler, der vil end ikke rutine i nok så høj grad ganske kunne skjule byrdens tyngde, men hvor den lykkelige rapport er, der forvandler vægten af byrden sig i étvæk til lethed. Således med den unge skuespillerinde; i scenens spænding er hun i sit element, just der er hun let som fuglen, netop vægten giver hende lethed, og trykket giver det høje sving. Der er ikke spor af angst; mellem kulisserne er hun måske angst, men på scenen er hun lykkelig og let som fuglen, der har fået sin frihed, thi nu først, i trykket, er hun fri og har fået friheden. Hvad der hjemme på studereværelset, hvad der mellem kulisserne viser sig som angst, er ikke afmagt, men lige det modsatte, er elasticitet, som ængster hende, just fordi hun ingen tyngde har på; i den teatraliske spænding forklarer denne angst sig absolut lykkeligt som potensation. Det er overhovedet en meget borneret betragtning, at en kunstner eller kunstnerinde ikke må være angst, og fremfor alt et mådeligt kende på den store kunstner, at han ikke er angst. Netop jo flere kræfter han har, desto større er hans angst, så længe han er udenfor den spænding, der nøjagtigt svarer til hans kræfter. Dersom man tænkte sig den naturkraft, der bærer himmellegerne, i en personification udenfor sin opgave, ventende 176 på at skulle overtage den: så ville den sidde i dødens angst, og først i det øjeblik, den fik byrden på, ville den være sorgløs og let. Derfor er det én af de største kvaler for et menneske, at have en for stor elasticitet i forhold til den lille verdens spænding, i hvilket han lever, en sådan ulykkelig kommer aldrig til at føle sig ganske fri, netop fordi han ikke kan få tyngde nok på sig. Sagen er kun, at angsten slår absolut rigtig til, at den i forhold til den sceniske kunstner bestandig er udenfor scenen, aldrig på scenen, hvilket just plejer at hænde den, der ikke er angst udenfor.«

☒ Disse udtalelser af en ikke-skuespiller var det, jeg forbavsedes over. De er fuldstændig rigtige, jeg har følt det mange gange, netop som det her skildres. I kulissen hele angstens vægt, ved indtrædelsen og udøvelsen let som en fugl. Det går dem, som igrunnen slet ikke er eller bør være skuespillere, lige modsat. Udenfor i kulissen frejdige: hvad skulle jeg være angst for? siger de. Men ikke så såre træder de ind, før angsten lægger sig på dem som en mare. Det er derfor en kendsgerning, at unge debutanter sjældent er angst første gang, de optræder; men år for år indfinder angsten sig altid stærkere, alt som den kunstneriske byrde lægges tungere og tungere på dem. Hvor lidt et publikum ved noget af alt dette, viser det bedst ved, at det altid er rørt og kærligt stemt imod den, der viser sin angst på scenen lige overfor det, uden at betænke, at denne synlige angst er det bedste kendetegn på, at man ikke formår helt at gå op i fremstillingen, så at man er en anden og ikke sig selv som i det private liv.

☒

RESTEN AF VINTEREN

☒ Jeg havde i en del år sørget over, at Heiberg intet skrev for teatret, da der endelig hændte noget, som førte ham dertil.

☒ Man erindrere vel det brev, som en dansk dame skrev til den gamle professor Arndt i Bonn om forholdene i Slesvig, et brev, der havde gjort stor opsigt ved den varme og det danske sindelag, som udtalte sig deri. Dette brev, som var underskrevet »Valgerda«, havde meget interesseret Heiberg og sysselsat hans tanker. En morgen, inden han endnu var stået op, sagde han til mig: »Nu 177 vil jeg skrive et stykke for teatret; det er mærkeligt, jeg har i nat i drømme fået hele subjettet for intet; det skal handle om den Valgerda, der skrev brevet til professor Arndt.« Jeg blev ganske henrykt herover og bad ham kun ikke at opsætte at udføre arbejdet. Og virkelig tog han straks fat med stor iver. I en månedstid var stykket skrevet og indleveret anonymt; thi det gik Heiberg som Hertz; på dette tidspunkt turde mindst han skrive med navn under. En aften læste han stykket op for sin moder og mig, og vi fandt begge stort behag deri. En nydelse var det altid at høre Heiberg læse højt med sin rene, velklingende stemme og det fuldendte udtryk i replikkens nuancering. Stykket blev antaget og opførtes den 5te februar 1847. Da stykket havde nogle politiske

tendenser og raillerede en del med vore blade, var publikum i en vis spænding og vidste ikke ret, om det turde mere sig herover, om det turde applaudere, eller om det skulle være på sin post mod den anonyme forfatter. Imidlertid brød nogle af de komiske scener isen, og man havde en følelse af, at det dog nok ikke gik an at nægte det et anerkendende bifald. Juditas rolle blev en af mine kæreste; i få roller påskønnedes jeg mere end i denne stille, fordringsløse pige, hvis dybe følelse Heiberg har udtrykt på en så henrivende måde. Scenen mellem broder og søster, hvor hun bebrejder ham, at han ligesom har fornægtet hende lige overfor den i egen indbildning mere betydelige Vilhelmine, er en af de smukkeste og fineste scener, jeg kender i noget lystspil; heller ikke forfejlede denne scene en eneste gang sin virkning hos publikum. Til min store glæde var Heiberg henrykt over min fremstilling af Judita [, og hvem ønskede jeg hellere at behage end min ridderlige, kære ven, hvis dom jeg af alle satte mest pris på.] Også fra min gamle, faderlige ven Collin fik jeg dagen efter den første forestilling en så varm og hjertelig taksigelse, at det ret frydede mig: »Jeg kan ikke gå til ro,« skriver han efter forestillingen, »uden på det hjerteligste at takke dig, min velsignede Hanne, for din yndige fremstilling i aften, der bragte tårerne i mine gamle øjne.« Collin takkede sjældent og var i det hele taget i høj grad tilbageholdende med udtalelser om, hvad han syntes om eller ikke syntes om. Fra sådanne mennesker gør det derfor godt, når de en enkelt gang bryder ud i varme. Der var virkelig ingen, der ved stykkets opførelse gættede på, at Heiberg var forfatteren; så lidt

178 formår de fleste at genkende selv en meget bekendt forfatters stil og form. Jeg var forundret herover, thi hvem andre end han kunne vel skrive denne prosa, denne dialog? Jeg skulle have genkendt ham heri, om manuskriptet så var kommet fra Sibirien eller Grønland, så Heibergsk var hele stykket i form, stil og karakter. Forøvrigt gjorde det ikke sin fulde virkning fra scenen, thi hovedrollen, der var i M. Wiehes hænder, kom ikke til sin ret. Han tog for tungt på den hele fremstilling og havde ikke den lette, flydende konversationsstone tilstrækkeligt i sin magt. Det noget melankolske i Wiehes hele væsen forrykkede billedet af den lette, bevægelige, af patriotisme begejstrede unge mand, der må have et anstrøg af en fudentast for ret at forstås. Den hele karakter må have et lyst forårspræg og ikke spilles som en grublende melankoliker, thi da bliver det hele uforståeligt. Jeg foreholdt ham alt dette, men han formåede ikke at forandre sin opfattelse og gribe en ny, og Heiberg delte skæbne med så mangen en forfatter, der ikke i skuespillernes udførelse genkender sit eget billede, men får et nyt, der ikke passer ind i den hele ramme. Man må håbe, at dette stykke en gang i tiden vil komme mere til sin ret. Phister som den døve sproglærer og fru Sødning som husholdersken var aldeles fortrinlige.

✕ Efter »Valgerda« var jeg meget beskæftiget med indstuderingen af Roses rolle i »Fruentimmer-skolen« af Molière, der mod slutningen af denne måned kom til opførelse og gjorde stor lykke. Her var Wiehe fuldstændigt på sin plads som den unge, forelskede adelsmand, og en nydelse var det at spille med ham. Jeg selv påskønnedes i min lille Rose over al forventning.

✕ Rose i Molières »Fruentimmer-skolen« har, så underligt det ved første øjekast kan synes, stor lighed med den opgave, Shakespeares Julie stiller; så stor lighed som en rolle i et lystspil kan have med en rolle i en tragedie. »Det var som pokker!« hører jeg dem sige, som læser dette. Dog lad mig forklare, hvori ligheden består. Begge disse unge piger begynder i stykkerne næsten som børn, fuldstændigt på umiddelbarhedens standpunkt, uden mindste erfaring eller refleksion. Julie takker sin moder som et lydigt barn ved talen om en forbindelse med Paris; Rose lader sig lede som en dukke af sin formynder; men begge pigerne bliver selvstændige, opfindsomme, ulydige mod alt imellem himmel og jord, da 179 kærligheden vågner i deres unge hjerter. De begynder som børn, men ender som selvstændige kvinder, der ved, hvad de vil, og vil dette for enhver pris. Julie samtykker i at udgive sig for død for at vinde sin Romeo. Rose, den uvidende, naive, troskyldige, uerfarne Rose, samtykker i om natten at flygte bort med den ubekendte unge mand for ikke at miste ham. Begges lidenskab vokser næsten til samme højde, overgår næsten elskernes i styrke og heroisme. Hos begge er Amor læremesteren, der i et nu forvandler dem og i et nu lægger år til deres alder. Her gælder det altså i udførelsen om en fuldstændig forvandling hos begge. I denne forvandling ligger hovedopgaven for den skuespillerinde, der skal fremstille dem. I tragedien som i lystspillet ser vi derfor ofte, at skuespillerinderne snart formår at give det første stadium i rollen, men ikke det sidste; snart det sidste, men ikke det første; og dog er disse fremstillinger intet, uden ved forening af begge sider. Rose skal mod slutningen af stykket, lige så lidt som Julie, længer være et barn, men en ung kvinde, der som en blomst har udfoldet sine blade, rede til at sætte frugt. Julie dør på dette toppunkt af sin udvikling; Rose føres til brudeskamlen, ikke længer som en »lille gås«, men som en ung kvinde, der bærer alle muligheder i sig til fremdeles at udvikles ved sin ægteherres side. Derfor gælder det i høj grad i denne rolle, hvad jeg har udviklet om det naive, at det ikke fremtræder som pjat, men som uskyldighed, hvor dybsindet anes at kunne komme frem. Man kan sige, at Molière har gjort overgangen vanskeligere end Shakespeare, da han egentlig kun har givet Rose en eneste lille scene med elskeren i slutningen af stykket til at vise forvandlingen, men i denne lille scene er det skuespillerindens bestemte opgave at få forvandlingen frem, kan hun ikke dette, er opgaven med Roses rolle kun halvt løst. Det yndige brev fra Rose til elskeren er åbenbart af forfatteren bestemt til at forberede tilskuerne på, at en forvandling er mulig.

✕ En lille enestående, privat glæde havde jeg under opførelsen af dette stykke, så ofte det blev spillet. Det hørte til de store sjældenheder, at jeg i de stykker, hvori jeg spillede, havde en hel akt fri. I »Fruentimmer-

skolen« var dette tilfældet; det blev da besluttet, at denne akt skulle benyttes til en lille fest i kulissen. Jeg trakterede med vin og kager, og de øvrige spillende indfandt sig da, så ofte de ikke var på scenen, til min fest. Det usædvanlige heri satte

180 os alle i en overgiven stemning; man lo, man spøjte, man ønskede, at akten havde været dobbelt så lang, så fortræffeligt gik denne fest for os. Undertiden blev Heiberg og Collin indbudt til vor kulissefest, hvilket ikke standsede munterheden, men gav den fornyet kraft. Ak! lykkelige tider, hvor et kunstnersamfund står således, at sligt lader sig gøre! Hvad under da, at der kom liv i fremstillingen, når munterheden bragtes ind med fra kulissen, så at indtrædelsen på scenen kun var en fortsættelse heraf. Glade med hverandre må man være for at kunne spille komedie sammen; har splid og tvedragt indfundet sig mellem personalet, da farvel alt sammenspil! Hvor ofte er et lystspil ikke gået fortrinligt over scenen ved den munterhed, som har hersket på prøverne til det? Den enes lystighed sætter den andens i bevægelse, og et sammenspil opnås, som uden denne lystighed havde været en umulighed. Når man derfor undertiden hører den ytring i publikum: »Hvad kommer det os ved, om de kives indbyrdes, når de kun spiller godt,« da er dette en stor fejltagelse; det kommer dem ved, thi de ville lide derunder. Skuespilkunsten er en glad kunst, og er glæden borte, da mangler det sollys, som skal give det hele glans og varme.

✂ [Heibergs stakkels moder havde henvend tre år gennemgået store sorger og angster for sin yndling og plejesøn Georg Buntzen. Efter et bal havde han været uforsigtig og pådraget sig en forkølelse, der snart tog den retning at angribe hans bryst. Lægerne rådede til et ophold i det sydlige Frankrig, og med stor opofrelse havde hun sat ham istand til at opholde sig der i henvend tre år, uden at en kendelig bedring var at mærke. Ved vinterens begyndelse skulle han nu atter vende hjem, og han kom med et udseende, der gav alt andet end håb om, at det sydlige ophold havde hjulpet. Smuk som han var, forhøjedes hans skønhed ved de blændende farver af hvidt og rødt, ved de klare glimrende øjne, som denne forfærdelige sygdom så ofte fører med sig. Idet han fra sin udenlandsrejse trådte ind til os, var for min part alt håb opgivet om hans helbredelse, så dødsdømt fandt jeg, at det smukke, livlige, begavede menneske så ud. Heiberg, der gerne skød det sørgelige bort, så ikke hans tilstand så mørk som jeg, og hans moder klamrede sig fast til håbet om sin yndlings frelse. Kort tid efter sagde vor huslæge i fortrolighed til Heiberg: »De bør søge om et andet logi til Buntzen; hans sygdom kan trække i langdrag, men håb om hans

181 helbredelse er der ikke. Deres moder er af en så ængstelig natur, at hun ikke vil få ro nat eller dag, så længe dette står på, og hun tåler ikke dette. Hosten, der især indfinder sig om natten, vil forstyrre hele huset, også Deres kone trænger til hvile om natten for at kunne udholde sine anstrengelser i teatrets tjeneste. Sørg derfor for et logi ude af huset; hermed er alle bedst tjent, også Buntzen, der vil blive pirrelig og utålmodig over Deres moders urolige omsorg.« Heiberg var inderlig bedrøvet over, hvad han her hørte. Hans trofaste natur opgav aldrig dem, han engang havde sluttet sig til, og Buntzen var jo fra lille barn af opvokset under hans øjne og havde delt ondt og godt med sine kærlige plejeforældre. At den menneskelige slethed og mistroiskhed straks havde udfundet, at Georg måtte være Heibergs egen søn, falder af sig selv, men det var ingenlunde tilfældet, og hans moder har mer end én gang sagt til mig: »Herre Gud, hvor hurtige folk dog er til at tro det værste; den stakkels Ludvig kan virkelig ikke være fader til Georg; thi han var ude af landet i det år, barnet blev til. Men hvem får folk fra en slet tanke, som de i deres lave visdom har udklækket. Ludvig havde sandelig nok imod, da jeg i sin tid tog mig af det lille syge barn og sagde, af sligt kommer kun snak og vrøvl.« Georg Buntzen fik altså et privat logi, hvor han havde al den bekvemmelighed og forsorg, han kunne ønske, og den bedrøvede plejemoder havde kun én tanke, den, at gøre ham alt tilgode, ofte langt over hendes evne. Vi besøgte ham stadigt, og han kørte, så ofte hans tilstand tillod det, ud til os på Søkvæsthuset, og mangan en stille eftermiddag sad den blege, ranke skikkelse ene hos mig i vor dagligstue, fortalte mig om sine rejser og sagde mig så mange venlige ord, som om han søgte at gøre sine ungdoms drengestreger gode igen. På en sådan eftermiddag, da han og jeg sad ene ved kakkelovnsilden, betroede han mig på sin ejendommelige, lystige og livlige måde, at han unægteligt havde tildraget sig sin sygdom efter et bal, hvorpå han havde forelsket sig så stærkt, at da han kom hed og svedt hjem, havde han ikke kunnet modstå at fortsætte sine sværmerier den meste del af natten upåklædt på sofaen i stedet for at gå tilsengs. »Det var ellers godt,« tilføjede han, »at jeg ikke fik denne pige,« og da jeg spurgte, hvorfor han nu syntes dette, sagde han: »Fordi jeg senere ret har set på hendes moder, hvem hun unægteligt ligner utilgiveligt; jeg ser altså på

182 moderen, hvad jeg i tiden havde haft at vente af hendes udseende.« Stakkels Georg! Det gik ham, som næsten alle brystsyge, de sørger for en fremtid, de ikke har. I de sidste to måneder kom han ikke mere ud til os; hans tilstand tillod ikke, at han forlod sit værelse på hospitalet, hvorhen han nu var flyttet efter hans egen og lægens ønske. Des oftere besøgte vi ham, og rørende var hans glæde, når Heiberg og jeg aflagde ham besøg. Heibergs moder så dagligt til ham; hun kunne ikke opgive håbet om hans helbredelse, uagtet enhver ellers så, at her intet var at håbe uden en død uden altfor svær en kamp. Når vi de sidste måneder

om aftenen sad ene hjemme, og det ringede på døren, da for vi uvilkårligt sammen, thi stiltiende tænkte vi vist alle ét: Mon det er budskab om Georgs død?]

✂ En vinteraften, den 3die marts, sad Heiberg, hans moder, Martensen og jeg i fortrolig samtale. Det ringede, og Georg Buntzens broder, Andreas, [var udenfor og ønskede at tale med Heiberg. Lidt efter kom Heiberg tilbage] og meldte os, at den stakkels Georg, som i den sidste tid havde ligget på Frederiks Hospital, var befriet fra sine lidelser. Som alle ædle naturer modtog Heibergs moder dette sorgens budskab stille; men rørende var det at se den bøjede skikkelse krybe sammen, som om sjælen frøs i hende, og lille, som hun var, blev hun næsten til intet. Hun knugede de sammenfoldede hænder til sit bryst ligesom for at holde sig oprejst; de stille tårer trillede ned ad den gamles kinder, og vi andre kunne ved dette syn lige så lidt holde vore tilbage. Vi havde jo længe været forberedte på, at dette budskab kunne bringes os, hvad øjeblik det skulle være; ak, men hvem er således forberedt på døden, at den ikke alligevel gør sin fulde, overraskende virkning, når visheden kommer. Jeg var meget taknemmelig over, at Martensen netop var hos os i dette øjeblik, og han blev længe hos os den aften; han talte så skønt med sin dybe, mandige røst, talte så menneskeligt og dog tillige så opløftende og belærende, at disse timer havde den mildeste, den mest beroligende indflydelse på os alle. Det er en besynderlig virkning, et sådant dødsbudskab øver på os. Vi havde siddet i højroset samtale, da [Heiberg] trådte ind i stuen, og nu efter budskabet lød talen så dæmpet, så sagte, som om man frygtede for, at et eneste af de uskyldige ord skulle blive hørt af andre. Det er det højtidsfulde, det er sjælen, der hvisker 183 inde i os: »Denne vej er også bestemt for dig, dæmp din røst med ærbødighed, så ofte et budskab fra de dodes rige minder dig om dit rette hjem!«

✂ Fra dag til dag mærkede jeg mere og mere, i hvilken grad budskabet om Georgs død havde rystet Heibergs stakkels moder. »Gudske lov!« udbrød hun, »jeg har jo endnu eder tilbage; men I kunne undvære mig, for ham var jeg nødvendig, thi fra min hånd modtog han alt.« Alligevel var og blev hendes sorg stille og mild. Den trofaste Martensen besøgte hende i denne tid hyppigt om eftermiddagene i hendes lille stue og talte tålmodigt med hende om det eneste, der nu beskæftigede hendes tanker, livet efter dette. Efter ethvert nyt besøg af ham opstod der atter spørgsmål på spørgsmål, som hun længtes efter at få besvarede af ham. Når jeg undertiden et øjeblik satte mig ind hos dem, sagde hun med sin milde, ydmyge stemme: »Den gode Martensen sidder her og svarer mig så overbærende på alle mine dumme indfald og triste tanker.« Hun var i grunden forandret fra samme time, som dette slag havde ramt hende; fra den aftentime kan man sige, at hendes alderdom begyndte. Livlig, sangvinsk, som hun var af naturen, kunne hun tidligere, selv om et og andet trykkede hendes sind, hurtigt glemme alle tryk og le af hjertens grund, når noget komisk nåede til hende; efter Buntzens død hørte jeg aldrig mere den bekendte hjertelige latter, en iagttagelse, som ofte smertede mig og indgød mig den inderligste medlidenhed med min stakkels veninde. Tidligere kunne hun, når samtalen var livlig imellem os, glemme tiden, så at hun ofte sad med os til ud på natten; efter denne sorg afbrød hun tidligt og gik ind på sine egne værelser, for langsomt at forberede sig til at gå til hvile.

✂ [Jeg var endnu i min fulde kraft, fuld af mod og virkelyst; jeg havde endnu ikke gjort den erfaring, hvad det vil sige at blive berøvet det, som vort hjerte er fastvokset til, det, som er basis for vor tilværelse; kraftigt følte jeg livets vækst i mig, så at jeg hurtigt forvandt sorgens indtryk og atter ungdommelig vendte mig mod livets lyse sider; ofte har jeg bebrejdet mig, hvad jeg endnu i dette øjeblik gør, at jeg vist ikke var for hende, hvad jeg burde have været i hendes sorg og savn. Heiberg, bekendt som den kærligste søn, havde ikke i sin natur denne kælende ømhed, som det gør et sørgende hjerte så godt at modtage; han forlangte af andre, 184 hvad han selv formåede, mandigt at modtage og bekæmpe denne verdens tryk og modgang. Fordybet i sine studier, men altid livlig og meddelsom, når han samledes med os, hjalp hans gode humør til, at alt i huset] hurtigt antog sit gamle præg og sin gamle gang; når han silde vandrede op til sine stjerner, satte jeg mig til klaveret og opskrev snart én sang, snart en anden, som jeg da sang mig hæs på og fandt så overmåde smuk, at jeg syntes, alle måtte finde det samme, ifald de kun fik den at høre. Enhver af de sange, der findes i »En søndag på Amager«, lige til slutningssangen, var nu færdig, og gangen i stykket, scene for scene, fremkaldt ved sangene, havde jeg i hovedet, så jeg kun behøvede at nedskrive det på papiret for at have alt i orden. Men dette havde jeg endnu ikke iværksat. Mit travle teaterliv, mine mange huslige forretninger, besøg og visitter lod mig just ikke megen tid tilovers. Når Heiberg og jeg til sommeren tyede ud til et eller andet sted på landet i ensomhed, da ville jeg gøre det hele færdigt og så overlade det til den skæbne, som ventede det. Min største frygt var, at Heiberg i det afgørende øjeblik ville sætte sig imod, at mit poetiske produkt fik lov til at lyde andetsteds end i mine natlige timer, ene for mig selv. Der var endnu tre måneder af sæsonen tilbage og i dem meget arbejde, så megen legemlig og åndelig anstrengelse, men desuagtet sværmede min tanke ude på Amager hos Jokum og Lisbet. De lod mig ingen ro, og jeg tænkte: »Ja, ja, til næste sæson skal eders navne være på alles læber! I skal blive kendt af andre end mig!« Jeg lo ved tanken herom, tog det hele som en spøg og glædede mig i mine ensomme timer.

✂

HELLEBÆK. SOMMEREN 1847

✂ Efter at vi på Suhrs og fru Suhrs indstændige opfordring atter havde gæstet Sølyst en månedstid, drog vi

fra det brogede selskabsliv, fra de elegante sale, [de yppige dinéer, hvor sølvet bugnede på bordet,] fra luksus i enhver retning på eventyr i det yndige Hellebæk for at opsøge os et par værelser, hvor vi i stilhed kunne nyde skovensomhed og den lykke, uforstyrret at være i hinandens selskab. Hvor var jeg let om hjertet, da jeg på vognen sad ved Heibergs side, tagende afsked med alle konvalescensens 185 bånd, hvor åndede jeg frit ved tanken om det naturliv, jeg nu gik imøde! Et vældigt hurra havde jeg gerne udråbt, da vi fo'r ud ad Sølysts port og hen ad vejen, tæt sluttet ved hinandens side. Båndet om vingerne var løst, og jeg bredte dem til flugt, som om det gjaldt at storme himlen og kigge ind i dens mest forborgne kamre. Hvor lykkelig var jeg dog ikke, at Heiberg delte denne min glæde! At også han fandt, at vi havde det bedst, når vi var ene sammen, at også han ligegyldigt kastede al pragten bag sig og istemte min lærkejubil over nu rigtigt at skulle nyde frihed i den henrivende egn, vi i år havde valgt til vort opholdssted, for til bunds at kende et sted, vi hidindtil kun flygtigt havde beskuet på gennemrejser, men da altid med den tanke: Her må vi engang dvæle i længere tid.

☒ Der er vist intet punkt i Danmark, hvorpå de ord: »Danmark, du perle, som svømmer på voven«, bedre passer, end Hellebæk. Hvilken rigdom! Hvilken afveksling i landskabet! Det udstrakte hav til højre, stoltere, friskere end man i omegnen af København er vant til at se det. I baggrunden Kullens mørke, alvorlige banker, på hvis sorte vægge de forbifarende skibes hvide sejl viser sig, som måger foran en tordensky. Til venstre det smilende, frodige land med den rige vegetation, de lyse, oplivende skove, hvorimellem de yndigste indsøer slynger sig. Og nu markerne, bugnende fulde af bondens rigdom! Velsignede land, hvor den mindste håndfuld jord betaler den plads, den fylder!

☒ Vi kørte først til Helsingør, hvor vi agtede at overnatte - Heiberg havde en egen forkærlighed for Helsingør. Mod aften vandrede vi omkring den skønt beliggende by, betragtede det stolte, alvorlige Kronborg fra alle sider og så med vemod op til de vinduer i slottet, hvor den ulykkelige dronning Caroline Mathildes fængsel havde været. [Her sad hun, den arme kvinde; her rev de hendes barn fra hende; her havde hun den mærkelige anelse, der sagde hende time og klokkeslættet, da den mands hoved faldt for bøddeløksen, til hvem den ulykkelige tyede med sit unge, varme, elskovssyge hjerte! Stakkels Mathilde! Og dog! hvormange kvinder kender ikke og vil fremdeles kende dine savn, dine lidelser! Men de er ikke dronninger, deres brøde hører ikke offentligheden til, og deres straf bor kun i deres eget bryst. Hvilken straf er den største, din eller deres, de mange ukendtes? Jeg mener, de sidstes 186 stes kan vel måle sig med din. Knuses de ikke med et slag, som du, så er straffen så meget frygteligere, som den er langsommere og ofte gnaver livstråden over så sikkert, som urets perpendicular punkt for punkt fører viseren hen til den fulde times slag. Hvor mildt og medynksfuldt dømmes ikke ofte en sådan kvinde, når hun rammes af lovens arm, og hvor skånselsløst forinden, medens man ser brøden uden at være sikker på, at straffen vil ramme. Dette gentager sig og vil gentage sig, så længe moralen i livet og moralen i poesien afviger fra hinanden. Er straffen indtrådt, da går personen over i poesien og da dømmes efter en anden målestok, da siger de fleste: den stakkels kvinde! Forinden hedder det for de fleste: den afskyelige kvinde! Det rigtige ville dog være, om man på det ene som på det andet stadium sagde: den ulykkelige kvinde, som har ladet sig forlede til at gå brødens vej!]

☒ Tilsidst gik vi i det dejlige vejr ned til havnen for at se de sidste lysstråler farve skyerne og de mange skibe, som havnen var fuld af. På Rheden lå en del russiske krigsskibe, som i denne sommer manøvrerede i vore farvande [, et stolt syn, men et syn man så på, som man i bjergegnene ser på snelavinerne med en vis gysen, thi man ved ikke, hvilket øjeblik lavinen styrter ned for at begrave mangt et menneskeliv, mangt et håb; man ved sig aldrig sikker i dens nærhed.] Da vi i tusmørket ville vende hjem, standsedes vi pludselig ved en vidunderlig musik; vi lyttede og gik efter lyden. Da så vi en stor admiralsbåd ligge ved bolværket, og en snes russiske matroser i båden. Fra disse kom den besynderlige musik. Det var utvivlsomt en nationalsang, som de udførte, medens de, efter hvad der blev os fortalt, ventede på admiralen, der var i land, men en nationalsang af et så vidunderligt præg, at den vistnok kun kunne tilhøre russiske matroser. Den begyndte med, at en stemme sang en strofe, derpå faldt en og atter en stemme ind og tilsidst alle; den hele sang lød så dæmpet, som om der var lagt sordiner på røsterne, svulmede af og til op og endte tilsidst i et hændende piano. Det hele gjorde et så melankolsk, et så knugende indtryk, at jeg næppe turde trække vejret, så længe de sang. Det var vistnok betegnende for et land at have en sådan nationalsang. Trældommen lød ud af enhver tone, og hvor de svulmede op, lød befrielsens suk igennem med en så vidunderligt dæmpet lidenskab, at jeg gøs derved. Jeg kan aldrig

187 glemme denne tusmørkesang, og længe genlød den i mine øren, efter at tonerne forlængst var ophørte. Jeg tænkte på vore raske, djærve, blå gutter; jeg kunne ikke lade være at synge: »Vi sømænd gør ej mange ord,« og takkede Gud for forskellen imellem disse sømandssange; tænkte på vore frimodige, velsignede matroser med deres humoristiske indfald og poliske miner, deres friske farve af rødt og brunt i modsætning til disse tynde, magre skikkelser, som med deres gulgrå ansigtsfarve så ud ved lygteskinnet som dødningshoveder.

☒ Næste morgen kørte vi i det mest himmelske vejr til Hellebæk for at søge et logi. Vi valgte altid de egne i landet, som københavnernes endnu ikke havde skænket deres opmærksomhed for der at opslå deres sommerboliger, og Hellebæk lå i 1847 endnu uberørt i al sin skønhed, fuldkommen ensomt, kun flygtigt

betragtet af gennemrejsende; endnu havde ingen københavner fået den idé at opslå sit sommerkvarter i denne egn.

☞ Ankomsten til Hellebæk tyede vi straks hen til kroen, og blev vi betænkelige ved dens ydre, hvad måtte vi da ikke blive ved dens indre! Kromadammen blev helt forundret, da vi spurgte, om vi kunne bo her en seks uger. »Bo her!« gentog hun halvt forfærdet, »ih, du fredsens Gud, hvor skulle det være!« - »Vis os, hvilke rum De har stående ledige,« sagde jeg, »man kan jo altid se på dem.« - »Ja, det ved Gud, De kan,« sagde konen, hos hvem enfoldigheden lyste ud af de stillestående øjne og den hængende mund, men tillige et naivt, godmodigt præg, der straks indtog mig. Hun fulgte os nu ud i gården, hvor høns, ænder, katte, køer og heste levede i skøn samdrægtighed, og hver på sin vis og i sit sprog gav hals over at se de to uventede fremmede og gloede på os som på noget forunderligt noget, de ikke vidste, hvad de skulle tænke om. Hanen galede, hønsene klukkede, køerne brølte, hestene drejede hovederne og så ud ad den åbne stalddør, og katten trippede forsigtigt med sine pæne poter for om muligt at finde en ren plet i den smudsige gård. Den eneste, der bød os velkommen, var en ung laps af en hund, som for op ad mig med livlige kærtegn, der efterlod sig varige spor på mine klæder. Jeg blev så glad ved denne unge herres velkomsthilsen, at jeg udbrød: »Oh, Heiberg, her må vi virkelig blive! - Hvad hedder hunden?« spurgte jeg. »Åh, den hvalp er endnu ikke rigtig døbt,« svarede konen 188 med et smil, »vi kalder ham snart et, snart et andet!« - »Lad ham hedde Valter!« udbrød jeg; jeg ved ikke, hvor dette navn faldt mig ind. »Kom, Valter, og vis os vejen!« en anmodning, Valter ikke lod sig sige to gange; hylende af glæde sprang han foran konen og over gården hen til en lille dør ved enden af samme. Konen stak en stor gammel rusten nøgle ind i låsen på den lave dør. »Når den nu bare passer og kan lukke op,« vedblev hun, »thi det er længe siden, vi var herovre.« Hun vrikkede til højre og til venstre med nøglen, trak den ud af låsen, stak den atter ind for påny at dreje til højre og til venstre, uden at låsen havde lyst til at åbne sig og gøre ende på vor, men især på Valters utålmodighed; han gøede højere og højere op mod den stædige lås, idet han af og til så op til mig for at se, om jeg bifaldt hans utålmodighed. »Det var ret, Valter,« svarede jeg, »det er en skammelig lås, der ikke vil lade os komme ind,« og ved enhver sådan tiltale forstærkede Valter sine hyl, der atter efterbedes af hele besætningen i gården. »Må jeg prøve,« sagde Heiberg, og ved tålmodigt at lirke frem og tilbage åbnedes virkelig døren til vort sommerhjem. Vi kom nu først ind i en lille forstue, derpå i et lille lavt værelse ud til gården, hvori stod to gamle senge, fyldt med dyner; derfra ind i et andet lille værelse ud mod haven, der stod ganske tomt, og bag dette atter en lille forstue ud til vejen. Da vi trådte ind her, udbrød vi begge: »Nej, hvor dejligt!« Thi havet med Kullen i baggrunden lå der i et himmelsk vejr og i en belysning, der er mig uforglemmelig. »Ak,« udbrød jeg, »lad os blive her!« - »Hvor kan vi det?« svarede Heiberg, »her mangler jo alt til ophold for civiliserede mennesker! Hvor kan vi ligge i de senge med de forfærdelige dyner; vi ville jo smelte i alle disse gåsefjer! - Men vist er det,« vedblev han, »at udsigten fra disse vinduer er henrivende! Ja, tal med konen, imidlertid vil jeg gå ud og kigge lidt ud over stranden og gøre en lille runde i egnen.« Og nu gjorde jeg mig så behagelig for madammen, at hun gik ind på alt, hvad der stod til hende at føje mig i. Først sengene! Jeg spurgte hende, om hun ejede godt tørt hør. Hertil svarede hun ja. »Vi må da allerførst sy nogle hømadrasser.« Hun så på mig med store øjne. »Bring høet herved i forstuen til gården; jeg går imidlertid her lige overfor, hvor jeg ser der bor en kræmmer, for at købe lærred til madrasserne.« Som sagt, så gjort. Efter en halv times forløb sad madammen

189 og jeg og syede to store sække; da en var syet, bad jeg hende stoppe den fuld med hør, medens jeg syede den anden færdig; da det var besørget, blev denne ligeledes stoppet, og nu begyndte sengeredningen. De mægtige dyner blev lagt på bunden af sengene og hømadrasserne oven på. Så ofte mine øjne faldt hen på konen, havde jeg ondt ved at bare mig for latter; thi det var åbenbart, at hun anså mig for gal, eller i alt fald vidste hun ikke, hvad hun skulle tro. Linnedet til sengene var der intet at udsætte på; men nu kom det værste. »Har De ingen tæpper til sengene?« spurgte jeg. »Nej, det ved Gud, jeg ikke har,« lød svaret. - »Findes her intet tæppe i hele huset?« - »Intet, det kender vi ikke noget til!« Jeg vidste, at det var at dræbe Heiberg, ifald han skulle sove med dette bjerg af en dyne på sig. Her var altså gode råd dyre. Da faldt det mig ind at spørge: »De har dog vist hestedækkener?« - »Ja, det forstår sig,« - »Godt, bring os hver to af dem.« Hun gik, idet hun i døren vendte sig om og betragtede mig med et spørgende blik, som sagde: »Gud ved dog, om det er rigtigt fat med hende?« Et øjeblik efter kom hun tilbage med fire fortræffelige, hjemmegjorte hestedækkener. Med stolthed lagde jeg dem på sengene og sagde: »Nu må vi sørge for stuernes møblering! Følg mig op i Deres øvrige værelser.« Af disse tog jeg nu det allernødvendigste, stole, borde, et lille spejl o.s.v. Derpå bad jeg hende om vandfad, kande til vaskebordene. Men hun erklærede på det bestemteste, at af slige rariteter ejede hun intet. »Godt, følg mig hen i butikken!« Dette gjorde hun, og for få dalere fik jeg det nødvendigste samt nogle vinglas og en og anden lille nethed til mit nye indbo, deriblandt en høj skål, der kunne tjene til blomstervase på bordet. Da Heiberg kom og så, hvor vidt jeg alt havde bragt vort nye hjem, var det besluttet, at vi indtil videre blev her i denne mærkelige, uskyldige kro. Nu blev Heibergs bøger og instrumenter udpakket; han valgte forstuen ud til stranden til sit værelse, og da bøgerne stod opstillede på et bord og instrumenterne på et andet, hans hat og stok i en krog, to lysestager med nye lys på en lille bakke på bordet, med vandkaraffel og glas, herligheder, jeg alt havde købt, så det lille hul virkelig så hyggeligt ud, at enhver gerne med glæde kunne slå sig til ro her. Til silde på aftenen havde jeg travlt med at indrette alt. Da vi endelig sad ved tebordet, der ikke uden stor møjle havde

nået det højdepunkt, hvori det nu strålede,

190 omfavnede Heiberg mig og sagde: »Du er en lille heksemester; vi har det jo fortræffeligt her.« Vi morede os over overgangen fra Sølysts fløj og silke til denne hyttes tarvelighed. Hvor sad vi der muntre og glade! Og Heibergs ros steg til en humoristisk begejstring, da han lagde sig på hømadrassen med hestedækkenerne over sig. »Dette er jo en mageløs seng,« udbrød han, »hvilken duft af høet i forening med min yndlingslugt af hestestalden,« og i sin begejstrings varme udbrød han: »Hvorfor har man nu ikke sådanne senge hjemme?« Og virkelig sov jeg så sødt denne nat som ikke i lang tid.

✂ Vor lille dagligstue strålede næste morgen i fuld glans, da den høje skål, jeg havde købt, stod på kaffebordet med en pragtfuld buket af de skønneste vildtvoksende planter, som jeg i den tidlige morgenstund havde samlet rundt omkring. Jeg syntes virkelig, at her var så nydeligt og hyggeligt, og jeg gad i det hele taget se den stue, der kan se uhyggelig ud, når udsigten fra vinduet er skøn, og når der på bordet står en smukt ordnet buket af markblomster! Kort efter at vi havde sat os til bords, skrabede det på døren; med et udbrud af glæde blev Valter lukket ind og var således tredjemand i vor kreds og sandelig ikke den, der blev vist mindst opmærksomhed. Det var det eneste, jeg havde mod Valter, han var noget udelikat og tiltvang sig hele opmærksomheden, så konversationen ideligt drejede sig om ham, en fejl, han - det være sagt til hans undskyldning - delte med mange andre skikkelige hunde.

✂ Det er en forunderlig befrielse, jeg altid har følt, når jeg således om sommeren boede i en smuk egn langt borte fra byen, simpelt indrettet som her i denne kro. Man bebyrder sig med så mange sager i sit hjem, har så meget at holde i orden, at passe på, at dette ikke fordærves, at hint ikke slås i stykker! Man optages af alle disse døde genstande, selv om man går i stilhed med disse plager og ikke taler derom, thi da er hjemmets hygge borte; man må dog give tiden hen til så meget og samle al sin tålmodighed herom for ikke at trættes af alle disse pligter, hvis opfyldelses højeste ros består i, at de slet ikke bemærkes. Vel sandt, den rette komfort kan ikke undvære disse små tilsætninger, men af og til udbryder man dog: »Min Gud, hvortil behøves dog alt dette; kan mindre ikke gøre det?« Og visselig: mindre kan gøre det! Det så 191 jeg her i vor simple bolig.

✂ Heiberg havde et arbejde, som han i denne stilhed på landet ret glædede sig over at kunne hengive sig til, og jeg kunne ikke længere modstå min lyst til af mine natlige sange at sammensætte et lille dramatisk arbejde, en slags vaudeville, som jeg ville kalde »En søndag på Amager«. Jeg havde bedt Heiberg så længe om tilladelse hertil, at han endelig gav sit samtykke, idet han sagde: »Ja, så skriv da; så får vi se, når det er færdigt, om det kan bruges.« Jeg havde besluttet, at scenen i min vaudeville skulle lægges ude i kroen på Amager, og at Kongelunden - en plantage, af hvis tilblivelse Collin havde fortjenesten, hvorfor hans hjerte også hang ved den begyndende skov - skulle spille en slags rolle i stykket og derved blive bekendt for mangfoldige, der ikke anede, at en sådan lund eksisterede. Jeg forudså, i hvilken grad dette ville glæde Collin. Jeg gik til dette mit arbejde, ikke med hjertebanken, ikke med spor af noget, der blot lignede forfattervigtighed, jeg gik dertil som til en leg, som til en dans, hvor musikken lokker os leende og sjæleglade ud på gulvet. Jeg begyndte altså her i Hellebæk på at nedskrive på papiret i sammenhæng, hvad så længe havde spøgt i min hjerne. Når Heiberg gik igennem stuen og så mig sidde her skrivende foran min store markbuket, da lo han ad mig, og jeg lo med og sagde i kåd overgivenhed: »Ja, ja, du skal nok se, at dette bliver en mageløs vaudeville, der vil gøre uhyre lykke.« Jeg skrev på min vaudeville, med samme glæde som en ung pige syr på sin balstads, forvisset om, at den nok vil klæde hende.

✂ Også havde jeg nye roller med til indstudering, vigtige opgaver for næste sæson, som, idet de i høj grad interesserede mig, tillige krævede stor anstrengelse. Det var især to af disse, der af og til forstyrrede min nattero, idet jeg ikke kunne slippe dem af tanke, når jeg om dagen havde beskæftiget mig med dem. Den ene af disse var Hertz's »Ninon«, den anden Shakespeares »Viola«. »Viola« var bearbejdet af den mig inderligt hengivne, rare frøken Sille Beyer, hvis beskedne, fordringsløse væsen skaffede hende venner blandt alle dem, hun kom i berøring med; dette stykke var det første af de Shakespeareske lystspil, der skulle vandre over vor scene for om muligt at bane vejen for flere af samme slags. Det lå derfor både hende og mig overordentligt på hjerte, at dette forsøg skulle finde indgang hos publikum; men vi indså begge, at disse 192 lystspil var så forskellige fra dem, vort publikum hidtil havde skænket sit bifald, at udfaldet var højst problematisk. Imidlertid lærte jeg ved indstuderingen mere og mere at elske min yndige Viola, og jeg glædede mig usigeligt til at skulle fremstille det henrivende, graciøse billede. Det var besluttet, at stykket skulle opføres første gang i anledning af kong Christian den Ottendes fødselsdag den 18de september. - Den anden rolle, der fængslede mig og til dels foruroligede mig, var Hertz's »Ninon«. Hertz havde her skrevet en hovedrolle for mig, der allerede ved det omfang, han havde givet den, fordrede en ualmindelig anstrengelse, endog blot som en hukommelsessag. Ninon er vist en af repertoirets største roller. Denne ene rolle er lige så stor som mangt et to-akts lystspil. Hvis nu denne masse ikke alene skulle læres, men nuanceres i alle sine uendelige bøjninger og stemninger, da udkrævede den tilvisse en skuespillerindes hele åndelige anstrengelse, og havde ikke den glimrende diktation her hjulpet og båret kræfterne oppe, da havde der vel været anledning til at segne under arbejdet. Men ligesom en fortrinlig musik først ret griber os, når vi ligesom kan hver node udenad, således går det også med en fortrinlig dialog, den bliver ligesom musik i

vore øren, og vi elsker den højere og højere, jo mere vi tilegner os den i dens fineste afskygninger og modulationer, så at vi ikke nænner, at den mindste nuance går tabt. Jo mere jeg fordybde mig i dette kolossale arbejde, jo kærere blev det mig, så at tilsidst arbejdet forsvandt, og kun glæden blev tilbage. Dialogen i Hertz's »Ninon« er utvivlsomt den reneste og fuldendteste, vor dramatiske litteratur har at fremvise; men for at underskrive denne dom må man - det vil jeg være ubeskedent nok til at sige - kende den i samme grad, som den er kendt af mig, thi det forslår ikke at løbe den igennem på mange læseseres vis. Rytmen i de fortrinlige vers må klinge i øret som bekendte toner, der først kommer til deres ret ved atter og atter at gentages, thi her er en finhed i nuanceringen, som selv en god læser ikke straks formår fuldstændigt at gribe.

☒ Jeg havde altså, som man ser, god brug for de uger, jeg skulle tilbringe her i landlig ensomhed, så det kom mig ret tilpas at være fritaget for de forretninger, som en husmoder har i sit hjem; og dog ville skæbnen, at jeg selv her om end i mindre grad skulle gøre nytte under dette mit Hellebæksophold. Kromadammen, det

193 mærkeligt uvidende menneske, havde ikke begreb om madlavning; heraf fulgte, at hun hver formiddag kom til mig og sagde: »Ak, lille frue, hvad skal jeg dog give Dem at spise til middag?« Og nu måtte jeg ikke alene foreslå hende noget af, hvad stedet tilbød, men måtte punkt for punkt lære hende, hvorledes maden skulle tillaves. Når jeg nu ytrede min forundring over, at hun kunne være kromadam uden at have noget begreb herom, sagde hun: »Ak, min rare, lille frue, her kommer jo ikke et menneske imellem år og dag, kun bønder sidder i skænkestuen og drikker til langt ud på natten, og det sørger fader for; jeg spinder og passer kreaturerne og har aldrig lært sligt.« Vi kom imidlertid fortræffeligt ud af det sammen, og hun var temmelig hurtig i sin opfattelse af den skønne kogekunst; men overordentlig komisk var hendes idelige vendte tilbage til mig for at hente råd snart i et, snart i et andet, og ikke alene hvad der angik os, men hvad der var påfærde i det øvrige hus. Et af de få besøg, vi modtog her i Hellebæk, var af vor gamle ven Collin. Da han til vor glæde kom ind ad døren, sagde han til mig: »Ja, her er jeg, min bedste Hanne, og nu spørger jeg dig ligefrem: ville det genere dig, om jeg blev her til middag hos eder?« Jeg sagde, at han var hjertelig velkommen, hvis han ville tage tiltakke med, hvad huset formåede. Hurtigt aftalte jeg med madammen, hvad vi kunne beværte vor ven med, og tyede især til vor hovedhjælp, fisk, som man naturligvis fik fortræffelig i denne egn. Medens Heiberg, Collin og jeg nu sad i vor lille stue, stak kromadammen i et væk hovedet ind ad døren og vinkede mig ud. Dette bemærkede Collin, og han sagde: »Jeg er dog vist kommet til megen ulejlighed og besvær, det mærker jeg nok på den stakkels krokone.« Jeg brast i latter og sagde: »Tro for alting ikke, at det er forberedelser til vor middagsmad, som gør, at jeg ideligt bliver kaldt ud; nej, det er ganske andre begivenheder; der er nemlig mod al sædvane kommet fremmede gæster, der vil have noget at spise, og nu kommer hun til mig for at finde trøst og råd i sin store forlegenhed. Det, hvorfor hun nu sidst kaldte mig ud, var, om det gik an at sætte kogte æg på bordet. Ja, jeg er virkelig med ét blevet kromadam og har meget travlt med at holde kroens renommé oppe.« Nu var Collin orienteret, og næste gang der blev vinket ad mig i døren, gav det anledning til spøg og latter af os alle tre. Collin tog afsked med os om aftenen, idet han sagde: »Hvor har

194 det dog glædet mig at være hos eder på denne dag, hvor har vi haft det fortræffeligt! Vogt eder, at jeg ikke gentager dette besøg, der i høj grad har oplivet mig.« Med oprigtige ønsker om hans genkomst tog vi afsked med den milde, kærlige, opofrende mand; han trykkede vore hænder med en hjertelighed, som det kun stod i fås magt at vise med det udtryk af sandhed og inderlighed. Idet jeg så mange år efter nedskriver disse linier, står den elskelige skikkelse så levende for mig, at jeg af hjertet udbryder: Gud glæde ham i sit paradisi!

☒ Hverken Heiberg eller jeg var, hvad man kalder morgenmennesker, en naturlig følge af mit anstrengende teaterliv. Når man kom sildigt hjem om aftenen, træt, hed, var blodet endnu i stærk bevægelse efter aftenens arbejde, og det var da nødvendigt at sidde en stund for at afkøles og bringe blodet i ro; inden dette opnåedes, lod det sig ikke gøre at begive sig til hvile. Min kære Heiberg blev altså siddende oppe hos mig for at holde mig med selskab; ved mine forretninger var vi så ofte adskilte, at vi begge længtes efter disse rolige, natlige samtaler. Af denne sildige gåen til hvile fulgte atter vanskeligheden ved at stå tidligt op; søvn må man have; kan man ikke få den i rette tid, da må man tage den i urette. En hel anden sag var det med mig, når vi således ene lå på landet; da blev jeg med ét et morgenmenneske, medens Heiberg, opholdt om aftenen af sine stjerner, vedblev sit sædvanlige liv, sildigt til sengs, sildigt op.

☒ Det hørte nu til mine største lyksaligheder under disse landlige ophold tidligt om morgenen at vandre ene ude på opdagelser i de mig fremmede egne og således lidt efter lidt leve mig ind i egnens skønhed og særegne karakter. Og hvilken nydelse at vandre her i denne vidunderlig dejlige egn! Hvis der noget sted på jorden findes dryader, da må det være i Hellebæks lyse, pragtfulde skove. Hvis der nogetsteds findes nereider, da må det være i indsøerne ved Hellebæk, som de slyngede sig hen imellem trægrupperne. Hvis der nogetsteds findes en kildenyumfe, da må hun søges ved de klare kilder, som her vælder frem af jorden. Jeg gik her i et fuldstændigt sværmeri over denne egns henrivende skønhed. Der var således et sted, hvor

indsøen slyngede sig, så den tabte sig i det fjerne. Hvorledes jeg end bar mig ad, kunne jeg aldrig komme til at se, hvor den endte, og jeg udfandt lidt efter lidt, at bag 195 denne sø lå alfernes slot, som jeg forgæves anstrengte mig for at nå hen til. Lykkelige år, hvor naturen griber os med en sådan styrke! Jeg vandrede nu hver morgen på kryds og tværs i fuldstændig ensomhed, thi det er bogstavelig sandhed, at jeg i de seks lykkelige uger, jeg tilbragte her, ikke mødte et velklædt menneske i disse skove. Hist og her var nogle køer tøjrede, og disse blev så forundrede over mit komme, at de med et mærkeligt nysgerrigt udtryk i de store, døsigt gloende øjne vendte hovedet om efter mig, som om de ville sige: »Hvad mon det er for en?« Men just denne ensomhed behagede mig. Jeg nød ligesom det at være tavs, fri for talen, og lade duften af græs og blomster strømme ind på mig. På disse mine ensomme vandringer tiltrak et bondehus, en ussel hyttes indvånere mig med uimodståelig magt. Jeg ville kende de mennesker, hvis liv gik hen bag disse vægge, kende deres glæder, kende deres smerter, håbende, at en lille gave af mig kunne bringe lidt forandring, lidt sollys ind i den tarvelige bolig, og med sandhed kan jeg sige, at min taknemmelighed var stor, når forsynet undte mig den glæde at bidrage lidt til deres lykke.

☞ En morgen havde jeg vandret længere om end sædvanligt; jeg havde fordybet mig i en af skovene og var ved enden af denne kommet ud til en af de brede åer, der blødt og yndigt slynger sig langs med skovene. Endelig standsede jeg ved en granskov, der så mørk og højtidelig ud, som granskove jo gerne gør; de nøgne stammer tabte sig, den ene bag den anden, i et perspektiv, der har noget uendeligt ved sig, idet man på én gang ser så langt igennem den og dog ikke formår at se enden på den. Det rødlige tæppe af nedfaldne nåle bidrager til, at det oplivende, friske i naturen her ikke findes. Man har ofte sammenlignet sådanne skove med en kirke; jeg vil hellere sammenligne dem med en klosterhvælving, hvor pillerne står i rader ved siden af hinanden. Vel bliver man højtidelig stemt i en sådan skov; men det er ikke kirkens højtidelighed, det er klosterets. Stemningen er ikke lys, opløftende, men tung og knugende, som om man skulle vogte sig og være på sin post i påkommende tilfælde. Med disse følelser gik jeg igennem hin skov, ikke fri for en ængstelig hjertebanken, og jeg tænkte: du vover dig også for vidt på disse ensomme steder! Vende om havde jeg dog ikke lyst til, især da jeg syntes at øjne en lysning, der spåede, at jeg snart måtte komme ud af skoven, og så ønskede

196 jeg dog nok at vide, hvad der da ville vise sig; jeg tog altså mod til mig og gik videre. Omsider nåede jeg ud og stod nu pludseligt ved en lille hytte, der lå ved en af de bugtede indsøer. Omkring hytten var et stakit, der indesluttede en temmelig stor køkkenhave. Jeg gik lige hen til dette, så ind i haven og blev da en ualmindelig høj, gammel kvindeskikkelse vaer; hun støttede sig på en krykke under den ene arm og gravede i jorden med en spade i den anden hånd; med stort besvær stak hun spaden i jorden og søgte, som det lod, efter kartofler. Hun vendte ryggen til den side, hvor jeg stod, så jeg ikke kunne se hendes ansigt. Jeg tænkte straks: denne kone må jeg tale med. Bøjende mig over stakittet råbte jeg med lydelig røst: »Goddag! vil De ikke sige mig besked om vejen til kroen i Hellebæk?« Hun drejede sig nu om efter lyden, og idet hun så en velklædt dame, sagde hun med en ualmindelig kraftig røst: »Herre Gud, hvor kommer De herhen?« Hun humpede nu hen til mig og gav mig en kort besked om vejen. »Hvad fejler Deres ben?« spurgte jeg. Og nu brast hun til min forundring i en så heftig og lidenskabelig gråd, at hun formeligt forskrækkede mig. »Luk op og lad mig komme ind til Dem,« sagde jeg; hun adlød. »Kan jeg ikke få lov at komme ind i Deres hus,« vedblev jeg, »jeg har gået langt og trænger til at sidde ned.« - »Jo, det ved Gud, De kan,« svarede hun, »hvis De vil træde ind i min usle hytte til mig elendige menneske!« Jeg gik nu ind i hytten; hun fulgte grædende efter. Derinde så ganske pænt og renligt ud. Det var et lille, firkantet rum med et vindue til begge sider, et ud til haven, et andet til søen på den modsatte side. Ved dette sidste stod mod væggen en meget stor dragkiste med nogle dybe skuffer, der var til at trække ud med messingringe. Ved vinduet ud til haven stod på den ene side en gammeldags topseng, fyldt med dyner næsten op til loftet, på den anden side af vinduet en slagbænk af træ, ved vinduet selv et lille bord, en gammel læderlænestol og en spinderok. Midt i stuen ved siden af slagbænken en meget stor, fremspringende, gammeldags, firkantet kakkellovn. Bag denne stue et lille køkken, hvor alt stod i den bedste orden.

☞ Da vi var kommet ind i stuen, sagde jeg: »Sæt Dem nu ned og fortæl mig, hvorfor De er så fortvivlet.« Hun kastede sig grædende ned på stolen ved vinduet ud til haven, og jeg satte mig ned lige overfor på slagbænken. »Hvorfor?« udbrød hun med sin stærke,

197 mandige stemme og så på mig med et så fortvivlet og lidenskabeligt udtryk, at jeg blev ganske bange for hende. »Fordi Gud har forladt mig.« - »Hvorfor tror De det?« spurgte jeg, idet jeg følte den dybeste medlidenhed med det arme menneske. - »Ville han,« vedblev hun, »lade mig lide, som jeg gør, ville han have fundet sig i, at den onde fik lov at husere med mit arme legeme, hvis han ikke havde forladt mig? Dag og nat plages jeg af de udsigeligste smerter i dette ben; uden søvn om natten, uden ro om dagen er jeg som i et helvede af pine og smerte.« - »Lad mig se Deres ben,« svarede jeg, »måske ved jeg råd.« Hun så atter på mig, men denne gang med et forbavset udtryk. »Vil De se på mit ben?« sagde hun, »vil De betragte mig elendige skabning? Hvor er De fra?« - »Fra København,« svarede jeg. - »Ja, det kunne jeg nok tænke, thi folk derinde er gode.« - »Lad mig se det,« vedblev jeg. Hun så nu på mig med et venligt smil, idet tårerne løb

mere stille ned ad hendes kinder. »Nej, det er synd, lille jomfru, at De skulle se det hæslige syn.« - Atter måtte jeg bede og gentage min anmodning, idet hun tiisids t grædende og ligesom mumlende nogle ord, jeg ikke kunne forstå, løste en mængde klude af benet. Og nu kom et syn tilskue, hvorved jeg gøs. Hele benet fra hælen til knæet sad i det blodige kød. »Har De ikke spurgt en læge til råds?« spurgte jeg. - »En læge? Hvad tror De, at en doktor bryder sig om et kryb som mig? En læge kan desuden ikke hjælpe; der er kun én ting, som kan hjælpe, og dette har jeg ønsket i fem år, men hvor skulle jeg få det fra?« - »Og det er?« spurgte jeg. - »Det hjælper ikke, at jeg siger Dem det,« sagde hun med en hård stemme, »thi De kan ikke skaffe mig det.« - »Herre Gud,« vedblev jeg lidt utålmodigt, »De kan jo sagtens sige, hvad det er; det var jo dog muligt, at jeg kunne skaffe Dem det.« - »Ja,« sagde hun, seende hen for sig, »kunne jeg få en krukke universalbalsam, da var jeg hjulpen.« Forundret over dette ønskes beskedenhed spurgte jeg, hvorfor hun, ifald hun troede, at dette ville hjælpe, da ikke for længe siden havde sendt bud til Helsingør derefter. - »Sende bud? Med hvem? Kan jeg gå til Helsingør? Og hvem vil gå for mig? Manden er hele dagen på arbejde oppe på herregården for at fortjene brødet til os, er træt og mødig, når han kommer hjem, det gamle skrog, og hvem har jeg ellers at sende? Og desuden er sådanne sager vist dyre; når man dag for dag har sin ulykke 198 med at få skillingerne til at slå til, så betænker man sig og på en sådan udgift.« - »Har De aldrig klaget Deres nød for herregårdsfruen?« - »Her er ingen herregårdsfrue, men en forpagtermadam; hun er fin, kan De tro, men klage sin nød for hende, - det skulle nok hjælpe! Jeg spinder hør for hende, og Gud ved bedst, hvad det betyder at træde rokken med det dårlige ben; når jeg da om lørdagen slæber mig på min krykke op på gården, så skulle De høre, hvor hun kan pine mig for at få pundet spundet et par skilling billigere.« - »Har De slet ingen hjælp af nogen?« spurgte jeg. - »Nej, det ved himlen, af ingen, undtagen af en gammel fattig fisker, der bor nede i byen; når han har fisket, og Vor Herre har været ham god, da kommer han mod aften, banker på døren og stikker en fisk ind til mig, idet han siger: Se her, Ane, her er lidt til dig og din gamle! Fattigfolk deler helst med hinanden, for de ved, hvad trang er; det kender de rige intet til.« - »Nu vel,« sagde jeg, »i morgen kommer jeg atter og bringer salven med.« - »Vil De skaffe den?« spurgte hun med et mistroisk blik. »Hvem er De, hvorledes ville De bære Dem ad dermed?« - »Ganske simpelt; når jeg kommer hjem til kroen, skal et bud straks ride til Helsingør og hente salven på apoteket, og i morgen skal jeg komme her med den og sige Dem besked om, hvorledes De bør bruge den.« - Hun foldede hænderne og så op imod himlen, idet smil og gråd afløste hinanden: »Nej, Herre Jesus, hvor er jeg dog glad, hvor er jeg glad! Og ved De hvorfor? Fordi jeg ser, at Gud ikke har forladt mig, thi det er ham og ingen anden, der har sendt Dem til mig elendige menneske.« Og atter foldede hun hænderne, lod hovedet synke og mumlede noget imellem tænderne. Jeg kan ikke sige, hvor hun rørte mig. Der var i hendes hele væsen, i hendes stemme, i øjets udtryk noget så ejendommeligt, noget så originalt, så primitivt, at jeg syntes, at jeg aldrig havde set hendes lige. »Når kommer De i morgen?« spurgte hun, som om hun frygtede for, at jeg ikke ville holde ord. »Så tidligt jeg kan,« svarede jeg, »omtrent på samme klokkeslæt som i dag, thi jeg går en tur hver morgen.« - »Ak, Herre Gud, er det sandt, er det sandt?« sagde hun, idet tårerne ganske stille flød ned ad de gamle, rynkede kinder. Jeg tog nu afsked, idet jeg bad hende være tålmodig, så ville Vor Herre vel hjælpe. »Ja,« udbrød hun, pegende opad: »Han ved nok, hvad han gør. Han slår og klapper, alt 199 eftersom vi fortjener det. I dag har han rigtignok klappet gamle Ane.« Hun fulgte mig til døren, og idet jeg gik igennem haven forbi vinduet, stod hun i dette og nikkede som til en gammel, kær ven.

✂ Jeg var Vor Herre usigelig taknemmelig over, at han havde ført mig ind i denne hytte, thi under alle omstændigheder kunne jeg dog bringe lidt sollys ind her til den gamle, smertefulde kvinde. Jeg var glad og let om hjertet, og vejen hjemad gik hurtigt og let, idet jeg faldt i betragtning over menneskenes ulige kår. I fem år havde dette menneske siddet her ensom i smerte, ønskende et lille lægemiddel til at lindre den med, uden at dette ønske var opnået! Hvor sørgeligt! Hvor forfærdeligt! Jeg havde desværre ikke nogen tro til lægemidlet, men hun skulle dog have det; troen flytter bjerge. Som når et dagværk heldigt er fuldbragt, så let og glad trådte jeg ind i vor kro, hvor Heiberg utålmodig og ængstelig ventede på mig, medens Valter gav hals og hylede af glæde over mit komme. »Hvor bliver du dog af?« udbrød Heiberg. »Skænd ikke, jeg har haft et besynderligt eventyr, som jeg skal fortælle dig ved kaffen.« Og nu satte vi os til bords og lod vor morgenkaffe smage os fortræffeligt, idet jeg fortalte mit eventyr om Ane i det lille hus ved søen. Heiberg tog stor del i min fortælling og glædede sig ret på mine vegne. Hvor er det dog herligt, når man er sikker på sympati hos sine nærmeste, sikker på de samme anskuelser, de samme følelser i stort og småt.

✂ Min skikkelige kromadam skaffede mig nu et bud til Helsingør for at hente den mirakuløse salve, der næste morgen skulle bringe Ane trøst og lægedom. Som en forsigtig husmoder havde jeg altid på vore små udflugter et lille håndapotek og lidt gammelt fint linned med, i tilfælde af uheld på en eller anden måde. Jeg kendte fattigfolk så godt, at jeg vidste, at det ikke kunne nytte at bringe dem lægehjælp, når de selv skulle have mindste ulejlighed dermed. Jeg syede da en del bind og lagde små linnedlapper mange gange dobbelt til at lægge på hullerne på benet, og jeg lod budet tillige i Helsingør købe nogle pund kaffe, te og sukker til oplivelse for min patient. Da dette var i orden, tog jeg med fornyet kraft og glæde fat på »En søndag på Amager«, og det var ligesom der var velsignelse ved arbejdet, så let og hurtigt gik det fra hånden.

✂ Næste morgen vandrede jeg glad med min oppakning til Ane. I afstand kunne jeg se, at hun stod i det åbne vindue og så hen imod den kant, hvorfra jeg skulle komme; da jeg nu stod udenfor vinduet, nikkede til hende og sagde: »Godmorgen Ane, her er jeg!« da nikkede hun igen så venligt, så fortroligt til mig, åbnede

døren og sagde: »Herre Gud, så kom De virkelig!« Jeg spurgte hende nu, om hun havde lidt lunkent vand; det havde hun da. »Så kom nu,« sagde jeg, »og sæt Dem ned, thi først må vi nu omhyggeligt vaske benet rent, forinden salven bliver lagt på det.« Hun satte sig nu i den gamle læderlænestol; knælende på gulvet hjalp jeg hende med afvaskningen. Hun sad stille med en mine som et barn, idet de stille tårer langsomt løb ned ad hendes kinder. Endelig udbroød hun: »Herre Gud, vil De røre ved mig jammerlige skabning!« Jeg tilstår, at det ikke var uden en vis overvindelse, at jeg udførte dette arbejde, men jeg sagde til mig selv: »Skam dig, er hun ikke et menneske som du selv?« Nu blev salven smurt på linnedet og lagt på, derefter bindet snoet om hele benet fra hælen til knæet. Jeg gik i sørgedragt denne sommer for Georg Buntzen og tog derfor en sort knappenål af min krave for at hæfte bindet fast. Idet jeg fæstede denne nål i bindet, sagde Ane: »Denne nål skal aldrig komme fra mig, så længe som Vor Herre lader mine øjne stå åbne.« Hun havde en egen måde at sige slige ord på, forskellig fra den, fattige folk ellers bruger; de blev sagt med en alvor, jeg kunne næsten sige en højhed i tonen, der aldrig forfejlede sin virkning på mig.

☒ Næste morgen aflagde jeg atter Ane et kort besøg, thi vi havde en længere tur for den dag. Hun forsikrede, at hun ikke i fem år havde haft en så rolig søvn som i denne sidste nat. Jeg sagde nu, at hun, inden jeg gik, skulle vise mig, om hun nu forstod selv at vaske benet og lægge ny salve på, samt forbinde det, da dette hver dag måtte gentages. Hun gjorde det alt meget ordentligt, og da jeg nu sagde: »Med vished kan jeg ikke love at komme hver dag; lad mig da se, at De ikke forsømmer at gentage, hvad De i dag har gjort.« Hun lovede det med de ord: »Skulle jeg love D e m noget og ikke holde det, da måtte jeg jo være et skarn.« Da jeg gik, sagde hun: »Jeg har noget til Dem, som jeg vil forære Dem.« Hun hentede nu en lille kurv fuld af rødæg: »Dem skal De have!« Jeg takkede hende, men bad hende selv beholde løgene, da hun jo havde brug for sligt. »Nej,« sagde hun med komisk patos, »disse løg, som jeg selv har plantet og passet, skal De og ingen anden nyde godt af.« Der hjalp intet; jeg måtte bære mine rødæg hjem. Det var ingen videre behagelig belønning at bære disse den temmelig lange vej i heden, men Ane mente det så godt, og jeg måtte føje hende i at modtage gaven. Heiberg lo, da jeg kom hjem og spurgte ham, om han ville købe løg; men kromadammen fik dem.

☒ I det fortryllende Hellebæk vandrede jeg i denne uforglemmelige sommer hver morgen, bestandigt opdagende flere og flere skønheder. Den frodige vegetation i de lyse skove, på de grønne marker gjorde, at jeg hver dag kom hjem til kaffen med den skønneste flora af vildtvoksende planter til min store skål på dagligstuebordet, og til en ganske lille, der altid stod på Heibergs skrivebord, sammensat af de smukkeste og sjældneste markblomster. Hans tak for denne lille buket hørte ligesom med til dagens glæde. En genvordighed havde Heiberg i dette vort romantiske logi, den nemlig, at dørene var så lave, at den høje mand ideligt rendte panden mod kanten, når han skulle gå ind og ud ad dem; men selv denne ubehagelighed blev ingen årsag til ærgrelse eller vrantenhed, men kun til latter og lystighed. »Jeg er for fornem,« sagde han spøgende, »til at bo i så lave rum; det har upåtvivleligt været min bestemmelse at bo i paladser; det er derfor krænkende for mig at bo i en sådan hytte, så jeg hele sommeren må gå med buler i panden.« Om aftenen læste Heiberg ofte højt for mig, snart i et, snart i et andet digterværk, medens jeg var flittig ved mit håndarbejde, og efter læsningen var vi ofte i en så livlig samtale, at det var vanskeligt at rive sig løs og gå til hvile på vore hømadrasser. Ofte, når jeg kom hjem fra mine morgenvandringer, lå Heiberg endnu: »Min Gud,« råbte jeg da, »er det muligt, at du kan sove endnu!« - glemmende, at jeg selv den meste del af året fandt det i sin orden på denne tid af dagen at ligge i den dybeste søvn. Er vi selv oppe, da kan vi næsten ikke forstå, at det er muligt, at andre kan ligge og sove.

☒ Da jeg næste gang besøgte min Ane, kom hun mig fortvivlet imøde: »Hvad er der nu ivejen?« spurgte jeg. - »Ak, jeg har mistet den sorte knappenål, som De hæftede mit bind sammen med.«

202

☒ - »Ikke andet,« sagde jeg, »De skal få en anden af mig, så er jo den sorg slukket.« - »Nej!« råbte hun, »det hjælper til intet; det må være den samme. Jeg har vendt op og ned på hele huset, set efter i alle kroge, i alle gemmer, men forgæves; jeg har sagt til mig selv: nu nålen er borte, følger fru en snart efter.« - »De må ikke være så overtroisk!« sagde jeg. - »Ak!« svarede hun, »det er altsammen det skarnstøj skyld i; længe har det pint og drillet mig, og nu under det mig ikke Dem.« - »Hvem?« spurgte jeg. »De,« svarede hun, »der skyr lyset og søger mørket; så tænker jeg vel, De forstår mig; det er ikke godt at tale meget om det tøj, så bliver de rent gale; men ingen har stjålet min nål, uden de. Jo, jo, jeg kender dem; jeg har haft med dem at bestille; de har altid villet tage det bedste fra mig, og det skarnstøj mærkede nok, at nålen var mig kær. I min ungdom havde jeg manganen en dyst med dem, da jeg var barnepige. Jeg havde et dejligt barn at passe; da havde de travlt, kan fru en tro. Hver nat havde jeg min hyre med at passe på gluttonen, thi troldeøjeblikket havde ingen rist eller ro, de ville partout have barnet fra mig og lægge deres eget utyske i stedet. Men jeg holdt fast, må De tro, og de måtte fortrække. En gang var det nær gået galt. Jeg havde været silde oppe den foregående aften og sov hårdt. Med et vågner jeg, føler straks i min forskrækkelse efter barnet, thi jeg syntes nok, at noget puslede om i stuen; jeg springer ud af sengen og i befippelsen lod de barnet falde, som jeg tog op midt på gulvet. Men da tænkte jeg, nej nu må her gøres noget, så jeg herefter kan være sikker, og da satte jeg hver aften en stoppenål tværs i sengeomhænget, og så blev der fred.« Forbavset hørte jeg på denne tale, der blev fremsat med en sådan alvor i stemme, blik og miner, en sådan tiltro til sin egen tale, at det uvilkårligt stemte mig til alvor, og i alt fald interesserede det mig en gang at træffe et sådant menneske,

så jeg vel vogtede mig for at bringe hende ud af stemning til at fortælle videre. »Tror Ane,« spurgte jeg, »at trolde endnu huserer imellem os?« - »Om de gør,« svarede hun, »jo jeg takker, men de har ikke mere den magt nu som i gamle dage; thi jeg skal sige Dem, nu da kristendommen er kommet i verden, da børnene ordentlig døbes og konfirmeres, så er deres egentlige herredømme forbi; men man ser dog, at de endnu kan drive deres spil. Har De ikke set det lille utyske, som i sommer tripper om her i enen, og som bor deroppe

203 på herregården?« - »Mener De minister Wynns søn?«* spurgte jeg. »Søn,« gentog hun, »han er ikke mere Wynns søn end han er min eller Deres; den smukke, fine kone har ikke født det utyske.« - »Hvis søn er han da?« spurgte jeg. Med en stentorstemme, idet hun rejste sig og stod der i sin fulde højde, råbte hun: »Trolde, forbyttet,« med en sådan kraft, at det formeligt gøs i mig: »Han har aldrig smagt dåben, det kan De stole på; men den stakkels unge, de har stjålet og nu har imellem sig, han må døje ondt, medens dette utyske her lever med tjener på hver finger i glans og herlighed; thi dette trolde kan godt lide, at der bliver gjort stads af deres unger.«

☒ Jeg blev mere og mere forundret; jeg havde jo her konen fra »Elverhøj«, lyslevende stående for mig. Hun talte endnu længe og mærkeligt, og når jeg således ene sad med hende i det lille, afsides hus, var det umuligt andet end at smittes af denne overbevisning, der fremtrådte med et så stærkt præg af sandhed. Det var mig næsten ikke muligt at løsrive mig fra hende denne dag, så mærkeligt beåndet forekom hun mig og så ejendommeligt førte hun sin tale. Endelig måtte jeg da tænke på at vende hjem til den stakkels Heiberg, der ventede på sin morgenkaffe; jeg selv havde hverken følt hunger eller tørst, så længe jeg sad overfor Ane og hørte på hendes forunderlige tale. Da jeg sagde hende farvel, spurgte hun, hvad jeg hed: »Herre Gud, jeg ved jo ikke en gang Deres navn!« - »Det er jo ligemeget, hvad jeg hedder,« svarede jeg. »Å ja, et navn har ikke så meget at betyde,« sagde hun. Hermed gik jeg, opfyldt af hvad jeg havde hørt, glædende mig til at meddele Heiberg det, når jeg kom hjem. Forinden jeg forlod Ane, havde jeg sagt, at hun ikke måtte vente mig dagen efter, men først den derpå følgende, da vi næste dag tænkte på at køre en tur i omegnen. I løbet af dagen forandrede vi imidlertid vor plan, og næste morgen indfandt jeg mig derfor atter hos Ane. Jeg listede mig igennem haven; jeg ville prøve på at overraske hende, da hun i dag ikke ventede mig, og jeg nød i tanken den glæde, hun ville lægge for dagen ved min ankomst. Da jeg gik forbi vinduet *

204 duet ud til haven, sad den besynderlige høje skikkelse indenfor, ivrigt beskæftiget med at spinde på sin rok. Jeg kunne ikke lade være med at standse lidt for at betragte hendes profil; i samme øjeblik slog hun øjet op, og da hun så mig, rev hun vinduet op og udbrød: »Herre Gud, er De der; det var da ærgerligt, De sagde jo, at jeg først skulle vente Dem i morgen!« Jeg tænkte: Således er det, når man vil overraske! Da jeg kom ind i stuen, sagde jeg: »Nå Ane, jeg er altså ikke velkommen, det var jo slemt.« - »Å,« svarede hun, »jeg havde nu så inderligt glædet mig til, når De kom i morgen, at stå for Dem i min brudedragt. Her skal De se,« vedblev hun, idet hun trak en af de store dragkisteskuffer ud, »her ligger hele stadsen færdig til at tage på; det var da kedeligt!« Jeg blev ret rørt over den gamles indfald og beklagede, at jeg selv havde berøvet mig dette syn. »Hvorledes går det med benet?« spurgte jeg. Med en polisk mine svarede hun: »Bedre og bedre; men endnu skal De ikke se det; først om nogen tid,« tilføjede hun ganske naivt, »skal De have den fornøjelse. Men nu må jeg allerførst fortælle Dem, hvor glad jeg er i dag. Jeg har fundet knappenålen; den havde forputtet sig i min trøje. Nu sidder den på sin gamle plads i bindet, og alt går godt. Dernæst må jeg sige Dem, at jeg nu ved, hvem De er, og hvad De hedder.« - »Ja så, hvad hedder jeg da?« - »De hedder fru Hein og danser inde på komedien.« - »Ja, ja, så ved De jo besked, så vi behøver ikke mere at tale herom,« svarede jeg, ret fornøjet over, at hun dog ingen besked vidste; jeg syntes, at det romantiske i mit skoveventyr ligesom blev mere prosaisk, når således alt var på det rene, og ingen opdagelse mere var at vente. At jeg aldrig så Anes mand på mine besøg hos hende, var i sin orden, thi på denne tid var han jo gået på arbejde, hvilket var mig ret kært; tre er et dårligt tal, når det gælder fortrolige samtaler. Derimod erfarede jeg først i dag, at Ane havde en søn, hvilket hun i samtalens løb kom til at nævne. »Så De har en søn? Kommer han ofte til Dem?« - »Å nej,« svarede hun, idet et smerteligt træk viste sig om hendes mund. »Han passer sit, jeg mit.« - »Men han besøger dog sin moder,« vedblev jeg. »Sin moder,« gentog hun ligesom med bitterhed, »ja, der er mange, som hedder moder, og som dog ikke er det.« Jeg forstod hende ikke, men så, at hun ligesom ikke havde lyst til videre forklaring. »Ja, Ane,« sagde jeg, »nu er det alvor, at jeg ikke kommer

205 her i flere dage. Vi rejser i morgen til Nakkehoved og Gilleleje, og jeg ved ikke så lige, når jeg kan komme igen.« Hun rejste sig lidt forskrækket op af stolen, gik hen og tog mig troskyldig i hånden og sagde: »Ja så, men Herre Gud, De kommer dog vel en gang igen? Jeg skal vel ikke sidde dag ud og dag ind og vente på Dem, uden at De kommer? Det er nu, ligesom De hørte mig til,« sagde hun, idet hun så så vemodigt på mig; »ja, bliver De vred, fordi jeg taler sådan til Dem, så beder jeg Dem mange gange om forladelse; jeg er jo et simpelt bondefruentimmer, og jeg ved ikke så lige, hvad der skikker sig.« Rørt over denne simple hjertelighed rakte jeg hende min hånd, som hun kyssede; jeg lovede hende bestemt at komme tilbage. »Farvel,« sagde hun, »en god bøn trænger jo alle til, og et bæst måtte jeg være, om jeg ikke hver aften bad Vor Herre om at holde sin hånd over Dem!« Jeg takkede hende og gik.

☒ Hver gang jeg kom fra Ane, måtte jeg fortælle Heiberg alt, hvad denne besynderlige kone havde sagt, og hun interesserede ham mere og mere.

☒ Der er dog ingen mennesker, der kan udtale ordet så varmt og hjerteligt som sådanne umiddelbare naturer. Det smukke »goddag« og »farvel« lyder anderledes hos dem end hos den overdannede mængde, som bruger disse og lignende kærlige ord med en vis ligegyldig vanetone, som gør ordet hult og betydningsløst. Hvor ofte spørger man os ikke, hvorledes vi befinder os, og inden vort svar er udtalt, er spørgeren alt et langt stykke inde i sin næste sætning. Jeg kan ikke fordrage dette. Kærlige ord, et håndtryk, et kys bør aldrig benyttes som en vanesag; det er kun den fulde nærværelse, som giver det betydning, og det burde altid enten have en betydning eller ikke benyttes. Jeg selv har aldrig kunnet bringe det til vane; det er mig umuligt at tage en fremmed i hånden, uden at jeg har måttet tænke på, at et håndtryk dog er en stor venlighed.

☒ I det mest himmelske vejr rejste Heiberg og jeg til Nakkehoved, som ligger et par mil fra Hellebæk. [Ak, hvor dejligt på en åben vogn, hvor luft og sol ret kan komme en nær, at fare hen mellem duftende marker, siddende ved hinandens side, to og to, uden mislyd i stemningen, forstående hinandens tale, forstående hinandens tavshed, idet tankerne går på vandring, snart hist, snart her og 206 således samle stof til en fornyet livlig meddelelse. Vi kunne dette vi to, aldrig trættede ved at meddele os til hinanden, aldrig forstemte, fordi talen ophørte, og tavsheden indfandt sig. Vi ankom således til Nakkehoved.] Dette mærkelige punkt er ret et bevis på, hvad den menneskelige udholdenhed formår. Nakkehoved er en af Sjællands yderste pynter mod nord; et fyrtårn står her som leder for de stakkels sømænd i farens øjeblikke. Fyrinspektøren, en hr. Faber, kom til at bo her for et halvhundrede år siden på nøgne strandbanker, sand og atter sand og intet andet! Med overmenneskelig tålmodighed begyndte denne mand at plante i sandet. Stormene kastede omkuld, hvad hans kærlige hånd havde plantet, det ene år efter det andet. Han plantede atter og atter, og se, nu går man der i 7 å 8 alen høje franske hække, tætte som vægge i en stue, og indenfor disse træer, blomster, frugter af sjældne arter; små damme med alle slags vandfugle, fiskeparker o.s.v. Og hvilken udsigt over havet fra dette punkt! Hvilke skypartier, hvilke belysninger på kysten, på Kullen, på skyerne, på skibene, der ligger dybt nede ved ens fod! Uforglemmeligt er mig alt dette. Da jeg nogle få år efter atter besøgte dette sted, fortalte Faber mig, at jeg, første gang jeg sad her og så dette skue, havde udbrudt: Og så rejser man til Italien for at se en henrivende natur, når man har sligt hos sig selv! Jeg erindrer det ikke, men vil gerne stå ved mine den gang udtalte ord.

☒ Efter at have ligget på Gilleleje om natten, kørte vi næste dag atter tilbage til vor kro. Der gik et par dage, inden jeg kunne få tid til at besøge Ane. Nu vandrede jeg en morgen tidligt derhen. Luften var tyk og trykkende, og sorte tordenskyer viste sig i horisonten. Tordenluft har altid haft en stærk virkning på mig, rimeligvis på grund af den påfaldende elektricitet i mit legeme, hvorpå jeg ofte har set de mærkeligste tegn. Mangen en dag, når jeg ville rede mit hår, kunne dette fare ud til siderne som store børster og blive stående i stiv stilling, hvilket så helt sælsomt ud. Jeg har undertiden for løjers skyld vist fremmede, der sad og talte med mig, hvorledes en silkefrynse, som jeg strakte fingrene ud imod, rejste sig og blev stående stiv i luften. Heraf kom vist det tryk, jeg føler i tordenluft. Jeg kom derfor hed, træt, betynget af luften til Ane, der modtog mig med et glædesråb. Da jeg spurgte: »Hvor går det Ane?« sagde hun med glædestrålende ansigt: »Ja

207 kom, skal De se!« og nu blottede hun det syge ben, og til min forundring var virkelig det hele ben overtrukket med en fin hud. Jeg blev så glad som et barn, og jeg forstår endnu ikke, hvorledes det simple middel kunne have denne virkning. Jeg tænker, at den daglige vask, det fine, rene linned i stedet for de grove klude vel især var det, der bevirkede den mærkelige forandring. »Der kan De se,« udbrød jeg spørgende, »er jeg ikke en god doktor?« Ane kysede min hånd og sagde: »Gud velsigne Dem!« - »Tak,« svarede jeg, »dertil trænger vi alle.«

☒ Samtalen gik nu over på det uvejr, der truede med at bryde løs. Det tordnede alt i det fjerne. »Bare ikke tordenvejret bryder løs, medens jeg går hjem, hvad skal jeg så gøre?« - »Stil Dem ikke under noget egetræ,« sagde Ane alvorligt, »thi De ved jo nok, at der søger altid trolde hen i uvejr.« - »Nej, det ved jeg ikke,« svarede jeg, »er det så?« - »Ganske vist, for det troldtøj ved, at lynet vanskeligt slår ned i egen, og derfor tyr de ind derunder.« - »Sig mig oprigtigt, Ane, har De nogensinde set trolde eller andre overnaturlige væsener?« - »Nej,« svarede hun med en kraftig, bestemt stemme; »jeg ville være et skarn, om jeg løj for Dem, men,« tilføjede hun i en forunderlig troværdig og bestemt tone: »min søn har set det.« - »Når og hvor?« spurgte jeg. »Netop i et tordenvejr. Det var silde om aftenen, og han gik hjemad, da et forfærdeligt vejr brød løs. Han ville krybe i skjul for tordenregnen og gik uforsigtigt ind under et egetræ. Da så han oppe imellem grenene i den tykke krone af træet flere trolde, som sad der og krøb i skjul, thi trolde er mere bange i tordenvejr end vi kristenmennesker. Ved dette syn glemte han regn og torden og løb, alt hvad han kunne, herhjem. Forpustet og åndeløs kom han herind og sagde: Sæt dig, Ane, så skal jeg fortælle dig, hvad jeg har set i aften. Jeg satte mig, men måtte først give ham lidt at drikke, for at han kunne komme til kræfter. Og nu fortalte han mig, hvad jeg nylig fortalte Dem om trolde i egetræet. Har du ikke set fejl, spurgte jeg. Nej, Ane, var svaret, jeg så tydeligt og klart trolde, som jeg ser dig, Ane, i dette øjeblik.« Jeg ved ikke selv, hvor det faldt mig ind at sige: »Hvorfor kalder Deres søn Dem Ane og ikke moder?« - »Nej,« udbrød hun i den

heftigste lidenskab, »han siger Ane, og han skal sige Ane, thi jeg har ikke været som en moder for ham.« - »Hvorledes skal jeg forstå det,« 208 spurgte jeg, »hvad mener De med, at De ikke har været moder for ham?« Hun foldede sine hænder, så ned for sig og drog det ene suk efter det andet, indtil hun tilsidst brast i gråd. »Fortæl mig, Ane, hvad De sørger over,« sagde jeg, »let Deres hjerte for mig, jeg hører på Dem, ikke af nysgerrighed, men af godhed for Dem.« - »Ja ja,« sagde hun med forklædet tørrende de gamle øjne, »så får jeg vel fortælle.«

☒ »De må da vide, at jeg i min ungdom gik for en smuk pige. Jeg var lovlig høj, men dertil så stærk, at jeg formeligt havde ry for min styrke, thi ingen af karlene kunne løfte, hvad jeg kunne løfte; mangt et væddemål vandt jeg, fordi de stærkeste karle i Endrup - der er jeg fra - måtte lade den sten ligge, som jeg løftede. Det morede karlene, og de søgte altid Ane op, når der var dans og lystighed. Stærk var jeg, med et sundt legeme, hvid og rød var jeg også, så de havde nu fået det skøn på mig, at jeg var smuk, og jeg kunne jo også nok selv se, at jeg ikke var af de grimme. På den vis gik nu nogle år. Så blev jeg da gift og skulle have et barn. Da kom en dag herregårdsmadammen i Endrup til mig og sagde: »Hør Ane, vi er begge to på de samme veje. Du er stærk, jeg er svag og kan ikke amme mit barn. Vil du være amme for mit barn, når det kommer til verden, giver jeg dig en høj betaling, men på det vilkår, at du giver dit eget barn fra dig.« Se, det var hårde ord at høre på. »Du skal ikke svare mig straks,« sagde hun, »betænk dig på det og sig mig besked.« Ja, jeg tænkte og tænkte; jeg sagde hundrede gange nej, men tiden kom nærmere og nærmere; fattigdom er en hård gæst. Manden mente, at det hele jo ikke var så vigtig en sag, jeg kunne jo være lige god moder til barnet for det. Madammen gjorde større og større tilbud, og jeg blev mere og mere ulykkelig over, hvad jeg skulle beslutte. Min stakkels dreng kom før til verden end hendes, og lidt fik jeg da lov til at beholde ham. Ja, De må tro, at jeg mangen en nat gik på gulvet og vred mine hænder, når jeg så på drengen. Men enden blev da, at jeg måtte give ham fra mig; jeg måtte nægte ham min sunde mælk, for at en anden kunne få den. Men da svor jeg en dyr ed: Han skal aldrig i livet kalde mig moder, og da drengen blev så stor, at man kunne tale til ham, da sagde jeg: Du kalder mig Ane og ikke moder.«

☒ Man tro nu ikke, at jeg har udpyntet denne kones fortælling; 209 tværtimod, det gør mig ret ondt, at mangen vending i hendes tale, mangt et karakteristisk træk i årenes løb er gået mig i glemme, og ofte har jeg fortrudt, at jeg ikke straks opskrev ethvert ord hun sagde, men kun har beholdt det væsentlige i en tro hukommelse.

☒ Denne hendes fortælling gjorde et dybt indtryk på mig. Hvilken finhed i følelsen, hvilken dybde i smerten bærer den ikke præget af! Hundrede og atter hundrede fine damer nægter deres børn den die, naturen selv skænker dem til føde for den lille, uden at spor af anger opstår hos dem, fordi de fritager sig for den første af deres moderlige pligter. Det kan ikke forenes med mit øvrige liv, hedder det; det vil med andre ord sige: med selskabslivet, med den del, de ønsker at tage i verdens såkaldte glæder. Jeg sad med en vis ærbødighed lige over for denne simple kone, der ved enden af sin beretning sad med foldede hænder, seende ned for sig, idet tårerne glinsede i øjenhårene. Det hele forekom mig som et eventyr, som et digt, og dog behøvede jeg kun at se mig om i det lille rum for at erfare, at virkeligheden var tilstede. Jeg glemte rent tiden, blev siddende og siddende og hørte på Ane, der endnu fortalte mig mangt et træk fra sin ungdom. Bestandigt blandede sig i disse fortællinger den stærkeste overtro på underjordiske væsener, som hun tillagde indflydelse på menneskenes skæbner. Hun sagde blandt andet: »De misunder os Kristi Åbenbarelse; de ærgrer sig over, at de ikke er så gode som vi, og meget ondt ville de vel gøre os, om de havde magten dertil, men det har de ikke mere nu som fordum.« Det var en besynderlig virkning, denne kones ord havde på mig ved den bestemthed, den overbevisning, hvormed de blev udtalt. Omsider rejste jeg mig for at gå. Da jeg så ud ad vinduet, hang tordenskyerne tykke og tætte over haven og søen. »Jeg må begive mig på vej,« sagde jeg, »thi der kan let komme en tordenregn, og vejen er lang.« Ane så op mod himlen og sagde: »Jeg tror dog ikke, det bliver til noget, så truende det end ser ud.« Alvorligt sagde Ane mig farvel; det udtryk af smerte, som havde hvilet over hendes træk under hendes fortælling, var ikke veget, men stod endnu uforandret i dem. Jeg sagde hende, så godt jeg formåede, nogle trøstens ord ved afskeden; hun svarede kun med de ord: Kom snart i gen!

☒ Ane havde under dette mit besøg i høj grad sat min fantasi i bevægelse. Da jeg ene gik igennem den tavse granskov, mærkede 210 jeg ret, i hvilken grad jeg var opskræmt til at se noget ængsteligt i alt. Snart syntes jeg, at nogen kiggede frem bag træstammerne, snart forekom det mig så tydeligt, at skridt lød bag mig, snart, at øjne stirrede ned til mig gennem grenene, og da jeg nu virkelig i afstand så en gammel, hæsleg, pjaltet kone komme imod mig på sine to krykker, bankede mit hjerte så stærkt, at jeg næppe kunne trække vejret; thi at det var en troldkvinde, sagde min ængstelse straks, og jeg gøs for det øjeblik, da denne hæslege skikkelse skulle gå mig forbi. Hun nærmede sig mere og mere; ved ethvert af hendes skridt steg min angst, der nåede højdepunktet, da hun side om side passerede mig; efter at hun vel var gået mig forbi, måtte jeg vende mig for at se, om hun ikke ville tage mig i nakken; uvilkårligt forstærkede jeg mine skridt og skød en fart, der bragte mit blod i den heftigste bevægelse, og glad var jeg, da jeg trådte ud af den tætte skov på fri vej, hvor vor Herres sol kunne skinne på mig og øjet ile ud over markerne. Tordenskyen hang endnu ubevægelig, og den trykkende luft, som følger med en sådan, meddelte sig til alt. Fuglene fløj urolige, svalerne peb på deres lave flugt, køerne stak hovederne sammen og stod i en tæt klynge på marken, hvor de af og til belystes af disse stikkende solstråler, der ofte bryder frem af tordenskyer og farver alt på den mest maleriske måde. En enkelt regndråbe faldt hist og her, og jeg fortsatte min hurtige gang, idet mit

gemyt ikke ret formåede at komme i ligevægt. Først da jeg sad i vor rare kro ved Heibergs side, først da Valter hvinende af glæde sprang op ad mig, og regnen nu strømmede ned, lettedes mit åndedræt. Og nu fortalte jeg Heiberg alt, hvad Ane i hytten ved søen den dag havde meddelt mig. »Det er dog en mærkelig kone,« udbrød han, »næste gang du går til hytten, må du tage mig med.« - »Ja,« svarede jeg, »når kun hytten da står på sin gamle plads, thi det skulle slet ikke foreundre mig, om alt, hytten, Ane, skoven og søen var forsvundne, og det hele kun havde været et fantasispil.«

✂ I nogle dage kom jeg ikke ad den kant, hvor Anes hytte lå, men vandrede i de lyse, herlige skove. Hele timer kunne jeg da sidde og se ud over det blå hav og på de vekslende skyer og alle de former, de i bevægelsen dannede. Jeg nød ret det at have lov til at tie. Ak, hvor ofte lyder ikke vor tale af pligt, af frygt for at støde an mod den gode tone, uagtet vi intet har at sige og intet får at høre,

211 uden en lyd, der farer hen over os som et vindpust, vi ikke ved hvor kommer fra eller hvorhen det går, og intet andet efterlader end træthed og mathed på sjæl og legeme. Jeg har ofte misundt de mennesker, der nu engang har fået lov at sidde og tie, uden at nogen tager dem det ilde op. I naturen taler alt så stille, så velgørende til os; den befrugter vor tanke med mangt et frø, som først længe efter bærer blomst og frugt. Fred! Fred! hvor er du velgørende! Har man nu ved siden af en sådan ydre fred et åndeligt arbejde, der opfylder ens tanke, og som lader til at lykkes, da kan man vel kalde en sådan tid lykkelig. Jeg havde jo ved siden af denne fred i Hellebæk en sådan sysselsættelse i den lille vaudeville, som jeg legede med som et barn med sin kæreste dukke. Det var en leg, og mine fordringer til denne leg bestod kun i, at jeg fik lov til at lege den tilende, det vil sige, at fremstille min Lisbet for det publikum, der så vidunderligt holdt fast ved mig, og som jeg til gengæld ønskede at behage. De nye store opgaver som Viola og Ninon gjorde jo også stærkt krav på min opmærksomhed, så der var fylde i denne tid både på den ene og den anden måde.

✂ Mit navn var ganske naturligt [meget bekendt i Danmark. Alle kender fru Heiberg i det mindste af navn.] Der var altså intet forunderligt i, at man selv her i det ringe fiskerleje vidste, hvem jeg var, og en og anden lille opmærksomhed blev mig derfor til del. Således havde jeg ikke længe boet i kroen, før jeg en formiddag hørte nogen banke på ruden i vor lave stue ud til vejen. Jeg gik derhen, og en nydelig ung bondepige stod udenfor vinduet med en buket blomster i hånden. Da jeg åbnede vinduet, nejede hun rødmende og sagde: »Denne vil jeg bede Dem modtage.« Jeg takkede den lille smukke giverinde, der ikke var at formå til at træde indenfor døren. På samme måde gentog dette sig oftere; hver gang jeg hørte den sagte banken på ruden, vidste jeg, at det var lille Inger, der kom for nejende at række mig sine blomster. Det er ikke altid de store opmærksomheder, som glæder os mest. De små, der viser os et godt menneskes hjertelag, virker ofte langt mere oplivende. Lille Ingers opmærksomhed frydede mig ret; udeblev hun i flere dage, savnede jeg min lille venindes smukke ansigt og venlige tiltale.

✂ »I morgen går jeg til Ane,« sagde jeg en aften til Heiberg; »vil du så med?« - »Ja, i morgen går jeg med,« var svaret, og næste 212 dag vandrede vi begge hen ad de veje, hvor jeg nu var som hjemme, men som var Heiberg temmelig fremmede. Han glædede sig over mangel på yndig udsigt, mangt et skønt træ, som jeg tidligere havde lagt mærke til og nu viste ham. Han havde altid meget travlt med insekterne, og ofte lå han næsegrus i græsset, snart for at betragte myrerne, snart når han havde opdaget et eller andet insekt, der interesserede ham. Han havde i sin ungdom beskæftiget sig meget med insekter og kendte mange af dem meget nøje, uagtet jeg beskyldte ham for, at han kaldte dem alle skolopendere, når han ikke vidste at give dem andet navn. Vi ankom endelig til Anes hytte. Hun tog glad imod mig, men standsede, da hun blev Heiberg vaer. Hun bad os sætte os, og vi tog alle tre plads. Samtalen ville ikke ret komme igang. Under en af pauserne spurgte Heiberg Ane til min forfærdelse: »Har mor nylig set nogle trolde her i skoven?« Ane spilede øjnene op og så stift og noget vredt på ham, uden at svare. »Ja, ikke sandt,« vedblev han, »der gives trolde så vel i vor tid som i gamle dage.« Ane så atter stift på ham og svarede med sin stentorstemme: »Jeg har ingen trolde set og har intet med dem at bestille.« Heiberg så noget flov ud ved dette svar, og jeg havde den største møjle med at bekæmpe den latter, der ville bryde frem. Der blev atter en pause. Endelig rejste Ane sig op i sin fulde højde, så foragteligt op og ned ad Heiberg og sagde hen til mig: »Er det Deres mand?« Da jeg bekræftede dette, udtalte hun i en ypperlig betoning, hvori der umiskendeligt lå foragt og medynk: »Herre Gud, så det er det!« Jeg kunne virkelig ikke længere bare mig for latter, især ved at se Heibergs halvt forlegne, halvt ironiske mine, og måtte ty ud i haven for at give latteren luft. Et øjeblik efter kom de andre to ud til mig, thi ensomheden havde ikke hjulpet til at skaffe en forsoning tilveje. Da Ane var og blev tavs, forlod vi hende kort efter. »Det var virkelig et interessant besøg,« sagde Heiberg, da vi var blevet ene. Jeg lo ham dygtigt ud og sagde: »Hvor kan nu en digter, filosof, psykolog bære sig så kejtet ad?« Med en forbavsende naivitet - ja så underligt end dette udtryk vil forekomme mange, når der tales om Heiberg, passer dog intet andet - svarede han: »Herre Gud, hun havde jo talt til dig om trolde, så syntes jeg, at hun kunne også tale til mig om trolde, uden at det kunne fornærme hende.« - »Men slige samtaler må lokkes frem lidt efter lidt, 213 og man må ikke falde med døren ind i huset, som du gjorde.« - »Ja ja,« svarede Heiberg ganske tålmodigt, »så får jeg jo finde mig i det; jeg syntes, at jeg begyndte meget fint.« At denne scene gav anledning til spøg og drilleri, følger af sig selv, så den var dog ikke ganske uden udbytte.

✂ Heibergs moder, fra hvem vi ugentligt fik brev og ugentligt skrev brev til, havde modtaget det løfte af

Heiberg, at han en gang under vort ophold i Hellebæk ville komme ind til København og besøge hende. Det blev altså besluttet, at han nu skulle gøre alvor af det. En morgen tidligt rejste han til Helsingør for derfra at tage med dampskibet til København; næste dag ville han atter komme tilbage. Min kære Heiberg tog afsked med mig, som om rejsen gjaldt et år og ikke en dag.

✂ Jeg skulle altså bo ene i kroen, indtil Heiberg næste dag kom tilbage. Det var en trøst, at jeg her på dette afsidesliggende sted havde vundet flere venner; til dem, for hvem jeg ikke var ligegyldig, hørte ikke mindst min firbenede ven Valter. I ensomheden rykkede vi endnu nærmere sammen og forsødede hinanden timerne, så godt vi kunne det, idet vi gensidigt gjorde os umage for at gå ind i hinandens tankegang. Når han troskyldigt lagde sin snude i mit skød og så op på mig med sine kloge øjne, idet jeg fandt mig i en og anden plet på min kjole som følge af denne kærlige fortrolighed, da var det, som om han spurgte: »Hvor er herren henne?« Når jeg da svarede: »Herren kommer igen i morgen, Valter,« da svarede han atter med et højt, glad vov, til tegn på at han forstod, hvad jeg havde sagt. Ved middagsbordet indtog han formeligt Heibergs plads, idet han ikke som sædvanligt lagde sig under bordet, men sprang op på den ledige stol lige overfor mig og sad der stolt for at modtage sin del af måltidet; det lod til, at han syntes meget godt om vor tête-à-tête.

✂ Jeg har alt fortalt, at en russisk eskadre lå ved Helsingør. I den sidste uges tid havde den lagt sig lige udenfor Hellebæk, til stor fornøjelse for Heiberg, der dagligt havde manøvreret med sine kikkerter for i dem at betragte alt, hvad der passerede om bord på skibene, og snart fortalte mig et, snart et andet heldigt resultat af disse iagttagelser. Jeg havde måttet love Heiberg, at jeg den hele dag, han var i København, ville holde mig roligt hjemme. »Du vandrer så meget ene her omkring i egnen, hvor let kan ikke noget 214 hænde dig på disse ensomme veje. Når jeg er her, får det at være, men det ængster mig, når jeg er så langt borte.« I overgivenhed svarede jeg: »Jeg skal nok blive hjemme; jeg har desuden bestilt nogle elskværdige herrer herud for at holde mig med selskab, medens du er borte.« - »Det må da være kalvekuskene eller fiskerne, thi andre herrer har jeg ikke set i Hellebæk,« svarede han. »Det er sandt, men jeg har bestilt nogen langvejs fra til at komme i din fraværelse.« Det er underligt, at sådanne ord falder en ud af munden som en ren spøg og så på en måde går i opfyldelse.

✂ Jeg blev efter mit løfte til Heiberg hjemme den hele dag, skrev, syede, læste og var flittig. Henimod aften i tussmørket, da jeg sidder i min stue, stille beskæftiget i den rolige kro, hvor man kun af og til hørte en hane gale, en høne klukke, en ko brøle, hvor mange dage kunne hengå, uden at der kom gæster, der ønskede noget af værtinden; mod aften, som sagt, i tussmørke hører jeg med ét en støj, en tummel, en gåen frem og tilbage, en slåen med dørene, der satte mig i stor forundring. Med et kom kromadammen ind til mig, ganske ude af sig selv: »Hvad skal jeg dog gøre, frue,« sagde hun, »her er kommet en mængde russiske officerer derude fra skibene; de snakker i munden på hinanden til mig, og jeg forstår ikke et ord, jeg ved slet ikke, hvad de vil; hvad skal jeg gøre? Og heller ikke min mand er hjemme, men det kunne da lige så lidt hjælpe, thi han kunne da heller ikke forstå det pluddervælsk, de taler; hvad skal jeg ulykkelige dog gribe til?« Jeg havde ganske ondt af konen og havde lyst til at hjælpe hende, om jeg kunne. Jeg sagde da: »Tag en af dem her ned til mig, men kun en,« gentog jeg forsigtig, »og se så at få fat i Deres mand og bed ham komme hjem straks.« Lidt efter kom madammen med en herre, som hun trak i frakkeskøderne, og sagde: »Her ned, her ned!« En lille middelhøj mand med et godt ansigt og et civiliseret væsen stod for mig. Han bukkede og sagde på tysk: »Undskyld!« Jeg sagde: »Konen forstår Dem ikke, men ifald De vil sige mig, hvad De vil, skal jeg meddele hende det.« Han svarede: »Ja, for det første ville vi have lidt at spise og drikke, dernæst ville vi gøre et indkøb af forskellige sager, som grøntsager, kartofler, flæsk, fisk,« og nu remsede han en utrolig mængde af alle slags op. Jeg oversatte den hele spiseseddel for madammen. Hun så ud, som om det sortnede for hendes øjne. »Hvad skal jeg give dem at spise i

215 aften,« var hendes første sorg; »jeg ejer intet i huset.« - »Jo vist,« sagde jeg, »De har jo salt kød.« - »Ja, det har jeg.« - »Godt, det koger De straks. Dernæst har De jo spegesild og kartofler?« - »Ja, det har jeg.« - »Dernæst har De æg.« - »Ja, Gud bevares.« - »Godt, altså giver De dem salt kød med kartofler, spegesild og æg. Vin kan De jo lade karlen hente her lige overfor, hvor vi køber vor vin. Sæt nu straks nogle flasker vin på bordet til dem, så venter de mere tålmodigt på maden, til den kan blive kogt; men Deres mand må komme hjem for at besøge indkøbet af grøntsager o.s.v.« Noget beroliget gik madammen, medens officeren fortsatte samtalen med mig. Jeg bad ham sætte sig ned, thi jeg tænkte: sådanne fremmede må dog ikke have et altfor slet indtryk af de danske damer; men inden i mig lo jeg ved tanken om, hvad jeg havde ytret til Heiberg om de herrer, der ville besøge mig i hans fraværelse. Den russiske officer var en mand, som det syntes noget over 30 år. Han havde et net og dannet væsen, så jeg var uden frygt for at indlade mig med ham. Hans fysiognomi havde ikke det sædvanlige russiske præg; han kunne lige så godt have hørt til enhver anden nation. Han roste den danske kyst for sin skønhed og folkene for deres godmodighed. Samtalen blev livligere og drejede sig blandt andet om øjeblikkets politiske forhold. Uagtet mit af naturen liberale sind [og min afsky for de stores seen ned på, hvad der ikke var af fornemt eller adeligt udspring] havde jeg dog altid haft en stor interesse for kejser Nicolaus. Han stod for mig, med rette eller med urette, det ved jeg ikke, som typus på en mand i ordets egentlige betydning, og jeg kunne altså med god samvittighed for den fremmede udtale min interesse for hans kejser. Han tog høfligt herimod, men var temmelig tilbageholden i sine ytringer

og drejede hurtigt samtalen hen på andre genstande.

✂ På mit bord stod en udmærket buket af brogede nelliker, som min lille velgørerinde Inger om formiddagen havde bragt mig. Den fremmede betragtede disse, lugtede til dem og udstødte et suk, idet han sagde: »Ak, blomster! Nu har jeg i 14 år flydt om på havet på den årstid, hvor alle disse jordens gaver fryder mennesket, uden at jeg har kunnet få min del deraf; når jeg ser friske blomster som disse her, bliver jeg ganske vemodig. Er det ubeskedent, om jeg beder Dem forære mig en af dem?« Med glæde rakte jeg

216 ham den smukkeste, jeg kunne finde. Han stak den i sit knaphul og takkede mig på det forbindtligste, idet han høfligt tilføjede: »Den skal gemmes som en erindring om Danmark.« Her blev vi afbrudt af værten, der endelig var skaffet tilveje, og som nu igennem mig fik listen på alt, hvad han skulle indkøbe til russerne. Han sagde: »Et par timer vil mindst medgå til indkøbet.« »Godt,« svarede den fremmede, »vi opholder os her i kroen, til De er her tilbage.« Hermed gik værten; den fremmede tog afsked, idet han takkede mig for al min bistand. Det lille besøg morede mig ret. Jeg så i tanken, hvor store øjne Heiberg ville gøre ved min fortælling herom, hvorledes dette besøg ville give anledning til spøg imellem os og til lidt drilleri fra min side. Når Heiberg altid ligesom ville holde mig under lås og lukke, da gentager jeg, at det egentlig ikke var, hvad man kalder jalousi, men en holden mig i hævd; han syntes, at det ligesom degraderede mig at komme i berøring med mennesker, der ikke først havde stået prøve for hans kritiske domstol og vist sig værdige til min omgang. Jeg fandt, at han gik for vidt i denne retning, og drillede ham lidt. Jalousi, som man i almindelighed forstår ordet, var det ikke; ifald en sådan følelse var opstået hos ham, da tror jeg, at en vis stolthed havde holdt den nede; han ville have vidst at bære på denne smerte i tavshed og kun ytret den ved selv at trække sig tilbage fra genstanden for den.

✂ Et kvarters tid efter at den russiske officer havde forladt mig, kom madammen og sagde, at samme herre ved miner og gebærder havde givet tilkende, at han ville ind til mig; »han har formodentligt mere på sit hjerte.« »Det er ellers pæne mennesker allesammen,« vedblev hun; »de andre sidder nu oppe i gæstestuen og drikker og er rigtig glade, men Gud fri mig, hvor de kan drikke!« Hun åbnede nu på min tilladelse døren for min nye bekendt. Med et smil på læben og en skælm i øjet bukkede han for mig, idet han sagde: »Ja, jeg kommer som ambassadør for mine kammerater; de påstår, at jeg har opført mig underfundigt mod dem, ved ene at henvende mig til Dem, og mener, at de har alle sammen adkomst til at gøre en dansk dames bekendtskab, og da jeg nu kom op til dem med min blomst i knaphullet, steg deres forbitrelse; de beder nu om tilladelse til at modtage samme gunst og ligeledes hente sig en duftende blomst.« Jeg blev betænkelig ved

217 denne anmodning og tænkte: Nej tak, på dette tør jeg ikke indlade mig. Jeg tog nu hele buketteren af nelliker, som stod på bordet og rakte den til fyren, idet jeg overlod til ham at dele den efter bedste skøn imellem sine kammerater. Han takkede høfligt herfor og fjernede sig. Men nu var mit mod forbi, og da jeg vel havde fået ham ud af døren, drejede jeg nøglen forsvarligt to gange om og besluttede ikke oftere at indlade mig med nogen af dem. Kort efter, da jeg efter tiden at dømme kunne antage, at han overrakte mine nelliker, hørte jeg et umådeligt fryderåb, latter og støj oppe i skænkestuen. Jeg måtte smile over mig selv; thi nu blev jeg så angst over alt, hvad jeg havde indladt mig på, at jeg inderligt ønskede Heiberg ved min side. Man erindre, at vort sovekammer vendte ud mod gården og lå ganske lavt ved jorden. Igennem gården var de kommet for at gå op til stuen, den ville de altså atter passere, når de gik bort. Jeg rullede derfor godt ned for vinduerne og belavede mig på at gå til ro, thi klokken var under alt dette blevet temmelig mange. Da bankede det atter på døren ud til gårdforstuen. Jeg gik derud og spurgte: »Hvem der?« -»Det er mig,« sagde kromadammen, »den fremmede herre har atter noget at spørge Dem om.« Jeg svarede nu bag den lukkede dør, at hun måtte se at gøre sig forståelig for ham; jeg var gået til ro, og han kunne ikke oftere få mig i tale, ligesom jeg pålagde hende selv ikke oftere at forstyrre mig. Hun gik. Jeg efterså vindueskrogene og dørlåsen endnu en gang, forinden jeg turde lægge mig. At falde i søvn lod sig imidlertid ikke godt gøre, thi angst var jeg engang blevet og kunne derfor ikke lade være at lytte til den mindste lyd eller støj; navnlig holdtes jeg vågen af sange, der lød ned til mig fra det muntre selskab. Omsider mærkede jeg til min glæde, at man brød op. Talende i munden på hinanden, under latter og lystighed passerede de gården og gik mit vindue tæt forbi. De standsede her, og et tordnende hurra lød, idet jeg hørte nogle råbe: »Gute Nacht zu der Madam!« Et øjeblik efter var de ude af gården på vejen til deres skibe, og glad var jeg.

✂ Henimod middag kom Heiberg fra København. »Sæt dig nu her lige overfor mig,« sagde jeg, »så skal jeg fortælle dig mærkelige ting.« Og nu berettede jeg ham skridt for skridt mit sammenstød med russerne. Med et ironisk smil hørte han derpå og sagde tilsidst: »Ja, nu gik dette jo godt, men meget uforsigtigt er

218 det af dig at indlade dig på sligt.« Som sonoffer tilstod jeg ham også, at jeg tilsidst havde været angst og inderligt ønsket ham tilbage.

☒ Vi fortsatte nu atter vort stille, lykkelige kroliv; jeg sukkede over, at dette snart nærmede sig sin ende. Dagligt indsugede jeg livskraft ved at vandre om i den henrivende egn i alle slags betragtninger. Hvad bønderne nu her i egnen kaldte herregården, hed engang slottet, da ejeren grev Schimmelmann om sommeren opholdt sig her, omgivet af al luksus og pragt, og samlede det bedste selskab om sig; digteren Baggesen hørte til dette. Stakkels Baggesen! Stakkels fredløse sangfugl! Sammensat af et af varme svulmende hjerte, af en glødende fantasi, og så til din kval af en kritisk sans, så skarp, så tilspidset, så klartseende, at du i tåge og mørke så, hvad andre knap skimtede ved højllys dag. Jeg har altid tænkt, at disse besynderligt modstridende elementer hos vor sanger var det, der gjorde ham uforståelig for mange, det, hvorfra miskendelsen af ham rejste sig. Thi således er menneskene; de tåler ikke, at en natur midt imellem dem, ligesom et prisme, kaster strålerne til alle sider; det er kun de bestemt begrænsede naturer, der får lov til stille at gå i fred, hen ad den af deres natur afstukne sti. Snart med sydens brændende farver at sværme ved lyren, snart med satirens hvasseste pile at ramme den sorte plet i hjertet af et digterværk, snart elegisk at sukke under miskendelsens brod, snart som en Hercules at svinge køllen til højre og til venstre og trodsigt skoggerle ad de kastespyd, der sendes imod ham uden at ramme - dette er mere, end samtiden tåler; hvad eftertidens dom bliver, vil vise sig, selv om den kommer sent, - den kommer dog. Heibergs moder har fortalt mig så meget om denne mærkeligt sammensatte natur, at han nødvendigvis i høj grad måtte interessere mig. Hvorledes han kunne glemme tid og sted, hvorledes han med sin brændende fantasi kunne sætte sig ind i en situation, så at han tilsidst virkelig troede, at han selv havde oplevet ord til andet, hvad han fortalte; hvor barnligt elskværdig, hvor taknemmelig han kunne være for den mindste opmærksomhed, hvor henrykt over andres arbejde, når det tiltalte ham; men også i hvilket raseri han kunne komme over det forfejlede, især over det kejtede, det i tanken forkludrede, hvor der var vendt op og ned på al menneskeforstand, al logik; da skummede han af vrede, da

219 strømmede ordene fra hans læber som en rivende fos, der truer med at opløse sig i skum. I sådanne øjeblikke forsvandt den bløde, elskovsfulde sanger; han dyppede sin pen i satirens grønneste blæk og kunne næppe nedskrive tankerne så hurtigt, som hans hjerne udslyngede dem. Hvad under da, at besindigheden, denne beundrede, kolde evne, ikke kunne komme til at spille første rolle ved den Baggesenske skrivepult! Men studse må man i sandhed ofte ved at læse, hvad Baggesen skrev under sit fædrelands unge sønners forfølgelse, studse over, i hvilken grad han forudså, hvad der var skjult for hans forfølgeres øjne. Hvor ofte tænkte jeg dog ikke på ham på mine ensomme vandringer, tænkte: Her har han også vandret, snart jublende af fryd, snart mismodig over sine huslige tryk, snart med tanker om at forlade sit fædreland for bestandigt. Ja, han kunne udbryde med Goethe:

☒ Wie theuer hab' ich meine Gedichte bezahlt! -

☒ »En søndag på Amager« var færdig og mit sidste besøg hos Ane bestemt til næste morgen; om få dage måtte vi bryde op fra vort lykkelige Hellebækkliv. [Ak, I stille, fredsommelige dage! I stille, lykkelige aftener, hvor to, der glæder sig ved hinandens selskab, sidder i samtale af ens interesse for os begge; thi det var vort samlivs styrke: vore interesser var de samme. Heiberg bragte intet offer ved at dvæle ved det, der fyldte mig, og jeg intet ved at lytte til, hvad han gik op i. Hvor vidunderligt alsidige var ikke hans kundskaber, hvilket øje til at orientere sig på himlen som på jorden, og hvilket lykkeligt sammensat temperament! Hvor oplivende for andre, hvor styrkende, hvor barnligt elskværdigt! Og hvilken rørende pris satte han ikke på mig stakkel!] Med stille vemod tænkte jeg på atter at rejse hjem til byens larm og støj; jeg ved ikke, hvad det var for en anelse, der på det stærkeste tilhviskede mig, at disse 6 uger, tilbragt i ro, i fred, i glæde, i søde drømmerier, ville blive afløst af uro og nye begivenheder, der på mere end én måde ville gribe ind i vort liv. Jeg meddelte Heiberg mine anelser, men han lo ad mig.

☒ Næste morgen ganske tidligt gik jeg til Ane, der tog imod mig så kærligt, så rørende og forsikrede, at når hun i flere dage ikke så mig, faldt hun i bedrøvelse og tungsind. Da jeg nu måtte sige 220 hende, at dette besøg var et afskedsbesøg, da jeg om to dage forlod egnen, blev hun helt urolig og sagde i ét væk: »Herre Gud, jeg har så meget at tale med Dem om, så meget jeg ville sige Dem, og nu løber det alt i ét for mig, og jeg ved hverken ud eller ind.« Med foldede hænder gik hun frem og tilbage i stuen, idet hun i ét væk mumlede sit: »Herre Gud, der var så meget!« Jeg sagde hende nu, at Heiberg havde lovet mig, at vi hver sommer skulle besøge Hellebæk, om og kun for en halv dag, og jeg lovede hende, at jeg da ville besøge hende i hendes hytte, se til hendes ben og gøre hende, hvad godt jeg kunne. »Så skal jeg se Dem igen,« sagde hun med et smil, der klædte hende så godt, idet hun trofast så mig ind i øjet; hun blev nu livligere og roligere; »ja, ja,« sagde hun, »altså når stæren næste år begynder at fløjte, så siger jeg til den: Ja fløjt rigtig kønt, thi nu kommer snart fru til Ane. Havde jeg dog bare et eller andet, jeg kunne give Dem med, som ret kunne fornøje Dem! Men hvad skulle det være? Bi lidt,« tilføjede hun, idet hun kiggede ud af vinduet, tog en saks og sagde: »Følg med!« og nu begyndte hun at afklippe alle blomsterne i haven, en for en. Jeg bad for dem og sagde: »Lad dog nogle stå, Ane, de pynter så pænt udenfor Deres vindue.« »Nej,« svarede hun, »ikke én skal blive stående!« og nu rakte hun mig den temmelig store og noget klodsede buket, med de ord: »Og så vil jeg sige Dem farvel. Når De om aftenen beder Deres fadervor, som jeg tror De gør, så husk på, at gamle Ane ingen aften beder sit uden at bede Gud Fader våge over Dem og hjælpe Dem i stort som i småt.« Af et oprigtigt hjerte takkede jeg hende for dette løfte og var lige så rørt ved at forlade Ane som hun ved min

bortrejse. Jeg holdt mit givne ord til Ane. I nogle år besøgte jeg hende og fornyede vort første bekendtskab, indtil hendes mand en dag bragte mig det budskab, at Anes jordiske lidelser og savn var ophørte, og hun havde fred.

☒ Ved min ankomst tilbage til kroen begyndte jeg nu på indpakningen af vort tøj. Valter gik uroligt omkring med spørgende blikke, som om han ville sige: »Hvad betyder alt dette?« Der lå et sådant udtryk i dyrets øjne og i det hele urolige væsen, at vi begge blev rørt herover og fik så godt som på én gang den tanke at tage hunden med os, ifald vi kunne få tilladelse dertil af krokonen. Da jeg udtalte dette vort ønske for hende, svarede hun godmodigt:

221 »De har været mig til så stor hjælp i denne tid, at jeg ikke kan nægte Dem noget,« og sagen var afgjort. Efter at have taget venlig afsked med de få, vi på dette sted var kommet i berøring med, indfandt vi os til Heibergs moders glæde på Søkvæsthuset, medbringende vor firbenede ven, der skulle udgøre et nyt medlem i vor lille kreds. Ikke uden betænkelighed blev Valter modtaget af vor moder, der gøs for en stor hunds mangel på sirlighed, og hun så helt betænkelig ud over følgerne og ville ikke ret ønske ham velkommen. Men naturligvis havde Valter ikke været i huset i otte dage, før hun med sit kærlige hjerte sørgede for hans behageligheder i alle retninger, og Valter tyede gerne ind i hendes vinterstue, hvor der sædvanligt var 18 graders varme. Jeg selv blev straks kastet ind i arbejde op over ørene både ved teatret og i hjemmet.

☒

VINTEREN 1847-48. TRONSKIFTET

☒ Sangene i »En søndag på Amager« havde jeg efter fattig lejlighed skrevet ordene og musikken til; de var således færdige til at overgives til en musiker, der kunne instrumentere numrene for orkestret. Det gjaldt altså om at finde en sådan, der forenede evnen til dette arbejde med den personlige egenskab at kunne bevare i hemmelighed, hvad der blev ham betroet. Der gives ikke så få mennesker, som ikke just ligefrem fortæller andre, hvad der betros dem, men hemmeligheden trykker dem, så de ikke kan lade være at slå på et og andet den angående. De har intet røbet, men de har vakt mistanke ved deres uforsigtige tale. At det nu var mig og Heiberg i høj grad magtpåliggende, at man ikke i mig så forfatteren til den nye originale vaudeville, vil vel enhver kunne forstå. Vi talte derfor frem og tilbage om, hvem vi skulle betro os til, og valget faldt på den pålidelige koncertmester Frøhlich. Frøhlich var i sin tid almindelig anerkendt som en fortræffelig anfører i orkestret og som en komponist, der havde leveret adskillige smukke og originale arbejder, iblandt andre den skønne musik til Bournonvilles ballet »Valdemar«, en af de smukkeste musikalske balletkompositioner, vi ejer. Pludselig ramtes han i sin bedste manddomsalder af den ulykke, at et anfald af apopleksi lammede hans 222 legeme; han måtte på grund heraf trække sig tilbage fra sin embedsstilling ved teatret og levede nu i stilhed, kun sysselsat med sine musikalske studier. Vort valg faldt på Frøhlich, fordi han var en tavs, indesluttet mand, fri for al svag kunstnerforfængelighed. Vi tvivlede ikke et øjeblik på, at når vi sagde: dette skal holdes aldeles hemmeligt, så blev det også en hemmelighed for alle. Vi betroede imidlertid heller ikke ham den hele sandhed, for mit vedkommende ikke af mangel på tillid, men af en vis forlegenhed med hensyn til mit forfatterskab. Heiberg sagde til Frøhlich, at forfatteren til »En søndag på Amager« ønskede, at han skulle arrangere musikken for orkesterstemmerne, at jeg var i forfatterens fortrolighed og vidste, hvilke ønsker der i anledning af musikken især lå ham på hjerte, hvorfor han bad ham aftale det hele med mig. Hvad enten Frøhlich fattede mistanke til mig eller ej, skal jeg lade være usagt; vist er det, at han viste den største diskretion i de møder, vi havde om alt musikken angående. Til min glæde roste han de små simple melodier og sagde, at Heiberg havde gjort ham en sand fornøjelse ved at overdrage dette arbejde til ham, der jo nu levede stille og uden al offentlig virksomhed i den kunst, som han havde ofret sit liv. Ganske undselig satte jeg mig første dag til klaveret med den lærde musiker for at spille og synge mine uskyldige sange for ham; men hans milde, venlige ord satte mod i mig, og vi blev hurtigt enige om alt. Han lovede at sammensætte en lille ouverture af de vigtigste melodier som forspil til stykket. Jeg var usigelig glad over, at Frøhlich med så megen interesse tog fat på arbejdet. Da nu også musikken var færdig, blev stykket indleveret til teaterdirektionen og med stor glæde antaget af Collin, der ganske rigtigt blev rørt over, at hans kære barn, Kongelunden, kom til ære og værdighed ved at besynges i sin unge alder. Rollerne blev afskrevet og uddelt til alle vedkommende skuespillere, men opførelsen blev udsat af forskellige årsager, blandt andet den, at både jeg og de andre spillende var beskæftigede med indstuderingen af »Viola«, som skulle opføres i anledning af kong Christian den Ottendes fødselsdag. Shakespeares »Viola« har altid været mit hjertes barn, også af den simple grund, at jeg bilder mig ind, at jeg har haft så megen andel i, at dette yndige stykke trængte igennem hos publikum og vedligeholdte interessen hos dette lige til de sidste år af min teatervirksomhed 223 Jeg har erfaret i årenes løb, at så snart en ny genre skulle indføres på scenen, da var skuespillerne i begyndelsen desorienterede og på vildspor med hensyn til måden, hvorpå de skulle gribe den an. Det franske lystspil var man nu ved mange års øvelse på det rene med, ligeledes med tragedien og det lyriske drama; men et digterværk som »Viola«, der svæver imellem lystspillet og det lyriske drama og det stærkt burleske, kendte de så godt som intet til, så en holdt sig til den ene side, en til den anden uden at

formå at forene modsætningerne, så disse ikke dannede en grel modsigelse men smeltede sammen i en harmonisk helhed. Dette opnås ikke, idet man kun studerer sin løsevne rolle, men ved at studere den hele genre. Jeg havde i lang tid, forinden »Viola« blev bearbejdet for teatret, sat mig ind i denne, så at jeg på dette punkt var orienteret. Ved de første prøver på »Viola« viste det sig straks, hvad jeg havde frygtet. En stod rent på konversationsstandpunktet, en anden på det rørende, lyriske dramas, en tredje på det rent kåde, burleske standpunkt, og alle tre var de på vildspor. Disse lette, hurtige svingninger i digtet, følelsen blandet med ironien, latteren, hvorigennem tårerne vibrerer, smerten og smilet, dette er det, der især udgør hovedtrækkene i Violas rolle som i de fleste andre figurer i dette stykke. Den, der ikke formår at fremstille, om jeg så må sige, den graciøse sorg, den milde lystighed, bag hvilken vemoden romantisk titter frem, den kan ikke spille Viola. Her er ikke tale om gråd, ikke om latter, begge disse yderligheder af stemninger har her intet at gøre; en romantisk skønhed må være udbredt over hele billedet. Den smerte, som en nyere digter ville lade sin elskerinde fælde bitre tårer over, titter her tilbagetrængt frem af sjælen og bliver netop derved rørende. I skæmten vibrerer det elskovssyge hjertes suk. Den ytring, som Viola udtaler om sin sjæls tilstand: »Groet fast i tanken sad det blege tungsind

- - -

Og smilte i sin kval,«

☒ disse ord er betegnende for den hele yndige kvindeskikkelse. Ethvert stærkt udbrud af lidenskaben ville ligesom ophæve billedets sarte natur. At formå med lethed at glide over fra den ene stemning 224 til den anden, fint at kunne nuancere disse, er hovedopgaven for fremstillerinden. Alle disse Shakespeareske lystspil er en slags eventyrkomedier, og som sådanne må de holdes i fremstillingen; derfor er det nødvendigt, at de skuespillere, der skal udføre disse stykker, fremfor alt må være i besiddelse af en fantasi, der kan sætte sig ind i dette fine, romantisk-brogede stof uden at tage for hårdt på det; thi ellers er enheden borte.

☒ Ikke liden umage havde jeg derfor blandt mine kunstfæller for at få den ene til at opgive tragedietonen, den anden til at moderere den prosaiske lystspiltone, den tredje til at holde det burleske indenfor skønhedens grænser. Rung havde komponeret musikken til stykket med den smag, som var ham egen ved slige lejligheder. Stykket, der første gang blev spillet for et kongeligt fødselsdagspublikum, gjorde næppe noget stærkt indtryk den første aften, men det blev i årenes løb mere og mere et yndlingsstykke hos det danske publikum, og til min bedste kunstneriske nydelse regner jeg de aftener, på hvilke jeg udførte Violas yndige billede. Frøken Sille Beyer var henrykt over dette udfald af det første forsøg, og dette held gav hende mod til i årenes løb at bearbejde flere af den udødelige digters værker.

☒ I sæsonens begyndelse gæstedes det danske teater af en berømt tysk notabilitet, madame Schröder-Devrient, der optrådte i nogle operascener, naturligvis på tysk. Man så her betydelige gaver, så vel legemlige som åndelige, men som unægteligt var på retur. Hun var vel noget over de fyrretyve, da det danske publikum gjorde hendes bekendtskab. Dette er et vel siddigt tidspunkt til at fremstille sig for et nyt publikum, der ikke bringer kærlighedsindringen med fra en mere glimrende tid; thi det går med et godt publikum som med mennesker i det private liv; har man set en personlighed i sin skønheds glans og ynde, og denne har vundet vort hjerte, da kan den ubarmhertige tid, selv når årene har afbleget billedet, ikke rent udslette det, der engang henrev os, ja vi ser med erindringsblikket det unge, strålende åsyn af og til titte frem, så at forandringen synes os ringe og i alt fald ingenlunde en sådan, at nydelsen af denne personligheds ydre præg er tilintetgjort. Men den fremmede, der første gang ser en sådan personlighed, dømmes anderledes; han har ingen historie, ingen forudsætninger at holde sig til, står kold lige overfor det, der har varmet tusinders 225 hjerter. Således er det, og det kan ikke godt være anderledes. Jeg så på madame Schröder-Devrients spil med dyb medfølelse. Ånden var endnu frisk, opadstræbende; med en fin kunstnerisk fantasi hengav hun sig i sit spil; det løftede hendes kunstneriske sjæl ind i ungdomsårenes drømmerier, men ak! hun drømte ene denne drøm, publikum blev koldt og skænkede hende kun det for en virkelig kunstner smerteligste bifald, en kold, anerkendende applaus, hvori ligger, at man finder fremstillingen agtværdig men uden evne til at rive hen. Ligesom en maler og billedhugger ser med andre øjne, andre fordringer på et kunstværk end den store mængde, således ser og en skuespiller med andre øjne end det tilfældige publikum. For mig havde hendes fremstillinger, om end, som jeg måtte indrømme, med noget aftagende kræfter, stor interesse. De var beåndede af virkelig skønhed og inderlighed, og det berørte mig smerteligt, at de ikke fandt mere indgang. Jeg tænkte: hvad er så det hele, når en lidt for fyldig figur, en noget mindre stærk stemme og især kendskab til vedkommendes døbeseddel gør, at man ikke kan nyde en åndig opfattelse og gengivelse; ikke kan beundre en fuldendt plastik, en fin nuancering af musikkens skønhed og harmoni. Hvor tungt må det dog ikke være, når sjælen har formået at holde sig ung, frisk, begejstret for det ideale i kunsten, da at stødes ud af templet på grund af dette legemes forkrænkelighed. Kun skuespillere kender til denne kval; ingen andre kunstnere. En tysk dame, som jeg adskillige år efter traf på en af mine rejser, fortalte mig meget om hende: at hun var anset for et højest uegennyttigt menneske, nobel af tænke måde, godgørende mod fattige, en trofast veninde, og meget mere til hendes ros; da hun måtte ophøre med sin kunsts udøvelse, fortvivlede hun rent og flød hen i tårer af smerte over den tomhed, hun nu følte. Dette er dårligt, udbyder menneskene så rask; ak, ja vist er det dårligt, thi det viser, at her er intet indkøb af resignation gjort itide til vinterbrug, men visselig er overgangen fra at sværme i den ideale verden til den, kun at bevæge sig i den virkelige, en opgave, som kun de færreste har noget begreb om. Det er en

amputation af en meget smertelig art. Kan man da ikke føre et idealt liv uden at være skuespiller, sanger, danser? Jo visselig! men den store forskel består deri, at det selv at producere ophører. De fleste dramatiske talenter formår kun at nyde igennem deres egen 226 produktionsevne; ophører denne, da ophører som oftest også modtageligheden til at nyde, til at sætte sig i stemning; thi for de fleste består deres nyden i arbejdet, i den kamp, den strid og den sejr, der er ivente; at hengive sig til en ideal nyden, uden selv at producere, formår kun såre få af dem, netop fordi de har fået mere end de fleste, evnen til i fremstillingen at levendegøre deres nyden for andre. Man tænke sig en sanger med en henrivende stemme, men indelukket i et rum, hvor ingen kunne høre en tone; hvor længe tror man da vel, at han ene ville fryde sig ved disse toner? Men så er det jo altsammen forfængelighed! Måske, men den er menneskelig. Hvor længe mon en digter ville vedblive at skrive, når intet menneske læste, hvad han skrev? Hvor længe vedblev en maler, en billedhugger at arbejde, når intet menneskeligt øje frydede sig derover? Og en dramatisk kunstner, der på grund af omtændighederne tvinges til at ophøre med sin kunst, uagtet sjælen endnu er frisk og istand til at producere, er som den indelukkede sanger, som den maler eller billedhugger, hvis værker intet øje frydes ved. En dame fortalte mig engang, at den yndige sangerinde, Mlle. Sontag, den senere grevinde Rossi, som grevinde i en stor soirée havde henrevet hende, som alle de tilstedeværende, ved sin fortryllende stemme. Damen gik hen til hende ved klaveret for at udtale sin beundring for den fejrede, nu fornemme dame. Grevinde Rossi vendte sig mod hende med store tårer i øjnene og sagde: »Ak, det bifald, der her ydes mig i aften, kan jo ikke andet end glæde mig, men min kære frue, hvad er dette imod at stå for et helt publikum, som vi henriver, og som, idet det henrives, løfter os op til gudernes salighed! Min Gud!« tilføjede hun ganske naivt, »hvor jeg længes efter en gang igen at opleve et sådant øjeblik!« Hun fik omsider denne længsel stillet; hun sang sig påny berømmelse - og døden til. Skal man fra et teaterliv, især når dette har været kronet med held, indtræde i det rent private liv, da må dette spring i mange år iforvejen være forberedt. Der må være noget, hvori ens verdslige tilværelse da kan gå op ved siden af forberedelsen til livet hinsides, thi dagligt arbejde er blevet en nødvendighed, ikke alene indadtil, men udad mod menneskene, og det gælder da at finde et sådant, thi en fattigere trøst end den, der ligger i talemåden: »at hvile på sine laurbær«, kender jeg ikke. Noget forfærdeligere, noget uhyggeligere end den 227 fortvivlelse, der ikke sjældent griber en kunstner efter et glimrende kunstnerliv, kender jeg lige så lidt. Hvilken sjælsfortabelse ligger der ikke i den gerning at skyde sig en kugle for panden, fordi stemmen var tabt, som det berettes om en fransk sanger! Hvilke afgrunde åbnes ikke for vor fantasi, når vi læser beretningen om den store franske tragiske skuespillerinde Rachel, der i dødsøjeblikket udbreder sine smykker, sine diamanter på sengetæppet og udbryder ved synet af den herlighed, idet hun vrider sine hænder: Og alt dette skal jeg forlade!

☒ Fra begyndelsen af januar 1848 havde Christian den Ottende befundet sig i en noget sygelig tilstand, der ved tilfældige omstændigheder forværredes, så døden indtraf den 20de januar. Til trods for sine mange fagre ord havde Christian den Ottende ikke formået at gøre sig populær. Man havde ventet, at denne konge, der hørte den nyere tid til, skulle have dannet en modsætning til Frederik den Sjette, i friere anskuelser, i kærlighed til det nye liv, hvoraf det unge Danmark var inspireret; man krævede noget nyt i så godt som alle retninger, men for det meste blev alt ved det gamle, og dette gamle var man forlængst træt af. Frederik den Syvende kom altså på tronen, den prins, der mere end én gang højt havde udtalt: Når jeg bliver konge, skal folket få en konstitution, så fri som det kan ønske den. Lejligheden til at indfri dette løfte kom snart. Den 18de marts afsendtes en stænderdeputation fra Rendsborg til kongen for at fordre Slesvigs og Holstens forening ved en fælles fri forfatning og Slesvigs indlemmelse i det tyske forbund, med mere. Den 20de marts afholdtes et offentligt møde i Casino for at nedlægge indsigelse imod, at dette forlangende blev opfyldt, og dagen efter afskedigede kongen sit ministerium for at lade danne et andet på konstitutionel grund. Fra dette øjeblik af sank alt det gamle herhjemme i sin grav, og en ny ånd, et nyt liv vakttes i folket, der bevirkede et fremskridt i alle borgerlige forhold, som måtte forbyde enhver. At slige forandringer ikke kan gå for sig, uden at mange institutioner, mange forhold, mangt et individ berøres smerteligt, er naturligt; et sådant ryk i alle bånd, der i mands minde har fæstet sig, må nødvendigvis mærkes. De gamle føler sig tilovers, og de unge farer ofte frem med en hensynsløshed, der har sin væsentligste grund i, netop at de er unge og utålmodigt higer efter at sætte deres nye syn igennem; de

228 farer frem i stormskridt, ubekymrede om, hvad de nedtramper i deres raske løb. Men var ikke stemningen ved disse begivenheder blevet løftet i en så kendelig grad, havde vor krig i 1848 ikke båret således op, som den gjorde. Uforglemmelig er folkebegejstringen fra hint år for mig - og jeg tænker for alle, der oplevede det. Al smålighed var med et forstummet; én tanke opfyldte alle, tanken om vort fædrelands frelse. Hvis nogen havde sagt til mig inden 1848: De kender ikke noget til en rigtig nationalfølelse, da ville jeg upåtvivleligt have anset det for en stor fornærmelse og fundet en slig ytring usand i højeste grad, og dog - det er sandt, jeg kendte den ikke, før den nu vågnede i farens øjeblik. Jeg vidste ikke før, i hvilken grad hjertet kan blive blødt i brystet, når ens fædreland er i fare. Jeg husker så levende en formiddag, jeg sad i Søkvæsthusets have, efter at krigen var udbrudt, og jeg [bag plankeværket] hørte de ellers slemme gadedrenge istemme en af vore nationalsange, hvorledes det da var mig umuligt at tilbageholde mine tårer, og hvor velgørende disse tårer var. Der gives mange slags tårer, men mere opløftende end disse har jeg aldrig grædt. Hvor bevæget blev man ikke, da budskabet kom om de første faldne. Den første, hvis fald blev berettet os, var en Hegermann-Lindenchrone. Hverken Heiberg eller jeg kendte denne mand personligt, men

hvor blev vi begge bevægede! Det var, som om en nær slægtning var tabt for os. Siden desværre lød dødsbudskabet så ofte, at følelsen for den enkelte tabte sig, men varmen for det hele, det store beholdt sin styrke og tog snarere til end af.

☒ Det var ikke så let en sag i denne bevægede tid, opløftet af virkelighedens store drama at vedligeholde sin interesse for den illusionernes verden, hvori jeg var sat til at virke. Teatret var på grund af Christian den Ottendes død lukket fra den 20de januar til den 3die marts. Denne pause blev imidlertid ingen ferie for mig, thi vi indstuderede og prøvede Hertz's »Ninon« og »En søndag på Amager«, for at disse to nyheder kunne være rede ved teatrets genåbning.

229

☒

»NINON«. »EN SØNDAG PÅ AMAGER«. KRIGEN

☒ Den 3die marts altså åbnedes skuespilhuset påny med en sørgeprolog af Heiberg, der fremsagdes af M. Wiehe, »Kong René's datter« og »Liden Kirsten«. Den 4de marts, aftenen efter, spillede første gang Hertz's »Ninon«; den 5te marts Heibergs »Valgerda« og første gang »En søndag på Amager«; den 6te marts »En søndag på Amager« anden gang, den 7de atter »Ninon«, den 9de igen »Ninon«. Jeg studser selv ved at mindes det arbejde, jeg således udførte i en uge. Gud må vide, hvorfra jeg tog de kræfter, som udfordredes dertil; men hvad formår et menneske ikke, når sindet er løftet, og hvor lidet, når det er nedbøjet.

☒ Skuespillet »Ninon« gjorde hos publikum en lykke, der steg med hvert år, det gik over scenen, så at man kan sige, at tilløbet, beundringen for dette arbejde var størst, den sidste sæson det spillede, otte år efter. Den gode Hertz var henrykt over Michael Wiehes og min fremstilling; jeg husker, at han i stykkets første tid udbrød en aften til mig: »Et sådant sammenspil som Deres og Wiehes kan man forgæves rejse Europa rundt for at søge magen til!« [Man behøver kun at læse dette stykke for at få en forestilling om, hvorledes en så overordentlig stor rolle må nuanceres, når den ikke skal blive trættende og monoton.] Med stor flid havde jeg udarbejdet memoreringen af min yderst vanskelige rolle, og tør jeg slutte fra publikums interesse ved mit spil, da må jeg vel antage, at arbejdet var lykkedes mig. M. Wiehes fortræffelige spil bidrog overordentligt til at holde mig i ånde. Chevalierens rolle må vistnok anses for en af M. Wiehes fortrinligste; den skønne, ungdommelige, naive inderlighed, hvormed han spillede den første del af rollen, den erotiske lidenskabs styrke, som han formåede at lægge for dagen [med en sandhed, en dyb inderlighed i betoningen] i den sidste del, er vist aldrig overtruffet af nogen. I femte akt, hvor lidenskaben stiger til et slags vanvid, må han være uforglemmelig for enhver, der har hørt disse dybe, hjerteskerende toner, set dette udtryk i øjet, hans stumme spils fuldendte kunst; i alt dette var en illusion, der greb og måtte gribe enhver tilskuer, som det greb mig. Således at spille sammen, som vi to her, er en nydelse, som de færreste kan gøre sig nogen ret 230 forestilling om. [Her blev illusionen til virkelighed.] I denne forfærdelige scene i femte akt blev der en aften vist Wiehe og mig en opmærksomhed fra publikums side, som jeg tror er enestående. Enhver som har haft lejlighed til at bemærke, hvor let illusionen rives i stykker for et publikum til skuespillernes fortvivlelse, hvorledes en kulisser, der vakler lidt, en stol, der falder overende, et bånd, der titter frem fra en dragt, hvor det ikke må ses, som alt Goethe omtaler ved en forestilling af »Hamlet«, er nok til at frembringe en latter hos publikum, der tilintetgør den mest rystende situations virkning, kan vel forestille sig, hvad det vil sige, når pludselig i en sådan tragisk situation en kat sætter sig i ro og mag ind på scenen, som om den også ville være tilskuer og have nydelse af spillet. En sådan indfandt sig netop i vor scene i femte akt, uden at Wiehe eller jeg anede det, thi ikke mindste uro, hvisken eller støj var at spore i det tæt besatte hus. Først efter forestillingen blev det os fortalt, hvilken ubuden tilskuer vi havde haft i vor hovedscene. Jeg blev højst forbavset herover og anså dette træk som et tegn på det højeste bifald fra publikums side, som meget få [for ikke at sige ingen, ville have kunnet opnå, det skulle da have været Ryge i sin Hakon Jarl, når han i fjerde akt trådte ind til Thora i sin grå kittel. Wiehe og jeg, var publikum overordentlig taknemmelige hin aften; vi anså det begge for en sejr, vi var stolte af.]

☒ Stoffet i dette skuespil havde imidlertid adskillige modstandere, og unægteligt lod det sig kun behandle af en digter som Hertz. Hundrede og atter hundrede ville have lidt skibbrud på det. Den glimrende form bar det nu frem. I dette stof ligger forøvrigt en dyb psykologisk sandhed, den nemlig: at vi ofte straffes på vort uskyldigste punkt, medens straffen ligesom synes at udeblive på de skyldigere. Ninon har vist mere end én gang elsket uværdigt, men lige overfor denne søn er hendes kærlighed, som hun siger, hendes »reneste«, hendes »bedste«, og netop her straffes hendes kærlighed på det forfærdeligste. For første gang elsker hun her i sin fulde ret, og netop her rammer Nemesis hende. Den eneste gang hvor hun har lov til at elske, forbydes det hende, og hendes kærlighed knuser og tilintetgør dens genstand. Eros er hendes gud; hun har ikke kunnet leve ham foruden, og da hun endelig vil vende sig bort fra den lille falske betvinger af hendes erotiske natur

231 til den trofaste Gud, der holder ud og ikke opbrænder sig selv, da stødes hun ud i fortvivlelse, og hendes

livs nødvendighed nægtes hende for bestandigt. Heri ligger hendes tragiske skæbne. Alt tages fra hende på én gang; thi ve den kvinde, der efter en sådan katastrofe endnu formår at nyde af det brusende, falske bægers drik, hvori sanserne bedøves for at vågne i sløv tomhed. Vi ser i denne mærkelige begivenhed i den franske verdensdames liv, i hvilken grad forældrenes synd straffes på børnene, og denne begivenhed nedslår med et slag alle Ninons glimrende beviser for kvindeemancipationens ret. Hele hendes åndrige filosofi om det menneskelige hjertes rettigheder, der sættes over familielivets moralske grundvold, knuses med ét slag, da hun her lige overfor sin søn, der er blevet til efter disse anskuelser, ser, hvorhen de fører, hvilken forvirring de afstedkommer i samfundet. Når derfor nogle har ment, at dette stof er umoralsk, da må de ikke have set, i hvilken grad moralen her viser sig som den hævnende Nemesis. For enhver tænkende tilskuer må dog hele denne begivenhed føre tanken hen på det moralske og ikke bort derfra. Hvilken kvinde ville vel ønske sig i Ninons sted, når hun ved slutningen af stykket ser hende tilintetgjort ved virkningerne af et sådant liv. Hvem ville vel ikke gyse tilbage og udbryde i sit inderste: »Nej, dette går ikke an«; og det er dog altid slutningsmoralen i et stykke, der fælder dommen for eller imod.

☒ Med en dilettaants hele barnagtige glæde havde jeg frydet mig over prøverne på »En søndag på Amager«; aldrig kan jeg glemme det indtryk, det gjorde på mig, da jeg på den første teaterprøve hørte orkestret spille ouverturen, hvori mine melodier, komponerede i de mig uforglemmelige nattetimer på Søkvesthuset, klingede mig imøde forskønnede ved den graciøse instrumentation, som Fröhlich havde iklædt dem. Det forekom mig som en drøm, at det var mine melodier, som man her gjorde mig den ære at udføre, og hjertet hoppede i mig af glæde. I stykkets iscenesættelse havde jeg den væsentligste del, som næsten i alle stykker, hvori jeg selv havde rolle. »Når lykken vil, skyder pistolhylstret,« siger et svensk ordsprog; således også her. Alt lykkedes. Mine medspillende var hver for sig fortrinlige. M. Wiehe som Jokum, Phister som Hans, Chr. Hansen som lodsens, gamle Rosenkilde som Jepsen, fru Sødring som den ældre søster, Hultmann som 232 københavneren; ja selv Knudsen som Rasmus tog tilløb i publikums gunst, så heldigt skilte han sig fra den grædende elsker. Alle, for at tage mig selv med som Lisbet, bidrog til at gøre udførelsen så livlig, så gemytlig som en forfatter kunne ønske sig. Det nye og ejendommelige, at stykket spilledes på Amager, satte publikum straks ved tæppets opgang i en animeret stemning, der gav sig luft, da gamle Rosenkilde trådte ind i sin Amagerdragt, så han blev modtaget med rungende applaus. Om indtrykket af den første opførelse i det hele, vil jeg henvise til Overskous teaterhistorie*.

☒ Man ser af Overskous beretning, at »En søndag på Amager« kom i et moment, der gjorde det til lykkens skødebarn. Jeg selv havde besynderligt nok under dets indstudering ikke et øjeblik tvivlet på, at stykket ville gøre [stor] virkning fra scenen, og jeg havde derfor ikke haft spor af forfatterfeber under dets opførelse. Når Heiberg drillende havde sagt til mig: »Hvad vil du nu sige, når dette dit åndsfoster bliver pebet ud,« lo jeg ad ham og svarede: »Pyt, det har ingen nød, det vil gøre stormende lykke, mine sange vil inden kort tid være på alles læber.« Og således gik det virkelig; på gader og stræder, på kaffehuse og i skoven hørte man sangene fra »En søndag på Amager«. M. Wiehe klagede over, at han ikke kunne gå på gaden, uden at man råbte Jokum efter ham, og på samme måde gik det mig, idet man næsten ikke kaldte mig andet end Lisbet. Jeg erindrer en pudsig scene i mit hjem. Grev Moltke-Bregentved og hans elskværdige hustru (født v.d. Maase) besøgte mig en dag med to af deres børn. Den ældste dreng, dengang fem å seks år, som døden desværre tidligt kaldte bort fra de bedrøvede forældre, sad jeg og talte med om alle slags, hvad man taler med børn om. I samtalen med ham sagde jeg: »Ja, du ved vel, hvad jeg hedder, for at du kan finde mig, når du atter vil besøge mig?« Rødmende slog det yndige barn øjnene ned og sagde med svag stemme: »Jo, det ved jeg godt.« - »Nu, hvad hedder jeg da?« spurgte jeg. Smilende så han mig ind i øjet med det henrivende udtryk af troskyldighed, som kun ses hos slige små, og svarede: »De hedder - L i s b e t.«

☒ At jeg var glad, ja løftet op til en slags henrykkelse under stykkets første opførelse ved den jubel, der ledsagede forestillingen, *

233 kan vel enhver let forstå; jeg kom imidlertid ikke ud af min ligevægt og fik ikke højere tanker om mig selv og min forfatterstorhed end inden stykkets opførelse. Jeg glædede mig især ved tanken om, at Heiberg nu var beroliget og glad på mine vegne. Jeg lo i mit indre over den magt, jeg udøvede over publikum, også i denne retning. Uagtet jeg, som sagt, ikke et øjeblik havde tvivlet på stykkets virkning fra scenen, ikke fordi jeg fandt det så fortræffeligt, men fordi jeg vidste, at lystighed, liv og friskhed aldrig forfejler sin virkning, så var jeg dog noget forbavset over, i hvilken grad mit lille arbejde greb alle, unge som gamle. Jeg måtte ofte le over ytringer, der kom mig for øre af folk, hos hvem man mindst skulle tro, at de erotiske strenge endnu kunne finde genklang. Således mindes jeg den bekendte Peter Georg Bangs henrykkelse, så ofte han talte om stykket til mig: »Jeg bliver ung påny,« sagde han; »de lykkelige dage, da jeg sværmede for min kone, står atter levende for mig; jeg må være i hvad humør som helst, så rykkes jeg ud af alt, når jeg ser den velsignede Lisbet og den ypperlige sømandsgut Jokum. Ved De ikke,« vedblev han, »hvem der kan have skrevet det prægtige stykke? Jeg ville sågu hellere have skrevet det end alverdens berømte komedier!« Og således kunne han til min store forundring vedblive, idet alt det gnavne og tørre hos manden faldt bort, og et ungdommeligt udtryk viste sig i øjet, som jeg aldrig tidligere havde set spor af. Den gode Suhr var ligeledes så indtaget i dette stykke, at han aldrig, så ofte det i årenes løb gik over scenen, en eneste gang forsømte at være i teatret: »Jeg kan ikke blive siddende stille hjemme,« sagde han, »når jeg ved, at De spiller i »En søndag på Amager«; det er mig umuligt.« At nysgerrigheden i høj grad var vakt for at komme efter, hvem

forfatteren var, er naturligt, og ideligt blev Heiberg og jeg opfordrede til at betro snart en, snart en anden denne hemmelighed. Efter nogle års forløb gik vel det rygte i svang, et rygte der kom fra teaterpersonalet, at det vist måtte være mig, men jeg tror dog ikke, at nogen dengang fæstede lid dertil. En aften efter opførelsen, hvor Suhr som sædvanligt havde været henrykt, sagde han til Heiberg, da han gik ud af parkettet: »Sig mig dog, Heiberg, hvor er det muligt, at forfatteren til dette stykke kan finde sig i at være anonym; jeg synes, at han måtte navngive sig, når han hører al den jubel i teatret, så ofte det spilles. 234« - »Oh,« svarede Heiberg, »der kan jo tænkes så mange grunde til ikke at ville være bekendt.« - »Jeg kan ikke tænke mig en eneste,« sagde Suhr. »Sæt,« svarede Heiberg, »at det var et menneske, der er i stor gæld og frygter for, at hans kreditorer ved at se den indtægt, stykket skaffer ham, ville strømme ind på ham!« - »Ja, det var jo muligt,« sagde Suhr ganske betænkeligt, »herpå har jeg ikke tænkt.« Den almindelige mening var især i begyndelsen til min store »smigrelse«, at stykket måtte være af Heiberg selv. Den vittige Phister sagde imidlertid: »Nej, det tror jeg ikke; Heiberg slog før sin fader og sin moder ihjel, end han skrev vers som dem, der findes i stykket.« Han var den første, tror jeg, der fik en anelse om, at det måtte være mig, en mening han udtalte til mange. Også til mig selv ytrede han den, og når jeg leende spurgte ham, hvor sligt dog kunne falde ham ind, svarede han: »Jeg ved ikke selv, men det er, ligesom De står for mig fra først til sidst.« Den omstændighed, at sangene også var komponerede af forfatteren, forvirrede mange; thi de tiltroede mig dog ikke denne evne og vidste således ikke, hvem de skulle gætte på. Frøhlich var, som vi havde ventet af ham, tavs som graven, thi jeg kan næsten ikke tvivle på, at han fik mistanke til mig, da vi aftalte instrumentationen til sangene, men hverken for mig eller for nogen anden lod han sig mærke hermed, hvorfor jeg var ham yderst taknemmelig. Imidlertid, da vi mennesker sjældent i denne verden nyder et gode uden at betale vor tribut til den strenge guddom Nemesis, måtte også jeg ved denne lejlighed betale min. Krigen stod i flammer, vort fædreland kæmpede for sin tilværelse mod en overlegen styrke. Mine og alles tanker drejede sig om dette brændpunkt, og jeg havde ofte en følelse af, at det var unaturligt, ja jeg syntes tit uværdigt, at gå og spille komedie i en sådan tid. Det var næsten heller ikke muligt at få folk på komedie, undtagen, som Overskou siger, når der gives »En søndag på Amager«, et nyt bevis på, at et publikum altid tiltrækkes, når scenen byder dem kontrasten af det, hvori de lever - som da man i den franske revolution sad i teatrene og græd over hyrdestykker, hvori et lam blev dræbt, medens guillotinen dagligt huggede hovedet af de ædleste personligheder. Således også her. Udenfor teatret sorg, gråd, angst for ens kære i felten; fra scenen en lille idyllisk kærlighedshistorie imellem en Amagerpige og en matros, sang, glæde,

235 dans og lystighed på en kro. Man hørte ofte folk sige: »Det er velsignet at se dette lille, glade stykke i denne tid; man oplives, man opmuntres og rives ud af al den angst og sorg, man går i.« Men for mig, der følte mit fædrelands skæbne dybt, for mig var det ofte en stor overvindelse, ja en smerte at overgive mig til udførelsen af min lille Lisbet med al den muntre overgivenhed, som denne krævede. Forlod jeg scenen og kom ud i kulissen, da stod her flokke af folk, der kun talte om død, tab, nederlag og angst for, hvad den næste time kunne bringe; at lukke ørene herfor var umuligt, men da atter at træde ind på scenen, som om intet tryk lå på sjælen, var sandelig ofte en anstrengelse, der tog stærkt på mig. Der var et øjeblik tale om at lukke teatret i nogen tid, og visseligt havde det været mig kærkomment, men mange mente, at det ville være uheldigt, da byen derved ville få et endnu tristere anstrøg. Collin spurgte mig om min mening: »Ja,« svarede jeg, »visseligt er det tungt at skulle holde sine tanker sammen til at spille i en sådan tid, men det skal nu være vor heltegerning i denne tid, at vi bør holde ud, ifald vi ved vort spil kan holde gemytterne fra at blive altfor triste.« Og jeg spillede og spillede ufortrødent, ofte over mine legemlige kræfter. Men mangt et træk i folket, mangt et træk fra felten løftede en også, thi folkestemningen var fortræffelig, ja beundringsværdig, og sådanne tider giver styrke til gengæld for det, de tager. Hvilken følelse gik ikke igennem den simple mand, igennem det simple tyende i denne periode. Med hvilken glæde gav ikke enhver sin skærv ved de pengeindsamlinger, der skete for de sårede, for de faldnes efterladte. Jeg erindrer endnu, at Suhr med tårer i øjnene fortalte, at da hans tjenestepiger havde givet deres sammensparede skilling, deres linned til lazaretterne, og han ville erstatte dem dette, havde en pige svaret: »Nej, herre, jeg vil intet have erstattet, thi så havde jeg jo ikke den glæde at have bidraget min skærv.« Og sådanne træk hørte man dagligt, træk af den mest rørende natur. Heiberg sagde ofte: »Det er da en velsignet tid denne; alt småvrøvlet er jo forstummet; hvor en sådan enhed i et folk dog er forfriskende og styrkende!«

☒ En dag i april kom Heiberg hjem og sagde: »Se her, vil du have en af de mange viser, her falbydes i disse dage på gaderne; jeg købte den af en dreng; jeg har endnu ikke set, om den duer noget.«

236

☒ Jeg modtog den og satte mig straks ved klaveret for at spille melodien, hvis noder var aftrykt på bladet, og sang til min jublende glæde »Den tapre landsoldat«. Aldrig glemmer jeg dette øjeblik! Ude af mig selv løb jeg ind til Heiberg og sagde: »Oh, kom og hør!« Og nu sang jeg »Den tapre landsoldat« for ham, én gang, to gange, tre gange, ja Gud ved, hvor mange gange, thi jeg blev ikke træt af det. Enhver fremmed, der kom ind ad døren, måtte høre den, og alle elektriseredes som jeg af den fortræffelige sang. Gamle Molbeck, som tilfældigvis var en af dem, der kom den dag, talte ofte i senere år om den virkning, min sang havde gjort på ham. [Andræ husker jeg også var en af dem, der først lærte den at kende ved mit klaver.] Jeg sang den til den sildigste nat, indtil jeg tilsidst var så hæs, at jeg ikke kunne få en tone frem mere. Jeg mindes ikke

noget, der således betog mig. Det viste sig her, hvad en lykkelig digterinspiration formår; man kan vist sige, at denne sang virkede uendeligt til at holde modet og stemningen oppe, at den løftede og varmede de kække mer end noget andet. Se, det formår en digter! Husk det, I som mener, at digtekunsten er en leg til ingen nytte. Hvor dybt den almindelige stemning [for vor sag og hadet til tyskerne] var trængt ned, selv i børneverdenen, fik jeg et bevis på en dag, jeg gik på Christianshavns Vold for at trække frisk luft. Jeg kom her forbi en del ganske små drengebørn, der stod hver med en pind i hånden. Midt imellem dem lå på græsset en ganske lille en udstrakt på jorden som død. Forskrækket over dette syn spurgte jeg de større: »Hvad fejler det lille barn, er han syg? I har dog vel ikke gjort ham fortræd?« Da trådte en af dem hen til mig, stillede sig foran mig med militær holdning og svarede: »Jo, han er død; vi har slået ham ihjel, thi han var en slesvigholstener.« Den lille døde slesvigholstener rejste sig nu op og sagde til de andre: »Ja, i dag måtte jeg nu finde mig i at være slesvigholstener, og I slog mig ihjel; men næste gang skal en af jer være det, og så slår jeg ham ihjel.« Jeg gav drengene nogle småpenge til at føre deres krig med, og de tog afsked med mig, idet der lød et skingrende hurra. Man må være i en stemning som den, jeg, ja som alle var i på hin tid, for at forstå virkningen af sådanne små træk.

✕ Sommeren 1848 fyldte som sagt alle med spænding om, hvad udfald vor krig skulle få, om vi skulle gå tilgrunde eller med ære 237 komme fra den ulige kamp. Så fortvivlet vore sager end syntes at stå, var befolkningen dog ingenlunde betaget af modløshed; den begejstrede stemning bar alle op, og man satte sin lid til, at forsynet ville beskytte vor brave hær og lede den til frelse for vort fædreland. Det var i denne tid virkelig, som om alle mennesker var blevet bedre, som om alle inderligere sluttede sig sammen, så al standsforskel var udslettet, idet høje og lave levede i samme interesse, fædrelandets frelse. Det er herligt at leve i en sådan tid! Herligt, når livet bæres af en stor, ophøjet tanke, i stedet for at tabe sig i alle de smålige interesser, der ellers optager de fleste menneskers sind. Ens første tanke om morgenen, ens sidste tanke om aftenen var tanken om vore tapre brødres skæbne, varme bønner om, at et nådigt forsyn ville holde hånden over dem og vort dyrebare fædreland. Sommeren gik således hen i frygt og håb, i sorg og i glæde. Kampen ved Dybbøl den 5te juni bragte alles hjerter til at banke. De danske kvinder fældede vemodstårer over de ofre, denne hædersdag havde krævet, og hvilken kvinde ønskede ikke, at hun kunne have stået ved nordmanden Leopold Løvenskiolds skiolds og de svenske brødre Lejonhufvuds og Sommeliuss side for med taknemmelighedstårer at række dem den sidste hjælp, inden øjet lukkedes i døden. Disse Nordens sønner, der var ilede over til os for at kæmpe med os for vor tilværelse, fandt heltedøden den 5te juni. Lykkelige lod at have et liv at give i en sag, der er et liv værd!

✕ Den 26de august sluttedes en våbenstilstand på syv måneder med Preussen og det tyske forbund. Vore soldater fik herved en pustetid, hvori de sårede og syge blev plejede med al den kærlighed, med alle de ofre af penge og nødvendighedsgenstande, som nationen formåede at give dem. Og den tanke, at alt for en tid var stille, var velgørende ovenpå den spænding, hvori vi alle havde levet. Man havde påny ro til at tage fat på sine vante sysler, medens sagernes uafgjorte stilling dog lå som en truende tordensky i horisonten.

✕ Vi tilbragte som sædvanligt en månedstid på Sølyst. Livet var der, som andetsteds, i denne sommer mere animeret end ellers. Mange fremmede besøgte Suhr, og vi kom således i berøring med ikke få interessante mennesker. Naturligvis drejede al samtale sig om krigen og om de danskes udholdenhed lige overfor den overmagt, 238 de havde at kæmpe imod. Mange ytringer af disse fremmede har jeg beholdt i min hukommelse. Således erindrer jeg en af den djærve nordmand, som jeg i årenes løb mere og mere har lært at sætte pris på, Ketil Motzfeldt. Vi sad på en af de yndige høje i Sølysts have og glædede os over sundets skønhed og de mange sejlere, der krydsede hinanden på det stille, hvilende hav. »Ja,« sagde han med sin dybe, mandige røst, »jeg tilstår, at de danske ofte har forekommet mig som et letsindigt folk med alle deres forlystelser, tivolier, maskerader og Gud ved hvad. Men kan en nation vise sig, som de danske har gjort det i denne tid, når det alvorligt gælder, da i Guds navn lad dem forlyste sig i fredstid, så meget de lyster, min agtelse har de i fuldt mål vundet.« Sådanne ord af en kraftig mand kan vel gøre indtryk, især når de siges med tårer i øjnene; fra dette øjeblik af betragtede jeg ham som min ven.

✕

VINTEREN 1848-49

✕ Med glæde hilste jeg ved tilbagekomsten atter på alle mine blomster i Søkvæsthusets have. Så ofte jeg kunne for mine forretninger, nød jeg det dejlige efterår i denne have, hvor snart én plante, snart en anden ventede på den hånd, der var vant til her at binde op, hist at rette, hvad der var forsømt under min fraværelse. En formiddag, som jeg gik her i travl virksomhed, kom Oehlschläger for at hilse på mig. Vi gik længe sammen i haven. Han var så elskværdig, så godmodig, så smuk denne formiddag, tog så venligt del i mit arbejde og meddelte mig flere planer, han havde til nye stykker, i hvilke han stoledes på min hjælp. Når han således var mild og glad, havde han noget barnligt humoristisk, der gjorde, at man måtte holde af ham. Da han tog afsked, plukkede jeg nogle abrikoser til ham af mit eget træ; til tak sendte han mig nogle dage efter følgende digt:

✕ Natur og kunst er søstre, ganske vist,

Og derfor aldrig burde være tvist
Imellem dem, som skænke livets goder.
Af disse to naruren vel er ældst;
239 Jeg ved dog ikke hvem jeg ynder helst,
I evig ungdom, født af samme moder.

☒ Hvad kunst er kært, det er naturen kært;
Hun har sin yngre søster stave lært;
Så lærte hun af hin at lægge sammen.
Nu læse begge de det store skrift
Og male billedet: Liv og bedrift,
Som tiden daglig spænder ud i rammen.

☒ At du en sjælden kunstnerinde var,
Som æbler nød af Yduns gyldne kar,
Det vidste jeg, min yndige veninde!
Jeg burde vidst, skønt jeg det ikke så,
Du på naturen monne dig forstå
Så godt som kunst, da du ej gik iblinde.

☒ Men på det sidste fik jeg klart bevis,
Da jeg stod hos dig i dit paradys,
Og du - som tit mig rakte kunstens roser, -
Nu plukked venligt mig med egen hånd,
Hvad ikke mindre fryded højt min ånd,
Af livets træ naturens abrikoser.

☒ Tak! Du som sprang ud af naturens skød
I kunstens favn, for alt det godt jeg nød.
Virk længe skønhed, med geniets styrke!
Og når, bedøvet af vort bifalds larm,
Du hviler kvæget i naturens arm,
Med barnlig andagt du den atter dyrke!
Fasangården, d. 16. sept. 1848.
A. Oehlschläger.

☒ Jeg har alt fortalt, at mit første dramatiske forsøg egentlig var vaudevillen »Abekatten«, men at jeg opgav det på halvvejen, da jeg følte lyst til at skrive »En søndag på Amager«. Ved det held, 240 der havde fulgt dette mit digterbarn, fik jeg atter lyst til at fuldføre mit første barns opdragelse, så at også det kunne træde ud i verden og forsøge sin lykke. Jeg fuldførte det, og det kom til opførelse i maj 1849. Alle musiknumrene på to nær har jeg selv komponeret i mine ensomme nattetimer. De to numre, som ikke er af mig, det ene om fiskene, hvori Margrete skal lægge sine naturhistoriske kundskaber for dagen, det andet, Iversens sang om Søndermarksturen med abekatten i lommen, til disse er både tekst og musik af Heiberg. Da jeg havde situationerne færdige, som jeg selv synes er noget af det bedste i stykket, kunne jeg slet ikke komme ud af de sange, jeg her ønskede at benytte. Jeg måtte bruge mange overtalelser for at formå Heiberg til at komme mig til hjælp hermed. I lystighed sagde jeg til ham: »Vil du skrive disse to sange for mig, da skal du få 300 rdl. for dem, ifald stykket gør lykke.« - »Ja, det forandrer sagen,« sagde han polisk, og han skrev dem. Stykket gjorde lykke, og han fik virkelig 300 rdl. af det honorar, jeg erholdt fra teatret. [(Man vil vel indrømme, at dette var godt betalt, thi dette var vist det største honorar, Heiberg nogensinde havde fået for to sange).] Da han sang disse to viser første gang for mig, syntes jeg meget godt om dem; jeg sagde til ham: »Ja, visselig er de de bedste i vaudevillen både fra tekstens og musikkens side, men nu skal jeg sige dig noget: disse to numre bliver de eneste i vaudevillen, der ikke bliver applauderede.« Og virkelig fik jeg ret heri ved stykkets opførelse. Således går det ofte, det bedste påskønnes ikke. Jeg spøjte ofte med Heiberg herom og sagde, at en anden gang ville jeg henvende mig til en heldigere om hjælp.

☒ Stykket gjorde i begyndelsen ikke den lykke hos publikum som »En søndag på Amager«, men tid efter anden stak »Abekatten« næsten »En søndag på Amager« ud og blev et kassestykke. Imidlertid fik stykket, der blev fortrinligt udført, dog straks mange velyndere, deriblandt nuværende geheimeråd Hall, der aldrig forsømte nogen forestilling, så ofte det gik over scenen; ja så pudsigt det end monne klinge, gik virkelig i nogen tid det rygte, at han var den anonyme forfatter, et rygte, der vel netop opkom ved hans stadige nærværelse ved opførelsen. Han selv sagde så ofte til mig: »Det er mig umuligt at blive hjemme, når jeg ved, at »Abekatten« spilles; jeg kommer i det fortræffeligste humør, når tæppet

241 pet går op, og jeg ser Dem, fru Sødring og gamle Rosenkilde sidde på scenen; da har jeg straks en følelse af hjemlighed, munterhed og glæde, der virker uimodståeligt på mig.« Hvad han her har følt, gik lidt efter lidt

over i det hele publikum, så at det mangfoldige gange hændte, hvad jeg ikke mindes ved noget andet stykke, at publikum udbrød i stærk applaus, idet tæppet rullede op, forinden det endnu havde hørt et ord eller en tone. Det var forudbetaling for den nydelse, det så imøde. Min stille glæde herved kan kun lignede ved et barns. Med sandhed kan jeg sige, at ikke mindste forfængelighed blandede sig heri. Jeg så klart spøgens store mangler, men jeg glædede mig over, at spøgen virkede uimodståeligt på tilskuerne, til trods for alt, hvad kritikken måtte indvende imod den som kunstværk. Undertiden greb en vis skamfuldhed mig over at have vovet mig ud på denne vej, og ikke altid kunne jeg tilbagetrænge en vis ubehagelig følelse, når bifaldet var større, end dette arbejde fortjente; jeg skammede mig da og syntes, at jeg havde forsyndet mig mod den hellige kunst og ledet mængden på vildspor. Jeg blev derfor meget forundret en aften i vort hjem, da vi talte med digteren Welhaven om dette stykke, og jeg havde ytret mig lidt dadlende om det, til dels for at skjule min andel i det, og han da udbrød ivrigt og heftigt på sin vante vis: »Nej, heri er jeg aldeles ikke af Deres mening, tværtimod, den hele opfindelse af handlingen, karaktererne, den hjemlige danske tone er ligefrem genial.« Ja, sandelig sagde han genial! Jeg ville næppe tro mine egne øren, men tilstår, at jeg blev meget glad ved at høre denne skarpe, som oftest uforholdsmæssige kritiker udbryde således i den ham egne varme tone. Denne udtalelse beroligede min kunstneriske samvittighed. Da han var gået, sagde jeg til Heiberg: »Hvad synes du om Welhavens udtalelse!« Min kære Heiberg svarede: »Jeg synes, at han har ret i, hvad han sagde.« [Jeg gik så glad til hvile denne aften, thi gives der nogen større glæde end at roses af dem, man ser op til, og som man fremfor alle ønsker at behage.]

✕ Det var ganske i sin orden, at den lykke, disse ubetydelige stykker gjorde hos det teaterbesøgende publikum, lidt efter lidt i årenes række fremkaldte en opposition i kritikken; man ærgrede sig over, at de sæson efter sæson kaldte folk sammen, der fra de tætbesatte bænke lo hjerteligt, applauderede livligt, til trods for alt,

242 hvad der med en komisk heftighed prædikedes om, at man ikke måtte le, ikke applaudere, ikke indfinde sig, når de spilledes. Det gik disse stykker, som det ofte går en ung, smuk pige, hvem man gør sit bedste for at bagvaske. Bagvaskelsen tros kun altfor gerne, men når den unge pige selv viser sig, ser man på hende med velvilje og siger: hun er dog smuk og indtagende, og bagvaskelsen glemmes, så længe hun haves for øjnene. Jeg, som måske bedre end nogen anden kendte disse stykkers mangler, har ofte selv været forundret over den magt, de udøvede på tilskuerne, og jeg har da spurgt mig selv: »Hvori kan da egentlig denne tiltrækning ligge?« Og jeg har da ikke kunnet udfinde anden grund end den, at den umiddelbarhed, den naive glæde, den ungdommelige frimodighed, hvormed jeg i hine tider barnligt glad nedskrev dem, den er det, der ubevidst meddeler sig tilskuerne og gør dem selv unge, glade og naive, så at de glemmer al kritiseren og forfriskes af det, der engang uden al kritik kom fra et friskt, frejdigt, bevægeligt sind. Hertz sagde en gang til mig om disse stykker - jeg havde lige så lidt betroet ham som nogen fremmed, at de var af mig -: »Det er en meget uskyldig forfatter, der ikke generes af nogen kritik; ifald han ikke havde været det, ville de ikke være blevet så morsomme og fornøjelige at se på; man smittes af hans ungdomsmagt og bliver selv ung.« I en række år er nu disse stykker gået over scenen; hver gang de efter nogle års forløb påny fremdrages, er de blevet hudflettede af kritikkens kloge herrer, men se, den unge pige viste sig, og virkningen var og blev den samme. Man har i sin harme over dem endog udfundet et nyt skældsord; man har kaldt dem »duftvaudeviller«. Ja ser I, mine herrer, der har I netop truffet sømmet på hovedet; ganske vist, de er »duftvaudeviller«, og det er denne duft, der uimodståeligt har virket i det tætbesatte, lumre hus som en forfriskning, ligesom man på en lummer dag oplives ved duften af en reseda. Denne lille, grønlig, beskedne plante bemærkes næppe imellem pragtblomster, men den har en duft, som virker oplivende på sindet. [Spørger man nu, hvori består da disse stykkers duft, da vil jeg svare: »Deri, at idet tæppet går op for »En søndag på Amager«, er tilskuerne ude i den ejendommelige natur på de flade marker, »hvor lærken, kvadrer højt i sky«; man er på Amager og intet andet sted.« Hvad tilvejebringer nu denne illusion? Ja, se det

243 er hemmeligheden, der kun kan forklares ved, at den, der skrev stykket, selv har været i illusionen, da det blev skrevet; forfatteren har ikke siddet og pint sig med at skildre Amagerlivet, men har munter og glad selv været der med sin fantasi og sin tanke. Han har ikke villet være morsom, men han var så glad inden i sig selv, og denne glæde gav billedet liv, friskhed og duft. Han har i sin fantasi siddet ude på de måneoplyste, flade marker og set lysene skinne inde i kroen, hvor folkelivet bevægede sig muntert imellem de vakre amagere. Han har elsket disse danske, djærve, uforsagte Dragørlodser, der idelig sætter livet på spil, og som dog har et så bramfrit væsen, en så sund, elskværdig natur; han har følt fædrelandskærlighed i den grad, at han, der ikke er digter, er kommet i en digterisk stemning, og denne stemning har ikke forfejlet sin virkning, fordi den har været sand og inderlig. Sådant tilvejebringer mere illusion end al beregnet kunstfærdighed; det tvinger tilskuerne til at være med, enten de vil eller ej; thi det hele lille billede er følt og ikke lavet kunstigt sammen.] Her er egentlig slet ingen kunst, her er en umiddelbar natur, der, hvor lavt man end vil sætte den, virker ved, at den ikke gør fordring på nogen virkning. Og hvad der gælder om »En søndag på Amager«, gælder ligeså om »Abekatten«*. Nu vel, lad det hele være intet, en leg, et lille måneskinssværmeri, et romantisk tidsfordriv, hvori forfatteren har forfrisket sig efter andet anstrengt arbejde; noget virkeligt må der dog være i denne leg, eftersom publikum i mange år ikke er blevet ked af

legen, men stadig har ønsket den om igen. Min undskyldning er altså, at jeg som dramatisk forfatter har forlystet mig med en leg, som hundrede og atter hundrede efter mig har fundet morskab i at fortsætte.

IX

TEATERBESTYRELSENS OMDANNELSE

IX Det nye liv, det røre, de omvæltninger så godt som i alle forhold, som frihedens morgenrøde i Danmark nødvendigt måtte føre med sig efter den store begivenhed i 1848, kunne ikke blive uden *

244 virkning på kunstens område. Enhver havde lyst til at drikke sin part af det fulde bæger, enhver ville smage den unge vin, til trods for, at den endnu ikke havde eller kunne have afgang; enhver i sin sfære følte trang til også hos sig at lukke vinduer og døre op, for at den friske luftning også kunne nå til ham. Enhver ville være med i dette nye arbejde og krævede som en ret, at også hans stilling undergik væsentlig forandring. Den store omvæltning i statsstyrelsen fremkaldte mange små. Ingen kunne finde sig i at sidde stille i det vante, om end dette var aldrig så godt, forandring i alt var løsenet. Skuespillere har ofte noget vist barnligt, når de vil gribe ind i begivenhedernes alvorlige gang, den lette fantasi løber stedse af med dem; udholdenhed i, hvad de vil, er ikke deres sag; de bliver ofte trætte på halvvejen og opgiver hurtigt, hvad de kort iforvejen med fanatisme havde besluttet at sætte igennem; de er øjeblikkets børn, og sejhed i handlekraften ligger rent udenfor deres natur. Men denne halve viljekraft kan dog ofte være farlig og skadelig, thi det er ikke altid let at standse, som er drevet til en vis højde; kuglen har fået et stød, og nu ruller den frem uden at kunne standses, hvor meget man end ønsker, at den igen ville løbe tilbage. Altså også skuespillerne ville gøre noget nyt ud af deres hidtil rolige, lykkelige stilling, ligemeget hvad, kun noget nyt. De havde set, at nogle få kraftige mænd havde sat det utrolige igennem lige overfor konge og land, hvorfor skulle de da ikke på deres område kunne gøre det samme? Mig forekom de ofte komiske i deres heltetilløb, og de fandt sig godmodigt i, at jeg lo ad alle deres vilde planer. Imidlertid, noget måtte og skulle der gøres; jeg så dem ofte på teatret i tætte klynger, ivrigt gestikulerende, med flammende blikke, som sammensvorne, der ruger over sorte planer, der skulle slå ned som lyn over dem, de ville ramme. Nielsen var især brilliant i denne positur og så ud som en Hercules, der ville omstyrte og knuse alt, der kom i hans nærhed. Mindst drømte jeg om, at den, på hvem de agtede at lade hævnens sværd falde, var alles faderlige ven og velgører, geheimeråd Collin. Dog, der måtte jo sigtes på et højt mål, når kampen skulle have nogen anseelse. Fra min barndom af havde jeg været vant til at se alle, store og små, ty til denne mands mildhed og hjælpsomhed [, rundhåndethed] i nød og trængsler; alle kunne aflægge vidnesbyrd om hans hjertensgodhed.

245

IX Uden nogensinde af personlig erfaring at have kendt nød og trang, havde Collin en sådan humanitet, var så blottet for al snæverhertethed, at enhver klage altid fandt vej til hans medfølelse, og mere end én gang har jeg set ham ligesom rødmende høre på, når nogen ville aflægge ham regnskab for den elendighed, hvori de var kommet; altid var han, så vidt det stod til ham, rede med hjælpen. Han var alles fortrolige, og der var ikke en af det hele personale, som ikke skyldte ham varm taknemmelighed for, hvad han havde været for ham. Ved siden heraf var Collin en kraftig og bestemt mand og den eneste af de flere direktører, som bestyrelsen den gang bestod af, der virkelig befattede sig med arbejdet og holdt det gående. Dette vidste og følte skuespillerne; hvor ofte havde jeg ikke hørt dem erkende dette! Min forundring var derfor stor, da man kom og ville gøre mig delagtig i den revolution, som skulle være skuespillernes 1848, og som bestod i hverken mere eller mindre, end at alle skulle indgive en adresse, efter den første plan til kongen, men efter en senere beslutning til Levetzau, hvori helepersonalet bevidnede Levetzau sin uskrømtede højagtelse og hengivenhed, og hvori man imellem linierne læste håbet om en snarlig forandring i teaterbestyrelsen, hvorved Collin trådte tilbage, og Levetzau blev den enerådende. De vigtigste ledere, Nielsen, gamle Rosenkilde og Phister, fik vel nogle svage i ånden overtalt til at slutte sig til dem - desværre var selv M. Wiehe, besnakkert af det Nielsenske hus, med til at ville krænke den mand, som havde fra hans tidligste ungdom hjulpet og støttet ham på så mange måder - men de mødte modstand hos mange, der endnu bevarede erindringen om Collins godhed imod dem, og som nægtede at underskrive en tillidsadresse til en mand, de knap kendte, undtagen når han ved festlige anledninger, bestjernet, modtog deres ærbødige hilsen; hvis manerer og hele holdning de ved prøver og andre lejligheder havde set de samme skuespillere, der nu ville hylde ham, efterabe og latterliggøre, og om hvem de hundrede gange af de samme havde hørt, at en sådan chef var et rent nul, som teatret havde bedst af at undvære. Jeg var en af de første, hvem man overrakte det vigtige dokument til underskrift. Jeg ved ikke, hvilken følelse der i dette øjeblik var stærkest hos mig, forbavselse eller bedrøvelse. Stille nægtede jeg min underskrift og kørte den dag hjem fra prøven,

246 vemodig over menneskenes glemsomhed og utaknemmelighed. Ved min hjemkomst gik jeg straks ind til

Heiberg [, min støtte og trøst i glæde og sorg,] og meddelte ham det passerede. Hans forbavelse var ikke mindre end min. Det havde sat de herrer ledere i nogen forlegenhed, at jeg, der skulle trone i spidsen for navnerækken, havde nægtet at underskrive; men man vidste at hjælpe sig; man besluttede at henvende sig til Levetzau i hele personalets navn, uden hensyn til de manglende underskrifter, og denne beslutning blev virkelig udført. Jeg har sjældent set Heiberg så vred, som da dette kom til hans kundskab. Han skrev et meget skarpt brev til Rosenkilde, hvori han sagde, at hvis nogen af dem oftere vovede i den grad at misbruge hans hustrus navn, da ville han ad rettens vej kræve dem til regnskab for en sådan anmasselse.

✂ Den hele sag var mig meget ubehagelig, thi da intet på et teater kan holdes skjult, blev det jo straks kundbart, at jeg havde nægtet at underskrive adressen, og uagtet jeg, som alle tidligere, var af den mening, at Levetzau's fortjeneste af teatret var for intet at regne, ville jeg dog såre nødtigt gøre noget, som var denne mand imod, thi han havde bestandigt vist mig en så udsøgt opmærksomhed, at jeg sandelig var den, som sidst af alle havde grund dertil; men en handling stik imod min overbevisning måtte jeg jo skamme mig ved at have taget del i. Og til hans ære skal det siges, at denne modstand fra min side ikke et øjeblik forandrede hans velvilje imod mig, men at han vedblev uforandret at vise mig [en opmærksomhed, som ikke blev nogen anden ved teatret til del.]

✂ Det er en skam, at jeg har glemt, hvem det var, der stillede sig i spidsen for en ny adresse, der skulle tilstilles Collin; denne ny adresse (Overskou, V. 850) fik 46 underskrifter, medens kun 18 havde deltaget i henvendelsen til Levetzau.

✂ Jeg behøver næppe at fortælle, at alt dette teatererrøse virkede som et uvejr ude i publikum. Bladene holdt naturligvis med de 18, fordi 18 snakkere på konditorier formår en hel slump, dels fordi Collin var en gammel embedsmand, der ikke hørte den ny tid til, og ovenikøbet en teaterdirektør, der jo altid er lagt for had hos publikum.

✂ Resultatet i den almindelige mening blev, at både Collin 247 og Levetzau burde fortrække, for at yngre kræfter kunne komme til roret. Hvad Collin angår, da tror jeg virkelig, at han var træt og intet havde imod at fjerne sig, uagtet hans interesse for teatret var gammel og prøvet. Også er jeg vis på, at dette sidste træk af personalets utaknemmelighed smertede ham mere, end han ville være ved, uagtet intet bittert ord om nogen kom over hans læber, ja at han endogså kort efter med største beredvillighed hjalp en af de 18, der trods det passerede denne gang som så mange gange tidligere tyede til hans godhed for at reddes ud af en trykkende forlegenhed; og at dette skete med den mildhed og delikatesse, som var ham egen, kan jeg så meget vissere bevidne, som jeg selv var mellemmanden for den pågældende hos ham. Jeg vil fortælle et træk af ham i et lignende tilfælde. En formiddag kom jeg til ham, og i samtalens gang kom jeg til at nævne, at jeg på vejen havde mødt et tog bestående af tre vogne fulde af mennesker, der kørte i skoven, og at disse blev anført af en af teatrets dengang meget yndede sangerinder med mand og børn. Collin smilede og sagde: »Ja så! laftes var hun hos mig og jamrede over, at hun i dag ikke ville have mad til sine børn, ifald jeg ikke straks hjalp hende med et gratiale.« - »Fik hun det?« spurgte jeg ham. Smilende svarede han: »Ja såmænd gjorde hun det!« - »Nej,« udbrød jeg, »hvor er det dog muligt at gøre sligt.« - »Ja, Herre Gud,« svarede han, »hun har taget fejl, da hun sagde, at hun trængte til brød, hun mente til en skovtur,« og det så ud, som om han ordentlig glædede sig ved tanken om, at hun og hendes børn havde en glad dag, og jeg er vis på, at han altid lige overfor hende har spillet den uvidende i denne sag. Collin var en nobel natur; hans hjerte og hans forstand var ikke adskilte, men tæt forenede. Sådanne naturer forstås ikke af alle; det er kun de nærmeste, der tilfulde ser og vurderer et sådant menneske. »Ak,« sagde engang hans ældste datter til mig mange år efter hans død, »hvor jeg dog længes efter igen at møde fader! Hvor findes en så kærlig sjæl, så beredt til at gå ind i andres interesser og ofre sig for dem!« Læg nu hertil den overordentlige dygtighed hos denne mand, der i Frederik den Sjettes tid var inde i alt, hvad der krævede arbejde og anstrengelse, søgt af alle, store og små, bestemt, viljestærk, så at, hvor Collin havde plads, alle bøjede sig for hans raske, uinteresserede handlekraft. Tarvelig og bramfri i alt sit væsen,

248 var Collin i ordets skønne betydning en sand borger med alle de dyder, som hører til for at fortjene dette hædersnavn. Han var helt og holdent en dansk mand, der elskede sit fædreland højt; jeg tror virkelig, at når han, til trods for al bornert modstand, satte igennem, at den danske vaudeville fik lov til at holde sit glimrende indtog på den danske scene, så udsprang dette af, at han rørtes ved den danskhed, som i ord og toner her trådte nationen imøde, og som derfor også blev grebet af denne med en jubel, der forbavtede de bornerte kunstdommere. Er det ikke besynderligt, at en sådan mand kunne møde en behandling som den, skuespillerne havde beredt ham, og det tilmed i året 1848! Jeg var usigelig bedrøvet, ja, ifald ordet kan bruges, lidenskabelig bedrøvet. Da derfor gamle Rosenkilde en formiddag besøgte mig på Søkvæsthuset, var det mig ikke muligt at tie, men jeg udbrød i heftige klager over hans og hans kollegers adfærd: »Herre Gud, Rosenkilde,« sagde jeg, »tænk dog på, hvad denne mand i så mange år har været for eder alle! Hvor tit er De ikke selv gået med et tungt hjerte til ham og gået trøstet fra ham! Hvor ofte har han ikke været eders talsmand hos kongen, når næringssorger kuede eder, så I hverken vidste ud eller ind! Hvor human, ja kærlig, uden al embedsvigtighed, omgikkes han eder ikke! Var han ikke den, på hvem I kunne stole, når alt andet slog fejl? Og betænk nu, at denne mand vil I krænke for at hædre en anden, [som I dagligt har gjort eder

lystige over,] som det hundrede gange har forarget eder at se i spidsen for en kunstanstalt, i hvis anliggender han ikke havde anden indsigt end enhver, der af og til går på komedie, som holdt sig fornem, bydende lige overfor eder og så godt som aldrig satte sin fod op på teatret, men kun tilstedede eder adgang til sig, når I var iførte kjole og hvide handsker. Og denne mand, hvem I ofte omtalte som mig syntes på den ubilligste måde, ja gerne gjorde latterlig, hvor det lod sig gøre; denne mand feterer I nu, blot for at berede en prøvet ven en krænkelser, affekterer at sætte ham højt; denne mand, der intet udrettede ved teatret som nr. 2, ham kunne I nu ønske skal blive nr. 1.« Sådanne ord og mange lignende fløj fra min tunge med den varme, som kun kan opstå hos mig, når noget godt forrettes. Jeg ser endnu i dette øjeblik Rosenkildes ryg, thi han stod tavs og stille i kakkellovnskrogen med ryggen vendt imod mig, som sad i sofaen.

249

☒ Da mit forsvar for Collin var tilende, vendte Rosenkilde sig om, så på mig med et bedrøvet, halvt skamfuldt udtryk og udbrød med stærk stemme: »Ja, vier nogle asener.« - »Godt,« svarede jeg, »så taler vi ikke mere om den sag.« [Når jeg kunne blive så heftig ligeoverfor en ældre mand som Rosenkilde, da var det, fordi jeg i mit hjerte elskede dem alle, kunstbrødre og kunstsøstre. Teatret var mit andet hjem; jeg hang ved det med liv og sjæl. Og hvad end disse mennesker kunne falde på i deres luner at sige om mig på min bag, så kan jeg ikke tro andet, thi jeg har haft altfor mange beviser herpå, end at de havde stor godhed for mig. Når jeg om morgenen kom på prøven, da flokkedes de om mig, og i et nu var der munterhed, spøg og glæde. Blev et nyt stykke indstuderet, hvori jeg ingen rolle havde, da lød det straks: »O, hvorfor er De ikke med?« M. Wiehe sagde så ofte: »Her er så kedeligt, når De ikke er her. Hvad kan det hjælpe at give stykket uden Dem? Jeg selv kan nu slet ikke spille med andre.« Og dette sidste var virkelig sandt. Ofte når jeg som tilskuer så ham spille sine elskerroller så tvært, så koldt, ja ofte så kedeligt, bebrejdede jeg ham dette og sagde: »Min Gud, hvorledes har De dog spillet i aften!« Han så da på mig og sagde ganske lakonisk: »Ja, ikke sandt, det var dårligt.« . . .]

☒ Den offentlige mening var under alt dette mere og mere stemt både mod Collin og Levetzau; feltråbet var overalt, at teatret måtte undergå en gennemgribende reform. Teatret måtte ophøre at være kongeligt og blive et Nationalteater, det måtte som sådant underlægges kultusministeriet med et årligt bestemt tilskud af staten og undergivet rigsdagens kontrol som andre nationalindretninger. En sådan forandring måtte blive af den største betydning for teatrets hele fremtidsliv, men dette blev af mange, især af kunstnerne, ikke straks set eller forstået; der gik år hen, inden man ret begreb, at denne omdannelse, som i første øjeblik på grund af hele landets stemning ansås for en ære, ville bringe mange til fortvivelse, når de ret fik øjnene op for, hvilken betydning det for kunsten kan have at komme ind under en rigsdag, i stedet for som hidtil at stå i et slags patriarkalsk forhold til kongen og de mænd, han havde stillet i spidsen til at varetage kunstens og kunstnernes interesse. I maj 1849 blev teatret da og af kongen henlagt under kultusministeriet; det kom altså til at stå under 250 Madvig. Det var os alle en ære og en trøst, at netop denne dannede, humane, sandhedskærlige mand tog teatret i sin hånd. På teatret levede og åndede man kun for, hvorledes teaterforholdene ville blive ordnede. Erfaringen havde vist, at imellem de 3 a 4 direktører, som direktionen hidtil havde bestået af, var det dog bestandigt kun en, der i sandhed styrede teatret, og at de mange hoveder kun vanskeliggjorde arbejdet i stedet for at lette det. Det var derfor ofte offentligt udtalt, snart i små trykte pjecer, snart i bladene, at det retteste ville være at sætte én mand i spidsen for teatret med den hele myndighed og det hele ansvar. Man forudså, at Madvig ville tiltræde denne mening, og var nu spændt på, hvem han ville vælge. Rygtet nævnede snart en, snart en anden, som man vidste ikke ville undslå sig for at modtage embedet, når det blev ham tilbudt; thi det er det mærkelige, at uagtet erfaringen til alle tider viser, at den dødelige er ikke født, der kan tilfredsstillende et kunstnersamfund, for ikke at tale om publikum, så har dog dette, som mig synes, vanskeligste, byrdefuldeste, utaknemligste af alle embeder stedse fundet mange liebhavere.

☒ En skøn dag [i april] fik Heiberg en billet fra Madvig, hvis omgangsven han var, om at komme til ham i en vigtig sag. Madvig tilbød nu Heiberg at stille ham i spidsen for vort nationalteater, med udelt myndighed i alle forhold. »Der er ikke en mand i landet,« sagde Madvig, »som jeg ifølge min samvittighed kan tilbyde posten uden Dem.« Heiberg bad om nogen tids betænkning. Ved sin hjemkomst meddelte han os, hvad der var blevet ham tilbudt. Han, men især jeg, var meget betænkelig, jeg endog mere end betænkelig, jeg var næsten ulykkelig ved forestillingen om, hvad han her udsatte sig for, og hvad der på denne bane kunne møde ham. I årenes løb havde jeg, om end dengang ufuldstændigt, lært at indse, hvor vanskeligt, for ikke at sige umuligt, det er at tilfredsstillende kunstnernes mange, ofte barnagtige fordringer; lært, hvor lidt deres venskab, deres velvilje er at stole på; lært, hvorledes de, når deres lidenskab er sat i bevægelse, ikke skyr noget middel til at skade og modarbejde den, der, om end af de gyldigste grunde, nødes til ikke at understøtte, hvad de attrår. Jeg gøs ved tanken om, at min kære, sanddru Heiberg skulle begive sig ind i dette mylder af lidenskaber af enhver slags, at han, der hadede vrøvl fremfor alt, nu skulle indvie sit daglige liv til denne

251 plage, som jeg vidste var ham den største; at dette skulle tilintetgøre vort stille, huslige samliv i hjemmet, denne kilde, hvoraf jeg hidtil havde hentet fornyede kræfter; at denne velgørende ro skulle afløses af uro fra morgen til aften, hans stille digterliv forvandles til kamp med alle de præentioner, som gør teaterlivet så besværligt. Jeg frygtede for, at Heibergs troskyldighed lige overfor alle slags intriger - thi den, som selv aldrig intrigerer, tror ikke let, at andre gør det - skulle berede ham skuffelser, der ville virke skadeligt på hans lykkelige, muntre sind. Også lå hans ære mig på hjerte som min egen, og jeg gøs ved tanken om den mulighed, at han ikke tilfulde skulle kunne udfylde de mange store, men især de mange bittesmå daglige krav, der stilles til den, som fra morgen til aften skal bevæge sig i denne urolige verden, som kaldes den ideale, men som, Gud bedre det, oftest er meget uideal. Jeg gøs ved tanken om, hvorledes da min stilling ville blive ved teatret. Jeg havde hidtil stået mig godt med mine kammerater, mit teaterliv havde i sandhed været lykkeligt, men hvorledes ville det herefter blive? Jeg vidste forud, at hvad der så end rammede mig, skulle jeg have kraft til at bære det tålmodigt, men hvorledes skulle jeg kunne bære, om man forurettede Heiberg? Ja, jeg var højst urolig. På den anden side havde Heiberg jo fra sin tidligste ungdom i høj grad interesseret sig for teatret og ofte fundet, at der var noget underligt i, at han stod udenfor dets styrelse; hans stilling som dramatisk forfatter, hans mange dramaturgiske afhandlinger, hans kritiske sans, hans musikalske dannelse, hans nøje kendskab til fremmed litteratur og til udlandets teatre, alt dette i forening med hans store kærlighed til en kunst, hvorpå han jo selv havde sat sine bedste åndelige kræfter, måtte vel være adkomst til en stilling, hvor det gjaldt om at løfte vort teater, der unægteligt i de sidste år sygnede hen af mangel på holdning og enhed hos bestyrelsen. Jeg havde ofte ønsket ham i en større virksomhed, der kunne rive ham ud af det stille studerekammers ensomhed og give ham lejlighed til at virke livligere udadtil; hans moder og jeg var ofte ængstelige over, at den blodrige mand dag ud og dag ind sad bøjet over sit skrivebord uden synderlig legemlig bevægelse og så godt som kun i selskab med os to og de få, prøvede venner, der udgjorde vor kreds. Når vi da sagde til ham: »Du sidder her bestandigt hjemme, hvorfor søger du ikke mere

252 omgang udadtil?« svarede han: »Jeg trænger ikke dertil; jeg er fornøjet som jeg har det.« Så lykkeligt dette nu end var for os, frygtede vi dog for, at han legemligt skulle tage skade af den megen indesiden; men vist var det, at han altid var livlig, elskværdig og oprømt og udgjorde lykken i vort hjem. Han vaklede endnu noget, inden han ville give Madvig sit ja. Da kom en dag et brev fra Madvig med en indstændig begæring om en hurtig beslutning. »Jeg vil meddele Dem,« skrev Madvig, »at ifald De virkelig giver mig nej, da har jeg kun en at ty til, nemlig hr. ---.« Vi forfærdedes ved at læse dette navn, thi den pågældendes [anskuelser og hele] åndelige uformuenhed var os velbekendt; Madvig klagede også i stærke udtryk over det uheldige i at måtte ty til et sådant valg. Da gav Heiberg sit samtykke. Så snart hans udnævnelse blev bekendt - den faldt i slutningen af juli - hilstes den i bladene med velvilje og håb. På teatret var naturligvis følelserne blandede. Vor mangeårige ven oberst Tscherning udbrød: »Nu har fru Heiberg fået den vanskeligste stilling i landet!« Gamle Rosenkilde var en af de første, der kom glædedrukken ind til Heiberg og sagde: »Ja, nu er der endelig sket, hvad forlængst burde være sket; kan nu ikke teatret trives under J. L. Heiberg, så lad det gå ad H til, thi så er det ikke bedre værd.« Vi troede, at Nielsen ville geråde i en sand bersærkergang ved denne efterretning, men hvem kunne beregne dette menneskebarn? På grund af vaudevillernes lykke, foruden meget andet, hvorved hans misundelse var vakt, havde Nielsen alt i mange år været i skarp opposition mod Heiberg og kom aldrig i vort hus. Stor var derfor vor forundring, da han en formiddag trådte ind i vor stue i selskab med Overskou, og i varme, begejstrede udtryk udtalte sin glæde over Heibergs udnævnelse, ja han udbrød i disse, i hans mund mig uforglemmelige ord: »Nu er der gået en sol op over Det kongelige Teater!« - i den grad var Levetzau glemmt, som om han aldrig havde eksisteret. Overskou, der kendte hans tidligere stemning så vel mod Heiberg som mod mig, kastede et stjålent ironisk blik hen til mig, og vi havde begge møjle med at skjule et smil. Ak, jeg kunne ikke glæde mig over dette hans udbrud; thi af erfaring vidste jeg, hvad slige udtryk af ham betød, og hvor liden rod der var i dem. En af de lykkelige var Phister. Heiberg havde bestandigt en [uindskrænket] beundring for Phisters talent, ja han satte ham

253 ubetinget over alle. Dette vidste Phister og glædede sig derfor ved at have Heiberg som direktør til sin entusiastiske velynder. Heiberg førte endog sin beundring for Phister som skuespiller over på hans personlighed og ville aldrig tåle, at nogen angreb denne i hans nærværelse. Hvor ofte har Heiberg ikke ved vort aftensbord været Phisters talsmand mod angreb snart af en, snart af en anden. [Selv mig troede han ikke, når jeg sagde: »O, du kender ikke Phister!«] Heiberg var en forunderlig trofast natur; havde han først kastet sin hengivenhed på nogen, da var det ham næsten umuligt at vende denne til køligere følelser. Han havde et helt ræsonnement om denne sag fuldfærdigt; det lød i korthed omtrent således: »Den, jeg først har skænket mit venskab, kan ikke blive det berøvet; i udholdenheden ærer jeg mine egne følelser; det er mig selv, det går ud over, hvis jeg kan forandre dem; hvad jeg engang har sat højt, må beholde denne plads hos mig; jeg nedsætter mig selv, idet jeg opgiver, hvad jeg engang har optaget i min sjæl.« Jeg erindrer, at han en gang sagde: »Ligesom den, der engang har stjålet, vedbliver at være en tyv sit hele liv igennem, selv om han aldrig stjæler mere, således er den, der engang er min ven, min ven for bestandigt, selv om han på en eller anden måde gør noget, der er mindre venskabeligt imod mig!« Når vi da sagde: »Men er det da umuligt

at bryde et venskab?« svarede han: »Ja, næsten.« [Men han tilføjede med et alvorligt blik: »Der måtte da ske noget, som gjorde, at det menneske for bestandigt reves ud af mit hjerte, så fuldstændigt, at der for ham aldrig mere blev mindste krog tilbage i det; men dette hører der overordentlig meget til; det skulle da være visheden om en gennemgående falskhed imod mig, men en sådan træffer man da, som godt er, kun sjældent på.«]

✂ Så snart det var afgjort, at Heiberg skulle afløse den tidligere bestyrelse, skrev han et brev til vor gamle ven Collin*, hvem også vi skyldte så meget for den trofasthed og kærlighed, han i så mange år havde vist os. Nogle dage efter fik Heiberg et brev fra hans ældste søn, som jeg vil meddele:

* 254

✂ Hr. professor Heiberg!

✂ Tillad, at jeg i al hemmelighed henvender mig til Dem - ikke som ubekendt forfatter, men som søn af en bekendt mand. Jeg har i dette øjeblik læst det brev, som De har skrevet til fader. Det har rørt ham dybt, og jeg tør sige, at den glæde, han har følt derved, opvejer summen af mange af den senere tids krænkelse. Det er derfor en trang for mit hjerte, i hans børns navn at bevidne Dem vor tak for Deres hædrende, jeg kunne næsten sige sønligt kærlige brev til ham. Gud ved, han har fortjent et sådant fra mange andre.

✂ 26. juli 1849.

Deres

E. Collin.

✂ Til trods for alle de skønne udbrud af glæde og forundring i anledning af Heibergs udnævnelse, der lød for mig både på teatret og udenfor, gik jeg fremtiden imøde med et tungt og ængsteligt hjerte. Det var naturligt, at mange rystede på hovedet ved den omstændighed, at direktørens kone var teatrets første elskerinde. I dette punkt følte jeg dog ingen uro. Jeg stod mig godt med alle på meget få nær, som led af sygelig misundelse over mit held, over min stilling til publikum, og disse få var - vel at mærke - mænd og ikke kvinder. Jeg har aldrig, så mærkeligt det end kan lyde, lige til dette tidsrum af mit teaterliv, lidt af nogen skuespillerindes misundelse. Jeg stod mig godt med dem alle, og ofte rørte det mig, når der blev tildelt mig en rolle, som en anden skuespillerinde havde ønsket sig, da at høre hende sige: »Ja, det er en anden sag, spiller fru Heiberg rollen, træder jeg tilbage, men heller ikke for nogen anden.« Jeg følte som sagt på dette punkt ingen uro, thi hvad kunne rent ud sagt, en teaterdirektør gøre for mig? I mange år havde ethvert originalt arbejde, der blev indleveret til teatret, været ledsaget af en indstændig bøn om, at jeg og ingen anden måtte komme til at spille den kvindelige hovedrolle. Forfattere og oversættere havde aldrig så snart indleveret deres arbejder, før jeg fik brev fra dem med bønlig anmodning om at tage mig af stykket ved at spille deri; i modsat fald anså de stykket for tabt. Her var ikke tale om at blive protegeret af direktøren; det vanskelige for mig var ikke det, at erholde roller, men det, at blive fri for den masse af arbejde, der blev lagt på mig, 255 og som jeg ofte var ved at segne under, så at mit legeme havde ondt ved at holde sig opreist, thi jeg blev misbrugt både til godt og til ondt. Jeg vidste med mig selv, at jeg, så vel som Heiberg, med taknemmelighed ville gå ind på, at jeg spillede mindre end hidtil. Jeg vidste med mig selv, at en sådan dumhed aldrig kunne falde mig ind som at hovmode mig over den stilling at være direktørens kone, og jeg troede, at også alle andre ved teatret vidste, at hovmod lige overfor andre talenter ikke hørte mig til; havde dette været tilfældet, da ved Gud, at jeg i de foregående år havde haft mere end nok anledning til at vise dette, men mit valgsprog var den gang som senere: »Ydmyg i lykken, frimodig i ulykken.« Det var altså ikke noget af det, som andre frygtede, der gjorde mig betænkelig ved Heibergs udnævnelse, så at jeg i et mismodigt øjeblik udbrød: »Ak, nu er min bedste tid forbi ved teatret!« Det var tanken om, hvad vor huslige lykke ville tabe i ro og fred; thi jeg kendte så meget til den stilling, hvori han nu skulle indtræde, at jeg forudså, hvilken uro den medførte fra morgen til aften for den, der virkelig ville tage sig af sagerne med liv og sjæl, og jeg vidste, at påtog Heiberg sig noget, da var det med en alvor, en udholdenhed, der ville optage ham ganske, thi alt sløseri, alt jaskeri var ham modbydeligt. Dernæst hidrørte mit suk fra den mistvivl, som jeg i årenes løb havde fået om muligheden af at tilfredsstille de mange, ofte barnagtige gemytter, der altid findes i et teaterpersonale, alle de her herskende prætentioner, alle de illusioner, al den indbildning, som her rådede om egen storhed, om en uret, hver især tror at lide ved ikke at blive påskønnet efter fortjeneste. Al den mangel på herredømme over lidenskaberne, al den usandhed, som bliver følgen af lidenskabernes magt, alt dette skulle Heiberg, det sandhedskærlige, ridderlige, noble gemyt, give sig i kast med! Hvor var det muligt, at han mere end de mange tidligere direktører skulle kunne uskadt gå ud af denne daglige kamp? Jeg skælvede ved tanken om alt dette og var i uro fra morgen til aften. Til ham selv, der med frejdighed og varm interesse gik sin nye stilling imøde, nænnede jeg ikke at udtale al min bekymring; men for hans moder udøste jeg mine klager og min frygt. Hun trøstede mig vel på det bedste og sagde, at Heiberg vel var manden for at holde alle de stridende elementer i tømme, men til trods for alt, hvad hun sagde, var enden på vore samtaler dog en rysten på

blev vist Heiberg, end vor trofaste ven etatsråd Suhr. Han kastede formeligt sin kærlighed på Madvig for dette hans valg. Han kom flere gange om dagen for at tale med os herom og sagde ofte til mig: »De ved, hvor megen pris jeg sætter på Heiberg; jeg har altid syntes, at man herhjemme ikke noksom påskønnede ham, og har ofte forarget mig over, at medens man hylder snart en, snart en anden, bliver sådant aldrig Heiberg til del. Og hvorfor? Fordi han aldrig har bejlet til det, og det hører nu engang til.« - Når jeg fortalte Heiberg disse og lignende ytringer af Suhr og mange andre, svarede han med det beskedne udtryk, han altid havde, når talen gjaldt ham selv: »Å, det ved jeg ikke, hvad skulle de gøre ved mig? Alle slige udmærkelser er jeg helst fri for.« Suhr var barnagtig stolt på Heibergs vegne, som om han havde været hans egen søn, og spurgte ofte i denne tid Heiberg: »Er der intet, jeg kan gøre for Dem?« Og til mig sagde han: »Jeg ville så gerne forskaffe Heiberg en lille glæde, når jeg kun vidste, hvori den skulle bestå.« Han kom nu i tanker om, at Heiberg var en lidenskabelig astronom; han kom derfor en dag og sagde halvt forlegen til ham: »Heiberg, det er i dag faldet mig ind, at De ofte har udtalt Deres ros over en af mine store kikkerter, vil De have den?« - »Ja, det vil jeg rigtignok,« svarede Heiberg muntert, »jeg trænger netop til en af den størrelse til mine observationer.« - »Godt,« sagde Suhr, »så sender jeg den i morgen.« Heiberg havde det for alle virkelige digtergemytter ejendommelige barnlige sind. Uophørligt spurgte han dagen efter, om kikkerten ikke var kommet; hver gang det ringede på døren, sprang han op og sagde: »Der er kikkerten!« Og når han da blev skuffet, udbrød han: »Bare Suhr ikke glemmer at sende den!« Da den virkelig kom, kunne han som et andet barn hverken spise eller drikke; uophørligt til langt ud på natten betragtede han sin gave, tørrede og pudsede glassene, og klappede dem, som et barn klapper sin dukke. »Hvor er Ludvig dog barnagtig,« sagde ofte hans moder, »men det er just dette, jeg finder så elskværdigt hos ham.« Når vi da sagde til ham: »Hvordan skal det nu gå dig med astronomien, nu får du jo herefter ikke tid til at befatte dig med den;« da svarede han: »Jo, det skal være min opmuntring efter arbejdet!«